

การศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชุมชนมอญลาดกระบัง
THE FUNCTIONS OF TAK BAT PRA ROI THANG RUA : A CASE STUDY OF THE MON
PEOPLE TO THEIR COMMUNITY AT LAT KRABANG.

กานต์พิชชา อุดมมงคลกิจ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2563

การศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชุมชนมอญลาดกระบัง

ปริญญานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปีการศึกษา 2563

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

THE FUNCTIONS OF TAK BAT PRA ROI THANG RUA : A CASE STUDY OF THE MON
PEOPLE TO THEIR COMMUNITY AT LAT KRABANG.

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of MASTER OF ARTS

(Thai)

Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University

2020

Copyright of Srinakharinwirot University

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

การศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชุมชนมอญลาดกระบัง

ของ

กานต์พิชชา อุดมมงคลกิจ

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์

ที่ปรึกษาหลัก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์)

ประธาน

(รองศาสตราจารย์ ดร.พิสิทธิ กอบบุญ)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิธอร พรอำไพสกุล)

ชื่อเรื่อง	การศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของ ชุมชนมอญลาดกระบัง
ผู้วิจัย	กานต์พิชชา อุดมมงคลกิจ
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
ปีการศึกษา	2563
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์และสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แนวทางทฤษฎีบทบาทหน้าที่ ผลการศึกษาพบว่า ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือมีบทบาทหน้าที่การสืบทอดและธำรงไว้ซึ่งประเพณีในพุทธศาสนาเพราะชาวมอญเป็นผู้ที่มีความศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนาจึงได้สืบทอดขั้นตอนปฏิบัติและสาระสำคัญของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือไว้ สร้างความเป็นหนึ่งเดียวของชุมชนมอญลาดกระบัง ทั้งระดับครอบครัวสายตระกูลและระดับชุมชน เพื่อให้ชาวมอญรู้สึกถึงความมีพวกพ้อง ความรัก ความสามัคคีและความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตน บทบาทหน้าที่ในด้านทุนวัฒนธรรมการท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและภาครัฐ ซึ่งประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือถือว่าเป็นทุนวัฒนธรรมที่สร้างมูลค่าเพิ่มและตอบสนองบริบทการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชนและภาครัฐ แสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชุมชนมอญลาดกระบังเป็นการแสดงความมีตัวตนลดความแปลกแยกแตกต่างทางชาติพันธุ์และบทบาทหน้าที่ให้ความบันเทิงให้แก่ชาวบ้านในชุมชน ตลอดจนนักท่องเที่ยวที่มาร่วมงานในชุมชน

คำสำคัญ : บทบาทหน้าที่, ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ, มอญลาดกระบัง

Title	THE FUNCTIONS OF TAK BAT PRA ROI THANG RUA : A CASE STUDY OF THE MON PEOPLE TO THEIR COMMUNITY AT LAT KRABANG.
Author	KANPHICHCHA UDOMMONGKHONKIT
Degree	MASTER OF ARTS
Academic Year	2020
Thesis Advisor	Assistant Professor Dr. Panupong Udomsilp

The purpose of this research study was to investigate the functions of Tak Bat Pra Roi Thang Rua tradition of the Mon People who lived in Lat Krabang in the Bangkok metropolitan area. The data were collected through fieldwork by interviews and participatory observation. The data were analyzed based on the theory of functions. Then, they were concluded and descriptively reported. The findings revealed that the Tak Bat Pra Roi Thang Rua tradition was comprised of the following functions. First, it has inherited and upheld traditional practices in Buddhism. Due to the fact that the Mon People are fervent Buddhists, they maintain all stages of the practice and the essence of the Tak Bat Pra Roi Thang Rua tradition. Secondly, it builds up the unity of Mon People in the community from the level of family up to lineage and community. The Mon People are aware that they have love, unity, and pride in their own ethnic group. Third, it functions as a cultural capital that they can invest in to boost tourism and bring a large income into their community and the government sector. Fourth, it shows their identity as the Mon People at Lat Krabang as an ethnic group. Even though they are diversified, they are unified in terms of the functions of Tak Bat Pra Roi Thang Rua with pride in their own culture. Through the traditional practice of Tak Bat Pra Roi Thang Rua, the Mon People celebrate and entertain themselves in their community, as well as those tourists who participated in their activities during the tradition.

Keyword : Functions Tak Bat Pra Roi Thang Rua The Mon People at Lat Krabang.

กิตติกรรมประกาศ

ปริญญานิพนธ์นี้สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลือและสนับสนุนอย่างดียิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ อาจารย์ที่ปรึกษา ในการให้คำแนะนำ ตรวจสอบและปรับปรุงปริญญานิพนธ์ด้วยความเมตตากรุณา ทั้งยังมอบความใส่ใจและกำลังใจแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.พิสิทธิ์ กอบบุญ ประธานกรรมการสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์และผู้ช่วยศาสตราจารย์นิธอร พรอำไพสกุล กรรมการสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์ ที่ท่านทั้งสองได้สละเวลากรุณาตรวจแก้ไขและให้คำแนะนำทำให้ปริญญานิพนธ์นี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชา คอยแนะนำและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัย

ขอขอบพระคุณชาวอมฤตาดกระบังทุกท่านที่ให้ความร่วมมือและเอ็นดูผู้วิจัยเสมือนญาติพี่น้องคนหนึ่ง โดยเฉพาะ ว่าที่ร้อยตรีรามัญ สาระพันธุ์ และอาจารย์ปราณีต อนงค์ ที่สังเกตเห็นความสำคัญของการศึกษาวิจัย รวมทั้งให้คำแนะนำ อำนวยความสะดวกแก่ผู้วิจัยในทุกๆ ด้าน

ขอบคุณกัลยาณมิตรภาควิชาภาษาไทยทุกๆ คนที่คอยช่วยเหลือและให้กำลังใจกันและกันเสมอมาและสุดท้ายขอบคุณครอบครัวที่คอยให้กำลังใจ ผลักดันและเคียงข้างผู้วิจัยเสมอมา

กานต์พิชชา อุดมมงคลกิจ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญรูปภาพ.....	ฐ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของงานวิจัย.....	4
ความสำคัญของงานวิจัย.....	4
ขอบเขตของงานวิจัย.....	4
วิธีดำเนินการวิจัย.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
บทที่ 2 สภาพสังคมวัฒนธรรมชาวมอญและแนวคิดทฤษฎี.....	6
2.1 ประวัติความเป็นมาของชาวมอญในสังคมไทย.....	6
2.2 ประวัติความเป็นมาของชุมชนมอญลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร.....	11
2.2.1 ประวัติความเป็นมาของเขตลาดกระบัง.....	11
2.2.2 ประวัติความเป็นมาของชุมชนมอญลาดกระบัง.....	14
2.2.2.1 สถานที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนมอญลาดกระบัง.....	16
2.2.2.2 ประเพณีและพิธีกรรมในรอบปีของชุมชนมอญลาดกระบัง.....	22
2.2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวมอญ.....	28

2.3 แนวคิดและทฤษฎีบทบาทหน้าที่กับการศึกษาคติชน	31
2.3.1 ทฤษฎีบทบาทหน้าที่กับการศึกษาคติชน	31
2.3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาบทบาทหน้าที่	36
บทที่ 3 ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	40
3.1 องค์ประกอบประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ.....	41
3.1.1 องค์ประกอบพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือ.....	44
3.1.1.1 ผู้ประกอบพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือ.....	45
3.1.1.1.1 กรรมการจัดกระบวนการเรียงลำดับเรือ	45
3.1.1.1.2 กรรมการลงเรือ.....	47
3.1.1.1.3 กรรมการส่วนกลางในคลอง	47
3.1.1.1.4 กรรมการเวทีกลาง	52
3.1.1.2 ผู้เข้าร่วมพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	53
3.1.1.2.1 พระสงฆ์.....	53
3.1.1.2.2 พุทธศาสนิกชนที่ร่วมทำบุญตักบาตร.....	54
3.1.1.2.3 นักท่องเที่ยว.....	55
3.1.1.2.4 แขกผู้มีเกียรติ.....	55
3.1.1.2.5 สื่อมวลชน.....	56
3.1.1.3 เครื่องประกอบพิธี.....	57
3.1.1.3.1 อาหารสำหรับตักบาตร	57
3.1.1.3.2 น้ำดื่ม	58
3.1.1.3.3 ดอกไม้.....	59
3.1.1.3.4 เรือ.....	60
3.1.1.4 สถานที่และเวลาในพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือ.....	66

3.1.1.4.1 สถานที่.....	66
3.1.1.4.2 เวลา.....	66
3.1.2 พิธีถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์.....	67
3.1.2.1 ผู้ประกอบพิธี	69
3.1.2.1.1 มัคทายก.....	69
3.1.2.1.2 พระสงฆ์.....	69
3.1.2.2 ผู้เข้าร่วมพิธี	71
3.1.2.2.1 ชาวมอญและพุทธศาสนิกชนที่เป็นเจ้าภาพสำหรับคาวหวาน.....	71
3.1.2.2.2 แขนงผู้มีเกียรติ.....	72
3.1.2.2.3 ประชาชนทั่วไป	73
3.1.2.3 เครื่องประกอบพิธี.....	74
3.1.2.3.1 อาสนะ	74
3.1.2.3.2 โต๊ะหมู่บูชา	75
3.1.2.3.3 รูป	76
3.1.2.3.4 เทียน.....	76
3.1.2.3.5 ดอกไม้.....	77
3.1.2.3.6 สำหรับข้าวพระพุทธรูป	77
3.1.2.3.7 สำหรับคาวหวาน	78
3.1.2.3.8 ด้ายสายสิญจน์.....	78
3.1.2.3.9 บาตรน้ำมนต์.....	79
3.1.2.3.10 ที่กรวดน้ำ.....	79
3.1.2.4 สถานที่และเวลาในพิธีถวายภัตตาหารเพล	79
3.1.2.4.1 สถานที่.....	79

3.1.2.4.2 เวลา.....	79
3.2 ขั้นตอนประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ.....	80
3.2.1 การจัดเตรียมงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ.....	81
3.2.2 การตักบาตรพระร้อยทางเรือ.....	88
3.2.3 การถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์.....	95
3.2.4 การแข่งขันเรือพายพื้นบ้าน.....	101
บทที่ 4 บทบาทหน้าที่ของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	105
4.1 บทบาทหน้าที่การสืบทอดและธำรงไว้ซึ่งประเพณีสำคัญในพุทธศาสนาของชุมชนมอญ ลาดกระบัง	106
4.1.1 การสืบทอดขั้นตอนปฏิบัติของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญ ลาดกระบัง	107
4.1.2 การสืบทอดสาระสำคัญของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชุมชนมอญ ลาดกระบัง	109
4.2 บทบาทหน้าที่ในการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวของชุมชนมอญลาดกระบัง	115
4.2.1 ความเป็นหนึ่งเดียวกันของชุมชนมอญลาดกระบัง ระดับครอบครัวและสายตระกูล	116
4.2.2 ความเป็นหนึ่งเดียวของชุมชนมอญลาดกระบัง ระดับชุมชน.....	120
4.3 บทบาทหน้าที่ในการเป็นทุนวัฒนธรรมการท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและภาครัฐ	124
4.3.1 ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นทุนวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวชุมชนมอญ ลาดกระบัง	125
4.3.2 ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นทุนวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ แก่ชุมชนและภาครัฐ	130
4.4 บทบาทหน้าที่ในการแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชุมชนมอญลาดกระบัง	136
4.4.1 อัตลักษณ์ด้านการแต่งกาย	140

4.4.2 อัตลักษณ์ด้านภาษา	141
4.4.3 อัตลักษณ์ด้านอาหารและสํารับคาวหวาน.....	143
4.4.4 อัตลักษณ์ด้านการตกแต่งสถานที่และเรือ	144
4.5 บทบาทหน้าที่ให้ความบันเทิงแก่ชาวมอญในชุมชนและนักท่องเที่ยวที่มาร่วมงานประเพณี	146
4.5.1 ความบันเทิงจากการจัดกิจกรรมการแข่งขันเรือพายพื้นบ้าน.....	146
4.5.2 ความบันเทิงจากเรือดนตรีและเรือที่จำลองเหตุการณ์เพื่อล้อเลียนสังคมในเชิงตลก ขบขัน	148
4.5.3 ความบันเทิงจากการพบปะสังสรรค์ของชาวมอญในพื้นที่และชาวมอญกลุ่มอื่นที่มา ร่วมงาน	150
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	152
สรุปผลการวิจัย	152
อภิปรายผล.....	156
ข้อเสนอแนะ	158
บรรณานุกรม.....	159
ภาคผนวก.....	163
ประวัติผู้เขียน.....	166

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 1 รายชื่อวัดและพระสงฆ์ที่ร่วมพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ปี 2563.....	54
---	----

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 แผนที่เขตลาดกระบัง	12
ภาพประกอบ 2 วัดสุทธาโชน์	16
ภาพประกอบ 3 พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเขตลาดกระบัง	18
ภาพประกอบ 4 พิพิธภัณฑ์เรือมาด ณ วัดสุทธาโชน์	19
ภาพประกอบ 5 เจ้าจอมมารดากลิ่น	20
ภาพประกอบ 6 ตำหนักเจ้าจอมมารดากลิ่น	21
ภาพประกอบ 7 บรรยากาศงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบัง	41
ภาพประกอบ 8 พุทธศาสนิกชนร่วมทำบุญตักบาตรพระร้อยทางเรือ	43
ภาพประกอบ 9 ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในช่วงเช้า	44
ภาพประกอบ 10 แผนผังการจัดกระบวนเรียงลำดับเรือปี 2563	46
ภาพประกอบ 11 พระสงฆ์ลงเรือเพื่อรับบิณฑบาตร	47
ภาพประกอบ 12 แผนผังแสดงกรรมการกลางในคลอง	48
ภาพประกอบ 13 ทีมงานลำเลียงอาหารตักบาตร	49
ภาพประกอบ 14 เรือพระพุทธรูปกลางน้ำ	50
ภาพประกอบ 15 ทีมงานกรรมการดูแลความเรียบร้อย	51
ภาพประกอบ 16 เรือรับส่งที่จอดไว้เพื่อรอตักบาตร	52
ภาพประกอบ 17 แขกผู้มีเกียรติ	53
ภาพประกอบ 18 พุทธศาสนิกชนที่มาทำบุญตักบาตร	55
ภาพประกอบ 19 แขกผู้มีเกียรติที่มาร่วมงานประเพณี	56
ภาพประกอบ 20 สื่อมวลชนที่มาร่วมงานประเพณี	57
ภาพประกอบ 21 อาหารสำหรับตักบาตรในอดีตและปัจจุบัน	58

ภาพประกอบ 22 น้ำดื่มสำหรับการดื่กบาตร.....	59
ภาพประกอบ 23 ดอกไม้สำหรับถวายพระพุทธรูปในเรือเจ้าจอมมารดากลิ่น.....	59
ภาพประกอบ 24 เรือจากพิพิธภัณฑ์เรือที่นำมาใช้ในงานประเพณีดื่กบาตรพระร้อยทางเรือ.....	60
ภาพประกอบ 25 เรือพระพุทธรูปเจ้าจอมมารดากลิ่น	61
ภาพประกอบ 26 เรือพระสงฆ์ในงานประเพณีดื่กบาตรพระร้อยทางเรือ	62
ภาพประกอบ 27 เรือดนตรี	63
ภาพประกอบ 28 เรือจากชุมชนมอญ	64
ภาพประกอบ 29 เรือบริการรับส่งและเรือบริการน้ำดื่ม	65
ภาพประกอบ 30 เรือแสดงวัฒนธรรมด้านการแต่งกายของหนุ่มสาวชาวมอญ	66
ภาพประกอบ 31 บริเวณริมคลองหน้าวัดสุทธาโกชนั สถานที่ในการดื่กบาตรพระร้อยทางเรือ.....	67
ภาพประกอบ 32 การถวายสัรับคาวหวานแด่พระสงฆ์	68
ภาพประกอบ 33 มัคทายก ผู้นำในการประกอบพิธีฉันภัตตาหารเพลถวายสัรับคาวหวาน	69
ภาพประกอบ 34 ประธานสงฆ์ ผู้นำในการประกอบพิธีสงฆ์	70
ภาพประกอบ 35 พระสงฆ์ผู้ประกอบพิธีฉันภัตตาหารเพล.....	71
ภาพประกอบ 36 ชาวมอญเจ้าภาพสัรับคาวหวาน	72
ภาพประกอบ 37 แขกผู้มีเกียรติในพิธีฉันภัตตาหารเพลถวายสัรับคาวหวาน.....	73
ภาพประกอบ 38 ประชาชนที่เข้าร่วมในพิธีถวายสัรับคาวหวาน	74
ภาพประกอบ 39 อาสนะเครื่องประกอบพิธีฉันภัตตาหารเพลถวายสัรับคาวหวาน	75
ภาพประกอบ 40 พุทธบูชา ในพิธีฉันภัตตาหารเพลถวายสัรับคาวหวาน.....	76
ภาพประกอบ 41 เครื่องประกอบพิธี สัรับข้าวพระพุทธรูป.....	77
ภาพประกอบ 42 ตระกูลลาวเกษมและสัรับเจ้าจอมมารดากลิ่น.....	78
ภาพประกอบ 43 ศาลาการเปรียญวัดสุทธาโกชนั สถานที่จัดพิธีถวายภัตตาหารเพลถวายสัรับคาวหวาน	80

ภาพประกอบ 44 การเตรียมงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	81
ภาพประกอบ 45 บันทึกการประชุมการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือปี 2562	82
ภาพประกอบ 46 ผู้สนับสนุนงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	83
ภาพประกอบ 47 การตกแต่งเรือพระพุทธรูปเจ้าจอมมารดากลิ่น	84
ภาพประกอบ 48 บริเวณโรงทาน	85
ภาพประกอบ 49 การประชาสัมพันธ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	86
ภาพประกอบ 50 การทำความสะอาดและจัดเตรียมสถานที่	87
ภาพประกอบ 51 การจัดเตรียมและทำความสะอาดเรือมาด	88
ภาพประกอบ 52 พระสงฆ์ลงเรือรับบิณฑบาต	89
ภาพประกอบ 53 ประชาชนมารอตักบาตรพระร้อยทางเรือ	90
ภาพประกอบ 54 แผนผังการจัดขบวนเรือในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	91
ภาพประกอบ 55 เรือตัวแทนชุมชนมอญ	93
ภาพประกอบ 56 ประชาสัมพันธ์คณะท่องเที่ยว	94
ภาพประกอบ 57 การจัดสรรพื้นที่ต่างๆ	95
ภาพประกอบ 58 สำหรับควหาวนที่รอถวายแด่พระสงฆ์	98
ภาพประกอบ 59การถวายสำหรับควหาวนและถวายดอกไม้แด่พระสงฆ์	99
ภาพประกอบ 60 การรับประทานอาหารร่วมกันของครอบครัวชาวมอญ	100
ภาพประกอบ 61 เรือที่เข้าร่วมแข่งขันเรือพายพื้นบ้าน	101
ภาพประกอบ 62 บรรยากาศการแข่งขันเรือพายพื้นบ้าน	102
ภาพประกอบ 63 วงดนตรีปี่พาทย์ประกอบการแข่งขันเรือพายพื้นบ้าน	103
ภาพประกอบ 64 การมอบรางวัลในการแข่งขันเรือพายพื้นบ้าน	104
ภาพประกอบ 65 เรือพระพุทธรูปเจ้าจอมมารดากลิ่น	112
ภาพประกอบ 66 การสร้างสรรค์เรือชุมชนมอญ	114

ภาพประกอบ 67 การจัดเตรียมสำหรับคาราวานร่วมกันของครอบครัวชาวมอญ.....	118
ภาพประกอบ 68 การรับประทานอาหารร่วมกันของครอบครัวชาวมอญ.....	119
ภาพประกอบ 69 หน้าที่พายเรือให้พระสงฆ์	120
ภาพประกอบ 70 ภายในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเขตลาดกระบัง.....	127
ภาพประกอบ 71 พิพิธภัณฑ์เรือวัดสุทธาโกชน์	128
ภาพประกอบ 72 ชาวมอญสักการะเจ้าจอมมารดากลิ่น	129
ภาพประกอบ 73 กิจกรรมท่องเที่ยวและทัศนศึกษาของนักเรียน	130
ภาพประกอบ 74 ร้านค้าชุมชน.....	131
ภาพประกอบ 75 การแข่งขันเรือพายพื้นบ้าน	132
ภาพประกอบ 76 การเข้าร่วมงานของสำนักงานเขตลาดกระบัง	133
ภาพประกอบ 77 คณะนักวิชาการวัฒนธรรมลงพื้นที่สัมภาษณ์ และจัดเก็บข้อมูลประเพณี ตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบัง.....	134
ภาพประกอบ 78 ประกาศกรุงเทพมหานคร.....	135
ภาพประกอบ 79 ตำหนักเจ้าจอมมารดากลิ่น.....	137
ภาพประกอบ 80 เรือพระพุทธรเจ้าจอมมารดากลิ่น	139
ภาพประกอบ 81 พิธีเปิดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	140
ภาพประกอบ 82 การแต่งกายชุดมอญ	141
ภาพประกอบ 83 อัตลักษณ์ด้านภาษามอญ.....	142
ภาพประกอบ 84 อัตลักษณ์ด้านอาหารและสำหรับคาราวาน.....	144
ภาพประกอบ 85 อัตลักษณ์ด้านการตกแต่งเรือ	145
ภาพประกอบ 86 ความบันเทิงจากการชมการแข่งขันเรือพายพื้นบ้าน.....	147
ภาพประกอบ 87 ความบันเทิงจากเรือชุมชนมอญ	149
ภาพประกอบ 88 ความบันเทิงจากการพบปะของชาวมอญ.....	151

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ชาวมอญอพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของพระมหากษัตริย์ไทย ตั้งแต่สมัยอยุธยาเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จากหลักฐานที่ทางการไทยได้บันทึกไว้ การอพยพครั้งแรกในสมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราชเรื่อยมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 3 การอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยแต่ละครั้งพระมหากษัตริย์ไทยจะพระราชทานที่ดินและสิ่งก่อสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย โดยชาวมอญที่อพยพเข้ามาในสมัยอยุธยาส่วนใหญ่จะได้รับโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งบ้านเรือนบริเวณริมแม่น้ำใกล้พระนครหรือชานพระนคร ส่วนชาวมอญที่อพยพมาสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ จะได้รับโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งบ้านเรือนบริเวณชายฝั่งลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำแม่กลองและแม่น้ำท่าจีน ตั้งแต่เมืองนนทบุรี ปทุมธานีจนถึงสมุทรปราการ เนื่องจากสะดวกต่อการสัญจรและมีความอุดมสมบูรณ์ในการดำรงชีวิต การตั้งชุมชนมอญในสมัยก่อนจะแต่งตั้งหัวหน้าชาวมอญให้ดูแลปกครองกันเอง ให้สิทธิเสรีภาพในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและประกอบอาชีพโดยอิสระ (สุภรณ์ โอเจริญ, 2541, น. 14)

การอพยพในสมัยกรุงธนบุรี เจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง) ได้นำชาวมอญเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งในพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2 ตอน 1 บันทึกไว้ว่า การอพยพของชาวมอญในครั้งนี้ได้รับการโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ปากเกร็ด แขวงเมืองนนทบุรี และสามโคก แขวงเมืองปทุมธานี การอพยพครั้งนี้ทำให้มีกลุ่มชาวมอญ 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มมอญเก่า คือ กลุ่มของพระยารามัญวงศ์ที่อพยพมาตั้งแต่สมัยอยุธยาและกลุ่มมอญใหม่ คือ กลุ่มของพระยามหาโยธา (เจ่ง) ที่อพยพเข้ามาในสมัยกรุงธนบุรีเรื่อยมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระราชวังบรมมหาเสนาณรงค์ฯ สร้างป้อมปราการที่ปากน้ำ ในครั้งนี้ได้แบ่งพื้นที่แขวงกรุงเทพมหานครกับแขวงเมืองสมุทรปราการ รวมกันตั้งเป็นเมืองใหม่ แล้วพระราชทานชื่อว่า “เมืองนครเขื่อนขันธ์” (อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ) และให้ย้ายครัวมอญเมืองปทุมธานี พวกเจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง) ไปสร้างเมืองและป้อมค่าย จากนั้นจึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งสมิงทอมา บุตรเจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง) เป็นพระยานครเขื่อนขันธ์รามัญชาติ เสนาบดีศรีสิทธิสงคราม ผู้รักษาเมือง (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2535, น. 193)

ในสมัยรัตนโกสินทร์มีการอพยพของชาวมอญอีก 2 ครั้ง คือสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยและสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์ทั้งสองรัชกาลโปรดเกล้าฯ ให้ชาวมอญที่อพยพมา อาศัยอยู่ที่เมืองนครเขื่อนขันธ์ ทำให้เมืองนครเขื่อนขันธ์เป็นเมืองที่มีกลุ่มชาวมอญขนาดใหญ่กลุ่มหนึ่งในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา (ทิพากรวงศ์ มหาโกษาธิปดี, 2547, น. 37) ชาวมอญนครเขื่อนขันธ์ยังคงรักษาวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ภาษา การแต่งกาย และอัตลักษณ์ความเป็นมอญไว้อย่างเหนียวแน่น เมื่อย้ายถิ่นฐานไปยังที่ใด ก็จะนำอัตลักษณ์มอญเหล่านี้ติดตัวไปด้วยเสมอ ดังเช่น ในชุมชนมอญลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

ชุมชนมอญเขตลาดกระบังเป็นกลุ่มชุมชนมอญที่อพยพจากเมืองนครเขื่อนขันธ์ ราษฎร์ สาระพันธุ์ (การสื่อสารส่วนบุคคล, 11 เมษายน 2561) ประธานชุมชนเลียบคลองมอญ กล่าวว่า ชาวมอญอพยพมาอาศัยอยู่ที่ลาดกระบังเนื่องจากการขาดแคลนที่ดินเพื่อเพิ่มพื้นที่ในการทำนา ประกอบกับพื้นที่ทำนาที่อำเภอพระประแดงเริ่มแออัดจากจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น จึงต้องแสวงหาพื้นที่ทำกินใหม่ ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน (โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 2551, น. 108) ที่ได้อธิบายว่า ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีนโยบายการขาดแคลนประเวศบุรีรัมย์ เพื่อเชื่อมการคมนาคมระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณด้านใต้ของกรุงเทพฯ กับแม่น้ำบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยขาดจากคลองพระโขนงเขตประเวศ กรุงเทพฯ แล้วไหลไปทางทิศตะวันออกผ่านเขตลาดกระบัง ทั้งนี้ได้โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ (วร บุนนาค) เป็นผู้อำนวยการขาดและพระยาดำรงราชพลขันธ์ (จ้อย คชเสนี) ซึ่งเป็นเจ้าเมืองนครเขื่อนขันธ์เป็นแม่กองในการขาด มีการจ้างแรงงานชาวจีนและชาวมอญขาด โดยให้ราษฎรช่วยค่าใช้จ่ายในการขาดและได้รับผลประโยชน์จากการจับจองที่ดินสองฝั่งคลองเป็นค่าตอบแทน ดังนั้นชาวจีนและชาวมอญจึงจับจองพื้นที่ลุ่มหลักปักฐานทำกินบริเวณลาดกระบังนั่นเอง

ชุมชนมอญลาดกระบังเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณริมคลองลำปลาทิวและคลองมอญตัดที่ผ่านชุมชน การเดินทางสัญจรไปมาในอดีตจึงใช้เรือเป็นหลัก การประกอบอาชีพเกษตรกรรมของชาวมอญใช้เรือเป็นพาหนะในการนำข้าวขึ้นสู่ฝั่งฉาง การรับบิณฑบาตของพระสงฆ์ใช้เรือบิณฑบาตไปตามลำคลองในชุมชน รวมถึงการเดินทาง การค้าขายและการขนส่ง ดังนั้นเรือจึงพาหนะสำคัญในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าของสังคมเปลี่ยนไป มีถนนหนทางตัดขึ้นหลายสาย ทำให้การสัญจรไปมาสะดวกสบายมากขึ้น รถจึงกลายมาเป็น

พาหนะหลักในการเดินทาง ทำให้การใช้เรือดน้อยลงอย่างรวดเร็ว เรือประเภทต่างๆ จึงกลายเป็นอดีตและนำมาเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์เรือ ณ วัดสุทธาโกชน์

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ เป็นประเพณีทำบุญที่สำคัญของชาวมอญ ลาดกระบังที่ปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนาน นายมัน สอวงค์ (การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 ตุลาคม 2562) อายุ 86 ปี กล่าวว่า ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดตั้งแต่ว่าจำความได้และปฏิบัติสืบทอดมาทุกปีจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือจะกำหนดจัดขึ้นในอาทิตย์แรกของหลังวันออกพรรษา มีพระสงฆ์มากกว่า 100 รูป ซึ่งได้รับการนิมนต์จากวัดในชุมชนใกล้เคียง ลงเรือเพื่อรับบิณฑบาตไปตามคลองลำปลาทิวผ่านชุมชนชาวมอญ มีพุทธศาสนิกชนจำนวนมากมารอทำบุญตักบาตร งานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือจะแบ่งออกเป็น 3 ช่วงคือ ช่วงเช้าพระสงฆ์ลงเรือรับบิณฑบาต ช่วงกลางวันเป็นพิธีถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ และช่วงบ่ายเป็นกิจกรรมแข่งเรือพายพื้นบ้าน ปราณีต อนงค์ (การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 ตุลาคม 2561) ให้รายละเอียดว่า ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือจะจัดขึ้นตลอดทั้งวัน โดยเริ่มจากช่วงเช้าตรู่เวลาประมาณ 06.00 น. พระสงฆ์จะลงเรือเพื่อรับบิณฑบาตจากพุทธศาสนิกชน ทั้งชาวไทยและชาวมอญทั้ง 6 ชุมชน ตลอดสองฝั่งคลองมีพุทธศาสนิกชนที่มาร่วมทำบุญจำนวนมาก เพราะเชื่อว่าเป็นการทำบุญเนื่องในวันออกพรรษาที่มีอานิสงส์ผลบุญอย่างมาก ทั้งนี้ลูกชายและหลานชายแต่ละครอบครัวจะลงเรือเพื่อพายเรือให้กับพระสงฆ์ด้วยความสมัครใจและตระหนักรู้หน้าที่ของตน ส่วนลูกสาวและหลานสาวจะช่วยเตรียมสำหรับคาวหวานในครอบครัวและสายตระกูลของตน

การถวายสำหรับคาวหวานแด่พระสงฆ์มากกว่า 100 รูป จะเริ่มพิธีเมื่อรับบิณฑบาตเสร็จประมาณ 11.00 น. เป็นการถวายภัตตาหารเพลด้วยชุดสำหรับคาวหวานที่สวยงามและหลากหลายรูปแบบมากกว่า 100 ชุด โดยเฉพาะชุดสำหรับคาวหวานของเจ้าจอมมารดากลิ่น เมื่อครั้งที่ท่านเคยมาร่วมรับเป็นเจ้าภาพจัดสำหรับคาวหวานถวายพระสงฆ์ในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ต่อมาได้เก็บรักษาสำหรับไว้เป็นอย่างดี สำหรับคาวหวานเหล่านี้จะนำมาจัดถวายพระสงฆ์เฉพาะในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเท่านั้น ทั้งนี้แต่ละสำหรับจะต้องมีเจ้าภาพจากแต่ละครอบครัว แต่ละสายตระกูลที่รับจองสำหรับถวายพระสงฆ์ ลูกหลานจะทำหน้าที่ให้กับครอบครัวสายตระกูลของตน พบปะญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง และร่วมกันทำบุญใหญ่เพื่อความเป็นสิริมงคล ความเป็นหนึ่งเดียวของครอบครัวสายตระกูลและความศรัทธาในการทำบุญของชาวมอญ การถวายสำหรับคาวหวานจึงต้องนำอาหารที่ดีที่สุด สำหรับต้องงดงามที่สุด ชาวมอญจะใส่ใจในทุกรายละเอียดว่าจะต้องนำสิ่งที่ดีที่สุดมาทำบุญในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในแต่ละปี

และช่วงสุดท้ายคือ ช่วงบ่ายเป็นกิจกรรมการแข่งขันเรือพายพื้นบ้าน ซึ่งเรือที่ใช้เป็นเรือที่มีอยู่ในท้องถิ่น และกิจกรรมกีฬาพื้นบ้านทางน้ำ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สร้างความสนุกสนาน ผ่อนคลาย และสร้างความสามัคคีให้กับคนในชุมชน

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ เป็นประเพณีท้องถิ่นของชาวมอญลาดกระบังที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจของชุมชนมอญทั้ง 6 ชุมชน คือชุมชนเลียบคลองมอญ ชุมชนลำปลาทิว ชุมชนมิตรสัมพันธ์ ชุมชนทิวไผ่พัฒนา ชุมชนวัดทิพพาวาส และชุมชนคลองสองต้นนุ่น ที่ร่วมกันปฏิบัติสืบทอดมายาวนาน เป็นประเพณีที่แสดงออกถึงความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ที่มีลักษณะเฉพาะตนที่น่าสนใจและน่าจะมีบทบาทสำคัญต่อชุมชน ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือว่ามีบทบาทหน้าที่สำคัญอย่างไร

ความมุ่งหมายของงานวิจัย

เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือต่อชุมชนมอญลาดกระบัง

ความสำคัญของงานวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จะเป็นการรวบรวมข้อมูลองค์ประกอบและขั้นตอนของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบัง เพื่อให้ทราบถึงบทบาทหน้าที่ของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือและเข้าใจลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมของชุมชนมอญลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

ขอบเขตของงานวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชุมชนมอญลาดกระบัง ผู้วิจัยจำกัดขอบเขตของการวิจัยเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. ด้านพื้นที่ในการวิจัย ผู้วิจัยจะลงเก็บข้อมูลภาคสนามที่ชุมชนมอญลาดกระบัง เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ได้แก่ ชุมชนเลียบคลองมอญ ชุมชนลำปลาทิว ชุมชนมิตรสัมพันธ์ ชุมชนทิวไผ่พัฒนา ชุมชนวัดทิพพาวาส และชุมชนคลองสองต้นนุ่น
2. ด้านระยะเวลา ในการเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลระหว่างปี พ.ศ. 2561 – พ.ศ. 2563 แล้วศึกษาวิเคราะห์ โดยใช้กรอบแนวคิดทางคติชนวิทยา
3. กลุ่มวิทยาการผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญในชุมชนและผู้เข้าร่วมประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชุมชนมอญลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบัง ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับดังนี้

1. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง รวบรวมข้อมูลวิชาการต่าง ๆ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตมอญ ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ และประวัติของชุมชนมอญลาดกระบัง
2. เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากภาคสนามโดยการสังเกตและสัมภาษณ์อย่างมีส่วนร่วม ในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชุมชนมอญลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ในวันที่ 28 ตุลาคม 2561, 20 ตุลาคม 2562 และ 4 ตุลาคม 2563
3. ศึกษาเรียบเรียงและวิเคราะห์ข้อมูล
4. สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ
5. นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

นิยามศัพท์เฉพาะ

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ หมายถึง ประเพณีทำบุญตักบาตรพระสงฆ์ 100 รูป ทางเรือในวันทำบุญออกพรรษาของชุมชนมอญลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

ชาวมอญลาดกระบัง หมายถึง กลุ่มชาวมอญในชุมชนมอญเขตลาดกระบัง ได้แก่ ชุมชนเลียบคลองมอญ ชุมชนลำปลาทิว ชุมชนมิตรสัมพันธ์ ชุมชนทิวไผ่พัฒนา ชุมชนวัดทิพพาวาสและชุมชนคลองสองต้นนุ่น

บทที่ 2

สภาพสังคมวัฒนธรรมชาวมอญและแนวคิดทฤษฎี

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ของ ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชุมชนมอญลาดกระบัง โดยจำแนกเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของชาวมอญในสังคมไทย
2. ประวัติความเป็นมาของชุมชนมอญลาดกระบัง
3. แนวคิดทฤษฎีบทบาทหน้าที่และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ประวัติความเป็นมาของชาวมอญในสังคมไทย

มอญเป็นชนชาติเก่าแก่และมีอารยธรรมที่รุ่งเรืองชนชาติหนึ่ง ดังที่ สุภรณ์ โอเจริญ (2541, น. 13) กล่าวถึงความเป็นมาของชนชาติมอญว่า นักภูมิศาสตร์อาหรับเรียกมอญว่า “รามัญประเทศ” (Ramannadesa) หมายถึง “ประเทศมอญ” คำนี้เพี้ยนมาจากคำศัพท์โบราณของมอญ คือ “รามัญ” (Rmen) ซึ่งเป็นคำที่ใช้เรียกตัวเองของมอญ แต่พม่าเรียกมอญว่า “ตะเลง” (Talaing) ซึ่งเพี้ยนมาจากคำว่า Telangana อันเป็นแคว้นหนึ่งทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศอินเดีย ส่วนนาม “รามัญ” พบเก่าที่สุดในมหาवंสของสิงหล ในสมัยพระเจ้าจันสีดา แห่งพุกาม พบคำนี้ในศิลาจารึกมอญ เขียนออกเสียงว่า “รมิง” ซึ่งในจารึกนั้น ก็พบคำเรียกพม่าอ่านว่า “มิรมา” อีกด้วย ส่วนในสมัยหงสาวดี พบจารึกแผ่นทอง อ่านว่า “รมัน” คล้ายกับที่ไทยเรียก รามัญ ส่วนในเขตรามัญเทศะ จะเรียกว่า “มัน” หรือ “มุน” ซึ่งใกล้เคียงกับคำว่า “มอญ” ในภาษาไทย โดยอาณาจักรมอญก่อตั้งขึ้นทางตอนใต้ของประเทศพม่าเป็นเวลาหลายศตวรรษก่อนคริสตกาล ตลอดระยะเวลากว่า 700 ปีของการก่อตั้งอาณาจักร มอญผ่านทั้งยุครุ่งเรืองและตกต่ำ กระทั่งอาณาจักรล่มสลายลง เมื่อเสียเอกราชและถูกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประเทศพม่า เมื่อปี พ.ศ. 2300 เป็นเหตุให้ชาวมอญอพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของพระมหากษัตริย์ไทย นับตั้งแต่สมัยอยุธยาเรื่อยมา

ชาวมอญอพยพเข้าสู่ประเทศไทยและเข้ามาตั้งหลักแหล่งในประเทศไทย เพราะประเทศไทยเป็นดินแดนแห่งเสรีภาพ พระมหากษัตริย์ของไทยเต็มพระทัยในการต้อนรับทุกโอกาส ทั้งมอญเองก็มีความคุ้นเคยกับเส้นทางเข้าสู่ประเทศไทยเพราะพม่าเกณฑ์เข้ามารบกับไทยบ่อยครั้ง รวมถึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ลักษณะทางสังคมยังคงคล้ายคลึงกัน คือ มีลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศแบบเดียวกัน ประชากรมีอาชีพทางเกษตรกรรม มีความเป็นอยู่และอาหารการกินคล้ายคลึงกัน และที่สำคัญคือ นับถือพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน

เมื่อต้องการหาที่ตั้งหลักแหล่งใหม่ ชาวมอญจึงเลือกที่จะอพยพเข้าสู่ประเทศไทย เพราะเมื่อเข้ามาแล้ว สามารถปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่ได้ง่าย (องค์ บรรจุน, 2550, น. 20)

การอพยพของชาวมอญเข้าสู่ประเทศไทย พบว่าการอพยพในลักษณะต่างๆ ดังที่ สุภรณ์ โอเจริญ (2541, น. 45) สรุปไว้ ดังนี้

1. เข้ามาในฐานะเป็นเชลยสงคราม เช่น การอพยพของชาวมอญ ในปี พ.ศ. 2138 ครั้งที่สมเด็จพระนเรศวร ยกกองทัพไปตีหงสาวดี แต่ไม่เป็นผลสำเร็จ เมื่อยกกองทัพกลับ พระองค์ได้กวาดต้อนครอบครัวมอญ ในเมืองหงสาวดีเข้ามาเป็นเชลยเป็นจำนวนมาก

2. เข้ามาโดยการหลบหนีออกจากกองทัพพม่า ซึ่งมักเกณฑ์ชาวมอญไปทำสงครามอยู่เสมอ เช่น การอพยพของชาวมอญในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ราว พ.ศ. 2205 ที่พม่าเกณฑ์ชาวมอญไปรบศึกฮ่อ

3. เข้ามาในฐานะผู้ลี้ภัยทางการเมือง ภายหลังจากการก่อกบฏและถูกปราบปราม เช่น การอพยพเข้ามาในสมัยพระเจ้าปราสาททอง หรือเข้ามาเมื่อไม่พอใจในภาวะความเป็นอยู่ เช่น การอพยพเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

อย่างไรก็ตาม ส่วนใหญ่ชาวมอญจะอพยพเข้ามาด้วยความสมัครใจและฐานะผู้ลี้ภัยทางการเมืองมากกว่าการถูกกวาดต้อนเป็นเชลย ชาวมอญที่อพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร และตั้งถิ่นฐานตามหลักแหล่งต่างๆ ในอาณาจักรไทย ดังสรุปจากหนังสือ ไทยรบพม่า พบว่าการอพยพทั้งสิ้น 9 ครั้ง คือ ในสมัยอยุธยา 6 ครั้ง สมัยธนบุรี 1 ครั้ง และสมัยรัตนโกสินทร์ 2 ครั้ง ดังนี้ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2515, น. 662-665)

ครั้งที่ 1 ในปี พ.ศ. 2082 เมื่อพระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ตีเมืองหงสาวดีแตก ชาวมอญจำนวนมากจึงอพยพเข้าสู่กรุงศรีอยุธยา พระกษัตริย์โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่แถบเมืองกรุงศรีอยุธยาชั้นนอก และต่อมา ในปีพ.ศ. 2084 ราชวงศ์ตองอู ได้เข้าตีเมืองเมาะตะมะแตก ชาวมอญจึงอพยพเข้ามาอีกเป็นจำนวนมาก สันนิษฐานว่าครั้งนี้ชาวมอญได้อพยพเข้าสู่กรุงศรีอยุธยาอีก การอพยพครั้งนี้ถือเป็นระลอกแรกของการอพยพเข้าสู่อาณาจักรไทย

ครั้งที่ 2 เมื่อพระนเรศวรเสด็จไปพม่า ครั้งที่พระเจ้าบุเรงนองสิ้นพระชนม์แล้วได้ประกาศเอกราช และทรงชักชวนชาวมอญที่เข้าสวามิภักดิ์ ให้อพยพเข้าสู่อาณาจักรไทยพร้อมกัน ในราว พ.ศ. 2127 การอพยพครั้งนี้ชาวมอญได้รับการโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณบ้านใหม่มะขามหย่อง บางลี่ บางขาม บางน้ำประสบ บ้านบางเพลิง บ้านไร่ป่าฝ้าย ส่วนครอบครัวพระยาเกียรติ พระยาราม ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านขมิ้น บริเวณพระอารามวัดขุนแสน

ใกล้พระราชวัง ครอบครวัและญาติโยมของพระมหาเถรคันฉ่อง ให้ตั้งบ้านเรือนที่ตำบลหัวแหลม ใกล้วัดนวก วัดค่างคาว และวัดสบสวรรค์

ครั้งที่ 3 เมื่อหงสาวดีถูกยะไข่ทำลายใน พ.ศ. 2136 ครั้งนี้ มีการอพยพครั้งใหญ่ของชาวมอญมาทางตะวันออก เข้าสู่ดินแดนกรุงศรีอยุธยา การอพยพครั้งนี้ไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าชาวมอญได้รับการโปรดเกล้าให้ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณใด แต่สันนิษฐานว่าให้อยู่แถบชานเมืองรวมกับชาวมอญที่อพยพเข้ามาก่อนหน้านี้

ครั้งที่ 4 เมื่อราชวงศ์ตองอูย้ายราชธานีไปอยู่ที่เมืองอังวะ หลังจากหงสาวดีถูกทำลายแล้ว ชาวมอญก็ตั้งอำนาจขึ้นใหม่ในดินแดนของตน พม่าได้ยกทัพกลับมาปราบชาวมอญอีกใน พ.ศ. 2175 ทำให้เกิดการอพยพของชาวมอญเข้าสู่กรุงศรีอยุธยา การอพยพครั้งนี้ ไม่ปรากฏหลักฐานว่าโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณใด แต่สันนิษฐานว่าให้อยู่แถบชานเมืองรวมกับชาวมอญที่อพยพเข้ามาก่อนหน้านี้

ครั้งที่ 5 เมื่อ พ.ศ. 2203- 2204 ชาวมอญในเมืองเมาะตะมะก่อการกบฏขึ้นอีก แต่พม่าก็ปราบปรามลงได้ ชาวมอญจึงต้องอพยพหนีเข้ากรุงศรีอยุธยาอีกกระลอกหนึ่งผ่านทางด่านเจดีย์สามองค์ และได้รับการโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณบ้านสามโคก ปลายเขตแดนกรุงศรีอยุธยาต่อกับเมืองนนทบุรีบางส่วนอยู่ที่วัดตองปุและแถวริมคลองคูจามแถบชานพระนคร

ครั้งที่ 6 เมื่อชาวมอญสามารถตั้งอาณาจักรของตนได้อีกครั้งในปลายราชวงศ์ตองอู และยกกองทัพไปตีกรุงอังวะแตก แต่ต่อมาไม่นานพระเจ้าอลองพญารวบรวมกำลังพม่าต่อสู้จนในที่สุดเมื่อ พ.ศ. 2300 พม่าก็สามารถตีหงสาวดีได้ และมีนโยบายการกลมกลืนชาติพันธุ์มอญให้เป็นพม่าทั้งหมด กระทั่งชาวมอญไม่สามารถรวบรวมกำลังก่อตั้งอาณาจักรได้อีก ชาวมอญจึงอพยพสู่อาณาจักรไทยอีกหลายระลอก รวมทั้งกลุ่มที่หนีขึ้นเหนือสู่ล้านนา ที่เรียกกันว่า “พวกเม็ง” การอพยพครั้งนี้ ไม่ปรากฏหลักฐานว่าชาวมอญได้รับการโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งบ้านเรือนบริเวณใด แต่สันนิษฐานว่าให้อยู่แถบชานเมืองรวมกับชาวมอญที่อพยพเข้ามาก่อนหน้านี้

ครั้งที่ 7 ใน พ.ศ. 2317 ตรงกับสมัยกรุงธนบุรี ชาวมอญก่อกบฏในอย่างถึง พม่าจึงยกกองทัพปราบปรามชาวมอญ ทำให้ชาวมอญอพยพสู่อาณาจักรไทย พระเจ้าตากสินโปรดเกล้าฯ ให้ชาวมอญกลุ่มนี้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ปากเกร็ด ซึ่งทำให้เกิดกลุ่มมอญเก่า (พระยารามัญวงศ์) และกลุ่มมอญใหม่ (พระยาเจ่ง) ในปัจจุบันคนที่นับถือตนเองเป็นชาวมอญล้วนอพยพเข้ามาในระลอกนี้หรือหลังจากนี้ ส่วนชาวมอญที่อพยพมาก่อนหน้านี้ก็กลืนกลายเป็นไทย รวมทั้งกลุ่มที่อยู่ตามแถบชายแดนเมืองกาญจนบุรีด้วย

ครั้งที่ 8 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พ.ศ. 2358 พระเจ้าปดุง กษัตริย์ของพม่า ได้เกณฑ์แรงงานชาวมอญจำนวนมาก เพื่อสร้างพระเจดีย์มิงกุน ให้เป็นเจดีย์ใหญ่ที่สุดในโลก ชาวมอญได้รับความเดือดร้อนอย่างมากจากเจ้าหน้าที่พม่าที่ใช้อำนาจรวบรัด จึงได้อพยพเข้ามาไทย จำนวนกว่า 40,000 คน โดยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามงกุฎไปรับคร่อมอญทางด้านเจดีย์สามองค์ การอพยพครั้งนี้ได้รับการโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่แขวงเมืองปทุมธานี เมืองนนทบุรี และเมืองนครเขื่อนขันธ์

ครั้งที่ 9 สมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2367 ขณะนั้นพม่ากำลังรบอยู่กับอังกฤษและพื้นที่บางส่วนของอังกฤษแล้ว เจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง) จึงขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตพระมหากษัตริย์ไทย จัดกองทัพออกไปรับคร่อมอญที่เป็นญาติพี่น้องจากเมืองมอญ การอพยพครั้งนั้นมีชาวมอญจำนวนไม่มากนักและเป็นการอพยพครั้งสุดท้าย ก่อนที่พม่าจะตกเป็นของอังกฤษในที่สุด ด้วยชาวมอญกลุ่มนี้เป็นญาติกับเจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง) จึงได้รับการโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองนครเขื่อนขันธ์ ซึ่งมีมอญอยู่เป็นจำนวนมาก

จากหลักฐานการอพยพในครั้งที่ 7-9 สอดคล้องกับในสมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระราชวังบรมมหาเสนาณรงค์ สร้างป้อมปราการที่ปากน้ำ ซึ่งในครั้งนี้ได้ตัดเอาท้องที่แขวงกรุงเทพมหานครกับแขวงเมืองสมุทรปราการ รวมกันตั้งเป็นเมืองใหม่ แล้วพระราชทานชื่อว่า “เมืองนครเขื่อนขันธ์” (อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ) และให้ย้ายคร่อมอญเมืองปทุมธานี พวกเจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง) ที่อพยพเข้ามาสมัยพระเจ้าตากสินมหาราชไปตั้งบ้านเมืองที่นั่น เมื่อสร้างเมืองและป้อมค่ายเสร็จแล้ว จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งสมิงทอมา บุตรเจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง) เป็นพระยานครเขื่อนขันธ์รัษฎาธิเสนาบดีศรีสิทธิสงครามเป็นผู้รักษาเมือง จากนั้นในพ.ศ. 2317 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้พระยาโชฎิกกราชเศรษฐี (ทองจีน) ไปสร้างป้อมที่ปากคลองมหาชัยและแบ่งคร่อมอญในเจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรียะ) บุตรเจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง) ไปตั้งบ้านเรือนและทำมาหากินอยู่ที่จังหวัดสมุทรสาคร อยู่ดูแลป้อมและขุดลอกคลองสุนัขหอน ขณะนั้นทางฝ่ายอังกฤษเมื่อเข้ายึดพม่าได้แล้วจึงมีความคิดที่จะตั้งประเทศมอญขึ้นใหม่ โดยขอตัวเจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรียะ) ไปจากไทย เพื่อแต่งตั้งเป็นกษัตริย์มอญ แต่ทางการไทยไม่เห็นด้วยเพราะหากมีประเทศมอญขึ้นมาใหม่ พลเมืองมอญที่อพยพเข้ามาก็จะกลับบ้านเมืองของตนจะเกิดประโยชน์กับฝ่ายอังกฤษ

รวมถึงเจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรียะ) ต้องการอยู่สนองพระมหากษัตริย์ไทย และไม่ต้องการไปตกอยู่ใต้อาณัติของอังกฤษ (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2546, น. 97)

ชาวมอญที่อพยพเข้ามายังประเทศไทยนั้น โดยส่วนมากจะเป็นชาวมอญจากเมืองใหญ่ที่มีความสำคัญ เป็นศูนย์กลางทางการค้า มีความอุดมสมบูรณ์ มีประชากรอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จึงควบคุมอย่างเข้มงวด เช่น เมืองเมะตะมะ และเมืองมะละแหม่ง สอดคล้องกับ องค์ บรรจุน (2550, น. 23) ที่กล่าวว่า เมืองเหล่านี้อยู่ใกล้ชายแดนไทย มีเส้นทางติดต่อค้าขายมาแต่สมัยโบราณ ชาวมอญจึงคุ้นเคยเส้นทางเหล่านี้ดี สามารถเดินทางมาโดยสะดวก นอกจากนี้ ยังมีชาวมอญอพยพจากเมืองอื่นๆ เช่น เมืองหงสาวดี เมืองเมะลาลัง เมืองเว(เย) เมืองแครง เป็นต้น

กรมศิลปากร (2506, น. 82-83) ให้รายละเอียดว่า เส้นทางที่ใช้ในการอพยพของชาวมอญเข้าสู่ประเทศไทย มี 4 เส้นทาง โดยจุดเริ่มต้นจากเมืองเมะตะมะและเมืองมะละแหม่ง ได้แก่

1. ทางเหนือ อพยพเข้ามายังเมืองตากหรือเมืองระแหง ทางด่านแม่ละเมา เช่นการอพยพในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พ.ศ. 2317 มีสมิงสุหรั่งยกทัพและพระยาเจ่งเป็นหัวหน้า

2. ทางใต้ อพยพเข้ามายังเมืองกาญจนบุรี ทางด่านเจดีย์สามองค์ ซึ่งเป็นเส้นทางที่ใช้กันมาก ทั้งเส้นทางการค้า การเดินทาง ทั้งของฝ่ายไทยและฝ่ายพม่า เช่น การอพยพในสมัยสมเด็จพระนารายณ์และการอพยพในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

3. ทางเมืองอุทัยธานี เช่น การอพยพในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งเป็นการอพยพครั้งใหญ่และอพยพเข้ามาหลายเส้นทาง

4. ทางเมืองเชียงใหม่ เช่น การอพยพในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ พ.ศ. 2290 มีพระยาพระราม พระยากลางเมือง และพระยาน้อยวันดีเป็นหัวหน้า โดยตัดมาทางตะวันตกเข้าเมืองเชียงใหม่ เจ้าเมืองเชียงใหม่ส่งลงมาทางเมืองตาก และเจ้าเมืองตากได้ทำหนังสือส่งต่อถึงอยุธยา

ชาวมอญเมื่อเข้ามายังอาณาจักรไทยจะสร้างบ้านเรือนและประกอบอาชีพยังสถานที่ที่พระมหากษัตริย์พระราชทานให้ ต่อมาเมื่อที่ทำกินคับแคบ จึงมีการกระจายตัวจากพระประแดง ปทุมธานี นนทบุรี และราชบุรี เข้าไปยังบริเวณต่างๆ บริเวณลุ่มน้ำท่าจีนและแม่น้ำแม่กลอง โดยในปัจจุบันบริเวณที่มีชาวมอญอาศัยอยู่เป็นกลุ่มหนาแน่น ได้แก่ อำเภอบ้านโป่งและอำเภोधาราม จังหวัดราชบุรี อำเภอบางแพ จังหวัดนครปฐม อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี อำเภอเมืองและอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร และอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

และนอกจากนี้ องค์ บรรจุน (2550, น. 28) ให้รายละเอียดว่า มีชาวมอญอาศัยอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศไทย อาจเป็นการโยกย้ายกันเองภายหลัง การอพยพตกหล่นตามรายทางเดิมที่เป็น เส้นทางเดินทัพ และเส้นทางการอพยพหลบหนี รวมทั้งการหนีเตลิดเข้าป่าลึกเพราะความ หวาดกลัวสงคราม เมื่อความเจริญเข้าไปมีการล่ามะโนพลเมือง จึงปรากฏเป็นชุมชนมอญใน ภายหลัง เช่น ในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง ตาก พิชณุโลก อุทัยธานี ลพบุรี และยังปรากฏ ชุมชนมอญเล็กๆ กระจายอยู่ในหลายจังหวัด เช่น นครสวรรค์ นครราชสีมา สระบุรี ปราจีนบุรี ชัยภูมิ นครปฐม พระนครศรีอยุธยา สุพรรณบุรี อ่างทอง สิงห์บุรี นครนายก กรุงเทพฯ ฉะเชิงเทรา สมุทรสงคราม เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร และสุราษฎร์ธานี

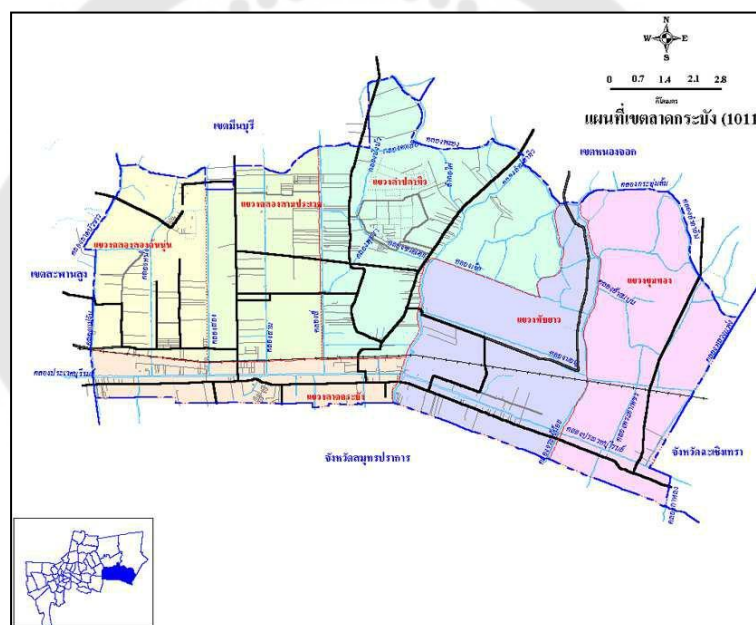
2.2 ประวัติความเป็นมาของชุมชนมอญลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

ชุมชนมอญลาดกระบังเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ถนนเลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นกลุ่มชาวมอญกลุ่มเล็กๆ ท่ามกลางสถาบันการศึกษานิคมอุตสาหกรรม สถานที่ราชการและชุมชนชาวไทยล้อมรอบ ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของชุมชนมอญลาดกระบัง โดยเริ่มจากประวัติความเป็นมาของเขตลาดกระบังและกล่าวถึงชุมชนมอญลาดกระบัง สถานที่สำคัญทางวัฒนธรรมเป็นลำดับต่อไป

2.2.1 ประวัติความเป็นมาของเขตลาดกระบัง

เขตลาดกระบัง เดิมเป็นตำบลหนึ่งขึ้นกับอำเภอแสนแสบ จังหวัดมีนบุรี ต่อมา มีการปรับปรุงระเบียบการบริหารประเทศ โดยยกหัวเมืองต่างๆ ให้เป็นจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน กระทั่งสมัยพลเอกสมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอกรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2470 ได้เสด็จราชการจึงได้ทรงเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอ ลาดกระบัง อยู่ในการดูแลของจังหวัดมีนบุรี และเมื่อมีการยุบจังหวัดมีนบุรีไปขึ้นกับจังหวัดพระนคร อำเภอลาดกระบังจึงได้ขึ้นกับจังหวัดพระนครด้วย ต่อมาเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2481 กระทรวงมหาดไทย ได้ลดฐานะจากอำเภอลาดกระบังเป็นกิ่งอำเภอลาดกระบัง ขึ้นอยู่ในความปกครองของอำเภอมีนบุรี จังหวัดพระนคร จากนั้นในวันที่ 30 มกราคม 2500 ราษฎรในท้องที่ กิ่งอำเภอลาดกระบัง มีความต้องการให้ทางราชการได้ยกฐานะกิ่งอำเภอลาดกระบังขึ้นเป็นอำเภอ ลาดกระบัง เพราะไปติดต่อกับอำเภอมีนบุรีไม่สะดวก มีความลำบากในการเดินทาง โดยได้ ร้องเรียนต่อจอมพล ป.พิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและนายกรัฐมนตรี ครั้งที่ ได้มาทำบุญที่วัดพลมานิย์ หมู่ 2 ตำบลทับยาว จากนั้นกิ่งอำเภอลาดกระบังจึงได้ยกฐานะเป็น อำเภอลาดกระบัง ขึ้นอยู่ในความปกครองของจังหวัดพระนคร จากการประกาศพระราชกฤษฎีกา

ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 74 ตอนที่ 23 ลงวันที่ 5 มีนาคม 2500 โดยมีเหตุผลว่ากิ่งอำเภอลาดกระบัง อำเภอเมืองบุรี จังหวัดพระนคร มีท้องที่กว้างขวาง อยู่ห่างจากอำเภอที่ขึ้นอยู่ ประชาชนหนาแน่นขึ้น สภาพท้องถิ่นเจริญขึ้น เพื่ออำนวยความสะดวกในการปกครองและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน กิ่งอำเภอลาดกระบัง มีฐานะเป็นอำเภอลาดกระบังตั้งแต่วันที่ 6 มีนาคม พ.ศ.2500 เป็นต้นมา ต่อมาได้มีประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 334 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ.2515 ให้ยุบนครหลวงกรุงธนบุรีเป็น กรุงเทพมหานครและให้เรียกชื่อ “อำเภอ” เป็น “เขต” จึงเรียกว่า เขตลาดกระบังและเปลี่ยน “ตำบล” เป็น “แขวง” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (ทองอยู่ แดงอินทวัฒน์, 2549, น. 6-8)

ภาพประกอบ 1 แผนที่เขตลาดกระบัง

ที่มา : เว็บไซต์ www://service.nso.go.th

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้โปรดเกล้าให้ขุดคลองประเวศบุรีรมย์ ต่อจากคลองพระโขนง ไปเชื่อมกับแม่น้ำบางปะกง แล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2423 โดยช่วงที่ผ่านท้องที่ลาดกระบังนั้น เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ (วร บุนนาค) เป็นแม่กองในการขุด ได้ช่วยดำเนินการตรวจวัดแนว และขุดคลองขึ้นไปทางเหนือเพื่อเพิ่มพื้นที่ในการเพาะปลูกข้าว คือ คลองหนึ่ง คลองสอง คลองสาม และคลองสี่ จึงเริ่มมีชุมชนใหม่เกิดขึ้นเรียงรายไปตามสายน้ำ เป็นแหล่งสังสรรค์ วัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถื่นลาดกระบัง และต่อมาต่างช่วยกันซ่อมแซมคลอง ในท้องถื่นและขุดเพิ่มมาให้เชื่อมถึงคลองใหญ่ เพื่อการสัญจรไปมาและมีน้ำเข้าแปลงนา อย่างเพียงพอ จึงเกิดคลองมากมาย เช่น คลองลำปลาทิว คลองลาดกระบัง คลองมอญ คลองบัว คลองเกราะ คลองบัวลอย คลองหัวตะเข้ คลองทับยาว เป็นต้น ทำให้มีคลองเชื่อมกันทั่วไปและ ใช้เรือในการสัญจรไปมาหาสู่กัน เกิดประเพณีวัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับน้ำขึ้นมากมาย (พิมล จงวรรณท์, ยุทธนา สุทธิพงษ์, และ พงษ์เทพ แซ่ลิ้ว, 2537, น. 50)

ลักษณะทางกายภาพของเขตลาดกระบังเป็นพื้นที่เขตชานเมืองตะวันออก ของกรุงเทพมหานคร มีขนาดพื้นที่ประมาณ 123 ตารางกิโลเมตร ซึ่งใหญ่เป็นอันดับที่ 2 ของกรุงเทพมหานครรองจากเขตหนองจอก ประกอบด้วยเขตการปกครอง 6 แขวง ได้แก่ แขวงลาดกระบัง แขวงคลองสองต้นนุ่น แขวงคลองสามประเวศ แขวงลำปลาทิว แขวงทับยาว และแขวงชุมทอง ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มแอ่งกระทะ มีคลอง 51 คลอง ซึ่งใช้เป็นทางสัญจร หลักในอดีต มีประชากรประมาณ 139,363 คน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม รองลงมาเป็นที่อยู่อาศัย มีนิคมอุตสาหกรรม 1 แห่ง และยังคงมีพื้นที่ว่างประมาณ ร้อยละ 38 ของพื้นที่ทั้งหมด บริเวณที่มีประชากรหนาแน่น เป็นชุมชนดั้งเดิมอยู่ริมน้ำ ได้แก่บริเวณคลอง ซึ่งคลองหลักๆ ได้แก่ คลองประเวศบุรีรมย์ เริ่มจากพระโขนงถึงท่าถั่ว จังหวัดฉะเชิงเทรา ผ่านหัวป่า ประเวศ ลาดกระบัง หัวตะเข้ ทับยาว หลวงแพ่ง คลองเจ้า เปร็ง คลองสวน ท่าถั่ว ส่วนในปัจจุบันเริ่มมีการกระจายตัวของชุมชนออกมาอยู่ในแนวถนนมากขึ้น (ทองอุ้ย แดงอินทวัฒน์, 2549, น. 16)

ภาพประกอบ 2 ภูมิประเทศเขตลาดกระบัง

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 28 เมษายน 2561

ลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ลาดกระบัง มีลักษณะเด่นคือ มีพื้นที่ภูมิทัศน์ที่งดงาม รายล้อมด้วยธรรมชาติ มีวิถีชีวิตและบ้านเรือนริมฝั่งคลอง ทำให้มีกลิ่นอายของความเป็นอยู่แบบ กึ่งชนบทและนอกจากนี้ยังมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ชาติพันธุ์และศาสนา ส่วนลักษณะ ด้อยของพื้นที่คือ เนื่องจากลักษณะทางกายภาพเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำ มีคูคลองหลากหลายทำให้เกิดน้ำท่วมขังได้ง่าย

2.2.2 ประวัติความเป็นมาของชุมชนมอญลาดกระบัง

ชุมชนมอญเขตลาดกระบังเป็นกลุ่มชุมชนมอญที่ขยายตัวจากอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เนื่องจากในสมัยรัชกาลที่ 5 มีนโยบายการขุดคลองประเวศบุรีรมย์ เพื่อเชื่อม การคมนาคมระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณด้านใต้ของกรุงเทพฯ กับแม่น้ำบางปะกง จังหวัด ฉะเชิงเทรา โดยขุดต่อจากคลองพระโขนง เขตประเวศ กรุงเทพฯ แล้วไหลไปทางทิศตะวันออก ผ่านเขตลาดกระบัง นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่มพื้นที่เพาะปลูก โดยโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาสุรวงศ์ ไวยวัฒน์ (วร บุนนาค) เป็นผู้อำนวยการขุด และพระยาดำรงราชพลขันธ์ (จ้อย คชเสนี) ซึ่งเป็นเจ้า เมืองนครเขื่อนขันธ์เป็นแม่กองในการขุด มีการจ้างแรงงานชาวจีนและชาวมอญขุด ทั้งนี้ให้ราษฎร ช่วยเสียค่าขุดโดยจะได้รับผลประโยชน์จากการจับจองที่ดินสองฝั่งคลองเป็นค่าตอบแทนชาวจีน และมอญบางส่วนจึงได้จับจองพื้นที่ลงหลักปักฐานและด้วยพื้นที่พระประแดงเดิมก็เริ่มแออัดจาก

จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น จึงได้แสวงหาพื้นที่ ทำกินใหม่ ณ ย่านลาดกระบัง (โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 2551, น. 108) โดยมีเจ้าจอมมารดากลิ่น พระสนมเอกในรัชกาลที่ 4 ซึ่งเป็นธิดาของพระยาดำรงราชพลขันธ์ (จ๋วย คชเสนี) ผู้ซึ่งเป็นแม่กองในการขุดคลองประเวศบุรีรมย์ในครั้งนี้ ทราบว่ามีกลุ่มชาวมอญจำนวนหนึ่งที่อพยพมาจากพระประแดงและชาวมอญกลุ่มนี้ยังไม่มีวัดในชุมชน เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ จึงบริจาคที่ดินส่วนพระองค์เพื่อสร้างเป็นวัดสุทธาโกชนซึ่งเป็นวัดมอญในชุมชน และได้ทรงอุปถัมภ์ ทำนุบำรุงและเดินทางมาทอดกฐินที่วัดแห่งนี้เป็นประจำทุกปี ทำให้ชาวมอญเขตลาดกระบัง เคารพรักเจ้าจอมมารดากลิ่นมาก (องค์ บรรจุน, 2550, น. 177-178)

ภาพประกอบ 3 ชุมชนมอญลาดกระบัง

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2561

ชุมชนมอญลาดกระบัง มีชุมชนที่เก่าแก่อพยพเข้ามาตั้งรกรากเป็นชุมชนแรก คือ ชุมชนเลียบคลองมอญ ซึ่งเป็นชุมชนประเภทชานเมือง กำหนดเป็นชุมชนตามระเบียบกรุงเทพมหานครว่าด้วยการรวมการชุมชน พ.ศ.2534 เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ.2540 สภาพพื้นที่ของชุมชนเลียบคลองมอญในปัจจุบันเป็นชุมชนเกษตรกรรม นิยมทำนาข้าว บ่อปลา ปลูกผลไม้ ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในพื้นที่มาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษเป็นระยะเวลากว่า 100 ปี โดยนิยมปลูกบ้านเรือนตามริมสองฝั่งคลองมอญ โดยจุดเด่นของชุมชนเลียบคลองมอญคือ เป็นชุมชนที่มีศูนย์กลางในการอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมชาวไทยเชื้อสายมอญและเป็น

ศูนย์กลางการเรียนรู้และการบริหารจัดการกองทุนชุมชนเมืองในพื้นที่เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร (สภာวัฒนธรรมเขตลาดกระบัง, 2552, น. 8-9)

2.2.2.1 สถานที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนมอญลาดกระบัง

ภาพประกอบ 2 วัดสุทธาโกชน์

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2561

วัดสุทธาโกชน์ นับว่าเป็นศูนย์รวมทางวัฒนธรรมของชาวมอญลาดกระบังและเป็นศูนย์รวมทางจิตวิญญาณของคนในชุมชน เนื่องจากวัดสุทธาโกชน์เป็นวัดเก่าแก่ของชุมชนมอญและมีบทบาทสำคัญในการรักษาวัฒนธรรม ประเพณี และพระพุทธศาสนาให้แก่ชาวมอญลาดกระบัง

ประวัติความเป็นมาของวัดสุทธาโกชน์ ชื่อเดิมว่า วัดสุทธาวาส มีเนื้อที่ตามใบพระราชทานวิสุงคามสีมา โดยยาว 19 วา กว้าง 12 วา ใบพระราชทานลงวันที่ 21 พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก 113 พ.ศ. 2437 เป็นที่ซึ่งราษฎรร่วมกับเจ้าจอมมารดากลิ่น พระสนมเอกในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ถิดาพระยาดำรงราชพลขันธ์ (จ้อย คชเสนี) ร่วมกันยกให้เป็นวัด ตามประวัติซึ่งสมิงญูไชยะ (อาง เพ็ชรน้อย) นายกกองนาเจ้าจอมมารดากลิ่นเล่าว่า ครั้งแรกวัดนี้มีพระอาจารย์อุ่ม มาอยู่รักษาชั่วคราว จากนั้นเจ้าจอมมารดากลิ่นพร้อมกับสมิงญูไชยะ ไปขอพระราชทานพระมหาอ้อน มหากัลยาโณ เปรียญ 3 ประโยครามัญจากท่านเจ้าคุณพระคุณวงศ์ (จู) วัดปรมัยยิกาวาส อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มาดำรง

ตำแหน่งเจ้าอาวาส สมัยนั้นเนื้อที่ตั้งวัดนี้อยู่ในตำบลคลองประทีพทุ่งแสนแสบ ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2455 ซึ่งเจ้าจอมมารดาภินันท์ พร้อมด้วยพระมหาอ้น มหาภักดียาโณและมรรคนายกอ้อม ไชยบุตร ได้ทำการย้ายวัดมาตั้งบริเวณปากคลองมอญ ฝั่งเหนือ ริมคลองลำปลาทิวฝั่งตะวันออก และได้พระราชทานจากพระเจ้าแผ่นดินสยาม มีใบสำคัญเป็นหลักฐานคือ ได้มีพระบรมราชโองการประกาศไว้แก่ปวงชนว่า ที่ของวัดสุทธาวาส ตำบลลำปลาทิว ท้องที่อำเภอแสนแสบ จังหวัด มีนบุรี โดยยาว 4 เส้น 12 วา 3 ศอก กว้าง 3 เส้น 17 วา 3 ศอก พระครูสายเจ้าคณะจังหวัดมีนบุรี ได้ให้กราบบังคมทูลพระกรุณาขอเป็นวิสุงคามสีมา พระเจ้าแผ่นดินสยามได้ทรงยินดียิ่งอนุโมทนาโปรดเกล้าฯ ให้กระทรวงนครบาล ปักกำหนดเขตให้ตามประสงค์ และเปลี่ยนชื่อเป็น “วัดสุทธาโกชน” ซึ่งหมายถึง วัดที่ตั้งอยู่ในสถานที่ชาวปาลาอุดมอาหารสมบูรณ์ จากนั้นท่านเจ้าจอมมารดาภินันท์ ได้ให้ความเมตตา พี่น้องชาวรามัญมาทำบุญทอดกฐินเป็นประจำทุกปีตลอดอายุขัยของท่าน วัดสุทธาโกชนนับว่าเป็นวัดเก่าแก่ที่เป็นศูนย์รวมศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชุมชนของมอญลาดกระบัง และยังยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (องค์ บรรจุน, 2550, น. 129-130)

เนื่องจากวัดสุทธาโกชนเป็นวัดเก่าแก่ที่เป็นแหล่งรวมศิลปะวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตของชุมชนชาวมอญในอดีตจนถึงปัจจุบันและยังคงดำรงไว้ซึ่งชุมชนที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของสำนักงานเขตลาดกระบัง อันประกอบไปด้วยการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ซึ่งเป็นประเพณีที่มีหนึ่งเดียวในกรุงเทพมหานคร การนำเสนอประวัติศาสตร์ของชุมชนมอญ การเป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของสำนักงานเขตลาดกระบัง การเป็นศูนย์รวมวัฒนธรรมประเพณีมอญ การเป็นพิพิธภัณฑ์เรือที่รวบรวมเรือดั้งเดิมประเภทต่างๆ ของท้องถิ่น การเป็นที่จัดเก็บโบราณสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญ ควรค่าแก่การศึกษา ได้แก่

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เขตลาดกระบัง เป็นสถานที่จัดแสดงนิทรรศการศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ความเป็นมา และวิถีชีวิตท้องถิ่นของชาวลาดกระบัง เป็นอาคารสองชั้น ตั้งอยู่ใกล้กับตำหนักเจ้าจอมมารดาภินันท์ ภายในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเขตลาดกระบังจัดแสดงนิทรรศการให้ความรู้ต่างๆ ได้แก่

มุมจัดแสดงคนดีศรีลาดกระบัง จัดแสดงประวัติและผลงานของบุคคลสำคัญที่ทำความคุณประโยชน์แก่ชาวลาดกระบัง ประกอบด้วย เจ้าจอมมารดาภินันท์ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 4 ผู้บริจาคที่ดินและสร้างวัดสุทธาโกชน เพื่อเป็นสถานที่เรียนพระปริยัติธรรมและเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวมอญลาดกระบัง และเจ้าพระยาสุรวงษ์ วิสายวัฒน์ (วร บุนนาค) ผู้มีคุณประโยชน์บริจาคที่ดินกว่า

1,500 ไร่เพื่อสร้างเป็นสถาบันการศึกษาและหน่วยงานราชการต่างๆ เช่น หอสมุดแห่งชาติ ตลาดกระบ้งเฉลิมพระเกียรติ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง โรงเรียนพรตพิทยพยัต วิทยาลัยช่างศิลป์ เป็นต้น

มุมจัดแสดงเรื่องราววิถีชีวิตท้องถิ่นและร่องรอย “สายน้ำแห่งชีวิต” ของชาวลาดกระบัง เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีคูคลองแม่น้ำไหลผ่านกว่า 70 สาย ชาวลาดกระบังจึงมีวิถีชีวิตผูกพันกับสายน้ำ และจัดแสดงวิถีชีวิตการทำมาหากิน เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ

มุมจัดแสดงประเพณีและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ด้วยเขตลาดกระบังมีผู้คนหลากหลายเชื้อชาติทั้งชาวไทย ชาวมอญ ชาวจีน ฯลฯ และหลายศาสนาทั้งพุทธ คริสต์และมุสลิม ก่อเกิดเป็นความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนอัตลักษณ์และตัวตนของผู้คนแต่ละเชื้อชาติออกมาในวิถีชีวิต ประเพณี และการละเล่น ซึ่งพบว่าภายในพิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่จัดแสดงประเพณี และความเชื่อของชาวมอญ อาทิ ประเพณีตักบาตรพระร้อย ตักบาตรน้ำผึ้ง การแห่ธงสังตะหาบ การเล่นสะบ้า การละเล่นผีอีจู้ การละเล่นผีกระดัง รวมถึงจัดแสดงวัฒนธรรมของชาวมอญ ทั้ง วัฒนธรรมด้านการแต่งกายและด้านอาหาร (กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬาและการท่องเที่ยว, ม.ป.ป., น. 65)

ภาพประกอบ 3 พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเขตลาดกระบัง

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2561

พิพิธภัณฑ์เรือมอด เป็นพิพิธภัณฑ์ที่เก็บรวบรวมเรือมอดและเรือชนิดอื่นๆ ไว้เป็นจำนวนมากกว่า 100 ลำ และใช้เป็นเรือสำหรับประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ซึ่งแต่แรกนั้นเรือที่ใช้ในประเพณีตักบาตรมีจำนวนไม่เพียงพอสำหรับการตักบาตรทางเรือ จึงได้ยืมจากชาวบ้านในละแวกนั้นบางส่วน ต่อมาคณะกรรมการวัดจึงได้ประชุมหารือกันถึงแนวทางในการจัดสรรเรือให้เพียงพอกับงานตักบาตรสำหรับพระสงฆ์ที่มารับบิณฑบาตกว่า 100 รูป ในขณะนั้นจึงมีนโยบายรับบริจาคเรือมอดของชาวบ้านที่ไม่ได้ใช้ในการสัญจรหรือทำการเกษตร ต่อมาชาวบ้านบริจาคเรือมากขึ้นเรื่อยๆ บางส่วนใช้งานได้ บางส่วนใช้งานไม่ได้และบางส่วนต้องซ่อมแซมจึงจะใช้งานได้ โดยค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาเป็นเงินส่วนตัวของเจ้าอาวาสบ้างและเงินบริจาคจากทางวัดบ้าง ปัจจุบันมีเรือทั้งสิ้นมากกว่า 100 ลำ ที่ใช้ในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ในพิพิธภัณฑ์เรือมอดมีเรือหลายประเภท เรือทุกลำล้วนแต่มีคุณค่า เก่าแก่และหาชมได้ยากในสมัยปัจจุบัน วัดสุทธาโภชนจึงได้อนุรักษ์และนำมาจัดแสดงรวบรวมไว้ให้ประชาชนได้เข้าเยี่ยมชม ทั้งแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของสังคมในอดีตที่ใช้เรือเป็นพาหนะสำคัญในการดำรงชีวิต ซึ่งนับวันจะเลือนหายไปตามกาลเวลา (พระครูวิมล สุทธาภิวัฒน์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 18 กันยายน 2562)

ภาพประกอบ 4 พิพิธภัณฑ์เรือมอด ณ วัดสุทธาโภชน

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2561

ตำหนักเจ้าจอมมารดากลิ่น เจ้าจอมมารดากลิ่นหรือเจ้าจอมมารดาช่อนกลิ่น ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นธิดาพระยาดำรงราชพลขันธ์ (จ้อย คชเสนี) เจ้าเมือง นครเขื่อนขันธ์ (พระประแดง) เป็นบุตรของพระยาดำรงราชพลขันธ์ ซึ่งพระยาดำรงราชพลขันธ์เป็น บุตรของเจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรียะ) และเจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรียะ) เป็นบุตรของ เจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง คชเสนี) (องค์ บรรจุน, 2550, น. 66)

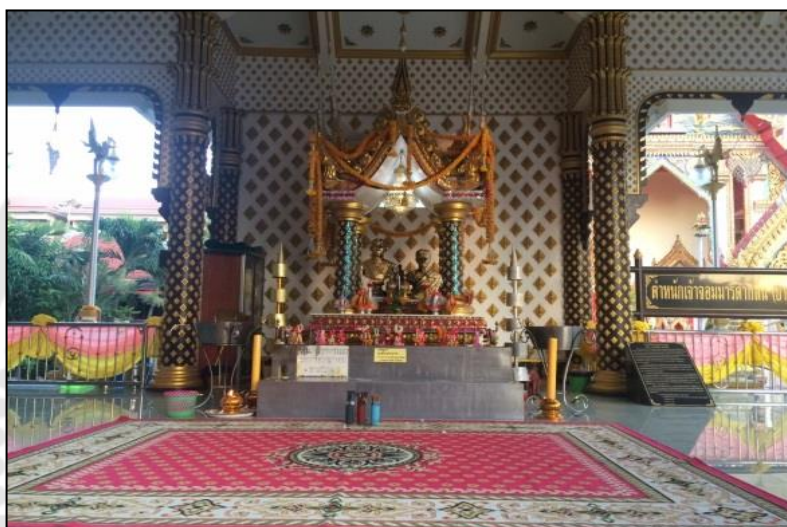

ภาพประกอบ 5 เจ้าจอมมารดากลิ่น

ที่มา : เว็บไซต์ [www : th.wikipedia.org](http://www.th.wikipedia.org) สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2561

เจ้าจอมมารดากลิ่นมีพระโอรส 1 พระองค์ คือ พระองค์เจ้ากฤษฎาภินิหาร (เจ้าบรม วงศ์เธอ กรมพระนเรศวรวรฤทธิ) ต้นราชสกุล “กฤดากร” เจ้าจอมมารดากลิ่นเป็นผู้ที่ยึดถือ ขนบธรรมเนียมมอญอย่างเคร่งครัด ยังคงวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมในวังแบบมอญ อันเป็นส่วน สำคัญที่ทำให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรวรฤทธิ และหลานของเจ้าจอมมารดาช่อนกลิ่นทุก คนคุ้นเคยและซึมซับความเป็นมอญมาแต่ทรงพระเยาว์ เจ้าจอมมารดากลิ่นเลี้ยงดูคนมอญ แทบจะทุกชนมอญในเมืองไทยไว้มาก การแต่งกาย อาหารการกิน การพูดจาในวังก็มัก ใช้ภาษามอญ ทำให้บุคคลทั่วไปเรียกวังของท่านว่า “วังเจ้ามอญ” เจ้าจอมมารดากลิ่นเป็นผู้ที่

เคร่งครัดในศาสนา ด้วยการวางตัวและจริยาวัตรที่น่าเลื่อมใส ทั้งนี้เจ้าจอมมารดากลิ่นมีความผูกพันกับวัดชนะสงครามเป็นพิเศษ เนื่องจากวัดชนะสงครามเป็นวัดพระสงฆ์ฝ่ายมอญและรับเป็นโยมอุปัฏฐากพระภิกษุสามเณรเชื้อสายมอญ เพื่อศึกษาพระธรรม และยังได้สร้างวัดเพื่ออุทิศส่วนกุศลไว้ในพุทธศาสนาอีกหลายแห่ง ได้แก่วัดสุทธาโกชน์ เขตลาดกระบัง เป็นต้น (องค์ บรรจุน, 2550, น. 177-178)

ภาพประกอบ 6 ตำนานเจ้าจอมมารดากลิ่น

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2561

วัดสุทธาโกชน์ เป็นวัดมอญที่เจ้าจอมมารดากลิ่นเป็นผู้ดำริก่อสร้างขึ้นด้วยทรัพย์ส่วนพระองค์ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อปี พ.ศ. 2437 อยู่ในเขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนที่มีชาวมอญอาศัยอยู่จำนวนมาก เมื่อสร้างวัดเสร็จ เจ้าจอมมารดากลิ่นมักเดินทางมาทำบุญรักษาศีลที่วัดนี้เสมอ รวมทั้งพักผ่อนตากอากาศยังเรือนที่ท่านสร้างไว้กับวัดดังกล่าว ด้วยความเคร่งครัดในศาสนาของท่านชาวบ้านต่างเคารพรักและส่งผลถึงความศรัทธาที่ประชาชนมีต่อพระบรมวงศานุวงศ์อีกด้วย รวมถึงเจ้าจอมมารดากลิ่นยังเป็นผู้สร้างความสามัคคีของชาวบ้านในชุมชนอีกด้วย นายเขียว ลาวเกษม ชาวบ้านทับยาว เขตลาดกระบัง เล่าความประทับใจถึงเจ้าจอมมารดากลิ่นว่า

“เจ้าจอมมารดากลิ่น จะแปรสถานมายังเรือนที่ท่านสร้างไว้ใกล้วัด
 สุทธาโกชนต้องมาลงรถไฟที่สถานีรถไฟหัวตะเข้ แล้วลงเรืออีกต่อหนึ่ง แล้วล่อง
 มาตามลำน้ำประเวศ แยกเข้าคลองลำปลาทิว ท่านสร้างเรือมาดลำใหญ่ขนาด 6
 แฉก ปรุแผ่นทองเหลือง ตลอดทั้งลำไว้สำหรับเป็นพาหนะในคราวมาพำนักยังที่
 แห่งนี้ มีพวกบริวารตามมาเยอะ ตอนนั้นผมยังหนุ่มอยู่ ยังเคยไปรับท่านที่รถไฟ
 เป็นที่สนุกสนาน ท่านเมตตาจัดอาหารเลี้ยงดู และแจกผ้าขาวม้าให้คนละผืน
 สองผืนเป็นรางวัลน้ำใจทั่วทุกคน เจ้าจอมมารดากลิ่นเป็นที่เคารพของชาวมอญ
 ละแวกนี้มาก” (ธีรชัย พูลท่วม, 2537, น. 28)

พระอธิการโชติโย อดีตเจ้าอาวาสวัดสุทธาโกชนเล่าว่า ทุกครั้งที่เจ้าจอมมารดากลิ่น
 มาพำนักที่เรือนใกล้วัดสุทธาโกชนนั้น ท่านจะมานั่งฟังพระสวดมนต์ทำวัตรเย็นเป็นประจำ มิได้
 ขาด ทางวัดได้จัดที่ไว้สำหรับเจ้าจอมมารดากลิ่นนั่งฟังพระสวด ท่านจะนั่งฟังอย่างสงบตลอดเวลา
 พระทุกรูปในวัดต้องสำรวมระมัดระวังการสวดมนต์ภาษามอญมิให้ผิดพลาด เพราะเจ้าจอมมารดา
 กลิ่นท่านจดจำได้แม่นยำทุกบททุกตอน หลังจากที่เจ้าจอมมารดาสร้างวัดเสร็จแล้ว ยังรับเป็น
 เจ้าภาพกฐินสามัคคีโดยร่วมกับหมู่ญาติและชาวบ้าน ทอดกฐินที่วัดนี้เป็นประจำทุกปี ตลอด
 อายุขัยของท่าน ภายหลังเมื่อท่านถึงแก่อสัญกรรม หม่อมเจ้าพรรณเพ็ญแข กฤดากร ผู้เป็นหลาน
 ประสูติแต่หม่อมแหม่ม ทรงได้ทอดกฐินสืบต่อมา (องค์ บรรจุน, 2550, น. 178)

ปัจจุบันวัดสุทธาโกชนยังปรากฏพระอนุสาวรีย์เจ้าจอมมารดากลิ่น ตั้งอยู่ภายใน
 ตำนกเจ้าจอมมารดากลิ่น หรือที่ชาวบ้านเรียกติดปากว่า “ย่าจอม” บริเวณหน้าพระอุโบสถวัด
 สุทธาโกชน เป็นรูปหินอ่อนแกะสลักกว้าง 36.5 เซนติเมตร สูง 64.5 เซนติเมตร ในชุดแต่งกาย
 ประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ สั่งทำมาจากอิตาลี ตั้งแต่สมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ ต่อมาชาวบ้านจึง
 ได้สร้างอนุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 เคียงคู่กันภายในตำหนักเจ้า
 จอมมารดากลิ่นนี้ด้วย

2.2.2.2 ประเพณีและพิธีกรรมในรอบปีของชุมชนมอญลาดกระบัง

ประเพณีและพิธีกรรมของชาวมอญเป็นสิ่งสำคัญอีกสิ่งหนึ่ง นอกเหนือไปจาก
 วัฒนธรรมด้านอาหาร การแต่งกาย และภาษาที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์เฉพาะของชาวมอญ
 แต่เนื่องจากชาวมอญและชาวไทยมีรากฐานที่สำคัญร่วมกันคือ รากฐานของพระพุทธศาสนา
 จึงทำให้มีวัฒนธรรมประเพณีที่คล้ายคลึงกัน อาจมีความแตกต่างกันบ้างในแง่รายละเอียด
 และการปฏิบัติ

ประเพณีในรอบปีที่สำคัญของชาวมอญลาดกระบัง เป็นประเพณีที่กระทำเพื่อความ เป็นสิริมงคลในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะและเป็นประเพณีปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบัน โดยข้อมูลจากสภาวัฒนธรรมเขตลาดกระบัง (2552, น. 12-25) ได้กล่าวถึงประเพณี สำคัญของชาวมอญลาดกระบังไว้ ดังนี้

การทำบุญวันมาฆบูชา การทำบุญวันมาฆบูชา ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 (เดือน กุมภาพันธ์) ชาวบ้านจะมาร่วมกันทำบุญตักบาตร ถวายสังฆทาน รักษาศีล ปฏิบัติธรรม และใน ทุกๆ ปี วัดสุทธาโกชนจะจัดงานประจำปีในโอกาสเดียวกัน โดยพุทธศาสนิกชนจะได้ร่วมปิดทอง พระศรีอริยเมตตรัย รอยพระพุทธรูปจำลองตักบาตรพระประจำวัน สักการะยาจอม (เจ้าจอม มารดาภักดี) ทอดผ้าป่า 12 ราศี และการร่วมเวียนเทียน โดยพุทธศาสนิกชนจะมาร่วมทำบุญเป็น จำนวนมากตลอดทั้งวัน และในเวลากลางคืนมีมหรสพและร่วมร่ายย่อนยุคเพื่อนำรายได้บำรุง พุทธศาสนาต่อไป

ประเพณีสงกรานต์ (วันอะตะ) ประเพณีสงกรานต์ของชาวมอญลาดกระบังนั้น จากการค้นคว้าเอกสารจากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร เขตลาดกระบัง และสัมภาษณ์ นักปราชญ์ท้องถิ่น พบว่าไม่ทราบเป็นที่แน่ชัด ว่าประเพณีสงกรานต์มอญลาดกระบังจัดขึ้นครั้งแรกเมื่อใด แต่รูปแบบประเพณีหลายอย่างที่ยึดปฏิบัติกันมา สืบทอดมาตั้งแต่เมื่อครั้งอพยพมาจากพระประแดง ด้วยจำนวนประชากรที่อพยพมาไม่มากนัก จึงจัดเป็นประเพณีหลักๆ ไว้ และมีปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบทของพื้นที่และประชากร โดยเมื่อใกล้ถึงวันสงกรานต์แต่ละชุมชนจะพร้อมใจกันจัดงาน โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ 13 14 และ 15 เมษายน ซึ่งตรงกับวันสงกรานต์ไทย แต่จะมีการกำหนด การจัดประเพณีสงกรานต์ของชาวมอญลาดกระบังในวันเสาร์และวันอาทิตย์ถัดมา แต่ไม่เกินหนึ่งสัปดาห์ ซึ่งจะเป็นวันเดียวกันกับประเพณีสงกรานต์พระประแดง เพราะเมื่อถึง เทศกาลสงกรานต์ลูกหลานของชาวมอญที่ไปอาศัยอยู่ที่อื่นจะต้องกลับมาเพื่อทำบุญในโอกาสขึ้น ศักราชใหม่ รดน้ำดำหัวบรรพบุรุษ และขอพรผู้ใหญ่ นั้นหมายถึง หากปีใดที่วันที่ 13 ห่างกันกับวัน เสาร์อาทิตย์หลายวัน ประเพณีสงกรานต์ของชาวมอญลาดกระบังก็จะมีระยะเวลายาวนานขึ้น วันสงกรานต์ของชาวมอญลาดกระบังจะมีการทำบุญและการละเล่นติดต่อกันถึง 3 วัน ประเพณี สงกรานต์ของชาวมอญจะมีการส่งข้าวแช่หรือ “ข้าวสงกรานต์” การแห่ธงธงตะขาบ การแห่ก แห่ปลา การจัดขบวนแห่นางสงกรานต์อย่างสวยงาม บรรดาหนุ่มสาวที่เข้าร่วมในขบวนจะพิถีพิถัน ในการแต่งกายสีสดงดงาม หลังจากนั้นจะมีการเล่นสาดน้ำสงกรานต์อย่างสนุกสนาน การสงน้ำ

พระแบบมอญ และการรดน้ำดำหัวขอพรผู้สูงอายุ (รามัญ สาระพันธุ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 18 เมษายน 2561)

การส่งข้าวแช่ หรือ “ข้าวสงกรานต์” การส่งข้าวสงกรานต์เป็นประเพณีที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาวมอญในวันสงกรานต์ เพื่อให้เกิดอันสังคความสมปรารถนาจากการส่งข้าวสงกรานต์ ตามตำนานวันสงกรานต์ ตอนท่านเศรษฐีนำเครื่องสังเวยไปบวงสรวงเทวดาที่ได้ต้นไทรเพื่อขอบุตร และสมปรารถนา การหุงข้าวสงกรานต์นั้น อดีตหุงกันเกือบทุกบ้าน จากนั้นนำไปส่งที่วัดให้ได้มากเพื่อให้เกิดอันสังคบุญมากที่สุด แล้วนำส่งญาติพี่น้อง และนำไปแบ่งกันชิมกับข้าวสงกรานต์ของเพื่อนบ้าน การหุงข้าวสงกรานต์จะหุงและนำส่งข้าวสงกรานต์ตั้งแต่วันที่ 13 เมษายนเป็นต้นไปจนถึงวันที่เป็นวันประเพณีสงกรานต์มอญในวันเสาร์อาทิตย์ที่กำหนด

การแห่งส-งตะขาบ ที่มาของ “หงส์” อันเป็นสัญลักษณ์ของรามัญประเทศ มีตำนานเก่าแก่เล่าต่อกันมาว่า เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าได้เสด็จไปเมืองสะเทิม ก็มองเห็นเนินดินที่มีหงส์ทองตัวผู้และตัวเมียอยู่คู่หนึ่งยืนซ้อนกันอยู่ ตัวเมียอยู่บนหลังตัวผู้ พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่าต่อไปเนินดินตรงนี้จะกลายเป็นแผ่นดินอันกว้างใหญ่เป็นที่ตั้งของมหานคร คือ “เมืองหงสาวดี” ดังนั้นชาวมอญจึงใช้หงส์เป็นสัญลักษณ์ของชาติมอญจึงเป็นที่มาของการแห่งส-งตะขาบนั้นเมื่อครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ชาวมอญที่ไปต้อนรับนั้นได้เห็นพระพุทธเจ้าต่างดีใจ นำผ้าเก่าๆ โบกเป็นสัญญาณถึงความปลื้มปิติ ซึ่งต่อมาผ้านั้นก็ได้นำมาเย็บเป็นธงตะขาบและเป็นสัญลักษณ์ของธงชาวมอญจนถึงปัจจุบัน ชาวมอญเล่าถึง ตำนานของตะขาบที่ถูกนำมาเป็นสัญลักษณ์ของธงชาวมอญในวันสงกรานต์ ว่าตะขาบเป็นสัตว์ที่ลำตัวยาว มีเขี้ยวเล็บที่มีพิษสามารถสู้กับผู้ที่มาระราน หากศัตรูระรานตนก่อน แต่จะไม่ทำร้ายใครหากเขาไม่ทำร้ายตนก็เหมือนชาวมอญ ที่ไม่ทำร้ายใครก่อน แต่หากเป็นศัตรูชาวมอญจะไม่หวาดหวั่นที่จะต่อสู้และความเชื่อหนึ่งคือ ตะขาบเป็นสัตว์ที่มีลูกมาก เหมือนชาวมอญที่จะเจริญรุ่งเรืองไปอีกนานในปัจจุบันวัดมอญจะมีเสาหงส์เพื่อสื่อถึงความเป็นวัดมอญ โดยการสร้างเสาหงส์นั้นมีเฉพาะมอญในเมืองไทยเท่านั้น เพราะในสมัยก่อนชาวมอญมีเพียงคติการสร้างเสาหงส์เพื่อเป็นการสร้างบูชาพระพุทธเจ้าตามพุทธประวัติ อันมีชาวบ้านป่าที่ยากจนต้องการบูชาพระพุทธคุณ ได้นำผ้าห่มเก่าๆ ของตนผูกและชักขึ้นเหนี่ยวอดเสา จนเกิดเป็นอันสังคผลบุญได้เกิดเป็นพระราชาผู้มีทั้งรูปสมบัติและทรัพย์สมบัติในภพต่อมา จากตำนานดังกล่าวจึงมีประเพณีการสร้างเสาหงส์ มาจนถึงปัจจุบันสำหรับผู้ที่ยอพยพมาอยู่ในเมืองไทยก็ยังมีการสร้างเสาหงส์ในวัดมอญ เพื่อเป็นการรำลึกถึงเมืองหงสาวดีของมอญ ซึ่งการแห่งตะขาบไปที่วัดและเชิญธงตะขาบขึ้นสู่เสาหงส์ในวันสงกรานต์ก็เป็นอีกอัตลักษณ์หนึ่งของชาวมอญเช่นกัน

การแห่นก-แห่ปลา ประเพณีการแห่นก-แห่ปลานี้ กระทำร่วมกันกับขบวนแห่หงส์ ธงตะขาบไปที่วัด โดยที่หนุ่มสาวจะถือปลาใส่ขวดโหล และถือกรรณกนำไปปล่อยที่วัด เป็นประเพณีปล่อยนก-ปล่อยปลา เพราะชาวพุทธมีความเชื่อว่าการปล่อยนก-ปล่อยปลา เป็นการ สะเดาะเคราะห์อย่างหนึ่ง ตามตำนานเล่าว่า มีสมภารวัดอยู่ท่านหนึ่งเป็นผู้มีความรู้เชี่ยวชาญ ไหฺรศาสตร์ วันหนึ่งเห็นสามเณรองค์หนึ่งหน้าตาเศร้าหมอง เมื่อลองตรวจดวงชะตาปรากฏว่า ดวงโกลั้จะถึงฆาต จึงอนุญาตให้สามเณรกลับไปเยี่ยมญาติทางบ้าน ขณะที่สามเณรเดินทาง กลับไปได้เห็นปลาหลายตัวอยู่ในหนองน้ำที่กำลังจะแห้งและก็คงจะตายในอีกไม่นาน สามเณรรู้สึก สงสารจึงนำไปปล่อยที่หนองน้ำ จากนั้นกลับไปเยี่ยมญาติที่บ้านและกลับวัดมา สมภารเห็นจึง ตกใจมากจึงได้สอบถามและทำให้รู้ว่าสามเณรรอดชีวิตมาได้เพราะได้ช่วยชีวิตปลาที่กำลัง จะตาย ชาวบ้านจึงรู้แพร่หลายไปยังชาวบ้านเป็นเหตุให้มีความเชื่อในอานิสงค์ของการปล่อยปลา รวมถึงการปล่อยนกด้วย

การสงฆ์น้ำพระและรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ การสงฆ์น้ำพระของชาวมอญจะทำในตอนบ่าย หลังเวลาฉันเพล ซึ่งจะมีไม้ไผ่ยาวหรือในปัจจุบันอาจมีการปรับเปลี่ยนเป็นท่อขนาดใหญ่ สำหรับเท น้ำสงฆ์พระสงฆ์ไปตามรางและพระสงฆ์จะอยู่ในห้องสงฆ์น้ำ สงฆ์น้ำโดยร่วมกันเทลงในราง ฟังเสียง ส่งสัญญาณพร้อมกัน จนสงฆ์น้ำพระสงฆ์ครบทุกรูป จึงมาสรงน้ำอบใส่ผ้าสบง จากนั้นพระสงฆ์จะ มานั่งเก้าอี้เรียงแถวภายในโดมมณเฑียรประสงค์ พุทธศาสนิกชนประพรมน้ำอบในผ้าสบงหรือมือของ พระสงฆ์ น้ำจะต้องเป็นน้ำอบอย่างเดียวเท่านั้น จากนั้นจึงเป็นพิธีทางศาสนา อาราธนาศีลและ รับพร เมื่อเสร็จพิธีทางศาสนาจึงเป็นการรดน้ำดำหัวและขอพรผู้สูงอายุโดยใช้น้ำอบ ผู้สูงทั้งหมด จากชุมชนมารวมกันและรดน้ำให้พรลูกหลานในชุมชน

ประเพณีทำบุญกลางคลอง จะจัดขึ้นในวันสงกรานต์ของชาวมอญลาดกระบัง ซึ่งปกติสงกรานต์มอญจะจัดขึ้นวันเสาร์และวันอาทิตย์หลังจากวันสงกรานต์ไทย การทำบุญกลาง คลองเป็นสัญญาณว่าสงกรานต์มอญได้เริ่มต้นขึ้นแล้ว การทำบุญกลางคลองจะจัดขึ้นเป็นเวลา 2 วัน 1 คืน การเตรียมงานทุกคนจะมีส่วนร่วมช่วยงาน ช่วงเย็นจึงนิมนต์พระสงฆ์มาสวดเจริญ พระพุทธมนต์เย็น หลังจากนั้นในช่วงเวลากลางคืนชาวมอญจะแต่งกายด้วยชุดมอญมารวมตัวกัน อีกครั้งเพื่อเล่นสะบ้ามอญ เป็นการละเล่นแบบดั้งเดิมของชาวมอญ เพื่อเป็นการเชื่อมความ สัมพันธไมตรีระหว่างหนุ่มสาวที่จะมีโอกาสได้รู้จักพูดคุยกันและให้เกิดความรู้สึกสนุกสนาน ในช่วง เข้าของวันต่อมา ชาวบ้านจะมาร่วมทำบุญตักบาตรพระสงฆ์ประมาณ 100 รูป ชาวมอญมีความ เชื่อว่าเป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว

การทำบุญวันวิสาขบูชา ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ชาวมอญจะร่วมกันทำบุญ ตักบาตร ถือศีลปฏิบัติธรรม และเวียนเทียนที่วัดอย่างพร้อมเพรียง

การทำบุญวันเข้าพรรษา การทำบุญวันเข้าพรรษา ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ชาวมอญจะร่วมกันทำบุญตักบาตร ถือศีล ปฏิบัติธรรม ถวายเทียนพรรษา เครื่องไทยธรรม ผ้าอาบน้ำฝน สิ่งของที่จำเป็นสำหรับพระสงฆ์ที่ต้องใช้ระหว่างเข้าพรรษา

ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง การตักบาตรน้ำผึ้งเป็นประเพณีเก่าแก่ของชาวมอญที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ประมาณเดือนกันยายน โดยที่มีการเข้าวัดทำบุญ ปฏิบัติธรรม และนอกเหนือจากอาหารหวานคาวที่เตรียมมาตักบาตรแล้ว ชาวบ้านยังเตรียมน้ำผึ้งเพื่อตักบาตรร่วมด้วย โดยจะรินน้ำผึ้งจากขวดใส่ภาชนะที่เตรียมมา โดยในอดีตทางวัดจะเตรียมภาชนะไว้แยกต่างหากจากการตักบาตรข้าว เมื่อชาวบ้านจะตักบาตรน้ำผึ้ง จะนำน้ำผึ้งที่ใส่ไว้ในขวดรินลงในบาตรหรือภาชนะที่จัดไว้ พระสงฆ์ท่านจะเก็บไว้ใช้เป็นยาในคราวจำเป็นเพราะน้ำผึ้งเป็นส่วนผสมของยาโบราณ ที่สำคัญคือพระสงฆ์ไม่สามารถจัดหาเองได้ ชาวบ้านจึงประสงค์ถวายด้วย โดยเฉพาะเมื่อท่านอาพาธต้องใช้น้ำผึ้งผสมยา ชาวมอญเชื่อว่ามีอานิสงส์มาก จึงมีการทำบุญตักบาตรน้ำผึ้งขึ้น ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี การตักบาตรน้ำผึ้งของชาวมอญมีความเชื่อมาจากอานิสงส์ของการถวายน้ำผึ้ง ในอดีตกาลสมัยที่พระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า “พระวิปัสสี” พระสิวลีได้ถือกำเนิดเป็นชาวบ้านในชนบท วันหนึ่งได้เดินทางเข้าไปในเมือง ระหว่างทางกลางป่า นั้น ได้พบรวงผึ้ง จึงได้ไล่ตัวผึ้งออกเพื่อตัดเอารวงผึ้งแล้วเดินทางต่อ ซึ่งในขณะนั้นในเมืองมีพระราชากับชาวบ้านกำลังแข่งขันกันทำบุญถวายทานแด่พระวิปัสสีสัมมนาสัมพุทธเจ้าและพระสงฆ์ ทั้งสองฝ่ายแข่งขันกันถึง 6 ครั้งก็ไม่มีใครแพ้-ชนะ ชาวเมืองจึงช่วยกันตรวจดูว่า ของสิ่งใดบ้างที่ยังไม่ถวายและให้คนไปคอยดูที่ประตูเมือง ว่าจะมีใครนำสิ่งอื่นมาขายบ้าง เนื่องจากด้วยเกรงว่าพระราชาก็จะไปถวายพระวิปัสสีพุทธเจ้าก่อน ขณะนั้นเองชายผู้นั้นได้เดินทางผ่านประตูเมือง คนเฝ้าประตูเห็นรวงผึ้ง ซึ่งยังไม่เคยมีใครถวายมาก่อน จึงขอซื้อด้วยราคาสูงชายผู้นั้นจึงถามว่าทำไมถึงซื้อในราคาสูง คนเฝ้าประตูจึงเล่าเรื่องทั้งหมดให้ฟัง ชายผู้นั้นจึงขอร่วมการถวายรวงผึ้งแด่พระวิปัสสีพุทธเจ้าด้วย คนเฝ้าประตูนำความมาบอกแก่ชาวเมือง ชาวเมืองต่างปลื้มปิติ รับสาธุ ยินดีกับเจ้าของรวงผึ้งนั้น ชาวเมืองจึงช่วยกันนำถาดทองคำใบใหญ่ มาผสมน้ำผึ้งกับนมเนย คลุกเคล้ากัน จนมีรสชาติดี ประณีต แล้วนำไปถวายแด่พระวิปัสสีพุทธเจ้าและพระสงฆ์ทั้งหลาย

ด้วยอานิสส์ครั้งนี้ เมื่อชายผู้นั้นสิ้นอายุขัย จึงได้เกิดในเทวโลกท่องเที่ยวเสวยสุขอยู่ช้านาน หลังจากนั้นจึงลงมาเกิดเป็นพระราชานุกรพาราณสี และเมื่อสิ้นพระชนม์แล้ว ได้เกิดเป็นพระราชากุมารในพระมหาราชวงศ์ศากยราช พระมารดาทรงพระนามว่า “พระนางสุปปวาสา” ขณะทรงพระครรภ์ล้วนมีแต่เครื่องราชบรรณาการจากทั่วสารทิศ บันดาลโชคลาภให้แก่พระบิดาและพระมารดาเป็นอันมาก เมื่อประสูติแล้วจึงขนานนามว่า “พระสวลีกุมาร” เมื่อเจริญวัยได้ออกผนวชในสำนักของท่านพระสารีบุตร ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ และสมบุรณ์ด้วยปัจฉัยลาภ พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงยกย่องว่า “ท่านเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ในเรื่องผู้มีลาภ” ชาวมอญจึงมีความเชื่อเรื่องอานิสส์ในการให้ทานด้วยน้ำผึ้งดังกล่าว จึงได้มีประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง สืบเนื่องจนมาถึงปัจจุบัน

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ เป็นประเพณีทำบุญที่ยิ่งใหญ่ของชาวมอญลาดกระบังที่ปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนาน ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบมาทุกปีโดย เริ่มขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2437 จนถึงปัจจุบัน มีกำหนดการที่แน่นอนคือ วันอาทิตย์แรกหลังวันออกพรรษา โดยมีพระสงฆ์มากกว่า 100 รูป ที่ได้รับการนิมนต์จากวัดในชุมชนใกล้เคียง พระสงฆ์จะลงเรือมาดเพื่อรับบิณฑบาตไปตามคลองลำปลาทิวผ่านชุมชนชาวมอญ มีพุทธศาสนิกชนจำนวนมากมารอทำบุญตักบาตร งานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือจะแบ่งออกเป็น 3 ช่วงคือ ช่วงเช้าพระสงฆ์ลงเรือรับบิณฑบาต ช่วงกลางวันเป็นพิธีถวายสัจคารหวานแด่พระสงฆ์ และช่วงบ่ายเป็นกิจกรรมแข่งเรือพายพื้นบ้าน ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือจะจัดขึ้นตลอดทั้งวัน โดยเริ่มจากช่วงเช้าตรู่เวลาประมาณ 06.00 น. ที่พระสงฆ์จะลงเรือเพื่อรับบิณฑบาตจากพุทธศาสนิกชน ทั้งชาวไทย และชาวมอญทั้ง 6 ชุมชนตลอดสองฝั่งคลอง มีพุทธศาสนิกชนที่มาร่วมทำบุญจำนวนมาก

การถวายสัจคารหวานแด่พระสงฆ์มากกว่า 100 รูป จะเริ่มพิธีเมื่อรับบิณฑบาตเสร็จประมาณ 11.00 น. เป็นการถวายภัตตาหารเพลด้วยชุดสัจคารหวานหลากหลายรูปแบบที่สวยงามและแปลกตามากกว่า 100 ชุด โดยเฉพาะชุดสัจคารหวานของเจ้าจอมมารดากลิ่น เมื่อครั้งที่ท่านเคยมาร่วมรับเป็นเจ้าภาพจัดสัจคารหวานถวายพระสงฆ์ ในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ต่อมาได้เก็บรักษาสำรับนี้ไว้เป็นอย่างดี สัจคารหวานเหล่านี้จะนำมาจัดถวายพระสงฆ์เฉพาะในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเท่านั้น และช่วงสุดท้ายคือ ช่วงบ่ายเป็นกิจกรรมการแข่งขันเรือพายพื้นบ้าน ซึ่งเรือที่ใช้เป็นเรือที่มีอยู่ในท้องถิ่น และกิจกรรมกีฬาพื้นบ้าน

ทางน้ำ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สร้างความสนุกสนาน ผ่อนคลาย และสร้างความสามัคคีให้กับคนในชุมชน

บุญกฐิน บุญกฐินของชาวมอญลาดกระบังจะกระทำต่อเนื่องมาจากประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ และนำกฐินมาทอดถวายที่วัดสุทธาโกชน์ ชาวมอญจะร่วมทำบุญทอดถวายกฐินกันอย่างพร้อมเพรียงกัน

ประเพณีลอยกระทง ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ชาวมอญลาดกระบังจะกระทำตามคตินิยมเช่นเดียวกับชาวไทย คือเป็นการบูชาและขอขมาต่อพระแม่คงคา บ้างก็เชื่อว่าเป็นการลอยเคราะห์ลอยทุกข์โศกให้หายไปกับสายน้ำ โดยจะใส่เศษเล็บ เส้นผม หรือเหรียญไปในกระทง การจัดประเพณีลอยกระทงในปัจจุบันจะจัดที่วัดสุทธาโกชน์ โดยในช่วงเช้าจะทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหาร ภัตตาหารเพล ส่วนในเวลากลางคืนเป็นการลอยกระทงบริเวณหน้าวัด ริมคลองลำปลาทิว ทั้งสองฝั่งประดับประดาด้วยไฟหลากสี ดอกไม้ นานาชนิดอย่างสวยงาม พร้อมด้วยมหรสพ ชาวมอญบางคนจะแต่งกายด้วยชุดมอญเพื่อมาลอยกระทง ถือเป็นอีกหนึ่งงานประเพณีที่สร้างสีสันและบรรยากาศงานวัดมอญยามค่ำคืน

2.2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวมอญ

สุภรณ์ โอเจริญ (2519) ศึกษาเรื่อง **ชาวมอญในประเทศไทย : วิเคราะห์ฐานะและบทบาทในสังคมไทย ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลางถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น** ผลการศึกษาพบว่า ชาวมอญอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยเป็นครั้งแรกในสมัยอยุธยา กระทั่งถึงสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ชาวมอญมีฐานะและสภาพความเป็นอยู่เช่นเดียวกับพลเมืองไทย มีบทบาทและความสำคัญต่อสังคมไทย ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง และสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมของสังคมไทยได้เป็นอย่างดี

ไฉน สนสกุล (2535) ศึกษาเรื่อง **การดำรงชาติพันธุ์และการกลมกลืนของชาวมอญ : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนมอญบางขันหมาก จังหวัดลพบุรี** ผลการศึกษา พบว่าชาวมอญบางขันหมากมีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทยได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะมอญและไทยมีความสัมพันธ์แบบยอมรับกันโดยไม่มีอคติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้มีการผสมกลมกลืนจากมอญมาเป็นไทยส่วนใหญ่ ปัจจัยที่ทำให้เกิดการกลมกลืนดังกล่าว ได้แก่ นโยบายของรัฐ การศึกษา อาชีพ การแต่งงาน การตั้งถิ่นฐานและการอพยพย้ายถิ่น และพบอีกว่าชาวมอญบางขันหมากยังคงรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์มอญ ได้แก่ ภาษา ศาสนา พิธีกรรม ความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณี

ณัฐประวีณ ศรีทรัพย์ (2537) ศึกษาเรื่อง **การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมและการดำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมมอญ : ศึกษากรณีชุมชนมอญบ้าน ลัดเกร็ด ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี** พบว่า ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในบริบทของสังคมไทยที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ชาวมอญเกิดการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตในด้านต่างๆ ได้แก่ การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตในด้านสังคมและการปกครองตนเอง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในด้านการผลิตและการจำหน่ายแจกเครื่องปั้นดินเผา การเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษาและการปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่และความสัมพันธ์ในหมู่ครอบครัวและเครือญาติ แต่ในขณะเดียวกัน ชาวมอญก็ยังคงไว้ ซึ่งความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์มอญในสังคมไทย โดยสามารถดำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มไว้ ได้แก่ ภาษา ศาสนา พิธีกรรม ความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณี

สรัชชา เวชพุดิ (2539) ศึกษาเรื่อง **เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม การติดต่อทางวัฒนธรรมและกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรมในชุมชนมอญ ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ** ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยภายในที่ช่วยรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ได้แก่ ผู้นำทางศาสนาและผู้นำทางการศึกษา ส่วนปัจจัยภายนอกที่ทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ได้แก่ ความทันสมัย การเป็นเมือง การเป็นอุตสาหกรรม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและการสื่อสารมวลชน และสังเกตพบว่า เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมมอญนับวันจะลดลงไป เนื่องจากกระแสของโลกาภิวัตน์

พัลลภ สุริยกุล ณ อยุธยา (2542) ศึกษาเรื่อง **เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชาวมอญ : ศึกษากรณีหมู่บ้านเจดีย์ทอง ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี** พบว่า ชาวมอญในหมู่บ้านเจดีย์ทองมีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมาสู่สังคมไทยอย่างต่อเนื่อง โดยการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้นเกิดจากปัจจัยหลายๆ อย่างไม่ว่าจะเป็นการปฏิรูปการศึกษา ทำให้มีการใช้ภาษามอญน้อยลงหรือการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ซึ่งทำให้แบบแผนการดำรงชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ส่วนประเพณีทางศาสนามีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก เนื่องจากคนในหมู่บ้านมีเจดีย์สำคัญเป็นที่เคารพสักการะของชาวมอญในหมู่บ้านและละแวกใกล้เคียงและการมีผู้นำชุมชนที่เคร่งครัดในด้านการศาสนา

องศ์ บรรจุน (2550) ศึกษาเรื่อง **สตรีมอญในราชสำนักสยามสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325 – 2475** ผลการศึกษาพบว่า สตรีมอญในราชสำนักฝ่ายในทุกรัฐกาลมีบทบาทสำคัญด้านการเมืองโดยอ้อม แต่ทรงอิทธิพลโดยการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างราชวงศ์กับขุนนางมอญ

ตระกูลเดิมของตน สตรีมอญหลายท่านเป็นพระชนนีของเจ้านายในราชวงศ์จักรีที่มีบทบาทเด่นด้านการเมืองการปกครองของไทย ทั้งพุทธศาสนิกายเถรวาทที่มาพร้อมกับภาษามอญ ข้าวแช่ชาววัง ศิลปะการแสดงของมอญได้รับการบรรจุไว้ในงานมหรสพพิธีหลวง ศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีมอญได้แพร่ขยายจากราชสำนักสู่สังคมสามัญชนอย่างกลมกลืน

สุจิตรา เป็ลยง (2553) ศึกษา **การสื่อสารเพื่อสร้างธำรงรักษาและต่อรองอัตลักษณ์ความเป็นมอญของกลุ่มชาวมอญพลัดถิ่นในประเทศไทยท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์** พบว่า การธำรงรักษาและการต่อรองอัตลักษณ์ความเป็นมอญกระทำการสื่อสาร 6 ประเภท ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ บุคคล ประเพณี วัตถุ องค์การเครือข่ายชาวมอญและภาษาในพื้นที่ชีวิตประจำวัน และการรับรู้ความเป็นมอญผ่านอัตลักษณ์ความเป็นมอญระหว่างกลุ่มคนมอญและกลุ่มคนนอก มี 2 อัตลักษณ์ ได้แก่ อัตลักษณ์ความเป็นชนชาติที่มีอารยธรรมและอัตลักษณ์ชนชาติที่เคร่งครัดในพระพุทธศาสนา ทำให้กลุ่มชาวมอญที่อยู่ในฐานะคนพลัดถิ่นของสังคมสามารถอยู่ร่วมกับสังคมไทยได้อย่างราบรื่น

นวมณท์ อุดมรัตน์ (2554) ศึกษาเรื่อง **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณี ตักบาตรพระร้อยทางเรือ : กรณีศึกษาชุมชนเลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร** ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนเลียบคลองมอญส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ดังนี้ 1) ส่วนร่วมในระดับการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมาย 2) ส่วนร่วมในรูปแบบการเข้าร่วมในวันงานประเพณี 3) แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ตักบาตรพระร้อยทางเรือ ได้แก่ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารกิจกรรมงานประเพณีให้แก่ผู้ที่สนใจและการสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนเข้าร่วมงานประเพณีอย่างอิสระและเท่าเทียมกัน 4) แนวคิดชุมชนท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือมี 2 ลักษณะคือการมีส่วนร่วมได้ความรู้สึกรักและผูกพันและการมีส่วนร่วมด้วยความรู้สึกภูมิใจในความเป็นมอญ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวมอญ พบว่า มีการศึกษาวิถีชีวิตชาวมอญและศึกษาประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชุมชนมอญลาดกระบังในประเด็นอื่นๆ เท่านั้น การศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือต่อชุมชนมอญลาดกระบังจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจประเด็นหนึ่ง ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจประเด็นดังกล่าว

2.3 แนวคิดและทฤษฎีบทบาทหน้าที่กับการศึกษาคติชน

แนวคิดและทฤษฎีบทบาทหน้าที่กับการศึกษาคติชนวิทยาในประเทศไทย มีนักวิชาการ นิสิต นักศึกษานำแนวทางการศึกษาของบาสคอมมาเป็นแนวทางการศึกษาวิจัยอย่างต่อเนื่อง ดังที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึงต่อไป

2.3.1 ทฤษฎีบทบาทหน้าที่กับการศึกษาคติชน

การศึกษามโนทัศน์หน้าที่ของข้อมูลคติชนเป็นแนวทางหนึ่งในการวิจัยทางคติชนวิทยาที่ทำให้ทราบถึงความสำคัญของคติชนที่ทำหน้าที่ต่างๆ ในสังคม นักวิชาการที่สำคัญของแนวคิดนี้คือ วิลเลียม บาสคอม (Bascom, 1965) เป็นผู้เสนอแนวคิดต่อหน้าที่ของคติชนว่า คติชนทำหน้าที่ 4 ประการ “Four Function of Folklore” ได้แก่ คติชนมีหน้าที่อธิบายความคับข้องใจของมนุษย์และต้องการจะหลีกหนีไปสู่จินตนาการต่างๆ หลีกหนีจากข้อบังคับของแต่ละบุคคล แต่ละสังคม คติชนมีหน้าที่ให้แก่งานต่างๆ ในสังคม คติชนมีหน้าที่ด้านการให้การศึกษาอบรมสั่งสอน และคติชนมีหน้าที่ให้เกิดการยอมรับแบบแผนพฤติกรรมของคนในสังคม

บทบาทหน้าที่ของคติชน 4 ประการ ที่บาสคอมได้อธิบายไว้ เป็นกรอบกว้างๆ ในการอธิบายบทบาทหน้าที่ของคติชนในสังคม โดยสามารถนำมาปรับประยุกต์ประเด็นอื่นๆ เพิ่มเติมเพื่ออธิบายให้เห็นความสำคัญที่ชัดเจนมากขึ้น เพื่อปรับให้เข้ากับคติชนแต่ละประเภท โดย ศิราพร ณ ถลาง (2548, น. 363-378) ได้เสนอบทบาทหน้าที่ของคติชน เป็น 3 ประการใหญ่ๆ ที่สำคัญ ดังนี้

1. บทบาทหน้าที่คติชนในการอธิบายกำเนิดและอัตลักษณ์ของกลุ่มชนและพฤติกรรม

ในสังคมหากประกอบไปด้วยครอบครัวหลายครอบครัวอยู่ร่วมกัน จะพบว่า สังคมจะให้ความสำคัญกับการประกอบพิธีกรรม ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมในระยะเปลี่ยนผ่านของชีวิต พิธีกรรมเกี่ยวกับการผลิต พิธีกรรมการบูชาอำนาจเหนือธรรมชาติ และพิธีกรรมตามปฏิทินของแต่ละเดือน เพราะทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยมมองว่ามนุษย์มีความต้องการ 3 ด้าน คือ ความต้องการด้านปัจจัยพื้นฐาน ความต้องการด้านความมั่นคงของสังคมและความต้องการทางจิตใจ จากนั้นพบว่าพิธีกรรมมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ถึง 2 ด้าน คือ ด้านสังคมและด้านจิตใจ เพราะพิธีกรรมเป็นการรวมพลังของคนในสังคม ทำให้รู้สึกถึงความเป็นพวกเดียวกัน การประกอบพิธีกรรมจึงทำให้สมาชิกในสังคมรู้สึกมั่นคง อบอุ่น สร้างความมั่นคงทางใจ มีความสบายใจ พิธีกรรมมักมีองค์ประกอบสำคัญ คือ ตำนานเพราะอาจกล่าวได้ว่าพิธีกรรมใช้ตำนานในการอธิบายเหตุผลและที่มาในการประกอบพิธีกรรม ตำนานเป็นเรื่องนามธรรม ส่วนพิธีกรรมจึงเป็นเรื่องรูปธรรม ดังนั้น ตำนานจึงมีความสัมพันธ์กับระบบความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ

ของผู้คน สอดคล้องกับมาลินอฟสกี (Mailnowski, 1954, pp. 100-101) ที่กล่าวว่า ตำนานปรัมปราเป็นเรื่องเล่าที่มีพลัง เป็นบทบัญญัติสำหรับความเชื่อ ศีลธรรมและภูมิปัญญาให้แก่สมาชิกในสังคมจึงเป็นส่วนที่ขาดไม่ได้ในสังคมดั้งเดิม ตำนานปรัมปราจึงมีความสัมพันธ์กับระบบความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติของผู้คนในกลุ่มชนเป็นเรื่องเล่าสร้างโลกทัศน์เกี่ยวกับจักรวาล สังคมและบอกสถานภาพตัวตนของบุคคล ทั้งนี้ ศิราพร ณ ถลาง (2548, น. 366) ได้จำแนกบทบาทในการให้คำอธิบายเกี่ยวกับกำเนิดอัตลักษณ์และสถานภาพของบุคคลในสังคมและบทบาทในการให้คำอธิบายที่มาของการประกอบอาชีพ

ตำนานกับการอธิบายกำเนิดและอัตลักษณ์และสถานภาพของบุคคลในสังคมและสถานภาพของคนในสังคม ในสังคมมักจะพบเรื่องเล่า หรือตำนานปรัมปราที่อธิบายเกี่ยวกับความเชื่อสัตว์บรรพบุรุษ การมีบรรพบุรุษร่วมกันและการบูชาบรรพบุรุษ เช่น คนไท-ลาวมีความเชื่อและนับถือขนาด คนส่วยแถบสุรินทร์ บุรีรัมย์นับถือตะกวด เป็นผีประจำหมู่บ้านเสมือนบรรพบุรุษร่วมกัน รวมถึงเป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ ตำนานหลายตำนานกล่าวถึงสถานภาพทางสังคมที่แตกต่างกัน ยกตัวอย่าง ตำนานน้ำเต้าซึ่งสะท้อนความเชื่อว่ามนุษย์ออกมาจากน้ำเต้าผลเดียวกัน แต่มีสถานภาพและชนชั้นที่แตกต่างกัน ซึ่งตำนานต่างๆ นี้ให้เห็นบทบาทในการอธิบายว่าเราคือใคร บรรพบุรุษของเราคือใคร และใช้อธิบายสถานภาพสูงต่ำไม่เท่ากัน รวมถึงแนวทางในการประกอบอาชีพ ความถนัดเฉพาะทางของแต่ละกลุ่มชนที่แตกต่างกัน เช่น การขุดหิน การสลักไม้ การล่าสัตว์ การทำไร่ทำนา ซึ่งล้วนแล้วแต่มีวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ที่ระบุไว้ในตำนานกำเนิดชนเผ่าหรือกลุ่มชนนั้นๆ ด้วย

ตำนานกับการอธิบายพิธีกรรม ตำนานเป็นเรื่องเล่าที่มีตัวละครเป็นผู้ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ จึงมักมีความสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยพบว่า พิธีกรรมเป็นกลไกทางวัฒนธรรมในการรวมพลังของสมาชิกในสังคมและพบว่าตำนานใช้อธิบายที่มาของพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น พิธีขอฝนกับตำนานพญาคันคาก พิธีทำขวัญข้าวกับตำนานขวัญข้าว พิธีกรรมจึงมีหน้าที่สำคัญในการให้ความมั่นใจและกำลังใจแก่บุคคลในสังคม เมื่อมนุษย์เกิดความไม่มั่นคง ไม่แน่ใจ ไม่สบายใจ มนุษย์จะทำพิธีกรรมบนบานศาลกล่าวต่ออำนาจเหนือธรรมชาติให้ช่วยเหลือ เช่น ชาวนาบนบานต่อแถนให้ฝนตก บนบานต่อแม่ขวัญข้าวหรือแม่โพสพให้ข้าวงอกงาม นอกจากนี้พิธีกรรมยังเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมที่ใช้สร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชนหรือชาติพันธุ์ เพราะเมื่อเรานึกถึงพิธีกรรมเราจะนึกถึงกลุ่มชาติพันธุ์เจ้าของพิธีกรรมนั้นไปด้วย เช่น พิธีแห่เทียนพรรษาหรือแห่ปราสาทผึ้งในภาคอีสาน พิธีชิงเปรตในงานสารทเดือนสิบของนครศรีธรรมราช พิธีปอยส่างลอง พิธีจองพารา เป็นพิธีกรรมของชาวไทยใหญ่ที่

แม่ฮ่องสอน เป็นต้น และยังอาจกล่าวได้ว่าพิธีกรรมเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างดี มีความมั่นคงทางจิตใจและสังคม ตำนานและความเชื่อจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการอธิบายที่มาของพิธีกรรมที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญอย่างยิ่งของแต่ละวัฒนธรรม

2. บทบาทคติชนในการให้การศึกษา อบรมระเบียบสังคมและมาตรฐานพฤติกรรมของสังคม

คติชนทำหน้าที่เป็นสถาบันการศึกษา ในความหมายว่า ให้ความรู้ ถ่ายทอด วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ปณิธาน ศีลธรรม อบรมสั่งสอนระเบียบสังคมและรักษามาตรฐานทางจริยธรรมและพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนที่ยึดถือปฏิบัติกันมาแต่อดีต นิทาน ภาษิต ปริศนาคำทาย การละเล่นและการแสดง โดยบทบาทของคติชนในการให้การศึกษาอบรมระเบียบและรักษามาตรฐานพฤติกรรมของสังคม แบ่งบทบาทได้ 3 ประการ คือ บทบาทคติชนในการถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่นของตน บทบาทคติชนในการให้ความรู้และเสริมสร้างปัญญาและบทบาทคติชนในการอบรมระเบียบสังคม ปณิธานค่านิยมและรักษาวินัยมาตรฐานทางพฤติกรรมให้สังคม

บทบาทคติชนในการถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่นของตน คติชนหลายประเภททำหน้าที่ให้ความรู้กับเด็กๆ ในสังคมว่า เขาเป็นใคร บรรพบุรุษของเขาเป็นใคร ท้องถิ่นเขามีประวัติความเป็นมาอย่างไร โดยใช้ข้อมูลประเภทนิยายประจำถิ่น อธิบายอัตลักษณ์ของกลุ่มชน เช่น ชาวพวนที่ถูกกวาดต้อนและอพยพมาจากประเทศลาว ไม่ว่าตั้งถิ่นฐานที่พนมสนธิคม ชลบุรี พนมสารคาม ฉะเชิงเทรา หรือศรีมหาโพธิ์ ปราจีนบุรีล้วนใช้นิทานเรื่องพระรถเมรีหรือนางสิบสองในการอธิบายชื่อสถานที่ต่างๆ ในท้องถิ่น เช่น ถ้ำนางสิบสอง ถนนพระรถและนอกเหนือจากนิทานเรื่องพระรถเมรีหรือนิทานนางสิบสองอาจใช้นิทานเรื่องอื่นๆ เช่น ในกลุ่มคนพวน อำเภอปากพลี นครนายก นิยมเล่านิทานเรื่องท้าวทาลุ (ภานุพงศ์ อุดมศิลป์, 2549) และนอกจากนี้นิทานประจำถิ่นยังมีบทบาทในการอธิบายให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชื่อสถานที่หรือภูมิศาสตร์ท้องถิ่น เช่น ที่ยโสธรมีนิทานก่อกำเนิดน้อยแม่ บริเวณหนองหานสกลนคร มีนิทานผาแดง-นางไอ่ อธิบายหนองหานที่เป็นภูมิศาสตร์ท้องถิ่นและในบางท้องถิ่นอาจถ่ายทอดผ่านเพลงกล่อมเด็ก เช่น ที่นครศรีธรรมราช มีเพลงที่ใช้อธิบายความสำคัญของพระธาตุนครศรีธรรมราชหรือใช้คติชนประเภทการแสดง เช่น พ็อนภูไท เข้มบั้งไฟ โนรา หนังตะลุงหรือใช้คติชนประเภทวัตถุ ไม่ว่าจะเป็นผ้าทอ เครื่องจักสานของแต่ละท้องถิ่นแต่ละชาติพันธุ์ ล้วนเป็นการใช้บอกเรา เราคือใคร เขาคือใคร ซึ่งจะทำให้สมาชิกได้เรียนรู้ตัวตนผ่านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมรูปแบบต่างๆ เพื่อให้

คติชนได้ทำหน้าที่ให้ความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น ประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นและมีความภาคภูมิใจเกี่ยวกับรากเหง้าของตน

คติชนในการให้ความรู้และเสริมสร้างปัญญา ในสังคมสมัยก่อนที่ยังไม่มีโรงเรียนหรือการศึกษาในระบบ คติชนมีหน้าที่แทนสถาบันการศึกษาที่จะให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและสังคม เช่น เพลงกล่อมเด็กนกกาเหว่าให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาตินกกาเหว่า เพลงกล่อมเด็กที่ให้ความรู้เกี่ยวกับดาวต่างๆ และมีเพลงกล่อมเด็กบางเพลงที่สอนเรื่องการนับจำนวนและการใช้ลักษณนาม (สุกัญญา สุขฉายา, 2543, น. 79) นอกจากนี้ ปริศนาคำทายที่เด็กๆ เล่นทายกัน นอกจากจะให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติรอบตัว สัตว์ พืช ข้าวของเครื่องใช้แล้ว ยังเป็นการฝึกการใช้ปัญญาในการคิด การสังเกตเทียบเคียงความคล้ายคลึงของโจทย์กับคำเฉลยอีกด้วย ซึ่งข้อมูลคติชนดังกล่าวนอกจากความสนุกสนานแล้ว ยังมีบทบาทในการสั่งสอนและให้ความรู้ ผูกสติปัญญาอีกด้วย

บทบาทคติชนในการอบรมระเบียบสังคม ปลุกฝังค่านิยม และรักษาบรรทัดฐานทางพฤติกรรมให้สังคม บทบาทของคติชนในการอบรมระเบียบสังคมผ่านรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการใช้นิทานชาดกอบรมโลกทัศน์ อุดมการณ์ การดำเนินชีวิตในแนวทางพุทธศาสนา เช่น นิทานเรื่องเวสสันดรชาดกที่ให้คุณค่ากับการทำงานและยังมีนิทานชาดกอีกหลายเรื่องที่ใช้สอนเรื่องความอดทน ความเพียร ความเสียสละ นอกจากนี้ ยังมีคติชนประเภทภาษิตคำพังเพย ใช้ในการอบรมระเบียบสังคม แนวทางการปฏิบัติตนให้สมาชิกในสังคมเรียนรู้ทัศนคติของสังคมหรือค่านิยมนั้นๆ ว่าเป็นสิ่งที่ดีหรือสิ่งที่ไม่ดี เช่น กินบนเรือน ขี้รดบนหลังคา อย่าจับปลาสองมือ นกน้อยทำรังแต่พอตัว เป็นต้น หรือการละเล่นของเด็กก็อาจนับว่าเป็นการอบรมระเบียบสังคมวิธีหนึ่ง เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้และยอมรับกฎกติกาอันเป็นกฎระเบียบร่วมกันของหมู่คณะ บทบาทของคติชนในการให้การศึกษาอบรมระเบียบสังคมและรักษามาตรฐาน พฤติกรรมของสังคม เป็นกลไกในการถ่ายทอดวัฒนธรรม กระบวนการ ความรู้ ภูมิปัญญา และระเบียบพฤติกรรมของสังคมอย่างหนึ่ง เพื่อให้เป็นไปในแบบแผนที่สังคมยอมรับ

3. บทบาทของคติชนในการเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคลอันเกิดจากกฎเกณฑ์ทางสังคม

บทบาทของคติชนที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ บทบาททางจิตใจ เพราะคติชนสามารถเสนอทางเลือกให้มนุษย์ ชดเชยกับสิ่งที่ปรารถนาแต่ไม่อาจทำได้ในชีวิตจริงและยังเสนอทางออกให้กับปัญหาที่เกิดจากกฎเกณฑ์ทางสังคมที่เคร่งครัด ทำให้สมาชิกในสังคมมีความคับข้องใจหรืออึดอัด ไม่สามารถพูดหรือแสดงออก เมื่อเกิดความขัดแย้งได้ เมื่อคติชนมีบทบาทโดยตรง

ในการทำหน้าที่เสนอทางออกทางใจ ให้แก่มนุษย์ในสังคมโดยเฉพาะคติชนประเภทนิทานมหัศจรรย์ นิทานมุขตลก เพลงร้องเล่น การละเล่นพื้นบ้าน

บาสคอม ได้พูดถึงบทบาทหน้าที่ของคติชนที่ให้ความเพลิดเพลินแก่สมาชิกในสังคมว่า (Bascom, 1965, pp. 290-291) ทุกคนชอบฟังนิทาน ชอบร้องเพลง ชอบการละเล่น ชอบดูการแสดงเพราะความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ขบขัน และได้หลบหนีเข้าไปอยู่ในโลกแห่งจินตนาการที่ได้หนีความพ้อใจให้ เพื่อเป็นการชดเชยกับความไม่พอใจในโลกแห่งความเป็นจริง ซึ่งมนุษย์มักมีความไม่พอใจกับสภาพที่เป็นอยู่ ไม่ว่าจะเป็นทางกาย จิตใจ หรือสังคม นิทานจะทำให้มนุษย์หลบหนีจากข้อจำกัดต่างๆ ทางกาย เช่น บินไม่ได้ อย่างนก นิทานจึงมีตัวละครที่บินได้ เหาะได้ หายตัวได้ แปลงตัวได้ ทำให้มนุษย์สมปรารถนาในโลกแห่งจินตนาการทางจิตใจ นิทานเสนอโลกทางเลือกที่สนองความปรารถนาของมนุษย์ โดยมีองค์ประกอบพิเศษ มีมนต์วิเศษ แก้วสารพัดนึกหรือผู้วิเศษต่างๆ เข้ามาช่วยเหลือเมื่อได้รับความยากลำบาก ส่วนทางสังคมมนุษย์รู้สึกไม่พอใจสังคม ไม่ว่าจะเป็นในครอบครัวหรือสังคมที่ตนไม่ชอบ นิทานจะเสนอโลกแห่งจินตนาการที่มนุษย์สามารถคิดและจินตนาการให้ผู้นั้นเป็นยักษ์ พอมด แม่เมด หรือตัวละครชั่วร้าย แทนบุคคลที่ไม่สามารถกำจัดได้ แต่ในโลกของนิทานมนุษย์สามารถกำจัดศัตรูเหล่านั้นได้ นิทานจึงแฝงไปด้วยสัญลักษณ์แทนความเป็นจริงต่างๆ ทางสังคมที่มนุษย์จะหนีจากโลกแห่งความเป็นจริงไปหลบอยู่ชั่วคราว ทั้งนี้คติชนได้เสนอบทบาทในการเป็นทางออกให้ความความคับข้องใจดังกล่าวเป็น 2 ประการ คือ นิทานมหัศจรรย์กับการเป็นทางออกให้กับความรู้สึกขัดแย้งในครอบครัวและคติชนกับการเป็นทางระบายความกดดันในใจอันเกิดจากกฎเกณฑ์ทางสังคม

นิทานมหัศจรรย์กับการเป็นทางออกให้กับความรู้สึกขัดแย้งในครอบครัว นิทานมหัศจรรย์ของฝรั่ง ได้หนีความพ้อใจในโลกแห่งจินตนาการให้มีแต่เจ้าชายกับเจ้าหญิงที่ได้ชัยชนะเหนือยักษ์หรือแม่มดเสมอ ซึ่งนิทานได้ทำหน้าที่สร้างความปรารถนาให้สมหวังและถ่ายโอนความรู้สึกในใจให้ไปอยู่ที่ตัวละครเจ้าชายเจ้าหญิง ส่วนนิทานจักรๆ วงศ์ๆ ของไทย มักจะเกิดจากปัญหาครอบครัว ลูกเขย-พ่อตา เพราะครอบครัวไทยมักเป็นครอบครัวที่ฝ่ายชายต้องมีอำนาจที่เหนือกว่า เมื่อมีพ่อตาอยู่ลูกเขยก็ไม่สามารถแสดงอำนาจได้ ในโลกแห่งนิทานจึงเป็นโลกทางเลือกที่พระเอก (ลูกเขย) สามารถที่จะฆ่ายักษ์ (พ่อตา) ได้ หรือเอาชนะใจพ่อตาได้ในที่สุด เช่น นิทานเรื่องสังข์ทอง นิทานจึงทำหน้าที่ตอบสนองความรู้สึกเจ็บแค้นหรือความเก็บกดภายในใจในชีวิตจริง แม้จะเป็นความพ้อใจชั่วคราว แต่ก็ทำให้ความปรารถนาลึกๆ ในใจได้รับการตอบสนอง

คติชนกับการเป็นทางระบายความกดดันในใจอันเกิดจากกฎเกณฑ์ทางสังคม ทุกสังคมย่อมมีกฎเกณฑ์ที่ควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม คติชนบางประเภทมีหน้าที่ระบาย

ความรู้สึกติดขัดกับกฎเกณฑ์หรือข้อห้ามบางประการที่สังคมกำหนดขึ้นมา เช่น ข้อห้ามต่างๆ ในเรื่องเพศ แต่จะพบว่าทุกสังคมมีนิทานมุขตลกเรื่องเพศ หรือพฤติกรรมทางเพศ เช่น พี่เขย-น้องเมีย แม่ยาย-ลูกเขย ตาเถร-ยายซี การเล่านิทานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศทำให้ผู้ฟังรู้สึกสนุกสนานและเฮฮาได้ เพราะเป็นโอกาสและช่องทางที่สังคมอนุญาต เนื่องจากอยู่ภายใต้กติกาคือเป็นเพียงนิทานหรือข้อห้ามเกี่ยวกับสถาบันศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์ก็เช่นเดียวกัน ก็ถือว่าทำได้ในกรอบของนิทาน แม้สังคมจะปฏิเสธไม่ได้ว่าเป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นในสังคม ดังนั้น บทบาทคติชนประเภทนิทานจึงมีบทบาทในการเป็นทางออกให้กับความอัดอั้นใจ ความกดดันทางใจที่เกิดจากกฎเกณฑ์หรือข้อห้ามทางสังคม ซึ่งเมื่อผ่านช่องทางการเล่าหรือการฟังนิทานมุขตลก การล้อเลียน จะทำให้เกิดความรู้สึกขบขัน ช่วยให้ความรู้สึกติดขัดผ่อนคลายลง นิทานมุขตลกจึงช่วยเปลี่ยนความเครียดกดดันให้เป็นความขบขันและในฐานะองค์ประกอบหนึ่งของวัฒนธรรม คติชนมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการช่วยสร้างภาวะสมดุลทางจิตใจให้แก่สมาชิกในสังคม

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยมนิยมนิยามองค์ประกอบต่างๆ ในวัฒนธรรม มีหน้าที่เป็นของตน และถ้าสามารถทำหน้าที่ของตนได้ดี สังคมนั้นๆ จะดำรงอยู่และดำเนินไปเป็นอย่างดี และอาจสรุปโดยรวมได้ว่า ในฐานะที่คติชนเป็นส่วนหนึ่งของระบบวัฒนธรรม คติชนจึงมีหน้าที่รักษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมและความมั่นคงให้แก่สังคม

จะเห็นได้ว่า การศึกษาบทบาทหน้าที่ของคติชน สามารถประยุกต์แนวคิดให้เข้ากับข้อมูลทางคติชนประเภทต่างๆ และยกตัวอย่างให้เห็นถึงความสำคัญที่คติชนมีบทบาท ในสังคมนั้นๆ จากแนวคิดของบทบาทหน้าที่ของคติชน ที่ได้กล่าวมานี้ ผู้วิจัยจะนำไปประยุกต์ใช้กับการวิเคราะห์ข้อมูลของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบัง กรุงเทพมหานครด้วย

2.3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาบทบาทหน้าที่

งานวิจัยที่ศึกษาบทบาทหน้าที่โดยใช้ทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยามของบาสคอมเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ทั้งประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ในสังคมไทย มีการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยยกตัวอย่าง ดังนี้

ชมชนก ทรงมิตร (2547) ศึกษาเรื่อง **พิธีรำผีของชาวไทยเชื้อสายมอญ : ความหมายและบทบาทในการสืบทอดทางวัฒนธรรม** ผลการศึกษาพบว่า พิธีรำผีของชาวไทยเชื้อสายมอญมีบทบาทลดลง คงเหลือแต่พิธีรำผีประจำหมู่บ้านที่จัดขึ้นในช่วงหลังสงกรานต์

ของทุกปีเท่านั้นที่ยังสามารถทำให้เราเห็นร่องรอยของการนับถือผีบรรพบุรุษและแสดงอัตลักษณ์ความเป็นมอญได้อย่างชัดเจน อัตลักษณ์ของชาวมอญที่สังเกตได้จากพิธีรำผี ได้แก่ ภาษามอญ ทำรำแบบมอญ การแต่งกายของผู้รำและผู้เข้าร่วมพิธี วงปีพาทย์มอญ อาหาร ธงตะขาบและธงรูปหงส์ที่ติดไว้รอบหมู่บ้านในวันพิธี บทบาทของพิธีรำผีที่มีต่อชาวไทยเชื้อสายมอญ คือ ช่วยสร้างสำนึกทางชาติพันธุ์เน้นความเชื่อในผีบรรพบุรุษเดียวกัน และแสดงความสัมพันธ์ของเครือญาติ ซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายมอญในหมู่บ้านและคนที่มาจากจังหวัดอื่น จึงนับได้ว่าพิธีรำผีมีบทบาทในการเป็นศูนย์รวมของคนไทยเชื้อสายมอญและบทบาทในการช่วยธำรงอัตลักษณ์ความเป็นมอญของคนไทยเชื้อสายมอญในประเทศไทย

จตุพร เพชรบุรณ (2554) ศึกษาเรื่อง **ความเชื่อและบทบาทของประเพณีทานธัมม์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไท ที่ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย** ผลการศึกษาพบว่า ความเชื่อเรื่องอายุพุทธศาสนา 5,000 ปี เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดคติทานธัมม์เพื่อค้าชูศาสนา กลุ่มชาติพันธุ์ไทที่ ต.เวียงพางคำ มีประเพณีทานธัมม์ทั้งในระดับบุคคลและระดับชุมชน ประเพณีทานธัมม์บางอย่างที่รับมาจากชาวไทยวน ซึ่งเป็นวิถีปฏิบัติในประเพณีพุทธศาสนาแบบไท ประเพณีทานธัมม์มีบทบาทต่อกลุ่มชาติพันธุ์ไทในบริบทข้ามพรมแดน 5 ด้าน ได้แก่ บทบาทในการอธิบายที่มาของการประกอบพิธีกรรม บทบาทในการสร้างความมั่นคงทางใจให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ไท บทบาทในการสั่งสอนคุณธรรมจริยธรรม บทบาทในการสืบทอดศาสนา และ บทบาทในการเชื่อมความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทในทุกพื้นที่และช่วยสร้างความสามัคคีให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ไทและชาติพันธุ์อื่น

พิมพ์นภัส จินดาวงศ์ (2554) ศึกษาเรื่อง **การดำรงอยู่และบทบาทความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผีอารักษ์เมืองเชียงใหม่ในปัจจุบัน** โดยมุ่งศึกษาลักษณะการดำรงอยู่และบทบาทของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีอารักษ์เมืองเชียงใหม่ในปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า พิธีกรรมเกี่ยวกับผีอารักษ์เมืองเชียงใหม่ทั้ง 3 พิธีมีลักษณะการดำรงอยู่ โดยผสมผสานความเชื่อพุทธ พราหมณ์ ผีเข้าด้วยกัน พิธีบูชาเสาอินทขิล พิธีทำบุญเมืองและสืบชะตาเมืองเชียงใหม่ มีการนำความเชื่อทางพุทธศาสนามาผสมผสานอย่างเข้มข้น ในขณะที่พิธีบูชาผีปู่และย่าสะนั้น มีความเชื่อดั้งเดิมเป็นจุดเด่นของพิธี นอกจากนี้ยังพบลักษณะการดำรงอยู่ของความเชื่อและพิธีกรรมที่มีการปรับให้เข้ากับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การปรับองค์ประกอบบางส่วนในพิธีเพื่อตอบสนองนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด การนำเสนออัตลักษณ์เมืองเชียงใหม่และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในจังหวัดผ่านพิธีกรรม ผลการวิเคราะห์บทบาทพบว่า

มีบทบาทในการตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจ ตอบสนองความต้องการทางด้านสังคม และตอบสนองนโยบายของรัฐในการสืบสานประเพณีของจังหวัดเชียงใหม่

อัมพิกา ยะคำบ้อ (2554) ศึกษาเรื่อง **พลวัตและบทบาทของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีอารักษ์บ้านที่บ้านไม้ลุงชน อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงราย** ผลการศึกษาพบว่า ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับอารักษ์บ้านไม้ลุงชนมีพลวัตทั้งเชิงกายภาพ และเชิงพิธีกรรม เชิงกายภาพ คือมีการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งและรูปแบบของศาลเจ้าบ้านเพื่อเปิดโอกาสให้เข้าถึงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ได้ง่ายขึ้นจากเดิมที่อยู่ท้ายหมู่บ้านมาอยู่กลางหมู่บ้าน ส่วนพลวัตในทางพิธีกรรม พบว่า ประการแรก มีการรับเอาชื่อ เจ้าพ่อคำแดงผู้เป็นอารักษ์เมืองเชียงใหม่มาเป็นชื่ออารักษ์บ้านไม้ลุงชน ประการที่สอง มีการเพิ่มจำนวนพิธีกรรมโดยการรับพิธีกรรมแบบคนไทยทางภาคเหนือมาเป็นส่วนหนึ่งของพิธีเกี่ยวกับการบูชาอารักษ์บ้าน ส่วนบทบาทของความเชื่อและพิธีกรรมพบว่า พิธีกรรมเกี่ยวกับผีอารักษ์บ้านเป็นพิธีกรรมสำคัญระดับชุมชนที่มีบทบาทในการสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมของชาวไทยลื้อในบริบทใหม่ ขณะเดียวกันก็มีบทบาทในฐานะที่เป็นศูนย์รวมจิตใจและเสริมสร้างความสมานฉันท์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในชุมชนและมีบทบาทสำคัญในการให้ความมั่นคงทางจิตใจแก่ปัจเจกบุคคลในชุมชน

ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ (2555) ศึกษาเรื่อง **ลัทธิพิธีการนับถือเจ้าแม่สองนางกับชุมชนชายฝั่งลุ่มน้ำโขง** มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมและวิเคราะห์ความเชื่อตำนานเรื่องเจ้าแม่สองนางในชุมชนชายฝั่งลุ่มน้ำโขง องค์ประกอบของพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าแม่สองนางและบทบาทของพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าแม่สองนางที่มีต่อชุมชนชายฝั่งลุ่มน้ำโขง ผลการศึกษาพบว่า บทบาทของตำนานและพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าแม่สองนางต่อชุมชนชายฝั่งลุ่มน้ำโขง สรุปได้ 5 ประการ คือ บทบาทในการสร้างสำนึกร่วมความเป็นชาวลาวเวียงจันทน์ที่อพยพมาตั้งชุมชนอยู่ตามชายฝั่งลุ่มน้ำโขง และมีบรรพบุรุษร่วมกันมาแต่อดีต ทำให้เกิดการประนีประนอมกันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ กลายเป็นความสมานฉันท์กันที่สุดในที่สุด บทบาทให้ความหวังเรื่องความอุดมสมบูรณ์ ความเจริญรุ่งเรืองและความมั่นคงแก่ลูกหลานและชุมชน ทั้งนี้ในชุมชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักต่างคาดหวังความอุดมสมบูรณ์ของน้ำฝน พิธีพรวนดินถวายอาหารและปลาในแม่น้ำโขงเป็นสำคัญ ขณะที่ชุมชนเมืองซึ่งประกอบอาชีพค้าขายเป็นหลัก ต่างมุ่งหวังความเจริญรุ่งเรืองและความมั่งคั่ง ด้านเศรษฐกิจ รายได้ของตนและชุมชน บทบาทในการสร้างขวัญและกำลังใจแก่ลูกหลานและชุมชน บทบาทในการสร้างความสมานฉันท์ให้แก่กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อาศัยอยู่ตามชายฝั่งแม่น้ำโขง ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ข่ากับกลุ่มชนชั้นปกครองและกลุ่มลูกหลานเจ้าเมืองและการ

สร้างความสมานฉันท์ของชาวเวียดนามกับชาวไทยและบทบาทในการธำรงรักษาสถานภาพของกลุ่มผู้นำที่เป็นลูกหลานเจ้าเมือง

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีบทบาทหน้าที่ตามแนวทางของบาสคอมและตัวอย่างงานวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยสามารถใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ทำความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชุมชนมอญลาดกระบัง รวมถึงลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรม ผู้คนและสังคมชาวมอญได้เป็นอย่างดี

บทที่ 3

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นประเพณีของชาวมอญ ซึ่งตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนบริเวณริมน้ำและสัญจรทางเรือเป็นหลัก โดยการที่ชาวมอญตั้งถิ่นฐานอยู่ริมแม่น้ำต่างๆ นี่เป็นที่มาของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของประเพณีชาวมอญ ซึ่งจากหลักฐาน พบว่า ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ เป็นประเพณีการทำบุญเนื่องในวันออกพรรษาของชาวมอญที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาและเมื่อชาวมอญอพยพไปตั้งถิ่นฐานแห่งใด จึงนำประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ติดตัวไปด้วย ทั้งนี้พบหลักฐานว่า ชาวไทยเชื้อสายมอญจังหวัดปทุมธานีก็มีประเพณีตักบาตรพระร้อยที่ปฏิบัติสืบทอดมาเป็นเวลานานร้อยปีเช่นเดียวกัน ซึ่งการจัดการตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวปทุมธานีจะเป็นหน้าที่ของวัดที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาและริมคลอง ซึ่งจะจัดเฉพาะวัดใหญ่ๆ เวียนกันไปตามดั้งเดิมที่ยึดถือปฏิบัติ เพราะต้องนิมนต์พระภิกษุจำนวนมาก ดังที่เรียกว่า “พระร้อย” นั้นเอง (วิริวัฒน์ วงศ์สุปไทย, 2546, น. 21-25) และคำว่า “พระร้อย” นั้น พบหลักฐานประเพณีท้องถิ่นของชาวนนทบุรีที่เรียกประเพณีการทำบุญตักบาตรโดยการพายเรือรับบิณฑบาตของพระสงฆ์ไปยังท่าน้ำต่างๆ ซึ่งจะมีพระภิกษุสงฆ์และจำนวนสิ่งของจำนวนมากถึงร้อยแปด ดังเช่นเดียวกับคำว่า “ร้อยแปดพันเก้า” ซึ่งเกินความคาดเดาให้ทราบถึงจำนวนที่แท้จริงได้ ซึ่งต่อมาเรียกกันว่า “การทำบุญตักบาตรพระร้อยแปดหรือพระร้อย” (เจริญ ตันมหาพราน, 2544, น. 134-144)

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชุมชนมอญลาดกระบังก็เช่นเดียวกัน ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ การอพยพของชาวมอญสู่แผ่นดินไทย ครั้งที่ 7-9 พระมหากษัตริย์ไทยได้โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งถิ่นฐานที่ปทุมธานี นนทบุรีและสมุทรปราการ (นครเขื่อนขันธ์) (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2515, น. 662-665) ซึ่งจะพบความเกี่ยวข้องของชาวมอญกลุ่มนี้ตามการตั้งถิ่นฐานและโยกย้ายถิ่นฐานในภายหลัง โดยชาวมอญกลุ่มนี้จึงได้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ เหล่านี้ต่อมาด้วย

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชุมชนมอญลาดกระบังเป็นประเพณีที่มีความสำคัญประเพณีหนึ่งของชาวมอญลาดกระบัง เนื่องจากในทุกๆ ขั้นตอนของการจัดงานประเพณีล้วนต้องอาศัยความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจกันระหว่างคนในชุมชน อีกทั้งประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นประเพณีที่ทุกคนได้แสดงออกถึงเอกลักษณ์ของความเป็นมอญในพื้นที่ของสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม การจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทาง

เรือในชุมชนมอญลาดกระบังจัดขึ้นโดยยึดหลักชุมชนชาวมอญช่วยกันเพื่องานประเพณีของชาวมอญ การร่วมแรงร่วมใจกันจัดงานประเพณีจึงเป็นไปด้วยความเต็มใจ ความศรัทธาและความภาคภูมิใจที่ได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือที่เป็นหนึ่งเดียวในกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์และสังเกตอย่างมีส่วนร่วมระหว่างปี พ.ศ. 2561 – พ.ศ. 2563 ซึ่งในบทนี้ ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึง ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ โดยวิเคราะห์องค์ประกอบและขั้นตอนต่างๆ ของประเพณีอย่างละเอียดตามลำดับ ดังนี้

3.1 องค์ประกอบประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

3.2 ขั้นตอนของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ภาพประกอบ 7 บรรยากาศงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบัง

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2561

3.1 องค์ประกอบประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ คือ กิจกรรมตักบาตรเทโวโรหณะตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา โดยประชาชนชาวมอญในชุมชนมอญลาดกระบังร่วมกับวัดสุทธาโกชน์จัดงานประเพณีขึ้นทุกปี ซึ่งวัดสุทธาโกชน์แห่งนี้เป็นศูนย์กลางและศูนย์รวมจิตใจของประชาชนชาวมอญ ในอดีตการดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นไปตามหลักประเพณี

ปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน โดยจะกระทำกัน ในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 คือ หลังจากวันออกพรรษา แล้วหนึ่งวัน ภายใต้ความคิดความเชื่อทางศาสนา กล่าวคือ คำว่า “เทโว” ย่อมาจาก “เทโวโรหนะ” แปลว่า การเสด็จลงจากเทวโลก การดักบาตรเทโวโรหนะเป็นเสมือนการระลึกถึงวันที่พระพุทธเจ้า เสด็จกลับจากการโปรดพระพุทธมารดาในเทวโลกและจำพรรษาอยู่ ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์เป็นเวลา 1 พรรษา เมื่อออกพรรษาแล้วพระองค์จึงเสด็จกลับมายังโลกมนุษย์ประทับ ณ เมืองสังกัสสะ ครั้งนั้นบรรดาพุทธศาสนิกชนผู้มีความศรัทธาเลื่อมใส เมื่อทราบข่าวการเสด็จกลับมาของพระพุทธ องค์ต่างพร้อมใจกันมารอดักบาตรรับเสด็จกันอย่างเนืองแน่นจนกลายเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติ สืบทอดกันมา (แปลก สนธิรักษ์, 2523, น. 85)

ประเพณีดักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบังนั้นมีความคล้ายคลึงกับ การจัดงานดักบาตรเทโวโรหนะที่จัดขึ้นภายหลังเทศกาลออกพรรษาของวัดและชุมชนอื่นๆ ในประเทศไทย บางพื้นที่เรียกว่า ประเพณีดักบาตรพระร้อย มีวัตถุประสงค์เพื่อทำนุบำรุงและ สืบทอดพระพุทธศาสนา ประเพณีดักบาตรพระร้อยจึงมีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ แต่ละ ชุมชน ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศ ที่ตั้งชุมชนและวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนนั้นๆ โดยเฉพาะ ชุมชนที่อยู่ริมน้ำ จะมีวิถีชีวิตผูกพันกับสายน้ำ โดยมีเรือเป็นพาหนะหลักในการดำรงชีวิต (พลาดิศย์ สิทธิธัญกิจ, 2537, น. 44) ชุมชนมอญลาดกระบังก็เช่นเดียวกัน ด้วยประเพณีดักบาตร พระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบังเป็นเพียงแห่งเดียวในกรุงเทพมหานครที่ยังคงอนุรักษ์ และสืบทอดประเพณีดักบาตรพระร้อยทางเรือไว้ให้เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวมอญ แห่งนี้ โดยในปัจจุบันงานประเพณีจะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ในวันอาทิตย์แรกหลังวันออกพรรษา ณ บริเวณริมสองฝั่งคลองลำปลาทิว หน้าวัดสุทธาโมชน์ (รามัญ สาระพันธุ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 ตุลาคม 2561)

ภาพประกอบ 8 พุทธศาสนิกชนร่วมทำบุญตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์องค์ประกอบของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชุมชนมอญลาดกระบัง ประกอบด้วย ผู้ประกอบพิธีกรรม ผู้ร่วมพิธีกรรม เครื่องประกอบพิธีกรรม และสถานที่และเวลา โดยวิเคราะห์แยกเป็น 2 ช่วง โดยแต่ละช่วงจะวิเคราะห์องค์ประกอบโดยละเอียดดังนี้

3.1.1 องค์ประกอบพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

3.1.1.1 ผู้ประกอบพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

3.1.1.2 ผู้ร่วมพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

3.1.1.3 เครื่องประกอบพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

3.1.1.4 สถานที่และเวลาประกอบพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

3.1.2 องค์ประกอบพิธีถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์

3.1.2.1 ผู้ประกอบพิธีถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์

3.1.2.2 ผู้ร่วมพิธีถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์

3.1.2.3 เครื่องประกอบพิธีถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์

3.1.2.4 สถานที่และเวลาพิธีถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์

หลังจากพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือในช่วงเช้าและพิธีถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ช่วงกลางวันเสร็จสิ้นลง ในช่วงบ่ายเป็นการแข่งขันเรือพายพื้นบ้าน ซึ่งเป็นการแข่งขันที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ณ ริมคลองลำปลาทิว หน้าวัดสุทธาโกชน์

3.1.1 องค์ประกอบพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

พิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือในช่วงเช้าจะเริ่มขึ้นตั้งแต่เวลา 06.00 น. โดยพระสงฆ์จำนวน 100 รูปหรือมากกว่า ซึ่งจะมีจำนวนไม่เท่ากันในแต่ละปี พระสงฆ์จะลงเรือเพื่อรับบิณฑบาตไปตามคลองลำปลาทิวทั้งสองฝั่งคลอง เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้ทำบุญตักบาตรจนครบโดยถ้วนหน้าทุกคน ก่อนขึ้นไปฉันภัตตาหารเพลต่อไป

ภาพประกอบ 9 ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในช่วงเช้า

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

3.1.1.1 ผู้ประกอบพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ผู้ประกอบพิธีในพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือ คือ คณะกรรมการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ โดยคณะกรรมการจะแบ่งงานฝ่ายต่างๆ ประจำในแต่ละหน้าที่ ได้แก่ กรรมการจัดกระบวนเรียงลำดับเรือ กรรมการลงเรือ กรรมการส่วนกลางในคลอง และกรรมการส่วนเวทีกลาง ดังนี้

3.1.1.1.1 กรรมการจัดกระบวนเรียงลำดับเรือ กรรมการจัดกระบวนเรียงลำดับเรือพระสงฆ์นำโดยนายระเบียบ สร้อยทอง กรรมการวัดจากชุมชนทิวไผ่พัฒนาที่รับผิดชอบในทุกๆ ปี พร้อมด้วยทีมงานประมาณ 5-10 คน ปฏิบัติหน้าที่ตั้งแต่เวลาประมาณ 05.00 น. เพื่อจัดเตรียมฝีพายและจัดพระสงฆ์ลงเรือที่จะลำนในเวลาประมาณ 06.00 น. จนครบทั้ง 100 รูป ที่มารับบิณฑบาตในงานประเพณี “การจัดกระบวนเรียงลำดับเรือจะมีความแตกต่างกันไปในแต่ละปีด้วยเรือตัวแทนชุมชนที่เข้าร่วม บางชุมชนอาจมีมากกว่า 1 ลำ แต่เรือลำดับแรกคือเรือพระพุทธเจ้าจอมมารดาภินันท์ โดยในปี พ.ศ. 2563 จัดกระบวนเรียงลำดับเรือตามลำดับดังนี้” (ระเบียบ สร้อยทอง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 ตุลาคม 2563)

การจัดกระบวนการเรียงลำดับเรือในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

1. เรือพระพุทธรูปเจ้าจอมมารดาภินันท์

2. เรือพระสงฆ์ ลำที่ 1 - 20

3. เรือชุมชนมิตรสัมพันธ์ (เรือกลองยาว)

4. เรือพระสงฆ์ ลำที่ 21 -30

5. เรือชุมชนมิตรสัมพันธ์ (เรือผ้าป่า)

6. เรือพระสงฆ์ ลำที่ 31 - 40

7. เรือชุมชนลำปลาทิว (เรือกลุ่มรักบ้านเกิด)

8. เรือพระสงฆ์ ลำที่ 41 – 50

9. เรือชุมชนเลียบคลองมอญ (เรือพิภพมัจจุราช)

10. เรือพระสงฆ์ ลำที่ 51 – 60

ภาพประกอบ 10 แผนผังการจัดกระบวนการเรียงลำดับเรือปี 2563

ที่มา : ภาพโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

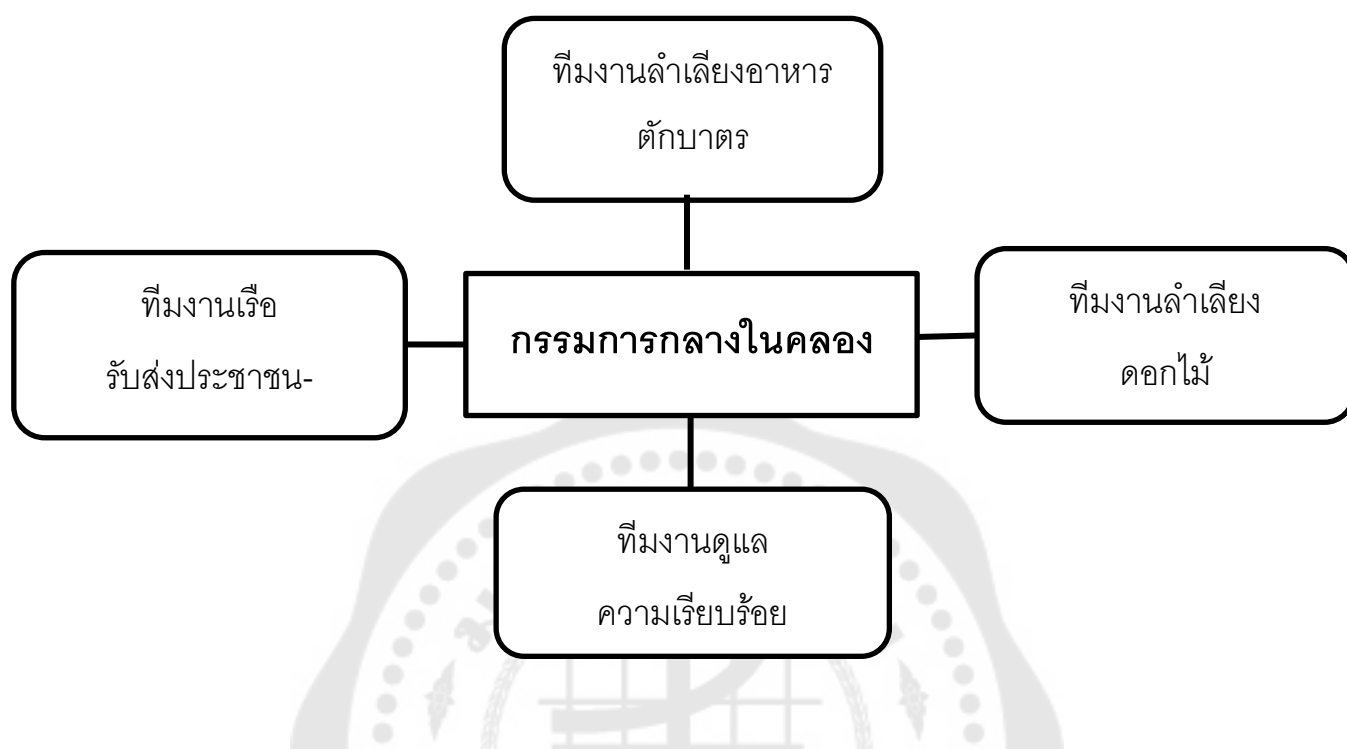
3.1.1.1.2 กรรมการลงเรือ กรรมการลงเรือทำหน้าที่พายเรือให้พระสงฆ์โดยปกติเรือ 1 ลำ ใช้ฝีพาย 2 – 4 คน ได้แก่ หัวเรือ ท้ายเรือ และอาจมีผู้ช่วยคอยรับสิ่งของตักบาตร ดอกไม้ น้ำดื่มไปยังเรือส่วนกลางเพื่อจัดเก็บต่อไป โดยผู้ทำหน้าที่พายเรือให้พระสงฆ์ในงานประเพณี คือ อาสาสมัครในชุมชนซึ่งเป็นบุตรชายของครอบครัวชาวมอญ ดังนั้นหน้าที่พายเรือให้พระสงฆ์ทั้ง 100 รูป ในงานประเพณีจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากอาสาสมัครจำนวนมากและต้องมีทักษะความสามารถในการพายเรือเป็นอย่างดี

ภาพประกอบ 11 พระสงฆ์ลงเรือเพื่อรับบิณฑบาตร

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

3.1.1.1.3 กรรมการส่วนกลางในคลอง กรรมการส่วนกลางทีมนี้จะประกอบด้วยกรรมการวัดสุทธาโกชน์เป็นหลัก โดยจะแบ่งทีมงานออกเป็นหลายทีมงาน แบ่งหน้าที่แตกต่างกัน ดังแผนภาพ

ภาพประกอบ 12 แผนผังแสดงกรรมกรกลางในคลอง

ที่มา : ภาพโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

ทีมงานลำเลียงอาหารตักบาตร ทำหน้าที่ลำเลียงสิ่งของและอาหารที่พุทธศาสนิกชนนำมาตักบาตร โดยกรรมกรวัดสุทธาโกชน์เป็นหลัก ทีมงานจะใช้เรือลำใหญ่ 5 – 6 ลำ ภายในเรือมีภาชนะหรือกระสอบขนาดใหญ่จำนวนมาก เพื่อนำมาเปลี่ยนและขนถ่ายสิ่งของจากเรือพระสงฆ์ขึ้นสู่ฝั่ง ทีมงานลำเลียงสิ่งของและอาหารตักบาตรจะพายเรือด้านข้างเรือพระสงฆ์ เมื่อสิ่งของจากเรือพระสงฆ์ลำใดมีจำนวนมาก จึงลำเลียงเปลี่ยนถ่ายมายังเรือส่วนกลางนี้

ภาพประกอบ 13 ทีมงานลำเลียงอาหารตักบาตร

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2562

ทีมงานลำเลียงดอกไม้ ทีมงานชุดนี้ประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 5-6 คน ปฏิบัติหน้าที่ในเรือใหญ่ 1 ลำ เพื่อรับดอกไม้จากเรือพระพุทธรูปของเจ้าจอมมารดากลิ่นและลำเลียงใส่เรือมาจัดวางบนเรือพระพุทธรูปกลางน้ำ “ทีมงานลำเลียงดอกไม้ในในอดีตไม่มี เพราะอดีตไม่มีการลำเลียงดอกไม้ออกจากเรือพระพุทธรูปเจ้าจอมมารดากลิ่น พุทธศาสนิกชนที่ร่วมทำบุญถวายปัจจัย ดอกไม้ และนำดอกไม้วางไว้ ณ เรือเจ้าจอมมารดากลิ่น เมื่อเสร็จสิ้นพิธีตักบาตรดอกไม้เหล่านั้นจะนำไปทิ้งเป็นขยะเกิดภาพที่ไม่น่าประทับใจแก่ผู้ที่ตั้งใจนำดอกไม้มาร่วมทำบุญ ต่อมาในปี 2553 จึงเกิดแนวคิดสร้างพระพุทธรูปลอยเรือกลางน้ำและลำเลียงดอกไม้จากเรือพระพุทธรูปเจ้าจอมมารดากลิ่นนำมาจัดเรียงที่เรือพระพุทธรูปกลางน้ำขึ้น เมื่อการตักบาตรเสร็จสิ้นลงเรือลำอื่นๆ รวมถึงเรือเจ้าจอมมารดากลิ่นจะนำไปทำความสะอาดและเก็บรักษาถังพิพิธภัณฑสถานต่อไป แต่เรือพระพุทธรูปกลางน้ำ พร้อมกับดอกไม้ของพุทธศาสนิกชนที่มาร่วมทำบุญจะยังคงอยู่บนเรือพระพุทธรูปกลางน้ำอีกหลายวัน” (ประมวล สมัคราณ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 ตุลาคม 2561) ภาพนี้สร้างความประทับใจให้กับผู้ที่มาร่วมทำบุญและผู้พบเห็น จึงเกิดเป็นทีมงานชุดนี้ขึ้น

ภาพประกอบ 14 เรือพระพุทธรูปกลางน้ำ

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2561

ทีมงานดูแลความเรียบร้อย ทีมงานกรรมการกลางชุดนี้ ประกอบด้วย ประธานชุมชนเลียบคลองมอญและคณะ ทำหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยทั้งหมดบริเวณลำคลอง ทั้งจัดระเบียบผู้มาตักบาตร อำนวยความสะดวก ดูแลความเรียบร้อยของขบวนเรือ และรักษาความปลอดภัยของเรือพระสงฆ์ รวมถึงจับเวลา แข่งกระชับเวลา กระตุ้นเรือพระสงฆ์ให้พายเรือ ติดกันไป ในอดีตทีมงานชุดนี้จะไม่มียกยัดมากนัก เพราะประชาชนที่มาร่วมตักบาตรมีจำนวนน้อยจึงเพียงพอดูแลให้เรือพระสงฆ์ปลอดภัยเท่านั้น แต่ในปัจจุบันมีประชาชนเข้าร่วมตักบาตรจำนวนมาก ทีมงานจึงมีบทบาทมากขึ้น เพราะต้องกระชับเวลา อำนวยความสะดวกแก่ผู้ร่วมตักบาตรให้ได้ร่วมทำบุญด้วยความปรารถนา เพราะพิธีกรรมทั้งหมดต้องเสร็จสิ้นก่อนเวลาฉันภัตตาหารเพล

ภาพประกอบ 15 ทีมงานกรรมการดูแลความเรียบร้อย

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2562

ทีมงานกรรมการกลางรับส่งผู้มาตักบาตร ทีมงานนี้มีประมาณ 30-40 คน ใช้เรือลำใหญ่และเรือลำเล็ก จำนวน 15-20 ลำ จัดสรรเป็นเรือบริการรับส่งผู้มาตักบาตร เพื่อไปตักบาตรยังบริเวณที่ยังไม่มีผู้จับจอง ให้บริการบริเวณท่าลงเรือของวัด มี 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 คือนำประชาชนไปตักบาตร ณ บริเวณที่ไม่มีทางเท้า จอดเรือรอตักบาตรเป็นการตักบาตรโดยเรือกับเรือ เพราะผู้ตักบาตรต้องรอตักบาตรอยู่บนเรือ และรูปแบบที่ 2 คือ การนำพุทธศาสนิกชนไปยังบริเวณต้นคลอง หรือหรือบริเวณท้ายคลอง ที่ไม่มีผู้ใดจับจอง นำไปส่งไว้เป็นจุดๆ และไปรับหลังจากพระสงฆ์บิณฑบาตผ่านบริเวณนั้นไป ในอดีตไม่พบทีมงานนี้เพราะเป็นการตักบาตรระหว่างเรือกับเรือ กล่าวคือ เมื่อถึงวันงานประเพณี ชาวบ้านในชุมชนที่มีเรืออยู่แล้ว เกือบทุกบ้าน ก็จะพายเรือตนเองเพื่อมาตักบาตรบริเวณวัด แต่ในปัจจุบัน ประชาชนใช้รถสัญจรบนถนนเป็น ส่วนใหญ่เรือลดน้อยลง จึงทำให้ต้องมีเรือคอยรับส่งผู้มาตักบาตรไปตักบาตรบริเวณดังกล่าว

ภาพประกอบ 16 เรือรับส่งที่จอดไว้เพื่อรอตัดบาตร

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2562

3.1.1.1.4 กรรมการเวทีกลาง กรรมการส่วนเวทีกลางส่วนใหญ่จะประกอบด้วยผู้นำชุมชนที่ปรึกษาชุมชน ประชาสัมพันธ์ชุมชน ผู้อาวุโส ที่รู้จักแก่ผู้มีเกียรติ ซึ่งคณะกรรมการกลางจะทำหน้าที่ด้านการประชาสัมพันธ์ ติดต่อสอบถาม รับรองแขกผู้มีเกียรติ ให้ความรู้แก่ผู้มาร่วมงาน กล่าวต้อนรับ จัดพิธีเปิด - ปิด รวมถึงประชาสัมพันธ์ผู้ให้การสนับสนุน

ภาพประกอบ 17 แหกผู้มีเกียรติ

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2561

3.1.1.2 ผู้เข้าร่วมพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ผู้เข้าร่วมพิธีในพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือ คือ ผู้ที่เข้าร่วมประเพณี ทั้งในลักษณะพระสงฆ์ที่มารับบิณฑบาต พุทธศาสนิกชนที่มาร่วมทำบุญตักบาตร นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมประเพณี แหกผู้มีเกียรติที่ได้รับเชิญให้เข้าร่วมงานประเพณี และสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ที่มาถ่ายภาพทำข่าวและประชาสัมพันธ์ประเพณี ดังนี้

3.1.1.2.1 พระสงฆ์ พระสงฆ์ที่เข้าร่วมประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือจะประกอบด้วยพระภิกษุ-สามเณร จำนวน 100 รูปหรือมากกว่า โดยจะนิมนต์จากวัดในชุมชนมอญและวัดในบริเวณใกล้เคียง โดยพระสงฆ์ที่มารับบิณฑบาตจะมาแต่เช้ามีดก่อนเวลา 06.00 น. และทยอยลงเรือลำละ 1-3 รูป แต่ละลำจะประกอบด้วยฝีพายและผู้ช่วย 2-4 คน เรือจะทยอยพายตามกันไปในคลองที่ละฝั่ง โดยเริ่มจากทิศใต้ของวัดไปยังทิศเหนือในฝั่งคลองตรงข้ามกับวัด จากนั้นจึงกลับมายังฝั่งหน้าวัด พระสงฆ์จะรับบิณฑบาตจากพุทธศาสนิกชนด้วยอาการสำรวม และครบถ้วนทุกคน การตักบาตรจะใช้เวลายาวนานจนถึงเวลา 11.00 น. ถ้าปีใดมีพุทธศาสนิกชนจำนวนมาก ฝีพายต้องเร่งพายให้เรือติดกันเพื่อกระชับเวลาและคณะกรรมการต้องประชาสัมพันธ์ให้พุทธศาสนิกชนกระชับเวลาด้วย ในอดีตพระสงฆ์จะพายเรือออกมารับบิณฑบาตจากเรือชาวบ้านเช่นกัน แต่ไม่ต้องกระชับเวลาและเร่งรีบเพราะในอดีตพุทธศาสนิกชนมีเพียงชาวบ้านในพื้นที่และละแวกใกล้เคียงเท่านั้น ทำให้การตักบาตรเสร็จก่อนเวลาฉันภัตตาหารเพลสำหรับคาวหวาน ซึ่ง

พระสงฆ์ที่มารับบิณฑบาตในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในปี 2563 ได้แก่ (กมล พรหม
ถนอม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 ตุลาคม 2563)

ตาราง 1 รายชื่อวัดและพระสงฆ์ที่ร่วมพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ปี 2563

ลำดับ	รายชื่อวัด	จำนวนพระสงฆ์ (รูป)
1	วัดสุทธาโกชน์	64
2	วัดราชโกษา	10
3	วัดพลมานีย์	10
4	วัดราษฎร์บำรุงคลองสอง	7
5	วัดลานบุญ	6
6	วัดลาดกระบัง	5
7	วัดลำพระองค์	5
	รวม	107

ที่มา : สรุปโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

3.1.1.2.2 พุทธศาสนิกชนที่ร่วมทำบุญตักบาตร พุทธศาสนิกชนที่มาร่วมทำบุญตักบาตรในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือทั้งชาวมอญและชาวไทยต่างเข้าร่วมพิธีจำนวนมาก เนื่องจากการทำบุญในวันออกพรรษาที่ชาวพุทธให้ความสำคัญ ทั้งยังเป็นการทำบุญกับพระสงฆ์จำนวนมากถึงร้อยรูปที่เชื่อว่าเป็นอานิสงฆ์ที่ยิ่งใหญ่ รวมถึงงานประเพณีในแต่ละปีตรงกับวันอาทิตย์เป็นวันหยุดจากการทำงานที่สมาชิกในครอบครัวจะพบปะ ร่วมกันทำบุญเพื่อความเป็นสิริมงคลในครอบครัว ซึ่งพุทธศาสนิกชนจะเตรียมตัวเป็นอย่างดี ทั้งอาหารสำหรับตักบาตร น้ำดื่ม ดอกไม้ และปัจจัยต่างๆ เพื่อให้พร้อมสำหรับการเดินทางมาจับจองพื้นที่ตักบาตรในตอนเช้า

ภาพประกอบ 18 พุทธศาสนิกชนที่มาทำบุญตักบาตร

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2562

3.1.1.2.3 นักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่มาร่วมในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ คือ ประชาชนที่มาท่องเที่ยวเยี่ยมชมวัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญ ซึ่งนอกจากจะได้สัมผัสกับวัฒนธรรมชาวมอญแล้ว นักท่องเที่ยวบางส่วนที่มาพักค้างในโฮมสเตย์หรือรีสอร์ทในชุมชนเพื่อเตรียมตัวสำหรับการร่วมงานในตอนเช้าจะได้สัมผัสกับวิถีชีวิตของชาวมอญ ซึ่งพบทั้งนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในลักษณะส่วนตัวและคณะท่องเที่ยว และนอกจากนี้นักท่องเที่ยวที่มาร่วมงานยังสามารถเข้าเยี่ยมชมในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น สักการะอนุสาวรีย์เจ้าจอมมารดาแก้วและเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เรืออีกด้วย

3.1.1.2.4 แขนงผู้มีเกียรติ แขนงผู้มีเกียรติที่มาร่วมในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นบุคคลที่มีตำแหน่งหน้าที่และบทบาทในสังคมที่คณะกรรมการจัดงานเชิญมาเพื่อร่วมเป็นเกียรติในงาน อาทิ ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ นักการเมืองท้องถิ่น ตำรวจ ทหาร ผู้ประกอบกิจการต่างๆ ซึ่งแขนงผู้มีเกียรติเหล่านี้จะได้รับการต้อนรับอย่างดีจากคณะผู้จัดทำให้ความพิเศษด้วยการคล้องสไบมอญซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวมอญ แขนงผู้มีเกียรติที่มีตำแหน่งสูงสุด เช่น ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครจะมีบทบาทเป็นประธานเปิดงาน รับฟังคำกล่าวรายงาน จากนั้นแขนงผู้มีเกียรติทั้งหมดจะลงเรือที่ประดับประดาอย่างสวยงามที่ทางคณะกรรมการจัดงานจัดเตรียมไว้ เพื่อล่องเรือเยี่ยมชมประเพณี พบปะ พูดคุย ทักทายพุทธศาสนิกชนที่มาร่วม

ดักบาตร นอกจากนี้ยังพบว่า บริเวณเวทีกกลางพิธีกรผู้ดำเนินงานจะประกาศรายชื่อและตำแหน่งของบุคคลเหล่านี้เข้าไปมา เพื่อให้เกียรติถึงความสำคัญของบุคคลที่มีส่วนช่วยผลักดันบริหารจัดการและสนับสนุนด้านงบประมาณและอำนวยความสะดวกด้านต่างๆ

ภาพประกอบ 19 แกกผู้มีเกียรติที่มาร่วมงานประเพณี

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

3.1.1.2.5 สื่อมวลชน สื่อมวลชนที่มาร่วมงานประเพณีดักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นสื่อมวลชนที่มาจากหน่วยงาน สถานีโทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ต่างๆ เป็นผู้มีส่วนช่วยในการประชาสัมพันธ์ทางคณะกรรมการจัดงานจึงต้อนรับและลงทะเบียนสื่อมวลชน หน่วยงานสังกัด ทำป้ายแขวนสื่อมวลชนให้กับสื่อมวลชนทุกๆ คน เพื่ออำนวยความสะดวกในการบันทึกภาพประชาสัมพันธ์ทั้งบริเวณริมคลอง รวมถึงได้จัดเตรียมเรือลำใหญ่พิเศษติดป้ายเรือสื่อมวลชนเพื่อล่องในลำคลองสำหรับบันทึกภาพการดักบาตรของพุทธศาสนิกชนมุขต่างๆ ซึ่งสื่อมวลชนจะเหล่านี้ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ประเพณีผ่านสื่อช่องทางต่างๆ ทำให้ประเพณีดักบาตรพระร้อยทางเรือหนึ่งเดียวในกรุงเทพมหานครเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายมากขึ้น

ภาพประกอบ 20 สื่อมวลชนที่มาร่วมงานประเพณี

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2561

3.1.1.3 เครื่องประกอบพิธี

3.1.1.3.1 อาหารสำหรับตักบาตร อาหารสำหรับตักบาตรในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือมีจำนวนมาก เนื่องจากเชื่อว่าการทำบุญในประเพณีเนื่องในวันออกพรรษาเป็นการทำบุญใหญ่กับพระสงฆ์จำนวนมาก ซึ่งจะส่งผลให้เกิดอานิสงส์มาก (ละออ สุทธิ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 ตุลาคม 2562) โดยในอดีตและปัจจุบัน พบการปรับเปลี่ยนอาหารสำหรับตักบาตรดังนี้

อาหารปรุงสุกใหม่ อาหารปรุงสุกใหม่พร้อมฉัน เช่น ประเภทข้าวสวยจะใช้ทัพพีตักข้าวลงในบาตร อาหาร ผัก ผลไม้ ขนมต่างๆ จัดเป็นชุดๆ อาหารสำหรับตักบาตรเหล่านี้กระทำกันในอดีต เนื่องจากพุทธศาสนิกชนที่มาตักบาตรมีจำนวนไม่มาก พระสงฆ์จึงสามารถนำไปฉันหรือบริจาคต่อให้คนยากจนได้ ซึ่งการตักบาตรในอดีตในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นการตักบาตรจากเรือสู่เรือ กล่าวคือ พระสงฆ์รับบิณฑบาตทางเรือและชาวบ้านต่างพายเรือเพื่อมาตักบาตรในบริเวณคลองลำปลาทิวหน้าวัดสุทธาโกชน์ แต่ในปัจจุบันอาหารตักบาตรในลักษณะนี้ไม่เป็นที่นิยมเนื่องจากนำเสิร์ฟได้ง่าย

อาหารแห้ง อาหารแห้งเป็นอาหารดักบาตรที่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน เพราะสามารถเก็บรักษาไว้ได้นานกว่าอาหารสด อาหารแห้งที่ได้รับความนิยมในการดักบาตรมีหลายชนิด ได้แก่ ข้าวสาร อาหารแห้ง ขนมแห้ง ไข่ต้ม น้ำผลไม้ นมต่างๆ รวมถึงปัจจัย ยารักษาโรคและสิ่งของตามความประสงค์ของพุทธศาสนิกชนผู้มาดักบาตร ส่วนใหญ่จะเตรียมเป็นชุดจำนวนมากหรือครบทั้ง 100 ชุดตามจำนวนพระสงฆ์ในปีนั้นๆ

ภาพประกอบ 21 อาหารสำหรับดักบาตรในอดีตและปัจจุบัน

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

3.1.1.3.2 น้ำดื่ม น้ำดื่มใช้สำหรับการทำบุญดักบาตรคู่กับอาหารที่นำมาดักบาตร ด้วยมีความเชื่อเรื่องอานิสงส์ของการถวายน้ำดื่มที่สะอาดแด่พระสงฆ์จะช่วยเสริมดวงชะตาให้เกิดลาภหมื่นเรือนคล่องมือ ชีวิตราบรื่นเหมือนสายน้ำ มีจิตใจสะอาดตั้งน้ำบริสุทธิ์ ชาวพุทธจึงนิยมถวายน้ำดื่มคู่กับการดักบาตรอาหารเสมอ (อานนท์ เพ็ชรน้อย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 ตุลาคม 2563)

ภาพประกอบ 22 น้ำดื่มสำหรับการตักบาตร

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2562

3.1.1.3.3 ดอกไม้ ดอกไม้ที่นำมาตักบาตร ด้วยเป็นสิ่งที่มีความรู้ลักษณะความงดงามและความหอมจึงเป็นสิ่งที่นำมาบูชาสักการะและด้วยชาวพุทธเชื่อว่าหากบูชาดอกไม้ทั้งภพนี้และภพหน้าจะมีความงดงามดังดอกไม้ (อนุমানราชชน, 2521, น. 20)

ภาพประกอบ 23 ดอกไม้สำหรับถวายพระพุทธรูปในเรือเจ้าจอมมารดาภินันท์

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2562

3.1.1.3.4 เรือ เรือมีความสำคัญอย่างยิ่งในงานประเพณีตักบาตรพระ ร้อยทางเรือ เนื่องจากประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือจัดขึ้นในลำคลอง เรือจึงเป็นพาหนะหลัก ในการเดินทาง ทั้งเรือพระพุทธรูป การรับบิณฑบาตของพระสงฆ์ ขบวนเรือต่างๆ การรับส่ง พุทธศาสนิกชนเพื่อไปตักบาตรในพื้นที่ที่ไกลออกไป เรือบริการน้ำดื่มปฐมพยาบาลต่างๆ โดยใน งานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือปี 2563 มีเรือที่สนับสนุนจากพิพิธภัณฑวัดสุทธาโกชน์และ เรือจากหน่วยงานต่างๆ ดังนี้ (งามัญญ์ สาระพันธ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 ตุลาคม 2563)

1. เรือมาจากพิพิธภัณฑวัดสุทธาโกชน์ จำนวน 80 ลำ
2. เรือบริการจากสำนักกระบายน้ำ กรุงเทพมหานคร จำนวน 10 ลำ
3. เรือบริการจากกรมเจ้าท่า กระทรวงคมนาคม จำนวน 5 ลำ
4. เรือสนับสนุนจากครอบครัวชาวมอญในชุมชน จำนวน 15 ลำ

ภาพประกอบ 24 เรือจากพิพิธภัณฑวัดสุทธาโกชน์ที่นำมาใช้ในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2561

เรือพระพุทธรูป เรือพระพุทธรูปเป็นเรือนำขบวนเรือของงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ มีความพิเศษและน่าสนใจ เพราะเป็น “เรือพระพุทธรูปเจ้าจอมมารดากลิ่น” กล่าวคือ มีการนำเรือเจ้าจอมมารดากลิ่นที่เป็นที่เคารพนับถือของชาวมอญลาดกระบังมาทำเป็น “เรือพระพุทธรูป” โดยการอัญเชิญพระพุทธรูปมาประดิษฐานก่อนประดับตกแต่งอย่างวิจิตรแตกต่างจากเรือลำอื่น ๆ และให้มีความพิเศษเฉพาะเพื่อเชื่อมโยงกับเรือของเจ้าจอมมารดากลิ่น (เรือหลวง) โดยฝีพายทุกคนจะแต่งกายด้วยเสื้อราชปะแตน นุ่งผ้าโจงกระเบน สวมหมวกกะโล่ สวมถุงเท้ายาวและรองเท้าหุ้มส้นเรียบร้อย การสร้างความพิเศษของเรือเจ้าจอมมารดากลิ่นเช่นนี้ก็เพื่อผูกโยงกับประวัติเจ้าจอมมารดากลิ่นที่เป็นชาวมอญสร้างวัดสุทธาโกชน (วัดมอญ) ในชุมชนมอญแห่งนี้

ภาพประกอบ 25 เรือพระพุทธรูปเจ้าจอมมารดากลิ่น

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

เรือพระสงฆ์ เป็นเรือที่มีความสำคัญในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรืออย่างมาก เนื่องจากเป็นเรือที่รับพระสงฆ์เพื่อลงเรือรับบิณฑบาตในคลอง โดยเรือพระสงฆ์เป็นเรือจากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เรือที่รับพระสงฆ์จะต้องมีความปลอดภัย มีฝีพายที่ค่อนข้างชำนาญเพื่อไม่ให้มีอุบัติเหตุระหว่างรับบิณฑบาตและต้องพายเรือให้ติดกับเรือลำหน้า

เสมอ เพื่อกระชับเวลาให้ทันก่อนเวลาฉันภัตตาหารเพล เรือพระสงฆ์เป็นเรือมาดที่ทำความสะดวก
ซ่อมแซมเรียบร้อยแล้ว เนื่องจากนำมาใช้เพียงปีละครั้งในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเท่านั้น

ภาพประกอบ 26 เรือพระสงฆ์ในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

เรือดนตรี เป็นเรือที่ได้รับการสนับสนุนจากชาวมอญในชุมชน และชุมชนใกล้เคียง เนื่องจากเป็นเรือที่สร้างความสนุกสนานครื้นเครงให้กับงานประเพณี เรือดนตรีจะล่องไปมาบริเวณกลางคลองระหว่างต้นคลองถึงท้ายคลอง มีทั้งเรือดนตรีไทยจากชุมชน คลองหลวงแพ่ง เรือกลองยาวจากชุมชนเลียบคลองมอญ เรือดนตรีสากล เรือดนตรีแฟนซีที่เน้นความสนุกสนานเน้นการแต่งกายสีสันฉูดฉาด และทำท่าทางน่าขบขันสร้างรอยยิ้มและความบันเทิงให้ผู้มาร่วมงาน

ภาพประกอบ 27 เรือดนตรี

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

เรือตัวแทนชุมชนมอญ เรือตัวแทนชุมชนมอญทั้ง 6 ชุมชนที่เข้าร่วมในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ เป็นเรือที่เกิดจากความสามัคคีและความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในชุมชนแต่ละชุมชนที่ต้องการมีส่วนร่วมในการร่วมงานประเพณี เรือตัวแทนชุมชนมอญในแต่ละชุมชนอาจมี 1 ลำ หรือมากกว่า ขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละชุมชนในแต่ละปี ซึ่งส่วนใหญ่จะมีอย่างน้อย 1 ลำ โดยเรือตัวแทนชุมชนมอญในประเพณีเป็นลักษณะเรือแพนซีนำเสนอแนวคิดต่างๆ เกี่ยวกับพุทธศาสนา เช่น การทำบุญ อานิสงค์ของการทำบุญ นรก สวรรค์ วรรณคดีนิทานเกี่ยวกับพุทธศาสนา การแต่งกายเลียนแบบตัวละครในพุทธประวัติ รวมถึงการแต่งกายล้อเลียนเสียดสี นักการเมือง แนวคิดทางการเมือง เป็นต้น และนอกจากนี้เรือตัวแทนชุมชนมอญบางลำเป็นเรือผ้าป่าให้พุทธศาสนิกชนได้ร่วมทำบุญ เพื่อนำรายได้ทั้งหมดเข้าร่วมทำบุญในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ และด้วยความพร้อมของชุมชนในแต่ละปีดังที่กล่าวมาแล้ว ส่งผลให้เรือตัวแทนชุมชนมอญในแต่ละปีจะมีจำนวนไม่เท่ากันและอาจเข้าร่วมงานเป็นเรือประเภทอื่นๆ เช่น เรือดนตรี เรือแสดงวัฒนธรรม และเรือบริการต่างๆ

ภาพประกอบ 28 เรือจากชุมชนมอญ

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2561

เรือบริการ เรือบริการในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือมี 2 ประเภท ได้แก่ เรือบริการรับส่งพุทธศาสนิกชนที่ตักบาตรในคลองลำปลาทิว และเรือบริการน้ำดื่ม และปฐมพยาบาล โดยเรือบริการประเภทแรกจะให้บริการรับส่งในจุดรับส่งท่าเรือประชาชนนำไปยังบริเวณจุดตักบาตรที่ไกลออกไปที่ยังไม่มีผู้จ้างของพื้นที่และบริการรับกลับเมื่อตักบาตรเสร็จสิ้น เรือบริการประเภทนี้จะเป็นเรือจากพิพิธภัณฑ์เรือร่วมกับเรือชาวบ้านในพื้นที่ที่มาร่วมสนับสนุน ส่วนเรือบริการน้ำดื่มและเรือปฐมพยาบาลได้รับความร่วมมือจากสถานพยาบาลในพื้นที่และเรือตัวแทนจากชุมชน เช่น ปี 2561 ชุมชนเลียบคลองมอญจัดเรือบริการน้ำดื่มให้บริการแก่พุทธศาสนิกชนผู้มาร่วมตักบาตรตลอดคลอง ส่วนเรือปฐมพยาบาลจะได้รับความร่วมมือจากโรงพยาบาลลาดกระบังในการให้บริการตลอดคลองเช่นกัน

ภาพประกอบ 29 เรือบริการรับส่งและเรือบริการน้ำดื่ม

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2562

เรือแสดงวัฒนธรรมมอญ เรือแสดงวัฒนธรรมด้านการแต่งกายของชาวมอญ โดยความร่วมมือจากหน่วยงานการศึกษาในพื้นที่ เช่น โรงเรียนวัดสุทธาโกชน์ โรงเรียนเทพศิรินทร์ ที่คณะครูจะนำนักเรียนทั้งชายและหญิงแต่งกายด้วยชุดมอญ โดยเรือแสดงวัฒนธรรมมอญจะล่องไปมาระหว่างคลอง เพื่อเป็นการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมด้านการแต่งกายให้ผู้มาร่วมงานได้พบเห็นซึ่งสร้างสีสันและความน่าสนใจให้กับประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ โดยในปีพ.ศ. 2563 มีเรือแสดงวัฒนธรรมมอญ 2-3 ลำ “เรือหนุ่มสาวชาวมอญเป็นเรือที่แสดงวัฒนธรรมด้านการแต่งกายของชาวมอญที่ได้รับความร่วมมือจากหนุ่มสาวชาวมอญในชุมชนและสถาบันการศึกษาต่างๆ ที่ส่งตัวแทนนักเรียนมาร่วมในประเพณี” (ประณีต หนอง, การสื่อสารส่วนบุคคล 4 ตุลาคม 2563)

ภาพประกอบ 30 เรือแสดงวัฒนธรรมด้านการแต่งกายของหนุ่มสาวชาวมอญ

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2562

3.1.1.4 สถานที่และเวลาในพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

3.1.1.4.1 สถานที่ สถานที่ที่ใช้ในพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบัง คือ ริมสองฝั่งคลองลำปลาทิวหน้าวัดสุทธาโกชน์ ถนนเลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร โดยริมคลองบริเวณวัดจะมีหลังคาตลอดแนวเพื่อเป็นร่มเงาให้กับผู้ที่มาทำบุญให้อาหารปลา ณ สวนปลาธรรมชาติวัดสุทธาโกชน์ ทำให้บริเวณนี้ถูกจับจองก่อนบริเวณอื่นในการตักบาตรพระร้อยทางเรือ

3.1.1.4.2 เวลา สำหรับพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือจะจัดขึ้นในวันอาทิตย์แรกหลังวันออกพรรษา ในเวลาเช้าเริ่มตั้งแต่เวลา 06.00 น. ถึงประมาณ 11.00 น. หลังจากเสร็จสิ้นพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นประจำทุกปี โดยผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ จำนวน 3 ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ 1 วันอาทิตย์ที่ 28 ตุลาคม 2561 แรม 4 ค่ำ เดือน 11

ครั้งที่ 2 วันอาทิตย์ที่ 20 ตุลาคม 2562 แรม 7 ค่ำ เดือน 11

ครั้งที่ 3 วันอาทิตย์ที่ 4 ตุลาคม 2561 แรม 2 ค่ำ เดือน 11

ภาพประกอบ 31 บริเวณริมคลองหน้าวัดสุทธาโกชน์
สถานที่ในการตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2561

หลังจากเสร็จพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือในช่วงเช้า พระสงฆ์จะขึ้นจากเรือเมื่อพุทธศาสนิกชนตักบาตรจนครบทุกคน จากนั้นพระสงฆ์พักผ่อนเปลี่ยนอิริยาบถยังพื้นที่พักรับรองพระสงฆ์ประมาณ 10-15 นาที และพระสงฆ์ทั้งหมดจะเดินทางมายังศาลาการเปรียญเพื่อฉันภัตตาหารเพล อันประกอบด้วยสำหรับคาวหวานที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวมอญในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

3.1.2 พิธีถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์

พิธีถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ เป็นพิธีทำบุญถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ หลังจากพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือในช่วงเช้าเสร็จสิ้นลง โดยพิธีกรรมนี้เป็นพิธีกรรมเฉพาะของครอบครัวและญาติพี่น้องของชาวมอญเท่านั้นเพราะการถวายภัตตาหารเพลจะถวายโดยใช้สำหรับคาวหวานซึ่งเป็นสำหรับเฉพาะของครอบครัวชาวมอญและการถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ใน

ประเพณีแต่ละปีจะต้องจองสำหรับคาวหวานไว้แล้ว โดยจองเป็นครอบครัวเครือญาติหรือวงศ์ตระกูล 1 ครอบครัวสามารถจองได้หลายสำหรับขึ้นอยู่กับความพร้อมและจิตศรัทธาของครอบครัว การถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ของชาวมอญจึงเป็นการทำบุญที่ยิ่งใหญ่อีกอย่างในงานประเพณีเพราะเป็นการทำบุญที่ชาวมอญในครอบครัวมาร่วมกันเป็นการรวมญาติ รวมปัจจัยเพื่อรับเป็นเจ้าภาพถวายสำหรับคาวหวานของครอบครัวตน “การถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ในแต่ละปีจะต่อเนื่องมาจากพิธีตักบาตรในช่วงเช้าจึงมีจำนวนพระสงฆ์เท่ากับช่วงเช้า ซึ่งในแต่ละปีจะมีจำนวนแตกต่างกันไป ได้แก่ ปี 2561 = 115 รูป ปี 2562 = 109 รูป ปี 2563 = 107 รูป (กมลพรหมณอม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 ตุลาคม 2563) ซึ่งจะเห็นว่าจำนวนพระสงฆ์ในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือทั้งช่วงพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือและช่วงพิธีถวายภัตตาหารเพล มีจำนวนมากกว่า 100 รูปทุกปี

ภาพประกอบ 32 การถวายสำหรับคาวหวานแด่พระสงฆ์

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์องค์ประกอบของพิธีฉันภัตตาหารเพลถวายสำหรับคาวหวาน โดยวิเคราะห์องค์ประกอบด้านผู้ประกอบพิธี ผู้เข้าร่วมพิธี เครื่องประกอบพิธี สถานที่และเวลาในการประกอบพิธี ดังนี้

3.1.2.1 **ผู้ประกอบพิธี** ผู้ประกอบพิธีในการฉันภัตตาหารเพลและถวายสำหรับคาวหวานแด่พระสงฆ์ในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ได้แก่ มัคทายก และพระสงฆ์ ดังนี้

3.1.2.1.1 **มัคนายก** มัคคนายกเป็นผู้นำในการประกอบพิธีถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ฝ่ายฆราวาส ซึ่งมัคนายกจะเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในการประกอบพิธีทางศาสนา มัคคนายกมีตำแหน่งที่นั่งในพื้นที่ด้านหน้าฆราวาสทั้งหมดและนั่งใกล้กับประธานสงฆ์ ทำหน้าที่หลักในการนำสวดคำกล่าวบทสวดต่างๆ อย่างคล่องแคล่วชัดเจน รวมถึงเป็นผู้ดำเนินการในพิธีถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ทั้งหมด

ภาพประกอบ 33 มัคคนายก ผู้นำในการประกอบพิธีฉันภัตตาหารเพลถวายสำหรับคาวหวาน

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

3.1.2.1.2 **พระสงฆ์** พระสงฆ์เป็นผู้ทำหน้าที่ในการประกอบพิธีทางศาสนาโดยพระสงฆ์ผู้รับกิจนิมนต์ในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือจะมาจากวัดสุทธาโภชน์เป็นส่วนใหญ่และจากวัดต่างๆ ซึ่งพระสงฆ์จำนวนดังกล่าวจะรับกิจนิมนต์จากวัดในละแวกพื้นที่ซึ่งจะมาร่วมในทุกๆ ปี ทั้งนี้พระสงฆ์ทั้งหมดในพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือในช่วงเช้าจะเข้ามาประกอบพิธีทางศาสนาและฉันภัตตาหารเพลโดยพร้อมเพรียงกัน ณ ศาลาการเปรียญวัดสุทธาโภชน์ เมื่อพระสงฆ์ทุกรูปเดินอย่างสรวรมเข้ามาในศาลาการเปรียญ ฆราวาสทุกคนแสดงความ

เคารพ นอบน้อมโดยมีพฤติกรรมสัญลักษณ์ คือการพนมมือ และสงบนิ่ง พระสงฆ์เข้ามาประจำที่อาสนะ จากนั้นนั่งคุกเข่าทำเทวบุตร พระสงฆ์ทั้งหมดก็กราบเบญจางคประดิษฐ์โดยพร้อมเพรียงกัน เมื่อพระสงฆ์นั่งแสดงอาการสำรวม นิ่ง ทั้งหมดจึงสงบนิ่งเช่นกัน พื้นที่ทั้งหมดในศาลาการเปรียญจึงเปลี่ยนเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เตรียมพร้อมสำหรับประกอบพิธีศักดิ์สิทธิ์โดยบทบาทของพระสงฆ์ในพิธีจะมีบทบาทที่ต่างกัน ได้แก่ ประธานสงฆ์ และพระสงฆ์สวดเจริญพุทธมนต์ ดังนี้

ประธานสงฆ์ ประธานสงฆ์ คือ พระสงฆ์ผู้เป็นองค์ประธานคณะสงฆ์ทั้งหมด โดยนั่งในอาสนะติดด้านซ้ายของพระพุทธรูป ด้านหน้ามีคณายก ประธานสงฆ์ มีหน้าที่หลักในการเป็นผู้กล่าวนำบทสวดต่างๆ จุดเทียนชั้นนํ้ามนต์ รวมถึงเทศนาธรรมสั่งสอน โดยปีที่ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูล ประธานสงฆ์ในพิธีฉันภัตตาหารเพล ถวายสํารับคาวหวาน คือ พระครูวิมล สุทธาภิวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดสุทธาโกชน์ นั่นเอง

ภาพประกอบ 34 ประธานสงฆ์ ผู้นำในการประกอบพิธีสงฆ์

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

คณะสงฆ์ คือ พระสงฆ์ อีก 99 รูปหรือพระสงฆ์ทั้งหมดนอกเหนือจากประธานสงฆ์ พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ทำหน้าที่สวดเจริญพระพุทธมนต์ตามขั้นตอนของการทำบุญฉันภัตตาหาร

ภาพประกอบ 35 พระสงฆ์ผู้ประกอบพิธีฉันภัตตาหารเพล

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

3.1.2.2 ผู้เข้าร่วมพิธี ผู้เข้าร่วมพิธีถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ คือ พุทธศาสนิกชนทุกคนที่อยู่ในศาลาการเปรียญวัดสุทธาโกชน์ ที่ร่วมอยู่ในพิธีถวายภัตตาหารเพล กล่าวคำบูชา บทสวดต่างๆ และทำพิธีกรรมต่างๆ ตามขั้นตอนของพิธี โดยผู้เข้าร่วมพิธีถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ ได้แก่ ชาวมอญและพุทธศาสนิกชนเจ้าภาพสำหรับคาวหวาน แยกผู้มีเกียรติ และประชาชนทั่วไป

3.1.2.2.1 ชาวมอญและพุทธศาสนิกชนที่เป็นเจ้าภาพสำหรับคาวหวาน ชาวมอญในท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นเจ้าภาพหลักในการจับจองสำหรับคาวหวาน และอีกส่วนหนึ่งคือ พุทธศาสนิกชนที่เป็นญาติพี่น้องของชาวมอญในพื้นที่ อาจเป็นลูกเขย ลูกสะใภ้ที่แต่งงานและเข้ามาอาศัยในท้องถิ่นมอญลาดกระบัง เมื่อทำบุญใหญ่ในครอบครัวจึงรับเป็นเจ้าภาพสำหรับร่วมด้วย บางตระกูลเป็นเจ้าภาพหลายสำหรับ เพื่อให้ญาติพี่น้องมาทำบุญโดยถว้นหน้ากัน ชาวมอญและพุทธศาสนิกชนที่รับเป็นเจ้าภาพสำหรับคาวหวานจะจัดเตรียมสำหรับอาหารทั้งคาวหวาน อาหารมอญอาหารไทย ทั้งนี้แต่ละครอบครัวจะมาร่วมกันเพื่อจัดเตรียม จัดหาวัตถุดิบตั้งแต่วันเตรียมงาน คือ รวมตัวกันตั้งแต่วันเสาร์ก่อนวันงานประเพณีที่กำหนดไว้จึงเป็นวันที่ลูกหลานชาวมอญมารวมญาติพี่น้องพร้อมหน้า เพื่อทำบุญร่วมกันในวันงานประเพณี จากนั้นตอนเช้าจะมีญาติ

พี่น้องผู้หญิงเข้ามาเตรียมสำหรับรอ ส่วนผู้ชายจะไปพายเรือให้กับพระสงฆ์รับบิณฑบาตก่อน เมื่อเสร็จพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือในช่วงเช้า ผู้ชายจึงมาร่วมทำบุญและรับประทานอาหารร่วมกันในครอบครัว

ภาพประกอบ 36 ชาวมอญเจ้าภาพสำหรับควหาวน

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

3.1.2.2.2 แยกผู้มีเกียรติ ตำรวจ ทหาร ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ รวมถึงนักการเมืองท้องถิ่น บุคคลที่มีตำแหน่งและอาวุโสสูงสุดจะได้รับบทบาทเป็นประธานของงานในพื้นที่พิธีกรรม แยกผู้มีเกียรติจะได้รับการจัดที่นั่งด้านหน้าบริเวณใกล้ประธานสงฆ์ บนเก้าอี้ที่สวยงามเป็นพิเศษ ผู้นำการประกอบพิธีกรรมจะประกาศนามบุคคลเหล่านั้นผ่านเครื่องขยายเสียงซ้ำๆ รวมถึงมีพฤติกรรมสัญลักษณ์เช่น เป็นผู้จุดเทียน ธูป บูชาพระรัตนตรัยเมื่อเริ่มพิธี พฤติกรรมจะกระทำต่อหน้าสาธารณชนในพื้นที่พิธีกรรม ซึ่งแยกผู้มีเกียรติกลุ่มนี้มีความสำคัญในด้านการช่วยเหลือด้านงบประมาณและการประชาสัมพันธ์ประเพณีเพื่อให้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย

ภาพประกอบ 37 แขกผู้มีเกียรติในพิธีฉันภัตตาหารเพลถวายสำหรับความหวาน

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

3.1.2.2.3 ประชาชนทั่วไป ประชาชนทั่วไปในที่นี้ ผู้วิจัยหมายถึง ผู้ที่เข้าร่วมพิธีในพื้นที่ศาลาการเปรียญ แต่ไม่ใช่ผู้ที่จับจองถวายสำหรับ เป็นเจ้าภาพสำหรับ หรือญาติพี่น้องของครอบครัวชาวมอญ และหมายถึง ผู้ที่เข้าร่วมในฐานะนักท่องเที่ยว สื่อมวลชน ที่เข้าร่วมในการเก็บภาพทำข่าว กรรมาการท่องเที่ยว กระทรวงวัฒนธรรม ที่ต้องการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ประเพณีอันดีงามของชาวมอญลาดกระบังให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป

ภาพประกอบ 38 ประชาชนที่เข้าร่วมในพิธีถวายสังฆทาน

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

3.1.2.3 เครื่องประกอบพิธี เครื่องประกอบพิธีในการถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ คือ สิ่งของต่างๆ ที่ใช้ในการประกอบพิธี ได้แก่

3.1.2.3.1 อาสนะ อาสนะเป็นการจัดที่นั่งพระสงฆ์เพื่อนั่งเจริญพระพุทธรูป ต้องจัดเป็นที่ๆ ตามจำนวนพระสงฆ์ที่นิมนต์มา โดยใช้พรมปูลาด การปูลาดต้องให้อยู่ต่ำกว่าโต๊ะหมู่บูชาเสมอ แต่ให้สูงกว่าและดีกว่าที่นั่งฆราวาส อาสนะจะจัดไว้เบื้องขวาของโต๊ะพระพุทธรูป การจัดแต่ละที่ควรมีกระโถน กระดาษชำระวางไว้ด้านขวามือของพระสงฆ์

ภาพประกอบ 40 พุทธบูชา ในพิธีฉันภัตตาหารเพลถวายสำหรับคาวหวาน

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2562

3.1.2.3.3 รูป เป็นเครื่องสักการบูชาอย่างหนึ่งที่ใช้ในการประกอบพิธีทางศาสนา เพราะชาวพุทธนิยมนำรูปมาจุดเป็นเครื่องสักการะพระพุทธรูป การจุดธูปนิมิต 3 ดอก หมายความว่า บูชาพระคุณทั้ง 3 ของพระพุทธรูป คือ พระปัญญาธิคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณ โดยส่วนมากรูปที่นำมาจุดจะมีกลิ่นหอม กล่าวคือ กลิ่นหอมของธูปจะมีความพิเศษไม่เหมือนกลิ่นทั่วไป เชื่อว่า กลิ่นหอมของธูปจะทำให้ระงับกิเลส จิตใจสงบเยือกเย็น และอบอวลอยู่ในบริเวณได้นานเสมือนพระคุณของพระพุทธรูปที่แผ่เสด็จดับขันธปรินิพพานไปนาน แต่ยังปรากฏพระคุณยิ่งใหญ่จนปัจจุบัน (เสฐียรโกเศศ, 2558, น. 23)

3.1.2.3.4 เทียน เทียนเป็นเครื่องสักการะสำหรับบูชาพระธรรม นิยมจุดครั้งละ 2 เล่ม โดยเป็นสัญลักษณ์แทนพระธรรมคือพระธรรมและพระวินัย พระธรรมคือ คำสอนสำหรับอบรมจิตใจให้สงบ พระวินัยคือ คำสั่งสำหรับฝึกหัดกาย วาจา ใจ ให้เป็นระเบียบ เชื่อว่าการจุดเทียนแสงเทียนจะช่วยส่องสว่างกำจัดความมืดให้หมดไป เปรียบกับคำสอนของพระพุทธรูปที่ขจัดความมืดทุกด้านในจิตใจของมนุษย์

3.1.2.3.5 ดอกไม้ ดอกไม้เป็นเครื่องสักการะพระสงฆ์ โดยถือคติว่า พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าเปรียบเสมือนดอกไม้บานาพันธุ์ที่เกิดขึ้นในที่ต่างกันหลากเผ่าหลายพันธุ์ หากดอกไม้หลากชนิดได้เก็บมากองรวมกันไว้โดยขาดระเบียบก็คงดูไม่สวยงาม แต่หากนำดอกไม้เหล่านั้นมาเรียงร้อยเป็นพวงมาลัย ใส่แจกันหรือจัดใส่พานพุ่มจะสวยงามและเป็นระเบียบเรียบร้อย พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าก็เช่นเดียวกัน เมื่อเป็นคฤหัสถ์ครองเรือน กิริยามารยาทก็แตกต่างกันไป แต่เมื่อเข้ามาบวชในพุทธศาสนาศึกษาพระธรรมวินัย ระเบียบแบบแผนเดียวกัน ย่อมสวยงามเรียบร้อย เป็นที่น่าเคารพ น่าเลื่อมใส

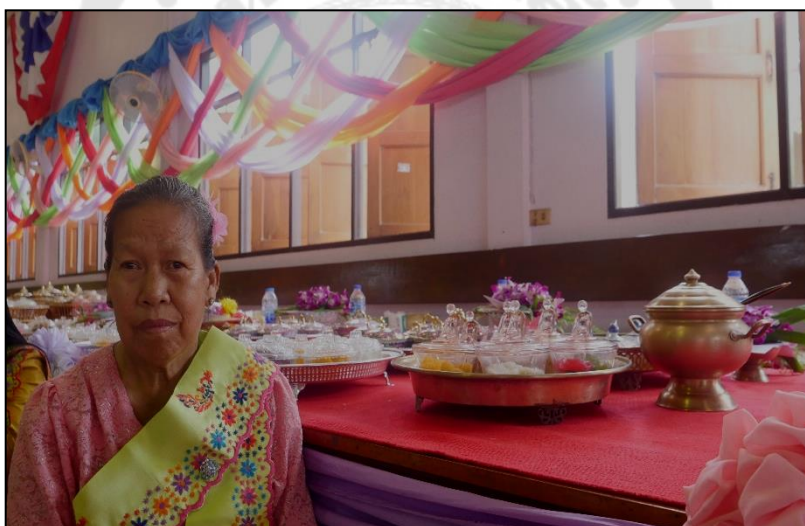
3.1.2.3.6 สำหรับข้าวพระพุทธ การถวายข้าวพระพุทธเป็นการจัดสำหรับ คาวหวานบูชาพระพุทธ นิยมจัดสำหรับใหญ่มีคาวหวานสมบูรณ์ ประณีตหรืออาจแบบเดียวกันกับ จัดถวายพระภิกษุสงฆ์ เพราะเมื่อลาข้าวพระพุทธกลับคืนมา ภัตตาหารนั้นย่อมเป็นสิริมงคล ไม่ควรจัดอย่างละเล็กละน้อยใส่ภาชนะเล็กๆ คล้ายกับเช่นนี้ ในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทาง เรือสำหรับคาวหวานของพระพุทธจะได้รับการจองเช่นกันกับสำหรับอื่นๆ

ภาพประกอบ 41 เครื่องประกอบพิธี สำหรับข้าวพระพุทธ

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2562

3.1.2.3.7 สำหรับคาวหวาน เป็นสำหรับภัตตาหารคาวและภัตตาหารหวานแด่พระภิกษุสงฆ์ ในการฉันภัตตาหารเพล สำหรับคาวหวานเป็นเครื่องถ้วยชามเครื่องแก้ว เบญจรงค์ที่มีความงดงาม มีลวดลายและสีสันหลากหลาย เป็นสำหรับเฉพาะครัวเรือนที่นำมาใช้ปีละครั้งในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ซึ่งเป็นมรดกที่ลูกหลานชาวมอญ เมื่อแต่งงานแยกครอบครัว จะต้องจัดหาสำหรับมาเป็นเฉพาะครอบครัวตน เปรียบสัญลักษณ์ของการเริ่มต้นมีเหย้าเรือนใหม่ สำหรับคาวหวานเป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่น บางสำหรับอายุนับร้อยปี บางสำหรับเป็นสำหรับที่เป็นมรดกตกทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษในตระกูล ดังเช่น ตระกูลลาวเกษม ที่ได้รับมรดกตกทอดสำหรับคาวหวานจากเจ้าจอมมารดากลิ่น เมื่อครั้งบรรพบุรุษเคยรับใช้สนิทสนมกับเจ้าจอมมารดากลิ่น และตกทอดมาจนถึงลูกหลานในตระกูล (วิรัตน์ อ่วมเสริมศิลป์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 ตุลาคม 2561)

ภาพประกอบ 42 ตระกูลลาวเกษมและสำหรับเจ้าจอมมารดากลิ่น

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

3.1.2.3.8 ด้ายสายสิญจน์ ด้ายสายสิญจน์ โดยมากพิธีมงคลจะใช้ด้ายสายสิญจน์เพราะมีความเชื่อพื้นที่แห่งความศักดิ์สิทธิ์และด้ายสายสิญจน์จะปลุกเสกบางอย่างที่เป็นมงคล ป้องกันอันตราย ด้ายสายสิญจน์ควรเป็นสีขาวบริสุทธิ์ การโยงให้เริ่มต้นจากที่ตั้ง

พระพุทธรูปเวียนมาทางขวา โยงออกไปรอบๆ ศาลาหรือพื้นที่ แล้ววกกลับเข้ามาตรงเสาเข้าสู่ที่บูชา วงรอบฐานพระพุทธรูปแล้วโยงวงรอบบาตรน้ำมนต์ กลุ่มด้ายสายสิญจน์หากเหลือควรวางไว้บนพานตั้งไว้ ด้ายสายสิญจน์ถือเป็นของศักดิ์สิทธิ์ เมื่อโยงจากพระพุทธรูปแล้วจะเหยียบหรือข้ามไม่ได้เป็นอันขาด พุทธศาสนิกชนที่อยู่ในวงด้ายสายสิญจน์ต้องสำรวม นึกถึงพระรัตนตรัยบังเกิดความสุข โดยพื้นที่ภายในวงด้ายสายสิญจน์เสมือนพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สิ่งร้ายจะล่วงเกินไม่ได้ (เสฐียรโกเศศ, 2558, น. 25)

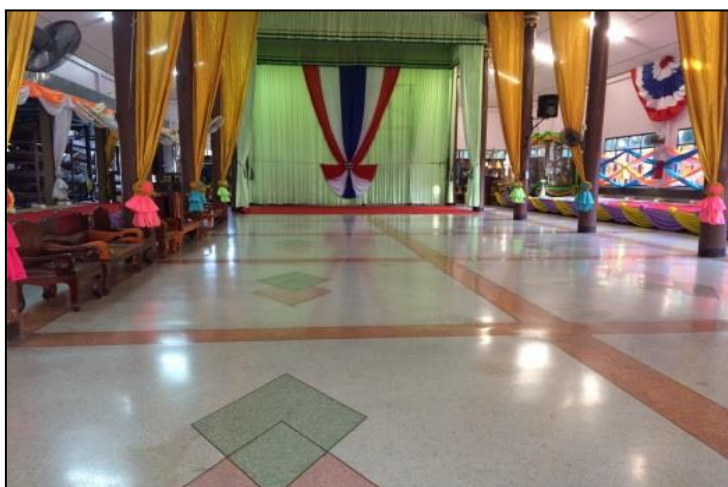
3.1.2.3.9 บาตรน้ำมนต์ บาตรน้ำมนต์นิยมใช้บาตรหรือขันสัมฤทธิ์ที่เป็นภาชนะสวยงาม หอมดจด ใส่น้ำไว้พอควร ตั้งไว้ใกล้พระผู้ที่เป็นประธานของพระสงฆ์ด้านขวามือของท่าน เตรียมเทียนสำหรับทำน้ำมนต์ ควรใช้เทียนไขใหญ่ยาวอย่างดี เพราะเวลาจุดจะไม่ดับ หากดับถือว่าไม่เป็นมงคล

3.1.2.3.10 ที่กรวดน้ำ น้ำที่ใช้สำหรับการกรวดน้ำนิยมใช้น้ำใส สะอาด บริสุทธิ์ ไม่มีสิ่งอื่นใดเจือปน ใสภาชนะที่สามารถยกรินได้สะดวก การรินให้ไหลลงเป็นสายพร้อมกับการตั้งจิตสำรวมอุทิศส่วนกุศล การกรวดน้ำเป็นการอุทิศส่วนกุศลที่ได้บำเพ็ญแล้วแผ่ไปให้แก่ผู้ที่ล่วงลับแล้ว เชื่อว่า เป็นการแผ่เมตตากรุณาแก่ผู้ล่วงลับ และเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทิตาธรรมส่งเสริมบารมีให้เจริญรุ่งเรือง

3.1.2.4 สถานที่และเวลาในพิธีถวายภัตตาหารเพล

3.1.2.4.1 สถานที่ สถานที่ในการถวายภัตตาหารเพลและถวายสำหรับคาวหวาน จัดขึ้น ณ ศาลาการเปรียญ วัดสุทธาโกชน์ ตั้งอยู่ริมคลองลำปลาทิวฝั่งตะวันออก ถนนเลียบริมคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

3.1.2.4.2 เวลา เวลาในการประกอบพิธีฉันภัตตาหารเพลและถวายสำหรับคาวหวาน จะอยู่ในช่วงเวลาประมาณ 11.00 น. – 13.00 น. หลังจากตักบาตรตักบาตรพระร้อยทางเรือในตอนเช้าเป็นประจำทุกปี

ภาพประกอบ 43 ศาลาการเปรียญวัดสุทธาโกชน
สถานที่จัดพิธีถวายภัตตาหารเพลถวายสำหรับคาวหวาน

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2561

3.2 ขั้นตอนประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ เป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่และสำคัญของชาวมอญ ลาดกระบัง จึงมีขั้นตอนหลายขั้นตอนในประเพณี รวมถึงการใช้งำลังคนจำนวนมาก ด้วยรายละเอียดย่อยที่ซับซ้อนของในแต่ละพิธี เช่น พิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือ พิธีถวาย ภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ การแข่งเรือพายพื้นบ้าน ดังนั้นในทุกขั้นตอนจึงต้องมีการปรึกษาหารือ และร่วมมือของคนในชุมชนด้วยความรอบคอบและชาวมอญถือคติที่ว่า การจัดงานประเพณีในแต่ละปีต้องจัดขึ้นด้วยความร่วมมือของชาวมอญเป็นหลัก โดยไม่รบกวนหน่วยงานต่างๆ หรือภาครัฐ เข้ามาช่วยเหลือ เป็นประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญ ด้วยความร่วมมือของชาวมอญ เพื่อรักษาวัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญไว้ ดังนั้นทุกคนจึงต้องเป็นกำลังหลักในการจัดงานประเพณี ทั้งนี้หากงานประเพณีจัดโดยมีหน่วยงานของรัฐ เอกชนต่างๆ เข้ามาช่วยเหลือ และมีการปรับเปลี่ยนแนวคิด วิถีปฏิบัติและขาดงบประมาณ อาจไม่สามารถสานต่อประเพณีของชาวมอญต่อไปได้ ลูกหลานจะขาดความสำนึกรักและหวงแหนในประเพณี และท้ายที่สุดประเพณี

อาจเลื่อนหายไปตามกาลเวลา แต่หากหน่วยงานต่างๆ จะเข้าร่วมสนับสนุนช่วยเหลือ ชาวมอญก็ยินดีต้อนรับและให้ความร่วมมือ เพราะถือว่าการช่วยประชาสัมพันธ์ประเพณีไม่ให้เลือนหายไปรูปแบบหนึ่ง ด้วยเหตุผลดังกล่าวและเพื่อรักษาวัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญไว้ทุกคนในชุมชนจึงเป็นกำลังหลักในการจัดงานประเพณี

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะอธิบายลำดับขั้นตอนของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ โดยเริ่มตั้งแต่การจัดเตรียมงาน และวันงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือซึ่งจะจัดขึ้นตลอดทั้งวัน ประกอบด้วย 3 ช่วง คือ ช่วงเช้า การตักบาตรพระร้อยทางเรือ ช่วงกลางวัน การถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ และช่วงบ่ายเป็นการแข่งขันเรือพายพื้นบ้าน

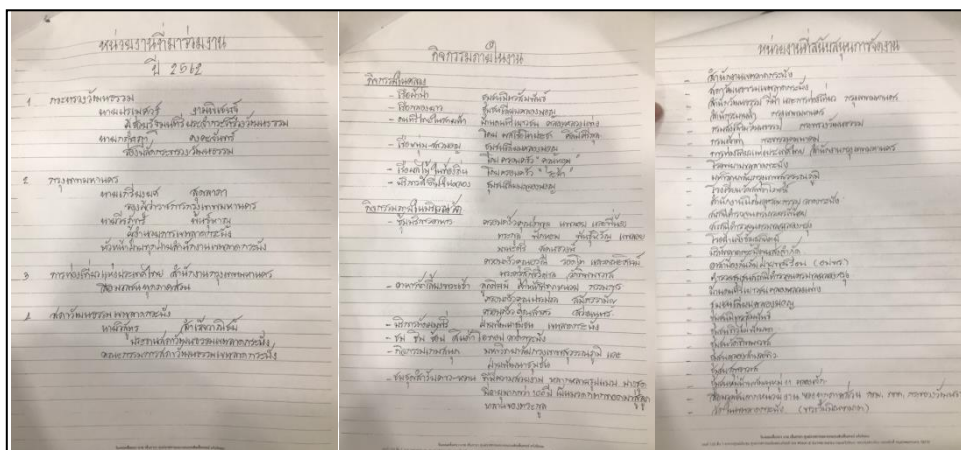
3.2.1 การจัดเตรียมงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ การจัดเตรียมงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ จะจัดเตรียมงานก่อนถึงวันงานประเพณี ประมาณ 1 เดือน เพราะต้องอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชนจำนวนมาก โดยเริ่มต้นจากการประชุมคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ได้แก่ คณะกรรมการวัด คณะกรรมการชุมชนมอญ ทั้ง 6 ชุมชน แบ่งหน้าที่แต่ละขั้นตอน ในการเตรียมงานต่างๆ ดังนี้

ภาพประกอบ 44 การเตรียมงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

1) คณะกรรมการในการรับจองสำหรับคาวหวาน คณะกรรมการในการรับจองสำหรับคาวหวาน จะรับจองสำหรับในทุกวันพระ 15 ค่ำก่อนวันออกพรรษา ซึ่งพุทธศาสนิกชนชาวมอญในพื้นที่ที่จะเป็นที่ทราบกันดีและสำหรับคาวหวานทั้ง 100 ลำรับ จะได้รับการจองจากพุทธศาสนิกชนชาวมอญและญาติพี่น้อง ทำให้ส่วนใหญ่ใช้เวลาในการจองสำหรับเพียง 2 วันพระเท่านั้น

ภาพประกอบ 45 บันทึกการประชุมการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือปี 2562

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2562

2) คณะกรรมการนิมนต์พระสงฆ์ คณะกรรมการทีมนี้จะนำโดยเจ้าอาวาสวัดสุทธาโภชน์ คือ ท่านพระครูวิมล สุทธาภิวัฒน์และคณะกรรมการวัดอีกจำนวนหนึ่ง ที่ต้องดำเนินการนิมนต์พระจากวัดต่างๆ ใกล้เคียง ให้ครบทั้ง 100 รูป พร้อมทั้งจัดสรร รถรับ-ส่ง ให้กับพระสงฆ์ที่มาร่วมงานประเพณี

3) คณะกรรมการรับสมัครเรือพายพื้นบ้าน การแข่งขันเรือพายพื้นบ้านในวันงานประเพณี อดีตจะรับสมัครทีมแข่งขันเรือพายแค่ทีมจากในชุมชน หรือชาวบ้านเรียกว่า แข่งขันเพียงในคลอง แต่ในปัจจุบันมีการรับสมัครทีมจากต่างท้องถิ่นที่ต้องการเข้าร่วมการแข่งขัน เพราะจำนวนเรือในชุมชนลดน้อยลงตามยุคสมัย ส่วนการรับสมัครแข่งขันในอดีตจะสมัครที่วัดในวันพระเช่นเดียวกับการจองสำหรับคาวหวาน แต่ในปัจจุบันเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการประชาสัมพันธ์และการรับสมัคร ทำให้สามารถรับสมัครทางอินเทอร์เน็ตและที่วัดในวันพระด้วย และเมื่อทีมงานคณะกรรมการได้จำนวนทีมครบตามจำนวนที่ต้องการแล้วจะปิดการรับสมัครทันที เนื่องด้วยเวลาในการแข่งขันค่อนข้างจำกัด ทำให้รับทีมแข่งขันเรือพายได้จำกัดเช่นกัน

4) คณะกรรมการประสานงาน คณะกรรมการประสานงานมีหน้าที่ประสานงานกับองค์กร หน่วยงานต่างๆ ที่ต้องการสนับสนุน เช่น การสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยกรุงเทพมหานคร ภูมิ ด้านงบประมาณ การสนับสนุนจากสำนักงานเขตเพื่อขอความร่วมมือด้านเรือ ด้านการขอเจ้าหน้าที่จราจร การปรับภูมิทัศน์ รวมถึง การขอสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานร้านค้า บริษัทต่างๆ ที่ร่วมสนับสนุนตลอดทุกปี

ภาพประกอบ 46 ผู้สนับสนุนงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

5) คณะกรรมการชุมชนแต่ละชุมชน จะต้องจัดเตรียมเรือหนึ่งลำ เพื่อเป็นเรือตัวแทนของชุมชน สมาชิกในชุมชนระดมความคิดเกี่ยวกับแนวคิดที่จะนำเสนอและจัดแต่งเรือ จากนั้นสมาชิกในชุมชนจะร่วมมือจัดประดับตกแต่งเรือ สรรหาวัสดุอุปกรณ์ให้สวยงามหลากหลาย โดยปี 2560 – 2561 ที่ผู้วิจัยลงพื้นที่ ชุมชนจะเสนอแนวคิดเรื่องการทำความดี-ความชั่ว บาป-บุญ วรรณคดีพุทธศาสนา การแต่งกายเลียนแบบตัวละครในวรรณคดี การสอดแทรกหลักธรรมคำสอนผ่านตัวอักษรบนเรือที่ประดับตกแต่ง รวมถึง การล้อเลียนการเมือง นักการเมือง คนมีชื่อเสียงต่างๆ ซึ่งทำให้เกิดความสนุกสนาน และชุมชนจัดทำผ้าป่าเพื่อให้พุทธศาสนิกชนร่วมทำบุญ เงินบริจาคจากทุกชุมชนจะนำไปรวมกันและร่วมทำบุญในงานประเพณีทั้งหมด

ภาพประกอบ 47 การตกแต่งเรือพระพุทธรเจ้าจอมมารดาภินันท์

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

6) กรรมการประสานงานทำโรงทานให้แก่ผู้ที่มาทำโรงทาน ทั้งโรงทานอาหาร น้ำดื่ม และขนมหวานต่างๆ จำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโรงทานจากครอบครัวชาวมอญในชุมชน รวมถึงผู้มีจิตศรัทธาที่มาร่วมทำบุญเพราะเชื่อว่าการตั้งโรงทานเลี้ยงอาหารผู้คนที่มาร่วมสร้างบุญกุศลกับพระสงฆ์ แบ่งเบาภาระค่าอาหารทางวัด และได้บุญกุศลที่ยิ่งใหญ่จากการแบ่งปัน รวมถึงดูแลและจัดเตรียมการจัดโต๊ะ เก้าอี้ พื้นที่สำหรับรับประทานอาหารบริเวณโรงทานด้วย

ภาพประกอบ 48 บริเวณโรงทาน

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

7) กรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์งานประเพณี กรรมการชุดนี้มีหน้าที่ติดป้ายประชาสัมพันธ์ ซึ่งติดก่อนงานประเพณีประมาณ 1 เดือน เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ชาวมอญได้ทราบเพื่อการเตรียมตัวจองสำรับและเตรียมตัวสำหรับการทำบุญในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ รวมถึงประชาสัมพันธ์ให้บุคคลภายนอกได้ทราบด้วย การติดป้ายประชาสัมพันธ์ เริ่มติดตั้งแต่ถนนหลักคือ ถนนหลวงแพ่ง บริเวณสะพานลอยทางเข้าวัด ซอยทางแยกเข้าวัดและชุมชนมอญ บริเวณหน้าวัด และบริเวณบอร์ดประชาสัมพันธ์ใหญ่หน้าวัด เพื่อให้ผู้สัญจรผ่านไปมาได้พบเห็น และนอกจากนี้ในปัจจุบันยังมีการประชาสัมพันธ์ผ่านระบบออนไลน์ ซึ่งสะดวกและรวดเร็วขึ้น

ภาพประกอบ 49 การประชาสัมพันธ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2561

8) กรรมการจัดเตรียมสถานที่ต่างๆ บริเวณวัด การจัดเตรียมสถานที่ที่จะจัดเตรียมก่อนถึงงานประเพณี 1 สัปดาห์ โดยเจ้าอาวาส ภิกษุสามเณร กรรมการทุกฝ่าย และชาวบ้าน รวมถึงอาจมีเจ้าหน้าที่จากเขตลาดกระบัง ทุกคนต่างร่วมมือร่วมใจกันในการจัดเตรียมส่วนต่างๆ ได้แก่

การจัดเตรียมทำความสะอาด ตัดหญ้า ตัดแต่งต้นไม้บริเวณทางเท้าในการตักบาตรตลอดแนวทางเท้า ตรวจตราความปลอดภัย หากชำรุดต้องรีบดำเนินการแก้ไขซ่อมแซมทันที

การจัดเตรียมท่าเรือ จัดเตรียมท่าเรือลงเรือสำหรับแขกผู้มีเกียรติและท่าเรือสำหรับประชาชนที่มาตักบาตร เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้มาร่วมทำบุญ

การจัดตกแต่งบริเวณเวทีกลางริมคลอง เพื่อทำพิธีเปิดและเป็นพื้นที่รับรองแขกผู้มีเกียรติระหว่างรอลงเรือชมบรรยากาศประเพณี

การทำความสะอาดจัดตกแต่งเรือพระพุทธรูปกลางน้ำ และอัญเชิญพระพุทธรูปลงเรือที่จัดตกแต่งไว้แล้วอย่างสวยงาม จากนั้นนำไปประดิษฐานยังบริเวณกลางคลองลำปลาทิวหน้าวัดเยื้องหน้าเวทีกลางริมคลอง

การทำความสะอาดและจัดตกแต่งเรือมาดเจ้าจอมมารดากลิ่น เป็นเรือพระพุทธรูป โดยเรือลำนี้อาจใช้เวลาในการประดับตกแต่งนาน เพราะเป็นเรือที่ต้องประดับตกแต่งให้ประณีตสวยงามโดดเด่นที่สุดในงานประเพณี

ภาพประกอบ 50 การทำความสะอาดและจัดเตรียมสถานที่

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2563

การนำเรือมาจากพิพิธภัณฑ์เรือมาดมาขัดทำความสะอาดฝุ่น และสิ่งสกปรกต่างๆ ตรวจตราความเรียบร้อย หากชำรุดต้องรีบซ่อมแซมเพื่อให้มีความปลอดภัย สำหรับพระสงฆ์ที่ลงเรือเพื่อรับบิณฑบาต จากนั้นแช่เรือในน้ำเป็นเวลา 1 คืน เพื่อให้เรืออมน้ำ ไม่จมน้ำเมื่อนำไปใช้ในพิธีตักบาตร

การจัดเตรียมสถานที่ ทำความสะอาด จัดตกแต่งศาลาสำหรับฉันภัตตาหารเพลถวายสำหรับคาวหวานสำหรับพระสงฆ์ทั้ง 100 รูป จัดเตรียมโต๊ะ เก้าอี้ สำหรับแขกผู้มีเกียรติ

การจัดเตรียมพื้นที่สำหรับทำพิธีทางศาสนาของพระสงฆ์ เตรียมเสื่อ พรม อาสนะของใช้สำหรับพระสงฆ์ให้ครบทั้ง 100 รูปหรือครบตามจำนวนพระสงฆ์ที่มารับบิณฑบาตในงานประเพณีในแต่ละปี

การจัดเตรียมพื้นที่ เส้นกลาง เส้นแบ่ง จุดเริ่มต้น เส้นชัย สำหรับการแข่งเรือพายพื้นบ้าน จัดหากรรมการตัดสิน คนพายเรือ และวงดนตรีเพื่อความสนุกสนานในการแข่งขันและการส่งเสริมเชียร์แรงใจ รวมถึงจัดหาถ้วยรางวัล ของรางวัลสนับสนุนในการแข่งขันเรือพายพื้นบ้านด้วย

ภาพประกอบ 51 การจัดเตรียมและทำความสะอาดเรือมาด

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2561

3.2.2 การตักบาตรพระร้อยทางเรือ ในช่วงเช้าของวันงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นการตักบาตรพระสงฆ์ทั้ง 100 รูป โดยเริ่มจากเวลาเข้าไปจนถึงก่อนเวลาฉันภัตตาหารเพล ตามลำดับดังนี้

1) พุทธศาสนิกชนที่จะตักบาตร โดยเฉพาะชาวมอญทั้งชายและหญิงจะแต่งกายด้วยชุดมอญและคล้องสไบมอญด้วยความเรียบร้อยสวยงาม ผู้ชายแต่ละครอบครัวทำหน้าที่พายเรือให้กับพระสงฆ์เพื่อรับบิณฑบาตแต่เช้าตรู่

ภาพประกอบ 52 พระสงฆ์ลงเรือรับบิณฑบาต

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

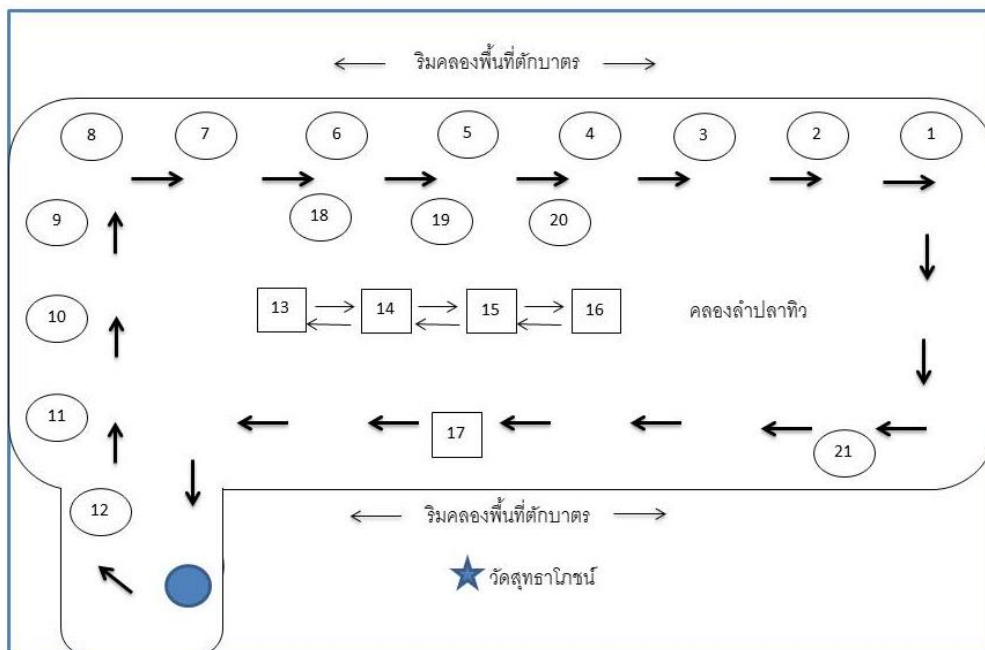
2) การจับจองพื้นที่ตักบาตร พุทธศาสนิกชนจะมาจับจองพื้นที่ตักบาตรตั้งแต่เช้าตรู่ บริเวณริมคลองลำปลาทิวหน้าวัดสุทธาโกชน เพื่อให้มีพื้นที่สำหรับสมาชิกในครอบครัวที่มาตักบาตรร่วมกัน ทั้งนี้แต่ละครอบครัวที่มาตักบาตรต่างจัดเตรียมอาหารตักบาตร ดอกไม้ ปัจจัย และน้ำดื่มจำนวนมาก ซึ่งบางครอบครัวเตรียมของตักบาตรจำนวนมากถึงร้อยชุด

ภาพประกอบ 53 ประชาชนมารอตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

3) พระสงฆ์ทุกรูปลงเรือรับบิณฑบาตโดยเริ่มจากคลองฝั่งตรงข้ามวัดและพายเรือรับบิณฑบาตตามกัน พระสงฆ์ 2 รูปลงเรือ 1 ลำ และมีฝีพายและผู้ช่วย 2-4 คน รับบิณฑบาตตลอดฝั่งคลองที่ละฝั่งอย่างทั่วถึงและทิศทางเดียวกันหมด โดยการลำดับเรือพระสงฆ์และเรือต่างๆ ในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือปี 2563 ดังนี้ (ระเบียบ สร้อยทอง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 ตุลาคม 2563)

ภาพประกอบ 54 แผนผังการจัดขบวนเรือในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ที่มา : ภาพโดยผู้วิจัย

จุดขึ้น-ลงเรือของพระสงฆ์เพื่อรับบิณฑบาตในช่วงตักบาตรพระร้อยทางเรือ ณ คลองลำปลาทิว

- หมายเลข 1 เรือพระพุทธรูป เจ้าจอมมารดาภินันท์
- หมายเลข 2 เรือพระสงฆ์ลำที่ 1-20
- หมายเลข 3 เรือตัวแทนชุมชนมิตรสัมพันธ์ (เรือคลองยาว)
- หมายเลข 4 เรือพระสงฆ์ลำที่ 21-30
- หมายเลข 5 เรือตัวแทนชุมชนมิตรสัมพันธ์ (เรือผ้าป่า)
- หมายเลข 6 เรือบริการหน่วยบริการพยาบาล
- หมายเลข 7 เรือพระสงฆ์ลำที่ 31-40
- หมายเลข 8 เรือตัวแทนชุมชนลำปลาทิว (เรือกลุ่มรักบ้านเกิด)
- หมายเลข 9 เรือพระสงฆ์ลำที่ 41-50
- หมายเลข 10 เรือชุมชนเลียบคลองมอญ (เรือพิภพมัจจุราช)

- หมายเลข 11 เรือพระสงฆ์ลำที่ 51-60
- หมายเลข 12 เรือบริการน้ำดื่ม (ชุมชนเลียบคลองมอญ)
- หมายเลข 13 เรือแสดงวัฒนธรรม
- หมายเลข 14 เรือดนตรี
- หมายเลข 15 เรือล้อมวลชน
- หมายเลข 16 เรือแขกผู้มีเกียรติ
- หมายเลข 17 เรือผลไม้ครอบครัวะยำ
- หมายเลข 18 เรือกรรมการดูแลความเรียบร้อย
- หมายเลข 19 เรือกรรมการลำเลียงอาหาร
- หมายเลข 20 เรือกรรมการลำเลียงดอกไม้
- หมายเลข 21 เรือบริการประชาชน

4) เริ่มเรียงลำดับการตัดบาตรจากเรือพระพุทธรูปของเจ้าจอมมารดากลิ่น โดยถวาย ปัจจัย ดอกไม้ ในการทำบุญ จากนั้นเป็นการตัดบาตรพระสงฆ์แต่ละรูปเรียงไปจนครบ 100 รูป หรือมากกว่านั้น ในปีที่ถูกวิจัยลงพื้นที่ พบว่า ปี 2561 มีพระสงฆ์ที่มารับบิณฑบาตจำนวน 109 รูป และปี 2562 จำนวน 108 รูป แต่จะไม่ต่ำกว่า 100 รูป โดยพระสงฆ์จะนั่งในเรือและพุทธศาสนิกชน จะนั่งเป็นแถวริมฝั่งคลองตลอดคลองลำปาทิว ซึ่งในบางช่วงจะคันด้วยเรือตัวแทนชุมชนมอญ และเรือบริการต่างๆ

นอกจากนี้บริเวณกลางคลองจะประกอบด้วยเรือดนตรีทั้งดนตรีไทย ดนตรีสากล เรือ แสดงวัฒนธรรมมอญ เรือแขกผู้มีเกียรติที่ลงเรือเพื่อชมงานประเพณีและพบปะพุทธศาสนิกชน ที่มาทำบุญตัดบาตร และเรือช่างภาพล้อมวลชนเพื่อเก็บภาพบรรยากาศเผยแพร่และ ประชาสัมพันธ์ไปยังสื่อแขนงต่างๆ

ภาพประกอบ 55 เรือตัวแทนชุมชนมอญ

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

5) การตักบาตรก่อนตักบาตรต้องถอดรองเท้าทุกครั้งและยกชันข้าวด้วยมือทั้งสองให้เสมอกับหน้าผาก แล้วอธิษฐานในใจว่า “สุทินนัง ะตะ เม ทานัง อา สะวัชชะยะวะหัง โหตุ” แปลว่า “ทานของข้าพเจ้าให้ดีแล้วหนอ ขอจงเป็นปัจจัยให้ถือซึ่งความสิ้นไปแห่งอาสวกิเลสฯ” เมื่อใส่บาตรเสร็จแล้วต้องยกมือไหว้พระสงฆ์หนึ่งครั้ง และกล่าวคำว่า “สาธุ” ในใจหรือออกเสียงก็ได้ เมื่อตักบาตรเสร็จแล้ว ชาวมอญจะรีบจัดเตรียมสำหรับคาวหวานเพื่อรอถวายภัตตาหารเพลในช่วงเวลากลางวันต่อไป

ในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบัง จะมีคณะท้าวต่างๆ จากบริษัทท้าวที่นำนักท่องเที่ยวมาชมวิถีชีวิตและประเพณีของชาวมอญโดยการจัดเป็นการท่องเที่ยววัฒนธรรมประเพณี วิถีถิ่น โดยมีนักท่องเที่ยวให้ความสนใจเป็นจำนวนมาก

ภาพประกอบ 57 การจัดสรรพื้นที่ต่างๆ

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

3.2.3 การถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ ในช่วงการตักบาตรพระร้อยทางเรือ เสร็จสิ้นลง หลังจากนั้นในช่วงเพลจะเป็นการฉันภัตตาหารเพลถวายสำหรับคาวหวานให้กับพระสงฆ์ทั้ง 100 รูป หลังจากที่ได้รับภัตตาหารเพลเรียบร้อยแล้ว ลำดับพิธีในช่วงกลางวัน ดังนี้

1) การรับพระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์มาถึงศาลามีลูกศิษย์คอยต้อนรับล้างเท้าเช็ดเท้าพระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์เข้านั่งประจำที่แล้ว ประเคนด้านสายสิญจน์ให้พระสงฆ์ผู้เป็นองค์ประธาน จากนั้นประเคนเครื่องดื่มร้อนเย็นตามที่เจ้าภาพแต่ละสำรับเตรียมไว้

2) เริ่มพิธีจุดเทียนธูป โดยใช้เทียนประธานในพิธี คือ แขกผู้มีเกียรติบุคคลที่มีตำแหน่งและอาวุโสสูงสุด จะชวนจุดเทียนเล่มด้านขวาของพระพุทธรูปเสียก่อนจึงจุดเล่มด้านซ้าย แล้วจึงจุดธูป เสร็จแล้วกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ 3 ครั้ง

3) สรวทาสกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ 3 ครั้ง จากนั้นผู้นำสวดกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย และบทกราบนมัสการพระรัตนตรัย สรวทาสกล่าวตาม

อิมิณา สักกาเรนะ พุทัง ปุเชมะ

อิมิณา สักกาเรนะ ธัมมัง ปุเชมะ

อิมิณา สักกาเรนะ สังฆัง ปุเชมะ

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภะคะวา พุทธัง ภะคะวันตัง อะภิวาเทมิ (กราบ)

สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม ธัมมัง นมัสสามิ (กราบ)

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ สังฆังนะมามิ (กราบ)

ต่อมา ผู้นำสวดกล่าวอาราธนาศีล

มะยังภันเต วิสุงวิสุง รักษะนัตถายะ

ติสสะระณนะ สะหะ ปญฺจะ สีลานิ ยาจามะ

ทุติยัมปิ มะยังภันเต วิสุง วิสุง รักษะนัตถายะ

ติสสะระณนะ สะหะ ปญฺจะ สีลานิ ยาจามะ

ตะติยัมปิ มะยังภันเต วิสุง วิสุง รักษะนัตถายะ

ติสสะระณนะ สะหะ ปญฺจะ สีลานิ ยาจามะ

จากนั้นกล่าวพระไตรสรณคมน์ โดยประธานสงฆ์กล่าวนำ ขอรว่าตาม ขอถือพระ

พุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะ

พุทฺธัง สะระณัง คัจฉามิ

ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ

สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ พุทฺธัง สะระณัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ พุทฺธัง สะระณัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ

(ประธานสงฆ์กล่าวนำ) ติสสะระณะคะมะนัง นิฏฐิตัง (ขอรว่าสรับว่า) อามะ ภันเต

จากนั้นสมาทานศีล (ขอรว่าสทั้งหมดกล่าวตามพระสงฆ์)

ปาณาติปาตา เวระมณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

อะทินนาทานา เวระมณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

กาเมสุมิฉาจारा เวระมณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

มุสาวาทา เวระมณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

สุราเมรัยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวระมณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

(ประธานสงฆ์กล่าว) อิมานิ ปญฺจสิกขา ปทานิ ศีเลนะสุขคตังยันติ (ขอรว่าสรับ) สาธุ

(ประธานสงฆ์กล่าว) ศีเลนะโกคะสัมปะทา (ฆราวาสรับ) สาธุ
 (ประธานสงฆ์กล่าว) ศีเลนะนิพพุตังยันติ ตัสสมา ศีลัง วิโส ทะเย (ฆราวาสรับ) สาธุ
 จากนั้นอาราธนาพระปริตร (ผู้นำสวดกล่าว)

วิปัติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสัทธา สัพพะทุกขะ

วินาสายะ ประัตตัง พุทธะ มังคะลัง

วิปัติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสัทธา สัพพะภะยะ

วินาสายะ ประัตตัง พุทธะ มังคะลัง

วิปัติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสัทธา สัพพะโรคะ

วินาสายะ ประัตตัง พุทธะ มังคะลัง

4) เมื่อพระสงฆ์สวดถึง “ อเสวนา จะพาลานัง” ตัวแทนจุดเทียนทำนํ้ามนต์ แล้วถวายพระสงฆ์องค์ประธาน จากนั้นถวายข้าวพระพุทธ โดยวางภัตตาหารบนโต๊ะที่เตรียมไว้หน้าโต๊ะหมู่บูชา ควรวางให้สูงกว่าอาสนะของพระสงฆ์

5) เมื่อเจริญพระพุทธมนต์เสร็จ ประเคนภัตตาหารสำหรับคาวหวานแด่พระสงฆ์ โดยเจ้าภาพแต่ละสำรับประเคนให้กับพระสงฆ์ตามลำดับของตน อาหารในสำหรับคาวหวานจะเลือกสรรมาเป็นอย่างดี สำหรับคาวมีทั้งอาหารมอญ เช่น แกงมะตาด แกงกระเจี๊ยบ และอาหารไทย ส่วนสำหรับหวานประกอบไปด้วยขนมหวานนานาชนิด

ภาพประกอบ 58 สำหรับคาวหวานที่รอถวายแด่พระสงฆ์

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

วิธีการประเคนพระ ถ้าผู้ประเคนเป็นชาย นิยมยกส่งให้ถึงมือพระภิกษุผู้รับประเคน ถ้าผู้ประเคนเป็นหญิงนิยมวางถวายบนผ้าที่พระภิกษุทอดรับประเคนและต้องรอให้พระภิกษุท่านจัดที่ผ้าทอดรับนั้นก่อน จึงวางสิ่งของลงบนผ้าที่ทอดรับนั้น สำหรับคาวหวานทุกชนิดที่ประเคนพระภิกษุสงฆ์ไปแล้ว ไม่ให้คุ้ยหัดทั้งชายและหญิงจับต้องอีก ถ้าแปลไปจับ ให้ยกประเคนแก่พระภิกษุใหม่ทุกครั้ง เมื่อประเคนครบทุกอย่างแล้ว ถ้านั่งคุกเข่าประเคนให้กราบ 3 ครั้ง ถ้ายืนประเคน ให้น้อมตัวลงยกมือไหว้ 1 ครั้ง

ภาพประกอบ 59การถวายสำหรับคารวทานและถวายดอกไม้แด่พระสงฆ์

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

6) ถวายสังฆทาน ผู้นำสวดกล่าวคำถวายสังฆทาน ชมราวาสทั้งหมดกล่าวตามทั้งบาลีและคำแปล

นะโมตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธธัสสะ

นะโมตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธธัสสะ

นะโมตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธธัสสะ

อิมาโน มะยัง ภันเต ภัตตานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชยามะ สาธุโน
ภันเต ภิกขุสังฆะ อิมาโน ภัตตานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ
สุขายะ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้า ขอน้อมถวายสำหรับคารวทานกับทั้งบวร
ทั้งหลายเหล่านี้แก่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับ สำหรับคารวทานกับทั้งบวรทั้งหลาย
เหล่านี้ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายสืบกาลนานเทอญฯ

7) กรวดน้ำ การกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลที่ได้บำเพ็ญแล้ว แผลไปให้แก่ผู้ล่วงลับไป
แล้ว เชื่อว่า เป็นการแผ่เมตตากรุณาแก่ผู้ล่วงลับและเป็นการแสดงความกตัญญูตเวทีตาธรรม
ส่งเสริมบุญบารมีให้เจริญรุ่งเรือง น้ำที่ใช้ดื่มใช้น้ำใสสะอาด บริสุทธิ์ ไม่มีสิ่งอื่นใดเจือปน รินน้ำ

โดยใช้สองมือประคองรินให้ไหลลงเป็นสายพร้อมตั้งจิตสำรวมอุทิศส่วนกุศล จากนั้นพระสงฆ์จะรดน้ำมนต์ ชมราวาสพนมมือรับน้ำมนต์

8) พระสงฆ์ฉันภัตตาหารสำหรับคาวหวาน

9) เมื่อพระสงฆ์ฉันเสร็จให้น้ำ จตุปัจจัย ดอกไม้ ถวายแด่พระสงฆ์ โดยวางด้านหน้าพระสงฆ์ทุกรูป ดอกไม้วางขนาดปลายดอกไม้ชี้ไปทางด้านขวามือของพระสงฆ์ ดอกไม้และปัจจัยที่ถวายพระ แต่ละครอบครัวเน้นความสวยงามและโดดเด่น ส่วนปัจจัยที่นำมาทำบุญเป็นปัจจัยที่รวบรวมจากคนในตระกูล โดยแต่ละครอบครัวแต่ละตระกูลจะร่วมกันทำบุญเพื่อความ เป็นสิริมงคลในตระกูลตนเอง

10) เสร็จพิธี พระสงฆ์กราบลาพระพุทธรูปและกลับวัด ชมราวาสพนมมือส่งพระสงฆ์ กลับวัด หลังจากเสร็จพิธีทางพระสงฆ์ พระสงฆ์กลับวัดแล้ว สมาชิกในตระกูลจะนั่งรวมกันเป็น กลุ่มใหญ่หน้าสำหรับของตระกูลตน แต่ละตระกูลจะนำสำหรับของตนมารวมกันรับประทานต่อจาก พระสงฆ์ เนื่องจากมีความเชื่อว่าจะเป็นสิริมงคล มีความเจริญรุ่งเรือง และแลกเปลี่ยนอาหาร แบ่งสำหรับกันรับประทานระหว่างตระกูล และในบางตระกูลอาจนั่งรับประทานร่วมกันหลายตระกูล จากนั้นจึงนำสำหรับไปทำความสะอาดเพื่อเตรียมเก็บไว้ใช้ในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือใน ปีต่อไป

ภาพประกอบ 60 การรับประทานอาหารร่วมกันของครอบครัวชาวมอญ

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2562

3.2.4 การแข่งขันเรือพายพื้นบ้าน

ในช่วงบ่ายของคลองลำปลาทิว หลังจากที่เราได้ชมขึ้นจากเรือที่รับชมจบตาเสร็จแล้ว ในพื้นที่เดิมที่เป็นพื้นที่สัญลักษณ์ความศักดิ์สิทธิ์ของการทำบุญและพฤติกรรมสัญลักษณ์การสำรวจ กิริยา วาจา ใจ จะปรับเปลี่ยนเป็นพื้นที่สัญลักษณ์แห่งความสนุกสนาน ปลอดภัยและผ่อนคลาย

ภาพประกอบ 61 เรือที่เข้าร่วมแข่งขันเรือพายพื้นบ้าน

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2562

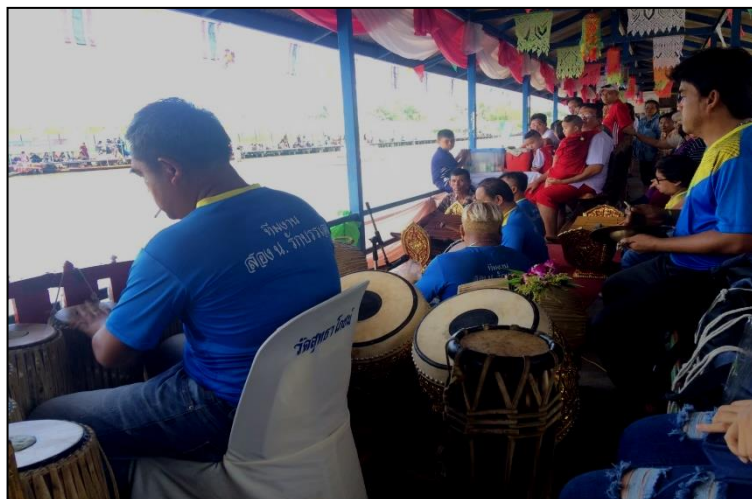
กิจกรรมการแข่งขันเรือพายพื้นบ้านจะเริ่มจากช่วงบ่ายหลังจากการประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ถวายสำรับคาวหวานและรับประทานอาหารร่วมกันเสร็จสิ้น บริเวณริมฝั่งคลองจะเริ่มพิธีเปิดการแข่งขันเรือพายพื้นบ้าน ซึ่งแต่ละทีมสู้กันอย่างเต็มความสามารถ

ภาพประกอบ 62 บรรยากาศการแข่งขันเรือพายพื้นบ้าน

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2561

การแข่งขันเรือพายพื้นบ้านในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ เรือที่ใช้ในการแข่งขันเป็นเรือที่อยู่ในท้องถิ่น โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เรือมดและเรือเพรียว ซึ่งจะแข่งขันทั้งประเภท 9 ฝีพายและ 12 ฝีพาย การแข่งขันเรือพายพื้นบ้าน ในปี 2561 มีจำนวนทีมเข้าแข่งขันทั้งหมด 15 ทีม และปี 2562 มีจำนวน 12 ทีม การแข่งขันเต็มไปด้วยเสียงหัวเราะและความสนุกสนานจากการชม การเชียร์ การพากย์เรือ (รามัญ สาระพันธุ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 ตุลาคม 2561)

ภาพประกอบ 63 วงดนตรีปี่พาทย์ประกอบการแข่งขันเรือพายพื้นบ้าน

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2561

การแข่งขันเรือพายพื้นบ้านเป็นกิจกรรมที่ทำให้ชาวบ้านให้ความสนใจกิจกรรมหนึ่ง เพราะเป็นกิจกรรมที่หาชมได้ยากในกรุงเทพมหานคร ทั้งยังมีความสนุกสนาน ครื้นเครง สร้างสีสันให้กับประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ และนอกจากนี้การแข่งขันเรือพายพื้นบ้านจากแต่ละชุมชน ที่เข้าร่วมการแข่งขันยังให้คุณค่าด้านความสามัคคี ความเข้มแข็งของแต่ละชุมชน สร้างความรักความร่วมใจ และเป็นการอนุรักษ์วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นให้ชนรุ่นหลังได้เรียนรู้

ภาพประกอบ 64 การมอบรางวัลในการแข่งขันเรือพายพื้นบ้าน

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ทั้งองค์ประกอบของแต่ละช่วงพิธีทั้งพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือในช่วงเช้าและพิธีถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ในช่วงกลางวัน เป็นสิ่งที่ชาวมอญยึดถือและปฏิบัติกันมาแต่อดีต รวมถึงขั้นตอนต่างๆ ในแต่ละช่วงพิธี ซึ่งต้องใช้ความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในชุมชนเป็นจำนวนมาก ซึ่งองค์ประกอบและขั้นตอนที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงในบทที่ 3 นี้ จะเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์หาค่าความหมายของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือที่มีต่อชาวมอญและชุมชนมอญลาดกระบัง ดังจะได้วิเคราะห์ในบทต่อไป

บทที่ 4

บทบาทหน้าที่ของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นประเพณีท้องถิ่นของชาวมอญลาดกระบังที่ร่วมปฏิบัติสืบทอดอย่างยาวนาน เป็นประเพณีที่แสดงออกถึงความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนา มีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม แสดงถึงวิถีชีวิตท้องถิ่น ความเป็นอยู่ ความสามัคคีและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในชุมชนมอญลาดกระบัง ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือจึงเป็นประเพณีที่มีความสำคัญต่อท้องถิ่นชาวมอญลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ชำนาญ

การศึกษาวិเคราะห์บทบาทหน้าที่ของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของวิลเลียม บาสคอม (William R Bascom) เสนอแนวคิด 4 ประการมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย ไว้ดังนี้ (อ้างถึงใน (ศิริพร ณ ถลาง, 2548, น. 319-320))

1. บทบาทหน้าที่ใช้อธิบายที่มาของเหตุผลในการกระทำพิธีกรรม
2. บทบาทหน้าที่ให้การศึกษาในสังคมที่ใช้ประเพณีบอกเล่า
3. บทบาทหน้าที่รักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนทางสังคม
4. บทบาทหน้าที่ให้ความเพลิดเพลินและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของ

บุคคล

นอกจากนี้ศิริพร ณ ถลาง (2548, น. 363) ยังได้ประยุกต์ทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของคิตชินไว้อีก 3 ประการใหญ่ ๆ ดังนี้

1. บทบาทหน้าที่คิตชินในการอธิบายกำเนิดและอัตลักษณ์ของกลุ่มชนและพฤติกรรม
2. บทบาทหน้าที่คิตชินในการให้การศึกษา อบรมระเบียบสังคมและมาตรฐานพฤติกรรมของสังคม
3. บทบาทหน้าที่คิตชินในการเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคลอันเกิดจากกฎเกณฑ์ทางสังคม

การศึกษาวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบังครั้งนี้ ผู้วิจัยนำกรอบแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าว มาเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นสำคัญ โดยศึกษาจากประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือและบริบทของชุมชนมอญลาดกระบัง พบว่า ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือมีบทบาทหน้าที่ต่อชาวมอญและชุมชนมอญหลายประการ ดังนี้

4.1 บทบาทหน้าที่การสืบทอดและธำรงไว้ซึ่งประเพณีสำคัญในพุทธศาสนาของชุมชนมอญลาดกระบัง

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นพิธีกรรมเฉพาะของกลุ่มชาวมอญลาดกระบังในพื้นที่กรุงเทพมหานครและเป็นประเพณีที่แสดงความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาซึ่งปฏิบัติต่อกันมา โดยการสืบทอดและธำรงไว้ซึ่งประเพณีในพุทธศาสนาของชาวมอญลาดกระบังดังนี้

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบังเป็นประเพณีที่สืบทอดมาตั้งแต่อดีต ผ่านการปฏิบัติรุ่นต่อรุ่นมาสู่ลูกหลานในชุมชนชาวมอญ การสืบทอด (Transmission) รัชราภรณ์ ดิษฐบ้าน (2557, น. 115) ให้ความหมายไว้ว่า การสืบทอด หมายถึง การดำรงรักษาและสืบทอดความเชื่อและวิถีปฏิบัติต่างๆ ที่กระทำกันมาแต่ดั้งเดิมในวัฒนธรรมของตน เช่น การสืบทอดพิธีกรรมนิมนต์พระอุปัชฌายาคุ่มครองในงานพิธีทางพุทธศาสนาของกลุ่มคนเหนือและคนอีสาน โดยการสืบทอดดังกล่าว อาจรักษารูปแบบเดิมไว้อย่างครบถ้วนหรืออาจมีการสืบทอดพร้อมทั้งดัดแปลงรูปแบบบางอย่าง หากแต่องค์ประกอบหลักและสาระสำคัญยังคงดำรงอยู่ตามฐานความเชื่อเดิม

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นประเพณีทำบุญเนื่องในวันออกพรรษา ภายใต้ความคิดความเชื่อเช่นเดียวกับการตักบาตรเทโว คำว่า เทโว ย่อมาจาก เทโวโรหณะ แปลว่า การหยั่งลงจากเทวโลก (แปลก สนธิรักษ์, 2523, น. 85) การตักบาตรเทโวโรหณะ จึงเป็นเสมือนการระลึกถึงวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากโปรดพุทธมารดาและจำพรรษา ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เมื่อออกพรรษา พระองค์จึงเสด็จกลับมายังโลกมนุษย์ บรรดาพุทธศาสนิกชนผู้มีความเลื่อมใสศรัทธาจึงพร้อมใจกันมารอตักบาตรรับเสด็จกันอย่างเนืองแน่นและกลายเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันต่อมา ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญก็เช่นเดียวกัน ด้วยวัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญและชาวไทยมีรากฐานที่สำคัญร่วมกัน คือ รากฐานของพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมต่างๆ จึงคล้ายคลึงและแตกต่างกันบ้างในแง่ของรายละเอียดและการปฏิบัติ เพราะวิถีชีวิตของชาวมอญในอดีตจะตั้งบ้านเรือนริมน้ำและสัญจรโดยทางเรือเป็นหลัก การเดินทาง การค้าขาย รวมถึงการบิณฑบาตของพระสงฆ์ก็ใช้เรือเป็นพาหนะในการสัญจรในชีวิตประจำวัน (รามัญ สาระพันธุ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 ตุลาคม 2561)

ตามหลักฐานการอพยพของชาวมอญ โดยเฉพาะการอพยพเข้ามาในสมัยรัตนโกสินทร์ส่วนใหญ่จะได้รับพระราชทานที่ดินทำกินบริเวณสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่จังหวัดปทุมธานีลงมาจนถึงจังหวัดสมุทรปราการ ตลอดจนถึงตามลุ่มแม่น้ำแม่กลองและลุ่มแม่น้ำท่าจีน ซึ่งการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของเชื้อสายขุนนางและครุวัมมอญ ส่วนใหญ่จะอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา

คอยระมัดระวังศึกทางน้ำ (องค์ บรรจุน, 2551, น. 26) ดังนั้นการขุดคลองลัดเพื่อให้แม่น้ำเจ้าพระยาไหลสู่ปากน้ำออกทะเลได้สะดวกนั้น ครอบครัวชาวมอญจึงมีส่วนร่วมในการขุดแต่ละครั้งด้วย เพราะพบชุมชนชาวมอญอาศัยอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา เมืองสามโคก ปากเกร็ด เมืองนนทบุรี และเมืองพระประแดงเป็นกลุ่มใหญ่ เมื่อชาวมอญผสมผสานวิถีชีวิตกับแม่น้ำ วัฒนธรรมประเพณีเอกลักษณ์ของท้องถิ่นจึงมีความผูกพันกับน้ำจนถึงปัจจุบัน (พลาดิษฐ์ สิทธิธัญกิจ, 2537, น. 44) และพบว่าทั้งสามท้องถิ่นที่กล่าวมาข้างต้น มีประเพณีของชาวมอญที่สืบทอดมาแต่อดีตร่วมกัน คือ ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือนั่นเอง

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของแต่ละพื้นที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศ ที่ตั้งชุมชน วิถีชีวิต เพราะวิถีชีวิตของชาวมอญที่อาศัยอยู่ริมน้ำ ผูกพันกับสายน้ำและมีเรือเป็นพาหนะหลักในการดำรงชีวิต ทำให้กลุ่มชาวมอญในกลุ่มแม่น้ำภาคกลางที่มีชาวมอญตักบาตรทางน้ำปรากฏให้เห็นอยู่มาก ต่อมาความเจริญก้าวหน้าทางการคมนาคม ถนนหนทางเจริญขึ้นทำให้การคมนาคมทางน้ำลดความสำคัญลง ส่งผลต่อวิถีชีวิต ค่านิยม และขนบธรรมเนียมประเพณีก็ถูกปรับเปลี่ยนไป หากแต่ปัจจุบันชุมชนมอญลาดกระบังยังคงรักษาและสืบทอดประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ เป็นเวลากว่า 117 ปี โดยเริ่มครั้งแรกในปี พ.ศ. 2437 (นวมณท์ อุดมรัตน์, 2554, น. 162) ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนริมน้ำไว้ ด้วยความร่วมมือร่วมใจของชุมชน จนเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนมอญลาดกระบังแห่งนี้ โดยรักษารูปแบบขั้นตอนการปฏิบัติและสาระสำคัญของประเพณีไว้ตามเดิม ได้แก่

4.1.1 การสืบทอดขั้นตอนปฏิบัติของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบัง

ด้านขั้นตอนปฏิบัติของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือที่ปฏิบัติสืบทอดมา ตั้งแต่อดีตและส่งต่อมายังปัจจุบัน ผ่านการปฏิบัติของคนรุ่นต่อรุ่น การจัดงานประเพณีเป็นประจำทุกปี ในวันอาทิตย์แรกหลังวันออกพรรษา โดยจัดงานแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงเช้า พระสงฆ์ลงเรือรับบิณฑบาต ช่วงกลางวันเป็นพิธีถวายภัตตาหารเพลถวายสำหรับคาวหวานแด่พระสงฆ์และช่วงบ่าย เป็นกิจกรรมการแข่งขันเรือพายพื้นบ้าน (ประณีต อนุช, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 ตุลาคม 2561) โดยในปัจจุบันชาวมอญลาดกระบังยังคงรักษารูปแบบขั้นตอนการปฏิบัติของประเพณีไว้ ดังที่เคยปฏิบัติมาตั้งแต่อดีต โดยในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ เฉพาะ 2 ช่วงพิธีเท่านั้น คือ ช่วงพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือและช่วงพิธีถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ เพราะช่วงบ่ายกิจกรรมการแข่งขันเรือพายพื้นบ้าน เป็นกิจกรรมเพื่อความสนุกสนาน ผ่อนคลายของชาวบ้าน โดยจะวิเคราะห์การสืบทอดองค์ประกอบ ได้แก่ ผู้ประกอบพิธี ผู้เข้าร่วมพิธี เครื่องประกอบพิธี สถานที่และเวลาของทั้งสองช่วงพิธี ดังนี้

การสืบทอดองค์ประกอบช่วงพิธีตักบาตรตามวิถีปฏิบัติทางพุทธศาสนาของชุมชน ช่วงพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือเริ่มขึ้นในเวลาเช้าของวันงานประเพณี ซึ่งจะมีพระสงฆ์จำนวน 100 รูป มาลงเรือเพื่อรับบิณฑบาตไปตามคลองหน้าวัดสุทธาโกชน คณะกรรมการจัดงานประเพณี ฝ่ายต่างๆ ได้แก่ กรรมการลำเลียงพระสงฆ์ กรรมการลงเรือ กรรมการส่วนกลางในคลอง และ กรรมการส่วนเวทีกลาง ซึ่งปัจจุบันยังพบคณะกรรมการต่างๆ เหล่านี้ในการบริหารงานประเพณี ซึ่งอาจจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นเล็กน้อยในบางหน้าที่ ขึ้นอยู่กับประชาชนผู้มาร่วมงาน แต่ยังพบว่า ผู้ประกอบพิธีที่บริหารงานต่างๆ เหล่านี้จำเป็นต้องมี ทั้งในอดีตและปัจจุบัน เพราะเป็นผู้จัดงานประเพณีในช่วงเช้าทั้งหมด ผู้ที่เข้าร่วมงานประเพณีทั้งหมดทั้งในลักษณะพระสงฆ์ที่มารับ บิณฑบาต พุทธศาสนิกชนที่มาร่วมตักบาตรเหล่านี้คือสิ่งที่สืบทอดมาแต่อดีต เป็นผู้ร่วมพิธีที่สำคัญในประเพณี ส่วนผู้ร่วมพิธีที่เพิ่มเติมมาในปัจจุบัน ได้แก่ แขนงผู้มีเกียรติ นักท่องเที่ยว สื่อมวลชนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในภายหลังด้วยบริบทของสังคมและการท่องเที่ยว เครื่อง ประกอบพิธีที่สืบทอดมา คือ อาหารสำหรับตักบาตรซึ่งจะเป็นข้าวสวยและอาหาร แต่ในปัจจุบัน อาหารสำหรับตักบาตรนิยมเป็นข้าวสารอาหารแห้งหรือขนมแห้ง น้ำดื่ม ดอกไม้ และเครื่อง ประกอบพิธีที่สำคัญที่สุดในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือคือ เรือต่างๆ สำหรับเป็นพาหนะ ในการรับบิณฑบาตของพระสงฆ์และการเดินทางในประเพณี เครื่องประกอบพิธีเหล่านี้สืบทอดมา แต่อดีตและเป็นสิ่งที่สำคัญในประเพณี ซึ่งพบว่า เครื่องประกอบพิธีหลายอย่างได้ปรับเปลี่ยนให้ ทันต่อยุคสมัยที่เปลี่ยนไป แต่ยังคงมีในพิธีการตักบาตรพระร้อยทางเรือเช่นเดิม และสถานที่และ เวลาในการประกอบพิธี ในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบังยังคง ยึดถือสถานที่และเวลาในการจัดงานประเพณีดังเดิม คือ บริเวณริมคลองหน้าวัดสุทธาโกชน เวลา 06.00 น. – 11.00 น.โดยประมาณ ดังเช่นในอดีตที่ปฏิบัติมา

ส่วนการสืบทอดขั้นตอนปฏิบัติช่วงพิธีถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ ช่วงถวาย ภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ จะเริ่มขึ้นหลังจากพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือในช่วงเช้าเสร็จสิ้นลง คณะสงฆ์ทั้ง 100 รูปที่มารับบิณฑบาตในช่วงเช้าขึ้นมาฉันภัตตาหารเพล ณ ศาลาการเปรียญวัด สุทธาโกชนเป็นประจำทุกปี ผู้ประกอบพิธีในพิธีถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ ได้แก่ มัคทายกใน การประกอบพิธีฝ่ายฆราวาสและพระสงฆ์ผู้ประกอบพิธีทางศาสนา ซึ่งพบว่าผู้ประกอบพิธีทั้งสอง ฝ่ายนี้สืบทอดมาแต่อดีต ในการประกอบพิธีทางพุทธศาสนา ผู้เข้าร่วมพิธีในพิธีถวายภัตตาหาร เพลแด่พระสงฆ์ ที่สำคัญ คือ พุทธศาสนิกชน ผู้เป็นเจ้าของภาพสำหรับคาวหวานและครอบครัวชาว มอญ ที่ปฏิบัติสืบทอดมา ส่วนแขนงผู้มีเกียรติ ประชาชนทั่วไป นักท่องเที่ยว และสื่อมวลชนที่มา ถ่ายภาพ เก็บข้อมูล เพื่อประชาสัมพันธ์ประเพณีพบในภายหลังเมื่อบริบทของสังคมและการ

ห้องเที่ยวเริ่มเข้ามาเมื่ออิทธิพลต่อประเพณี เครื่องประกอบพิธีในพิธีถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ ได้แก่ เครื่องใช้ในการประกอบพิธีทางศาสนาทั้งหมด เช่น พุทธบูชา ฐูป เทียน ดอกไม้ ข้าวพระ พุทธ ชันน้ำมันต์ ด้ายสายสิญจน์ ฯลฯ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องประกอบพิธีที่จำเป็นในพิธีมงคลทางพุทธศาสนา และเครื่องประกอบพิธีที่สำคัญที่ชาวมอญสืบทอดปฏิบัติมาตั้งแต่บรรพบุรุษในตระกูลชาวมอญ ได้แก่ สำหรับควหาวน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของครอบครัวที่ส่งผ่านรุ่นต่อรุ่น และสถานที่และเวลา พบการปฏิบัติสืบทอดพิธีถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ มาแต่อดีตคือ จัดพิธีในศาลาการเปรียญวัดสุทธาโกชน์ เวลา 11.00 น. – 13.00 น. โดยประมาณ หลังจากเสร็จสิ้นพิธีตักบาตร ริมน้ำในช่วงเช้าของทุกปี

การสืบทอดขั้นตอนในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือสืบทอดผ่านการปลูกฝัง และการปฏิบัติของชาวมอญในชุมชน เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้เรียนรู้และเห็นความสำคัญของประเพณีที่บรรพบุรุษปฏิบัติมา ทั้งวิธีการปฏิบัติให้เห็น การเน้นย้ำ สั่งสอนให้เห็นถึงความสำคัญ ดังเช่น การเน้นย้ำให้เห็นว่าเป็นประเพณีรวมญาติของชาวมอญ เป็นการทำบุญใหญ่เพื่อความเป็นสิริมงคลของครอบครัวในวันออกพรรษา ญาติพี่น้องชาวมอญต้องร่วมทำบุญกับวงศ์ตระกูลของตน ซึ่งวิธีการต่างๆ เหล่านี้ทำให้ชาวมอญคุ้นเคยกับการเข้าร่วมประเพณี เห็นความสำคัญและสืบทอดขั้นตอนการปฏิบัติต่างๆ ในงานประเพณีเรื่อยมา

4.1.2 การสืบทอดสาระสำคัญของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชุมชนมอญลาดกระบัง

สาระสำคัญของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ คือ การทำบุญในวันออกพรรษาดังเช่นการตักบาตรเทโวโรหณะของหลายพื้นที่ในประเทศไทย ซึ่งเป็นการทำบุญในวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากเทวโลกกลับมายังโลกมนุษย์ บรรดาพุทธศาสนิกชนจึงพร้อมใจกันมารอตักบาตรรับเสด็จกันอย่างเนืองแน่น จนเป็นประเพณีของชาวพุทธที่ปฏิบัติสืบทอดมา ดังนั้นชาวมอญซึ่งเป็นชาวพุทธที่เลื่อมใสและศรัทธาในพุทธศาสนาจึงปฏิบัติและสืบทอดการตักบาตรในวันออกพรรษาสืบมา ความเลื่อมใสและศรัทธาในพุทธศาสนาของชาวมอญนี้ องค์ บรรจุน กล่าวไว้ในหนังสือ สตรีมอญ อำนาจและราชสำนักว่า “ชาวมอญได้ชื่อว่า เคร่งครัดในพุทธศาสนามาก ซึ่งไทยเรารับเอาพุทธศาสนาเถรวาทผ่านมาจากมอญ รวมทั้งคณะสงฆ์ไทยเดินทางไปเมืองมอญเพื่อศึกษาพระธรรมวินัยและบวชแปลงตามลัทธิธรรมเนียมของพระสงฆ์มอญ ก่อนนำกลับมาเผยแพร่ในเมืองไทย สตรีมอญก็ล้วนเป็นพุทธมามกะเคร่งครัดในพุทธศาสนา บทบาทของสตรีมอญใน

ราชสำนักที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อความเชื่อถือ ศรัทธา และการยึดถือเป็นแบบอย่าง (องค์ บรรจุน, 2551, น. 1)

ทั้งนี้ชาวมอญลาดกระบังมีความเชื่อว่า การทำบุญตักบาตรพระร้อยทางเรือในวันออกพรรษาเป็นการทำกุศลบุญใหญ่ที่ได้านิสงส์มาก ด้วยความเชื่อเรื่องานิสงส์ของการทำบุญที่จะส่งผลดีต่อตัวผู้ถวายทานและผลดีต่อผู้ล่องลပ် โดยอาศัยพระสงฆ์เป็นสื่อกลางในการอุทิศส่วนกุศล ทั้งนี้สิ่งของที่ชาวมอญนำมาตักบาตรล้วนสอดคล้องความคิดความเชื่อในานิสงส์ของการทำบุญทั้งสิ้น อาทิ อาหารตักบาตรต้องสด สะอาด ปลอดภัย เพื่อความอุดมสมบูรณ์ด้านอาหาร การกินทั้งภพนี้และภพหน้า น้ำดื่มสะอาดบริสุทธิ์ เพื่อชีวิตที่ราบรื่นจิตใจบริสุทธิ์ดังสายน้ำ ถวายดอกไม้เพื่อให้มีความงดงาม เป็นต้น (อานนท์ เพ็ชรน้อย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 ตุลาคม 2562) ด้วยความเชื่อและแรงศรัทธาของชาวมอญจึงทำให้ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือยังคงปฏิบัติและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน และมีผู้เข้าร่วมทำบุญในประเพณีมากขึ้นทุกปีทั้งชาวมอญในชุมชนและประชาชนทั่วไป

อาจกล่าวได้ว่า ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นพิธีกรรมเฉพาะของชาวมอญลาดกระบังที่แสดงความเลื่อมใสศรัทธาต่อพุทธศาสนายึดโยงกับการทำบุญตักบาตรในวันสำคัญทางพุทธศาสนา คือวันตักบาตรเทโวโรหณะ แต่ด้วยวิถีชีวิตริมน้ำของชาวมอญจึงเป็นการตักบาตรทางเรือแทน ทำให้ประเพณีดังกล่าวเป็นประเพณีเฉพาะกลุ่มที่มีลักษณะประเพณีรวมญาติของชาวมอญ ดังนั้นการที่ชาวมอญลาดกระบังยังคงดำรงรักษาและสืบทอดความเชื่อและวิถีปฏิบัติต่างๆ ที่กระทำกันมาตั้งแต่ดั้งเดิม และรักษาองค์ประกอบ ทั้งผู้ประกอบการพิธี ผู้ร่วมพิธี เครื่องประกอบพิธี สถานที่และเวลา รวมถึงรูปแบบดั้งเดิมไว้ ผ่านการปลูกฝังและปฏิบัติรุ่นสู่รุ่น ซึ่งอาจสรุปได้ว่า ด้วยความเชื่อความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธรูปของชาวมอญ มีส่วนก่อเกิดให้เกิดการสืบทอดประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญของชาวมอญและประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือก็มีบทบาทสำคัญในการสืบทอดพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน

จะเห็นว่าประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ มีการสืบทอดวิถีปฏิบัติของชาวมอญเพื่อเป็นการสืบทอดศาสนาหลักหรือศาสนาพุทธที่นับถือกันมายาวนาน การสืบทอดวิถีปฏิบัติดังกล่าวคือการปลูกฝังเน้นย้ำให้ชาวมอญรุ่นหลังได้ตระหนักและเห็นความสำคัญในวัฒนธรรมที่ตนยึดถือกันมาแต่ ปู่ ย่า ตา ยาย ทั้งนี้การสืบทอดวิถีปฏิบัติดังกล่าวมีบทบาทสำคัญให้ชาวมอญรุ่นใหม่เห็นความสำคัญในวัฒนธรรมของตนและช่วยกันค้ำจุนพุทธศาสนาหลักของคนให้เข้มแข็งยั่งยืนสืบไป

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า กระบวนการสืบทอดและธำรงไว้ซึ่งประเพณีทางพุทธศาสนาดังกล่าว มิได้เคร่งครัดอยู่ในรูปแบบเดิมทั้งหมด ยังเห็นว่าในยุคปัจจุบันชาวบ้านใน

ชุมชนมอญได้มีการสร้างสรรค์ในวิถีปฏิบัติต่างๆ เพื่อตอบสนองต่อนโยบายของภาครัฐและบริบทของสังคมที่เปลี่ยนไป

การสร้างสรรค์ในพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายว่า คำว่า “สร้างสรรค์” หากเป็นคำวิเศษณ์ จะแปลว่า “มีลักษณะริเริ่มในทางที่ดี” เช่น ความคิดสร้างสรรค์ ศิลปะสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นความหมายในทางบวก (positive) แต่คำว่า “สร้างสรรค์” ที่จะใช้ในบริบทของการสร้างสรรค์ประเพณี จะใช้ในความหมายของประเพณีสร้างสรรค์ ตามคำจำกัดความของ ศิราพร ณ ถลาง ที่กล่าวไว้ว่า การสร้างสรรค์ เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นใหม่ ในบริบทใหม่ๆ มีนัยของคำเป็นกลาง (neutral) ไม่ได้ตัดสินประเมินค่าว่าสิ่งที่สร้างสรรค์นั้น ดีหรือไม่ดี ถูกต้องหรือไม่ ผิดหรือไม่ แต่เป็นการตัดสินเชิงคุณค่าที่สามารถมองได้จากหลายมุม (ศิราพร ณ ถลาง, 2559, น. 20)

ประเพณีสร้างสรรค์ เป็นประเพณีพิธีกรรมที่มีการประยุกต์ ต่อยอด ประดิษฐ์ใหม่ สร้างสรรค์ใหม่ ในสังคมปัจจุบันเนื่องจากการท่องเที่ยว เศรษฐกิจ ทุนนิยม และโลกาภิวัตน์เป็นบริบทและปัจจัยสำคัญเพื่อนำเสนอต่อนักท่องเที่ยว โดยอาจกล่าวได้ว่า ประเพณีพิธีกรรมในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นประเพณีสร้างสรรค์ ที่เป็นการประยุกต์ประเพณีพิธีกรรมเดิมที่มีอยู่แล้วนำมาใช้ในบริบทใหม่ๆ ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยวและสถานการณ์ทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน (ศิราพร ณ ถลาง, 2558, น. 361)

จากที่กล่าวมาแล้วในหัวข้อการสืบทอดประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบัง พบว่า ชาวมอญยังคงรักษาขั้นตอนปฏิบัติของประเพณีไว้ และพบการปรับเปลี่ยนและสร้างสรรค์รายละเอียดของประเพณีบางประการ ซึ่งพบในลักษณะการปรับปรุงประยุกต์และยืดหยุ่นเพื่อให้เข้ากับบริบทสังคมปัจจุบัน ทั้งบริบทการประชาสัมพันธ์ของสื่อต่างๆ และบริบทของการท่องเที่ยวที่มีผลต่อการสร้างสรรค์รายละเอียดต่างๆ ทั้งนี้การสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ นี้ต้องผ่านการวิเคราะห์และระดมความคิดของผู้นำทางวัฒนธรรมและชาวบ้านในชุมชนมอญ และสิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่นี้ต้องไม่ส่งผลกระทบต่อแนวคิดและวิถีปฏิบัติที่สืบทอดกันมาแต่อดีต เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกต่อผู้มาร่วมงานและเสริมสร้างความสมัครสมานสามัคคีของชาวบ้านในชุมชนมอญแต่ละชุมชน โดยพบการสร้างสรรค์ชบวนเรือต่างๆ และการสร้างสรรค์เพื่อการประชาสัมพันธ์ประเพณี

ในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ได้นำเรือพระพุทธรูปเจ้าจอมมารดากลิ่นซึ่งชาวบ้านมีความศรัทธา มาเชื่อมโยงกับความเชื่อทางพุทธศาสนา โดยการใช้เรือเจ้าจอมมารดากลิ่น ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของชาวมอญลาดกระบังเป็นทุนเดิม และอัญเชิญพระพุทธรูปมายังเรือลำดังกล่าว เป็น “เรือพระพุทธรูป” จากนั้นประดับประดาตกแต่งอย่างวิจิตร มีความแตกต่างจากเรือ

ลำอื่นๆ และให้ความสำคัญพิเศษเฉพาะ ด้วยการแต่งกายของผีพาย ซึ่งเป็นลักษณะการแต่งกายของ ผีพายหลวงเชื่อมโยงกับเรือของเจ้าจอมมารดากลิ่น (เรือหลวง) ผีพายทุกคนจะแต่งกายด้วยเสื้อ ราชปะแตน นุ่งผ้าโจงกระเบน สวมหมวกกะโล่ สวมถุงเท้ายาวและรองเท้าหุ้มส้นเรียบร้อย การสร้างความพิเศษของเรือเจ้าจอมมารดากลิ่นนี้เพื่อผูกโยงกับประวัติเจ้าจอมมารดากลิ่นที่เป็น ชาวมอญสร้างวัดสุทธาโกชน (วัดมอญ) ในชุมชนมอญแห่งนี้ ในขบวนเรือทั้งหมด ชาวมอญจึงให้ ความสำคัญเป็นพิเศษกับเรือพระพุทธรูปของเจ้าจอมมารดากลิ่น

ภาพประกอบ 65 เรือพระพุทธรูปเจ้าจอมมารดากลิ่น

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2562

การสร้างสรรค์เรือชุมชนมอญ เป็นเรือที่สร้างสรรค์ขึ้นจากความร่วมมือของแต่ละ ชุมชนที่ต้องการมีส่วนร่วมในประเพณี แสดงความเป็นเจ้าของประเพณีร่วมกันในทุกชุมชนบน พื้นที่ของความเป็นมอญ ซึ่งเรือชุมชนมอญจะตกแต่งเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเป็น หลักและสร้างความน่าสนใจให้กับผู้มาร่วมงานประเพณี ด้วยการนำเสนอแนวคิดต่างๆ ทั้งแนวคิด ทางพุทธศาสนา ชาดก ตัวละครในวรรณคดี อานิสงส์ของการทำบุญ การทำความดีความชั่ว ฯลฯ เช่น ในปี พ.ศ. 2562 เรือชุมชนเลียบคลองมอญ ตกแต่งเรือและนำเสนอแนวคิด “ทำดีได้อยู่สวรรค์ ทำชั่วได้อยู่นรก” และตั้งชื่อว่า “พิภพมัจจุราช” โดยใช้ตัวละครผู้ที่ทำความชั่ว ชดใช้กรรมอยู่ในนรก และตัวละครมัจจุราชซึ่งควบคุมพฤติกรรมของตัวละครอื่นๆ ซึ่งตัวละครแต่ละตัวแสดงบทบาท

สมมุติในบทบาทที่ตนได้รับซึ่งสร้างความสนุกสนานและสอดแทรกความรู้ แนวคิดในการดำเนินชีวิตประจำวัน และเรือชุมชนมิตรสัมพันธ์ตกแต่งเรือเป็นเรือผ้าป่า โดยมีต้นกล้วยเป็นต้นผ้าป่าและไม่สำหรับเสียบบัตรในการร่วมทำบุญในงานประเพณี และสมาชิกในชุมชนที่อยู่ภายในเรือล้วนแต่งกายด้วยชุดมอญที่มีความเรียบร้อย สวยงามและนอกจากนี้ภายในเรือชุมชนมิตรสัมพันธ์ลำเดียวกันนี้ยังเป็นดนตรีที่สนุกสนานเน้นแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีสันสดใสชุดขาดและนำเสนอตัวละครสอดแทรกแนวคิด ตัวละครในวรรณคดีพุทธศาสนา ได้แก่ ตัวละครองค์ลีมาล ชูชก และตัวละครล้อเลียนชาวสถานการณ์บ้านเมือง ได้แก่ ตัวละครนายน้ำอุ่นและเสียท้อปหมื่นล้าน พร้อมทั้งเสนอข้อความ

“พุทธกาล... เมืองคูลีมาล จอมโจรปล้นฆ่าคน ชูชกจอมเจ้าเล่ห์
ปัจจุบัน... มีมารสังคม นายน้ำอุ่นโจรปล้นสวาท เสียท้อปหมื่นล้านลงโลก”
และการล้อเลียนรัฐบาลด้วยข้อความ
“ภารกิจ ช.ช้าง ต้องเชิดชู และชื่นชม
อดีต เซลล์ ชวนชิม
ปัจจุบัน ชิม ชี้อป ใช้
อนาคต ชดใช้... ชัวร์”

จากตัวอย่างข้างต้น พบว่า การนำเสนอแนวคิดในเรือชุมชนมอญเป็นการเสนอในรูปแบบต่างๆ ตามความพร้อมและความคิดสร้างสรรค์ของชุมชนมอญแต่ละชุมชน ซึ่งเกิดขึ้นจากความพร้อมเพรียงและความสามัคคี แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของวัฒนธรรมร่วมกันของชาวมอญในทุกชุมชน

ภาพประกอบ 66 การสร้างสรรค์เรือชุมชนมอญ

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2562

การสร้างสรรค์เรือแสดงวัฒนธรรม เป็นการนำเสนอด้านวัฒนธรรมด้านการแต่งกายของชาวมอญด้วยแนวคิดที่เล็งเห็นว่า ในปัจจุบันเยาวชนชาวมอญรุ่นใหม่ ไม่เห็นคุณค่าของการแต่งกายด้วยชุดมอญ จึงขอความร่วมมือหนุ่มสาวชาวมอญในชุมชนแต่งกายด้วยชุดมอญในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ เพื่อนำเสนออัตลักษณ์ด้านการแต่งกายของชาวมอญ ซึ่งได้รับความร่วมมือจากหนุ่มสาวชาวมอญเป็นอย่างดี

การสร้างสรรค์เรือดนตรี เป็นสร้างสรรค์เพื่อสร้างความสนุกสนานระหว่างที่ประชาชนรอตักบาตร เรือดนตรีในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือพบทั้งเรือดนตรีไทย เรือดนตรีสากลและเรือดนตรีแฟนซี ซึ่งจะล่องไปมาระหว่างคลองเพื่อให้ประชาชนทุกพื้นที่ที่รอตักบาตรได้รับความสนุกสนานร่วมกันโดยถ้วนหน้า

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบังในปัจจุบัน ได้สืบทอดและรักษาวิถีปฏิบัติของประเพณีดั้งเดิมในอดีตไว้และพบการสร้างสรรครายละเอียดบางประการของประเพณีขึ้นด้วยบริบทของสังคมและการท่องเที่ยวที่เข้ามามีบทบาทเพิ่มขึ้นในสังคมปัจจุบัน ดังนั้นการสืบทอดขั้นตอนการปฏิบัติหลักและการสร้างสรรค์รายละเอียดของประเพณีนั้น เพื่อเน้นย้ำความสำคัญของศาสนาหลักและวิถีปฏิบัติของชาวมอญให้มีลักษณะเฉพาะกลุ่มมากขึ้น ซึ่งจะ

ทำให้ประเพณีและพิธีกรรมดังกล่าวมีความสำคัญเนื่องจากการสร้างสรรค์ที่เพิ่มขึ้นและในการสร้างสรรค์นั้น ทำให้ชาวมอญในชุมชนมีส่วนร่วมในพิธีกรรมดังกล่าวร่วมกันมากยิ่งขึ้นด้วย

4.2 บทบาทหน้าที่ในการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวของชุมชนมอญลาดกระบัง

ในสังคมประเพณี (traditional societies) พิธีกรรมไม่ใช่เรื่องของคนกลุ่มเดียว แต่เป็นเรื่องของกลุ่มชน เป็นการ “รวมพลัง” ของสังคม (ศิริพร ณ ถลาง, 2548, น. 365) แม้ในปัจจุบันชุมชนมอญลาดกระบังจะเริ่มกลายเป็นสังคมเมือง ด้วยความเจริญ ความสะดวกสบาย และเทคโนโลยีต่างๆ เริ่มเข้ามาใกล้ชุมชนมากขึ้น เช่น นิคมอุตสาหกรรมลาดกระบัง สนามบินสุวรรณภูมิ สถานศึกษาต่างๆ แต่วิถีชีวิตแบบสังคมเกษตรกรรมที่เน้นพึ่งพาตนเองในชุมชนยังปรากฏอยู่ ประเพณี พิธีกรรมหลายอย่างยังคงสืบทอดมาอย่างต่อเนื่องด้วยมีบทบาทเชื่อมความสัมพันธ์ให้กับสมาชิกในชุมชน

ความเป็นหนึ่งเดียวของชุมชนมอญลาดกระบังที่พบผ่านประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ นวมนต์ อุดมรัตน์ (2554, น. 163) กล่าวว่า กว่า 117 ปีที่ชุมชนเลียบคลองมอญเป็นเพียงแห่งเดียวในกรุงเทพมหานครที่ยังคงรักษาและสืบทอดประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือไว้ได้ ด้วยความร่วมมือร่วมใจของประชาชนในชุมชน สอดคล้องกับปัทมา สารสุข (2554, น. 54) ที่กล่าวว่า ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นประเพณีท้องถิ่นของพี่น้องชาวมอญลาดกระบังที่แสดงออกถึงวิถีชีวิต สังคม ความเป็นอยู่ ความรักสามัคคี และความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือคงอยู่กับท้องถิ่นชาวมอญลาดกระบังต่อไป

ชุมชนมอญเขตลาดกระบังเป็นกลุ่มชุมชนมอญที่ขยายตัวจากอำเภอบางปะกง เนื่องจาก การขุดคลองประเวศบุรีรมย์ เพื่อเชื่อมการคมนาคมระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำบางปะกง และเพิ่มพื้นที่เพาะปลูก โดยอาศัยแรงงานชาวมอญและชาวจีนในการขุด ซึ่งจะได้รับผลประโยชน์จากการจับจองที่ดินสองฝั่งคลองเป็นค่าตอบแทน ทำให้ชาวมอญบางส่วนอพยพจากพระประแดง ย้ายมาลงหลักปักฐานแสวงพื้นที่ทำกินใหม่บริเวณลาดกระบัง และมีเจ้าจอมมารดา กลิ่น พระสนมเอกในรัชกาลที่ 4 ซึ่งเป็นธิดาของพระยาดำรงราชพลขันธ์ (จุ้ย คชเสนี) ผู้ซึ่งเป็นแม่กองในการขุดคลองประเวศบุรีรมย์ในครั้งนี้บริจาคที่ดินส่วนพระองค์เพื่อสร้างเป็นวัดสุทธาโภชน์ ซึ่งเป็นวัดมอญในชุมชน เพื่อให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวมอญและได้ทรงอุปถัมภ์ ทำนุบำรุงเดินทางมาทอดกฐินที่วัดแห่งนี้เป็นประจำทุกปี ทำให้ชาวมอญเขตลาดกระบัง เคารพรักเจ้าจอมมารดากลิ่นมาก

จากการการลงพื้นที่เก็บข้อมูล สังเกต เข้าร่วมงานประเพณีของผู้วิจัย พบว่า บทบาทความเป็นหนึ่งเดียวกันในชุมชนมอญลาดกระบัง ในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ พบทั้งในระดับครอบครัวและสายตระกูลและระดับชุมชน ดังนี้

4.2.1 ความเป็นหนึ่งเดียวกันของชุมชนมอญลาดกระบัง ระดับครอบครัวและสายตระกูล

ความเป็นหนึ่งเดียวกันของครอบครัวและสายตระกูลของชาวมอญลาดกระบัง ในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือที่เด่นชัด คือ การร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกิจกรรมต่างๆ ของพิธีกรรมตั้งแต่ การจัดเตรียมอาหารตักบาตรและการจัดเตรียมสำหรับคาวหวานของแต่ละครอบครัว

การจัดเตรียมอาหารตักบาตรของครอบครัวชาวมอญจะกระทำก่อนถึงวันงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ โดยทุกคนในครอบครัวชาวมอญจะปรึกษากันเพื่อแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในการเตรียมสิ่งของต่างๆ ผู้อาวุโส ปู่ ย่า ตา ยาย ผู้มีประสบการณ์ในการประกอบพิธีกรรมจะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาในการจัดเตรียมอาหารสำหรับตักบาตร วัสดุอุปกรณ์ การแต่งกายของสมาชิกภายในครอบครัว หลักปฏิบัติและขั้นตอนต่างๆ รวมถึงการแบ่งหน้าที่ของลูกหลานเพศชายและเพศหญิง ในงานประเพณี ส่วนลูกหลานในครอบครัวทำหน้าที่ปฏิบัติตามผู้อาวุโสช่วยกันทำความสะอาดบ้านเรือน สำหรับคาวหวาน จัดเตรียมเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย และจัดเตรียมอาหารตักบาตร โดยอาหารสำหรับตักบาตรแต่ละครอบครัว ส่วนใหญ่ประกอบด้วยดังนี้

อาหารแห้ง ซึ่งเป็นอาหารตักบาตรที่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน เพราะสามารถเก็บรักษาไว้ได้นานกว่าอาหารสด อาหารแห้งมีหลายชนิด ได้แก่ ข้าวสาร อาหารแห้ง ขนมแห้ง ไข่ต้ม น้ำผลไม้ นมต่างๆ

น้ำดื่ม สำหรับการทำบุญตักบาตรคู่กับอาหารที่นำมาตักบาตร ด้วยมีความเชื่อเรื่องอานิสงส์ของการถวายน้ำดื่มที่สะอาดแต่พระสงฆ์จะช่วยให้ชีวิตราบรื่นเหมือนสายน้ำ มีจิตใจสะอาดดั่งน้ำบริสุทธิ์ ชาวพุทธจึงนิยมถวายน้ำดื่มคู่กับการตักบาตรอาหารเสมอ (อานนท์ เพชรน้อย.สัมภาษณ์, 4 ตุลาคม 2563)

ดอกไม้ ดอกไม้ที่นำมาตักบาตร ด้วยเป็นสิ่งที่มีรูปลักษณะ ความงดงามและความหอมจึงเป็นสิ่งที่นำมาบูชาสักการะและด้วยชาวพุทธเชื่อว่าหากบูชาดอกไม้ทั้งภพนี้และภพหน้าจะมีความงดงามดังดอกไม้ (อนุমানราชธน, 2521, น. 31)

ปัจจัยในการร่วมทำบุญกับพระสงฆ์ในงานประเพณี ทั้งนี้เพื่อนำไปพัฒนาวัดและทำนุบำรุงพุทธศาสนาต่อไป ซึ่งปัจจัยในการทำบุญมากขึ้นอยู่กับกำลังศรัทธาของแต่ละครอบครัวเป็นสำคัญ

นอกจากนี้อาจมีอารักขาโรคและสิ่งของตามความประสงค์ของพุทธศาสนิกชนผู้มาตักบาตรส่วนใหญ่จะเตรียมเป็นชุดจำนวนมากหรือครบทั้ง 100 ชุดตามจำนวนพระสงฆ์ในปีนั้นๆ

ในวันงานประเพณี ลูกหลานฝ่ายชายทำหน้าที่จับจองพื้นที่ตักบาตรแต่เช้าตรู่ ก่อนไปทำหน้าที่พายเรือให้พระสงฆ์ต่อไป ส่วนลูกหลานฝ่ายหญิงทำหน้าที่ตักบาตรพระสงฆ์จนครบตามจำนวนอาหารที่แต่ละครอบครัวจัดเตรียมมา จากนั้นจึงไปจัดเตรียมภัตตาหารเพล ชุดสำหรับความหวานของแต่ละครอบครัวต่อไป โดยมีผู้อาวุโสจัดเตรียมไว้เบื้องต้น

ในระดับครอบครัวถือว่าการมีส่วนร่วมในพิธีกรรมเป็นการแสดงฐานะทางสังคมอย่างหนึ่งและยังได้รับความเคารพยกย่องของครอบครัวอื่นๆ ดังนั้นในพิธีกรรมจึงมีการนำผลผลิตหรือธุรกิจภายในครอบครัวของตนมาจำหน่ายอยู่ภายในงานประเพณีเพื่อนำรายได้มาร่วมถวายแก่วัดและร่วมอนุโมทนาบุญ ซึ่งการจำหน่ายสิ่งของขึ้นอยู่กับกำลังศรัทธาในการทำบุญของผู้ซื้อ เพราะรายได้ทั้งหมดจากการจำหน่ายสินค้าของครอบครัวจะร่วมทำบุญในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ดังเช่น ผลไม้จากครอบครัวระย้า ซึ่งอาจแสดงถึงความพร้อมเพรียง ความสามัคคีและแรงศรัทธาในการร่วมทำบุญของครอบครัว เป็นการแสดงฐานะทางสังคมของครอบครัวอย่างหนึ่งและอีกนัยหนึ่งเพื่อการประชาสัมพันธ์ส่วนผลไม้ของครอบครัวให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวและประชาชนที่มาร่วมงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือที่อาศัยความร่วมมือร่วมใจภายในครอบครัวของชาวมอญที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ การเป็นเจ้าของภาพสำหรับความหวานในงานประเพณี ซึ่งต้องเป็นครอบครัวชาวมอญหรือลูกหลานในตระกูลชาวมอญเท่านั้น ด้วยสำหรับความหวานเป็นสำหรับเฉพาะของครอบครัวชาวมอญ เป็นมรดกที่ลูกหลานเมื่อแต่งงานแยกครอบครัวต้องจัดหามาเป็นสำหรับเฉพาะครอบครัวตน เป็นสัญลักษณ์ของการเริ่มต้นมีเหย้าเรือนใหม่ของครอบครัวชาวมอญซึ่งนำมาใช้เฉพาะในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือปีละ 1 ครั้งเท่านั้น

ในการรับเป็นเจ้าของภาพสำหรับความหวานของแต่ละครอบครัวแต่ละปีต้องปรึกษารือภายในครอบครัวและจัดเตรียมสำหรับช่วยกัน ทั้งการนำสำหรับมาทำความสะอาด จัดเตรียมข้าวปลาอาหาร สำหรับถวายประกอบด้วยอาหารที่ชนิด สำหรับหวานที่ชนิด เป็นเมนูมอญหรือไทย อะไรบ้างเหล่านี้ขึ้นอยู่กับแต่ละกำลังศรัทธาในการทำบุญ ของครอบครัวซึ่งต้องจัดทำจัดหาจนครบ รวมถึงน้ำตาล น้ำดื่ม ดอกไม้ ปัจจัยในการร่วมทำบุญของครอบครัว และเครื่องประกอบพิธีต่างๆ ต้องจัดเตรียม

อย่างรอบคอบ แสดงให้เห็นความร่วมมือ ความช่วยเหลือกันของครอบครัวและเครือญาติ เนื่องจากครอบครัวเป็นสถาบันลำดับแรกของคน การกลับมาพบปะ การร่วมทำบุญใหญ่ในครอบครัว จึงเป็นการสร้างความรัก ความอบอุ่นภายในครอบครัวและแสดงถึงความมั่นคงของชาติ พันธุ์มอญ รวมถึงปลูกฝังให้มีจิตสำนึกในการทำบุญในพุทธศาสนา

ภาพประกอบ 67 การจัดเตรียมสำหรับคาวหวานร่วมกันของครอบครัวชาวมอญ

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

ในช่วงพิธีฉันภัตตาหารเพลถวายสำหรับคาวหวาน เป็นช่วงที่พิธีศักบาตรพระร้อยทางเรือในช่วงเช้าเสร็จสิ้นลง ทำให้ทั้งผู้ชายที่ทำหน้าที่ต่างๆ ในคลองทั้งพายเรือให้พระสงฆ์ และฝ่ายต่างๆ ทุกหน้าที่ในงานประเพณีจะมารวมกันในศาลา ด้านหน้าสำหรับคาวหวานที่ครอบครัวรับเป็นเจ้าของไว้ จึงแสดงชัดถึงความพร้อมเพรียงของแต่ละครอบครัว เพราะการรับเป็นเจ้าของสำหรับคาวหวาน คือการทำบุญรวมญาติพี่น้องชาวมอญที่อยู่ต่างถิ่น ต่างอำเภอ ต่างจังหวัดให้มารวมญาติกันเพื่อทำบุญร่วมกัน นอกจากนี้ผู้วิจัยสังเกตได้จากผู้คนจำนวนมากของแต่ละตระกูลที่นั่งรวมกลุ่มบริเวณหน้าสำหรับครอบครัวของตนและความสวยงามความพร้อมเพรียงของการแต่งกายด้วยชุดมอญสไบมอญ ที่แต่ละครอบครัวตัดเย็บมาเป็นอย่างดี แสดงถึงการเตรียมความพร้อมของงานประเพณีทุกด้าน

นอกจากนี้ยังพบว่าความเป็นหนึ่งเดียวของครอบครัวชาวมอญสังเกตได้จากการรับประทานอาหารร่วมกันของแต่ละครอบครัว “เนื่องจากมีความเชื่อว่า การรับประทานอาหารจากสำหรับควหาวนที่ถวายแด่พระสงฆ์แล้วนั้น เป็นสิ่งที่เป็นมงคล ทำให้มีความสุขกาย สุขใจ ” (อานนท์ เพ็ชรน้อย. สัมภาษณ์, 4 ตุลาคม 2563) การร่วมรับประทานอาหารของครอบครัวมอญนี้ ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า เปรียบเสมือนมือพิเศษของแต่ละครอบครัว ที่อบอวลไปด้วยความรัก ความอบอุ่น เสียสละสนทนา เสียสละหัวเราะ และรอยยิ้มบนใบหน้าของแต่ละคน

อีกนัยหนึ่งสิ่งที่ผู้วิจัยเห็นเด่นชัดในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญ ตั้งแต่วันเตรียมงาน กระทั่งวันงานประเพณี คือ ระบบอาวุโสในครอบครัวของชาวมอญ ซึ่งผู้อาวุโสมีบทบาทสำคัญที่สมาชิกในครอบครัวให้ความเคารพนับถือ และเป็นทีปรักษาในการวางแผนต่างๆ ผ่านแนวคิดผู้น้อยเคารพผู้ใหญ่ สื่อให้เห็นความเป็นหนึ่งเดียวของลูกหลานในครอบครัวของชาวมอญผ่านการนับถือผู้อาวุโสอีกด้วย

ภาพประกอบ 68 การรับประทานอาหารร่วมกันของครอบครัวชาวมอญ

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

อาจกล่าวได้ว่า ความเป็นหนึ่งเดียวของครอบครัวของชาวมอญลาดกระบังใน ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ เป็นการทำบุญที่รวมญาติพี่น้อง จัดแบ่งหน้าที่ในงานประเพณี โดยผู้ชายทำหน้าที่ช่วยชุมชนในการพายเรือพระสงฆ์ ส่วนผู้หญิงจัดเตรียมอาหารสำหรับตักบาตร และจัดสำหรับคาวหวาน ทุกคนในครอบครัวจึงมีหน้าที่รับผิดชอบและได้ทำบุญร่วมกัน ได้รับประทานอาหารร่วมกัน เป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีในหมู่เครือญาติในครอบครัวของชาวมอญ

4.2.2 ความเป็นหนึ่งเดียวของชุมชนมอญลาดกระบัง ระดับชุมชน

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นประเพณีที่สำคัญในระดับชุมชนของชาวมอญลาดกระบังเป็นพิธีกรรมระดับชุมชนที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชนจำนวนมากด้วย รายละเอียดย่อยที่ซับซ้อนของแต่ละขั้นตอนพิธี เช่น พิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือ พิธีถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ เป็นต้น ดังนั้นในทุกขั้นตอนพิธีต้องอาศัยความร่วมมือร่วมแรงและร่วมใจของทุกคนในทุกครอบครัวในชุมชน

ภาพประกอบ 69 หน้าที่พายเรือให้พระสงฆ์

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ อันประกอบด้วย ผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน และชาวบ้านในชุมชนจะร่วมประชุม ปรึกษาหารือและวางแผน การเตรียมงานประเพณี แบ่งหน้าที่ต่างๆ เตรียมการประชาสัมพันธ์ การรับจองสำหรับคาวหวาน การรับสมัครเรือพายพื้นบ้าน การนิมนต์พระสงฆ์ การจัดแบ่งหน้าที่ฝ่ายต่างๆ ของชาวมอญแสดงออกถึงความรับผิดชอบและภาระหน้าที่ในแต่ละกระบวนการขั้นตอนสะท้อนให้เห็นถึงความสามัคคีและความเข้มแข็งของชุมชน ดังนี้

4.2.2.1 การจัดเตรียมงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

การจัดเตรียมงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ จะจัดเตรียมงานก่อนถึงวันงานประเพณีประมาณ 1 เดือน เพราะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายในชุมชน โดยเริ่มต้นจากการประชุมคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ได้แก่ คณะกรรมการวัด คณะกรรมการชุมชนมอญ ทั้ง 6 ชุมชน แบ่งหน้าที่แต่ละขั้นตอน ในการเตรียมงานต่างๆ ดังนี้

คณะกรรมการในการรับจองสำหรับคาวหวาน ประกอบด้วยกรรมการวัดสุทธาโกชนจำนวน 3-4 คน ซึ่งจะรับจองสำหรับในวันพระ 15 ค่ำก่อนวันออกพรรษา

คณะกรรมการนิมนต์พระสงฆ์ นำโดยเจ้าอาวาสวัดสุทธาโกชนและคณะกรรมการวัดอีกจำนวนหนึ่ง ดำเนินการนิมนต์พระจากวัดต่างๆ ใกล้เคียง ให้ครบทั้ง 100 รูป

คณะกรรมการรับสมัครเรือพายพื้นบ้าน ในอดีตจะรับสมัครที่วัดในวันพระ เช่นเดียวกับการจองสำหรับคาวหวาน แต่ในปัจจุบันเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการประชาสัมพันธ์ และการรับสมัคร ทำให้สามารถรับสมัครได้หลากหลายช่องทางมากขึ้น

คณะกรรมการประสานงาน มีหน้าที่ประสานงานกับองค์กร หน่วยงานต่างๆ ที่ต้องการสนับสนุน เช่น ด้านงบประมาณ เจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกด้านจราจร การปรับภูมิทัศน์ รวมถึงการขอสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานร้านค้า บริษัทต่างๆ

คณะกรรมการชุมชนแต่ละชุมชน จะต้องจัดเตรียมเรือหนึ่งลำ เพื่อเป็นเรือตัวแทนของชุมชน สมาชิกในชุมชนระดมความคิดเกี่ยวกับแนวคิดที่จะนำเสนอและจัดแต่งเรือ จากนั้นสมาชิกในชุมชนจะร่วมมือจัดหาวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ และจัดประดับตกแต่งเรือ

กรรมการประสานงานการทำโรงทาน ทั้งโรงทานจากครอบครัวชาวมอญในชุมชน และผู้มีจิตศรัทธาที่มาร่วมทำบุญ ด้วยเชื่อว่าการตั้งโรงทานเลี้ยงอาหารผู้คนเท่ากับการร่วมสร้างบุญกุศลกับพระสงฆ์ แบ่งเบาภาระค่าอาหารทางวัด และได้บุญกุศลที่ยิ่งใหญ่จากการแบ่งปัน

กรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์งานประเพณี ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ก่อนถึงวันงาน ประเพณีประมาณ 1 เดือน เพื่อการเตรียมตัวจองสำหรับและเตรียมตัวสำหรับการทำบุญในงาน ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ รวมถึงประชาสัมพันธ์ให้บุคคลภายนอกได้รับทราบด้วยและ นอกจากนี้ในปัจจุบันยังมีการประชาสัมพันธ์ผ่านระบบออนไลน์ต่างๆ ซึ่งสะดวกและรวดเร็วขึ้น

กรรมการจัดเตรียมสถานที่ต่างๆ บริเวณวัด การจัดเตรียมสถานที่ที่จะจัดเตรียมก่อน ถึงงานประเพณี 1 สัปดาห์โดยเจ้าอาวาส ภิกษุสามเณร กรรมการทุกฝ่าย และชาวบ้าน รวมถึงอาจ มีเจ้าหน้าที่จากเขตลาดกระบัง ทุกคนต่างร่วมมือร่วมใจกันในการจัดเตรียมส่วนต่างๆ ได้แก่

การจัดเตรียมทำความสะอาด ตัดหญ้า ตัดแต่งต้นไม้บริเวณทางเท้าในการตักบาตร การจัดเตรียมท่าเรือ จัดเตรียมท่าเรือลงเรือสำหรับแขกผู้มีเกียรติและท่าเรือสำหรับ ประชาชน

การจัดตกแต่งบริเวณเวทีกลางและพื้นที่รับรองแขกผู้มีเกียรติ

การทำความสะอาดจัดตกแต่งเรือพระพุทธรูปกลางน้ำ และอัญเชิญพระพุทธรูปลงเรือ

การทำความสะอาดและจัดตกแต่งเรือมาดเจ้าจอมมารดากลิ่น เป็นเรือพระพุทธรูป

การทำความสะอาดและซ่อมแซมเรือมาดในพิพิธภัณฑ์สำหรับพระสงฆ์รับบิณฑบาต

การจัดเตรียมสถานที่ ทำความสะอาด ตกแต่งศาลาการเปรียญสำหรับถวาย

ภัตตาหารเพล

การจัดเตรียมพื้นที่สำหรับทำพิธีทางศาสนาของพระสงฆ์ เตรียมเสื่อ พรม อาสนะ ของใช้สำหรับพระสงฆ์ให้ครบถ้วน

การจัดเตรียมพื้นที่ เส้นกลาง เส้นแบ่ง จุดเริ่มต้น จุดเส้นชัย กรรมการตัดสิน

คนพายเรือ และวงดนตรีเพื่อความสนุกสนานสำหรับการแข่งเรือพายพื้นบ้าน

4.2.2.2 วันงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ คณะกรรมการในการจัดงานทุกฝ่ายร่วมมือร่วมใจทำหน้าที่ โดยคณะกรรมการจะแบ่งงานฝ่ายต่างๆ ประจำในแต่ละหน้าที่ ได้แก่ กรรมการจัด กระบวนเรียงลำดับเรือ กรรมการส่วนกลางในคลอง กรรมการส่วนเวทีกลาง และกรรมการพิธีสงฆ์ ดังนี้

กรรมการจัดกระบวนเรียงลำดับเรือพระสงฆ์ ประกอบด้วยกรรมการวัดจำนวน 5-10 คนปฏิบัติหน้าที่จัดเตรียมฝีพายเพื่อพายเรือให้พระสงฆ์ และจัดพระสงฆ์ลงเรือจนครบทุกรูป โดยปกติเรือ 1 ลำ ใช้ฝีพาย 2 – 4 คน ได้แก่ หัวเรือ ท้ายเรือ และอาจมีผู้ช่วยคอยรับสิ่งของตก

บาตร โดยผู้ทำหน้าที่พายเรือให้พระสงฆ์ในงานประเพณี คือ อาสาสมัครในชุมชนซึ่งเป็นบุตรชายของครอบครัวชาวมอญ ดังนั้น หน้าี่พายเรือให้พระสงฆ์ทั้ง 100 รูป ในงานประเพณีจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากอาสาสมัครจำนวนมากและต้องมีทักษะความสามารถในการพายเรือเป็นอย่างดี

กรรมการส่วนกลางในคลอง ประกอบด้วยกรรมการวัดสุทธาโกชน์เป็นหลัก โดยแบ่งกรรมการออกเป็นหลายกลุ่ม แบ่งหน้าที่แตกต่างกัน ดังนี้

กรรมการลำเลียงอาหารตักบาตร ประกอบด้วยกรรมการ 15 – 20 คนทำหน้าที่ลำเลียงสิ่งของและอาหารที่พุทธศาสนิกชนนำมาตักบาตร โดยใช้เรือลำใหญ่ 5 – 6 ลำ นำมาเปลี่ยนและขนถ่ายสิ่งของจากเรือพระสงฆ์ขึ้นสู่ริมคลอง

กรรมการลำเลียงดอกไม้ ประกอบด้วยกรรมการจำนวน 5-6 คน ปฏิบัติหน้าที่ ในเรือใหญ่ 1 ลำ โดยพายเรือรับดอกไม้จากเรือพระพุทธเจ้าจอมมารดากลิ่นเพื่อลำเลียงและนำมาจัดวางบนเรือพระพุทธรูปกลางน้ำ

กรรมการดูแลความเรียบร้อย ประกอบด้วยประธานชุมชนเลียบคลองมอญและคณะทำหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยทั้งหมดบริเวณลำคลอง ทั้งจัดระเบียบผู้มาตักบาตร อำนวยความสะดวก ดูแลความเรียบร้อยของขบวนเรือ และรักษาความปลอดภัยของเรือพระสงฆ์

กรรมการกลางรับส่งผู้มาตักบาตร ประกอบด้วยกรรมการ 30-40 คน ใช้เรือลำใหญ่และเรือลำเล็ก จำนวน 15-20 ลำ จัดสรรเป็นเรือบริการรับส่งผู้มาตักบาตรและเรือบริการรับส่งแขกผู้มีเกียรติ

กรรมการเวทีกลาง ประกอบด้วยผู้นำชุมชน ที่ปรึกษาชุมชน ประชาสัมพันธ์และผู้อาวุโสในชุมชน ทำหน้าที่ด้านการประชาสัมพันธ์ ติดต่อสอบถาม รับรองแขกผู้มีเกียรติ ให้ความรู้แก่ผู้มาร่วมงาน กล่าวต้อนรับ พิธีเปิด – ปิด และประชาสัมพันธ์ต่างๆ

กรรมการพิธีสงฆ์ ประกอบด้วยมัคทายกผู้นำในการประกอบพิธีถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ ซึ่งมัคทายกจะเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในการประกอบพิธีทางศาสนาและดำเนินการในพิธีถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ทั้งหมด

4.2.2.3 หลังวันงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

การแบ่งหน้าที่หลังเสร็จงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ชาวมอญในชุมชนทำหน้าที่ฝ่ายใดในงานประเพณีจะทำหน้าที่ จัดเก็บ ช่วยรักษาความสะอาด ด้วยตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบและร่วมมือทำหน้าที่ฝ่ายที่รับผิดชอบในทุกๆ ปี

จะเห็นว่า การจัดงานประเพณีในแต่ละปีคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ และชาวมอญในชุมชนต้องร่วมมือกันเป็นจำนวนมาก ด้วยจำนวนพระสงฆ์ จำนวนเรือที่มารับบิณฑบาต การอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนผู้มาตักบาตรและนักท่องเที่ยว การต้อนรับดูแลแขกผู้มีเกียรติ จึงเป็นประเพณีใหญ่ของชุมชน ขาดฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือชุมชนใดชุมชนหนึ่งไม่ได้และชาวมอญทุกชุมชนต้องร่วมแรงร่วมใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสามัคคีเป็นหนึ่งเดียว และอาจกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนมอญอันเกิดจากการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันเหล่านี้ เกิดขึ้นในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือจากสำนักเรียนทางชาติพันธุ์และศาสนาไปพร้อมกัน

4.3 บทบาทหน้าที่ในการเป็นทุนวัฒนธรรมการท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและภาครัฐ

ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่ได้รับการสนใจมากขึ้นด้วยการท่องเที่ยวแหล่งวัฒนธรรมหรือชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชุมชนในท้องถิ่นจัดขึ้นเพื่อให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ได้ศึกษาวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของสังคมและวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อให้คนในท้องถิ่นมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์หวงแหนวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน ทั้งนี้วัฒนธรรมที่นำมาเป็น “จุดขาย” ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเภทต่างๆ นี้ ถือเป็น “ทุน” ที่สามารถนำมาพัฒนาเศรษฐกิจสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน เรียกได้ว่าเป็น “ทุนวัฒนธรรม” ซึ่งหมายถึงสิ่งที่คนคิดขึ้น สร้างขึ้น สืบทอดด้วยการปฏิบัติและสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาได้ (ปรมิษฐ์ จารูว, 2559, น.2) ทั้งนี้ชาวมอญลาดกระบังเป็นชุมชนมอญที่ผู้นำชุมชนและชาวบ้านร่วมสืบทอดและอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือที่ถือปฏิบัติกันมายาวนาน ภายหลังสำนักงานเขตลาดกระบังได้เข้าร่วมในการจัดประเพณีและประชาสัมพันธ์เป็นประเพณีสำคัญของเขตลาดกระบัง ทำให้ประเพณีเป็นที่รู้จักกว้างขวางขึ้น โดยใช้คำว่า “ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือหนึ่งเดียวในกรุงเทพมหานคร” เป็นจุดขายของชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ใกล้กรุงเทพมหานคร

คำว่า ทุนวัฒนธรรมเป็นแนวคิดที่รังสรรค์ ธนพรพันธุ์ นักเศรษฐศาสตร์ไทยได้เสนอขึ้นเมื่อปี 2539 อธิบายว่าทุนวัฒนธรรม (Cultural capital) คือ ทุนที่ใช้ไปในการผลิตสินค้าและบริการที่มีนัยทางวัฒนธรรม โดยทุนวัฒนธรรมจะเติบโตโดยการเติบโตของสินค้าวัฒนธรรม คือ สินค้าและบริการที่วัฒนธรรมฝังตัวในสินค้าและบริการนั้น (รังสรรค์ ธนพรพันธุ์, 2546, น. 28) ทุนวัฒนธรรมของชาวมอญลาดกระบัง จึงหมายถึงประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ และการนำทุนวัฒนธรรมมาใช้ในการท่องเที่ยวมึงสรรพ์ ชาวสอาด (2555, น. 60) อธิบายเพิ่มเติมว่าการท่องเที่ยวของไทยพึ่งพิงการขายวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี รวมถึงวิถีถิ่นอยู่

พักผ่อน สื่อความหมายว่า วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือกำกับความสัมพันธ์ในสังคม ดังนั้น วัฒนธรรมประเพณีจึงเป็นทุนอย่างหนึ่งที่น่ามาต่อยอดสร้างรายได้ได้ อีกแนวคิดของชยอนันต์ สมุทวณิช (2540, น. 20-21) กล่าวถึง วัฒนธรรมคือทุน (Culture as capital) ทุนชนิดหนึ่งในฐานะทุนหลักของสังคม ย่อมสามารถปรับบทบาทให้วัฒนธรรมเป็นบทบาทนำบทบาททุกได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นบทบาทรองหรือฝ่ายถูกกระทำ ซึ่งวัฒนธรรมก็จะไม่เสียเอกลักษณ์กลายเป็นสินค้าและบริการให้แก่สังคม แต่จะสามารถคงสภาพเป็นทุนของสังคม (cappital of society) ไว้ได้

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบังถือว่าเป็นทุนวัฒนธรรมที่ชุมชนสืบทอดและปฏิบัติต่อมา นัยหนึ่งเพื่อตอบสนองบริบทของการท่องเที่ยวและการสร้างมูลค่าเพิ่มในฐานทุนวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวชุมชนมอญลาดกระบัง ที่สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและภาครัฐ

4.3.1 ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นทุนวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวชุมชนมอญลาดกระบัง

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบังเป็น “ทุนวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยว” ของชุมชนที่ต้องการให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนและสัมผัสกับบรรยากาศของวัฒนธรรมการตักบาตรทางเรือริมน้ำซึ่งเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น นักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งเดินทางเข้ามาพักค้างในชุมชน ทั้งรูปแบบโฮมสเตย์ (Home Stay) และรีสอร์ทภายในชุมชน ส่งผลให้ธุรกิจชุมชนหมุนเวียนได้ (ปราณีต อนงค์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 ตุลาคม 2562) ซึ่งการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสวัฒนธรรมและบรรยากาศที่รายล้อมด้วยธรรมชาติ ท้องทุ่งและแม่น้ำลำคลองเป็นบรรยากาศการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน ชุมชนมอญลาดกระบังจึงมีทั้งทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติและทุนวัฒนธรรมด้านวัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญ ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางท่องเที่ยว ผ่อนคลายและได้ศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญในชุมชนอีกด้วย

ดังนั้น ทุนวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวของชุมชนมอญลาดกระบังในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชุมชนมอญลาดกระบังเป็นประเพณีที่ชักชวนให้ผู้คนเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนผ่านกิจกรรมต่างๆ ในงานประเพณี รวมถึงการสัมผัสวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ด้านต่างๆ ของชาวมอญทั้งเรื่องของอัตลักษณ์ด้านการแต่งกาย ภาษา สำนับคารวะและอาหารมอญ และการจัดตกแต่งสถานที่ที่สื่อถึงอัตลักษณ์ความเป็นมอญที่แตกต่างจากชาติพันธุ์อื่นๆ รวมถึง

กิจกรรมที่สืบเนื่องถึงความสัมพันธ์ของงานประเพณี กิจกรรมเสริมความรู้ เรียนรู้วัฒนธรรม และกิจกรรมอื่นจริง เพื่อชักชวนให้เข้ามาท่องเที่ยวในสถานที่ต่างๆ ได้แก่

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเขตลาดกระบัง การท่องเที่ยวเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเขตลาดกระบัง ตั้งอยู่ภายในวัดสุทธาโกชน์ ซึ่งเป็นสถานที่จัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ภายในอาคาร 2 ชั้น จัดแสดงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรมผ่านนิทรรศการต่างๆ ได้แก่ มุมจัดแสดงคนดีศรีลาดกระบังที่จะทำให้ผู้เยี่ยมชมรู้จักเจ้าจอมมารดากลิ่น สนมเอกในรัชกาลที่ 4 ผู้บริจาคที่ดินและสร้างวัดสุทธาโกชน์และผู้ที่เป็นผู้ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวมอญลาดกระบัง มุมจัดแสดงเรื่องราววิถีชีวิตท้องถิ่นและร่องรอย “สายน้ำแห่งชีวิต” ของชาวลาดกระบัง ที่ทำให้เห็นความสำคัญของน้ำ วิถีชีวิต และความสำคัญของประเพณีเกี่ยวกับน้ำที่ปฏิบัติสืบทอดมา และจัดแสดงวิถีชีวิตการทำมาหากิน เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ของชาวมอญ และมุมจัดแสดงประเพณีและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งการเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นนี้จะทำให้ผู้เยี่ยมชมเกิดความรู้ ความเข้าใจ วัฒนธรรมประเพณี รวมถึงเชื่อมโยงความสัมพันธ์สิ่งต่างๆ ในท้องถิ่นชาวมอญและรู้จักชาวมอญลาดกระบังมากยิ่งขึ้น

ภาพประกอบ 70 ภายในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเขตลาดกระบัง

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2561

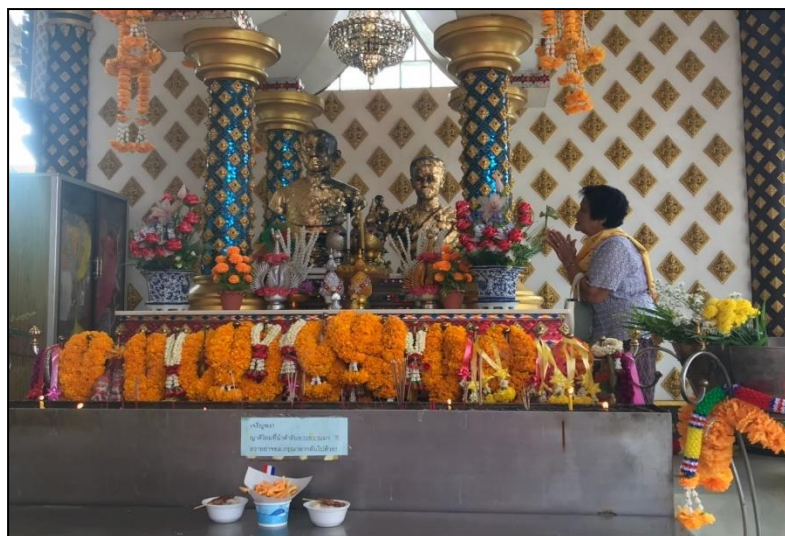
พิพิธภัณฑ์เรือวัดสุทธาโกชน์ เป็นพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงเรื่องราวและเห็นวิถีชีวิตของชาวมอญลาดกระบังในอดีต ภายในพิพิธภัณฑ์ได้อนุรักษ์และเก็บรักษาเรือมาดและเรือประเภทอื่นๆ ทั้งเรือสำปั้น เรือหางยาว ฯลฯ ไว้เป็นจำนวนมาก และเรือภายในพิพิธภัณฑ์เรือแห่งนี้ยังเป็นเรือที่ใช้ในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือทั้งหมด ซึ่งนำมาใช้เพียงปีละครั้งเท่านั้น ทำให้ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้อยากเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เรือหลังจากที่เข้าร่วมงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือและนอกจากนี้ยังทำให้ผู้เยี่ยมชมมีความรู้และเกิดความเชื่อมโยงระหว่างประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ พิพิธภัณฑ์เรือวัดสุทธาโกชน์ เรือเจ้าจอมมารดากลิ่น และตำหนักเจ้าจอมมารดากลิ่น ที่เป็นสถานที่ แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนมอญในวัดสุทธาโกชน์อีกด้วย

ภาพประกอบ 71 พิพิธภัณฑ์เรือวัดสุทธาโกชน์

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2561

ตำหนักเจ้าจอมมารดากลิ่น สร้างขึ้นบริเวณวัดสุทธาโกชน์ ภายในตำหนักปรากฏ อนุสาวรีย์เจ้าจอมมารดากลิ่นหรือที่ชาวมอญเรียกติดปากว่า “ย่าจอม” ซึ่งเจ้าจอมมารดากลิ่นนี้เป็นที่เคารพและเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวมอญลาดกระบังเป็นอย่างมาก เพราะก่อนเริ่มประเพณีพิธีกรรมสำคัญหรือประกอบกิจการงานใด ล้วนต้องสักการะถวายสำหรับความหวานแต่เจ้าจอมมารดากลิ่นตามความเชื่อทุกครั้งเสมอ หนึ่งในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือมีเรือพระพุทธานเป็นเรือที่อัญเชิญพระพุทธรูปมาไว้ที่เรือและจัดตกแต่งประดับประดาอย่างสวยงาม นำหน้าขบวนเรือทั้งหมดในงานประเพณี ซึ่งเรือลำดังกล่าวเป็นเรือเจ้าจอมมารดากลิ่น ทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างเจ้าจอมมารดากลิ่นซึ่งเป็นชาวมอญกับประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ทำให้นักท่องเที่ยวและผู้มาร่วมงานมาร่วมสักการะอนุสาวรีย์เจ้าจอมมารดากลิ่นอีกด้วย

ภาพประกอบ 72 ชาวมอญสักการะเจ้าจอมมารดากลิ่น

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

ทั้งนี้การท่องเที่ยวเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ต่างๆ ในวัดสุทธาโกชนทั้งสักการะอนุสาวรีย์เจ้าจอมมารดากลิ่น การเข้าชมพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเขตลาดกระบัง พิพิธภัณฑ์เรือวัดสุทธาโกชนล้วนแสดงให้เห็นนักท่องเที่ยวรู้จักชาวมอญลาดกระบังมากขึ้น เป็นการนำเสนอโดยใช้สถานที่ในท้องถิ่นเป็นทุนวัฒนธรรมให้มีความโดดเด่น เพื่อให้การท่องเที่ยวมีความน่าสนใจผ่านการประชาสัมพันธ์ในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ และนอกจากนี้การท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่ต่างๆ ในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในวันงานประเพณีแล้ว ส่งผลนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจในรูปแบบคณะทัวร์ท่องเที่ยว การท่องเที่ยวทัศนศึกษาของนักเรียน การค้นคว้าทำรายงานของนักเรียนนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาต่างๆ อีกด้วย

อนึ่งการเชื่อมโยงเจ้าจอมมารดากลิ่น สตรีชาวมอญกับเรือพระพุทธรูป ซึ่งเป็นพระพุทธรูปสัญลักษณ์ของพุทธศาสนาเป็นความตั้งใจของชุมชนที่ผสมผสานเชื่อมโยงระหว่างความเป็นมอญ (สตรีมอญ) กับพุทธศาสนาและให้เป็นเรือลำแรกของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ภาพประกอบ 73 กิจกรรมท่องเที่ยวและทัศนศึกษาของนักเรียน

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 22 กันยายน 2563

4.3.2 ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นทุนวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวที่สร้างรายได้แก่ชุมชนและภาครัฐ

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือมีส่วนดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ด้วยการบริหารจัดการของชุมชนทั้งด้านการร่วมแรงร่วมใจปฏิบัติสืบทอดและสร้างสรรค์กิจกรรมต่างๆ ของประเพณี รวมถึงความร่วมมือของภาครัฐในการประชาสัมพันธ์ทำให้ชุมชนเกิดรายได้ซึ่งเป็นผลพลอยได้จากประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือหลายประการ ได้แก่

การจำหน่ายสินค้า OTOP ในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือพบร้านค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่จำหน่ายสินค้าทั้งสินค้าอุปโภคบริโภค อาทิ สินค้าหัตถกรรม ถักทอ การแปรรูปผลิตภัณฑ์การเกษตร นอกจากนี้ในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือยังพบสินค้าเฉพาะกลุ่มที่บ่งบอกเอกลักษณ์ของชาวมอญ คือ ชุดมอญและสไบมอญจากการปักด้วยมือของกลุ่มสตรีชาวมอญในชุมชน ซึ่งสไบมอญจะเป็นสินค้าที่นักท่องเที่ยวนิยมมาก

การจำหน่ายอาหารตักบาตร ในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเพราะนักท่องเที่ยวและประชาชนบางกลุ่มไม่ได้เตรียมอาหารสำหรับตักบาตรและเมื่อต้องการร่วมทำบุญตักบาตรในงานประเพณีหรือจัดเตรียมมาไม่เพียงพอ จึงมีร้านค้าเพื่ออำนวยความสะดวกจำหน่ายอาหารจำพวกอาหารแห้ง ขนม น้ำดื่ม ดอกไม้ เป็นจำนวนมากเพื่อให้นักท่องเที่ยวเลือกซื้อหา และ

นอกจากอาหารตักบาตรแล้วพบว่ามีร้านจำหน่ายนกกและปลา เพื่อปล่อยไว้ชีวิตสัตว์หลังจากทำบุญตักบาตรเสร็จสิ้นตามความเชื่อ

การจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภค ในบริเวณงานประเพณี โดยจะจัดบริเวณจำหน่ายสินค้าทั้งอาหารการกิน เสื้อผ้า ข้าวของเครื่องใช้จำนวนมาก ในบริเวณที่ทางกรมการจัดไว้ให้ โดยส่วนหนึ่งเป็นพ่อค้าแม่ค้าในชุมชนที่มาจับจองขายสินค้านับเป็นการสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านในชุมชนอีกด้วย

สวนผลไม้ระย้า การตักบาตรพระร้อยทางเรือในคลองช่วงเช้านอกเหนือจากเรือพระสงฆ์ เรือคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ในการบริหารจัดการงานประเพณีแล้ว ยังพบเรือจำหน่ายผลไม้จากครอบครัวระย้าอีกหนึ่งลำ ซึ่งเป็นเรือที่จัดเรียงผลไม้เต็มเรืออย่างเป็นระเบียบและสวยงาม แม่ค้าแต่งกายด้วยชุดมอญพายเรือมาจำหน่ายไปตลอดคลอง และไม่ได้กำหนดราคาสินค้าขึ้นอยู่กับความศรัทธาในการทำบุญเพราะรายได้ทั้งหมดจากการจำหน่ายผลไม้ในครั้งนี้จะนำเข้าสู่งานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ เพื่อทำนุบำรุงพุทธศาสนาทั้งหมด ทำให้นักท่องเที่ยวและผู้มาร่วมงานได้รับประทานผลไม้สดๆ จากสวนและได้ทำบุญในงานประเพณีด้วย

ภาพประกอบ 74 ร้านค้าชุมชน

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

สวนปลาธรรมชาติวัดสุทธาโกชน์ หลังงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือบริเวณคลองลำปลาทิวในช่วงเช้าเสร็จสิ้นลง บริเวณศาลาริมคลองหน้าวัดจะเป็นพื้นที่ในการจำหน่ายอาหารปลา เพื่อให้นักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไปได้ทำบุญให้อาหารปลา ซึ่งเป็นปลาเลี้ยงตามธรรมชาติจำนวนมาก เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มาเยี่ยมชมและให้อาหารกับบรรยากาศ การพายเรือสำเภาไปมาของชาวบ้านที่ยังคงใช้เรือ ร่ายล้อมไปด้วยธรรมชาติและบรรยากาศที่ผ่อนคลาย ซึ่งสามารถชมสวนปลาธรรมชาติและให้อาหารปลาได้ตลอดทั้งปี

การชมการแข่งขันเรือพายพื้นบ้าน การแข่งขันเรือพายพื้นบ้านจะจัดหลังจากงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในช่วงเช้าเสร็จสิ้นลง ซึ่งเป็นการแข่งขันเพื่อชิงถ้วยพระราชทานกรุงเทพมหานคร การแข่งขันเรือพายพื้นบ้านในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในแต่ละปี เป็นกิจกรรมที่สร้างสีสันและความน่าสนใจ สนุกสนาน สร้างความสามัคคีให้ผู้เข้าแข่งขัน สร้างบรรยากาศความผ่อนคลายและความบันเทิงให้ผู้ชม

ภาพประกอบ 75 การแข่งขันเรือพายพื้นบ้าน

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2562

การท่องเที่ยวในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ มีแนวคิดเพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐเริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา โดยความร่วมมือจากฝ่ายพัฒนาชุมชนและ

สภาวัฒนธรรมเขตลาดกระบังที่เข้ามามีส่วนร่วมในเป็นการประชาสัมพันธ์และงบประมาณ (รามัญ สารพันธ์ุ, สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2561)

ภาพประกอบ 76 การเข้าร่วมงานของสำนักงานเขตลาดกระบัง

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นที่รู้จักผ่านการประชาสัมพันธ์ของเขตลาดกระบังในฐานะประเพณีสำคัญของเขตลาดกระบัง และใช้คำว่า ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือหนึ่งเดียวในกรุงเทพมหานครเป็นจุดขายของประเพณี ซึ่งทำให้ประเพณีเป็นที่รู้จักในหมู่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมากขึ้น ทั้งหน่วยงานต่างๆ ของรัฐที่ร่วมสนับสนุนด้านงบประมาณและประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในวงกว้าง อาทิ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท) กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม สำนักวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร และสื่อมวลชนทุกแขนงที่ต่างให้ความสนใจกับ “ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือหนึ่งเดียวในกรุงเทพมหานคร” ของชาวมอญลาดกระบัง

ภาพประกอบ 77 คณะนักวิชาการพัฒนารวมลงพื้นที่สัมภาษณ์ และจัดเก็บข้อมูลประเพณี
ตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบัง

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2563

ในปัจจุบันประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชุมชนมอญลาดกระบังได้รับการยกย่องเป็น “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกรุงเทพมหานครปี พ.ศ. 2563 สาขาแนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณีและงานเทศกาล” โดยประกาศกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2564

[illegible]

ภาพประกอบ 78 ประกาศกรุงเทพมหานคร

ที่มา : เว็บไซต์ www.dod.bangkok.go.th เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2564

จะเห็นว่าประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็น “ทุนวัฒนธรรม” ในบริบทของการท่องเที่ยวเพื่อนำเสนอวัฒนธรรม วิถีชีวิต สินค้าและบริการทำให้ชุมชนและภาครัฐเกิดรายได้หมุนเวียนสร้างมูลค่าให้สินค้าและบริการ รวมถึงเป็นการประชาสัมพันธ์สินค้าและบริการภายในชุมชนให้เป็นที่รู้จักในหมู่นักท่องเที่ยว เพื่อเดินทางมาสัมผัสวิถีชีวิตและพักผ่อน ในเวลาอื่นๆ นอกเหนือจากช่วงเทศกาลงานประเพณี

ทั้งนี้ จะเห็นว่า ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือถือเป็นทุนวัฒนธรรมที่ตอบสนองนโยบายการท่องเที่ยวของภาครัฐอีกประเพณีหนึ่ง ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานคร ตามนโยบายของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครที่ต้องการให้คนกรุงเทพฯ มีความภูมิใจในรากฐานวัฒนธรรมประเพณีของตน รวมถึงส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เป็นที่ยุ้จักในสายตาของชาวต่างชาติ

โดยการใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้วมาปรับประยุกต์และสร้างความหมายใหม่เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ด้านการท่องเที่ยวของรัฐและยังเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ภาครัฐอีกด้วย

4.4 บทบาทหน้าที่ในการแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชุมชนมอญลาดกระบัง

ชาวมอญลาดกระบังมีความเชื่อมโยงจากการอพยพครั้งที่ 8 (รัชสมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พ.ศ. 2358) ซึ่งชาวมอญที่อพยพมาระลอกนี้ได้รับการโปรดเกล้าให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่แขวงปทุมธานี เมืองนนทบุรี และเมืองนครเขื่อนขันธ์ ซึ่งเดิมสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้โปรดเกล้าให้สมเด็จพระราชวังบวรมหาเสนาบดีรักษาสถาปณการที่ปากน้ำ และได้ตัดเอาท้องที่แขวงกรุงเทพมหานครกับแขวงเมืองสมุทรปราการรวมกันตั้งเป็นเมืองใหม่ แล้วพระราชทานชื่อว่า “เมืองนครเขื่อนขันธ์” (อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ) และให้ย้ายครัวมอญเมืองปทุมธานี พวกเจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง) ที่อพยพเข้ามาในสมัยพระเจ้าตากสินไปอยู่ (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2546, น. 97)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2371 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าให้พระยาโชฎีก ราชเศรษฐี (ทองจีน) ไปสร้างป้อมที่ปากคลองมหาชัยและให้แบ่งครัวมอญในเจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรียะ) บุตรเจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง) ไปตั้งบ้านเรือนและทำมาหากินอยู่ที่จังหวัดสมุทรสาคร (ทิพาการวงศ์มหาโกษาธิบดี, 2547, น. 27)

จากหลักฐานดังกล่าวจึงสันนิษฐานได้ว่า จากคำบอกเล่าของชาวบ้านในชุมชนมอญลาดกระบังว่าชาวมอญลาดกระบังอพยพย้ายถิ่นฐานมาจากสมุทรปราการและสมุทรสาคร มีหลักฐานเชื่อมโยงที่น่าเชื่อถือ ซึ่งประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือก็เช่นเดียวกัน จากการค้นคว้าของผู้วิจัยพบว่า ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือพบในจังหวัดปทุมธานี นนทบุรีและกรุงเทพมหานครเท่านั้น ซึ่งในแต่ละพื้นที่ล้วนแล้วแต่มีชาวมอญเป็นเจ้าของประเพณีทั้งสิ้น

ทั้งนี้จะพบว่าจากหลักฐานการอพยพย้ายถิ่นฐานครั้งสำคัญของชาวมอญที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งในประเทศไทย พบว่า มี 9 ครั้ง ซึ่งสาเหตุคือการตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่า ความเดือดร้อนทางการเมืองและการทำมาหากิน ทำให้ชาวมอญต้องอพยพโยกย้ายถิ่นฐานเพื่อหาแหล่งทำกินใหม่ (องค์ บรรจุน, 2551, น. 20) หนึ่งคือเมื่อชาวมอญต้องย้ายถิ่นฐานจากบ้านเมือง การเดินทาง ความเดือดร้อนและการร่วมสุขร่วมทุกข์ทำให้ชาวมอญรักและสามัคคีกันมาก ไม่ว่าชาวมอญจะอยู่ที่แห่งใดของประเทศไทย เมื่อถึงเดือน 3 (ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี) ชาวมอญจะร่วมจัดงานวันรำลึกบรรพชนมอญ โดยชาวมอญในทุกจังหวัดของประเทศไทย จะมาร่วมกันทำกิจกรรมรำลึกถึงบรรพชนมอญ แต่งกายด้วยชุดมอญและศิลปวัฒนธรรมมอญทุกแขนงจะนำมาจัดแสดงเพื่อให้ลูกหลานเยาวชนมอญรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้และซึมซับวัฒนธรรม

ความเป็นมอญ โดยในแต่ละปีจะปรับเปลี่ยนหมุนเวียนเพื่อเป็นเจ้าภาพการจัดงานในแต่ละพื้นที่ของประเทศไทยและในปี 2563 ชววมอญลาดกระบังรับหน้าที่เป็นเจ้าภาพในงานวันรำลึกบรรพชนมอญ (งามัญ สาระพันธุ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 ตุลาคม 2563)

อาจกล่าวได้ว่า เมื่อชาวมอญรักและสามัคคีกันในหมู่ชาวมอญทำให้ชาวมอญรักและเคารพเจ้าจอมมารดากลิ่น ซึ่งเป็นสตรีมอญและมีบทบาทในราชสำนักไทย ทั้งยังเป็นเสมือนศูนย์รวมใจของชาวมอญลาดกระบัง อนุสาวรีย์เจ้าจอมมารดากลิ่นจึงเปรียบเสมือนตัวแทนของบรรพบุรุษชาวมอญที่เป็นที่พึงพอใจ บวงสรวงสำหรับความหวานเจ้าจอมมารดากลิ่นทุกครั้ง ก่อนเริ่มประกอบพิธีกรรม ประเพณีสำคัญต่างๆ ในชุมชน และอาจกล่าวได้อีกว่า ความรักและความศรัทธาในเจ้าจอมมารดากลิ่นนี้ ยึดโยงให้ชาวมอญลาดกระบังมีความรักพวกพ้องและความภาคภูมิใจในความเป็นมอญเกิดเป็นความสมัครสมานสามัคคีในการร่วมมือร่วมใจสืบทอดความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ที่ปฏิบัติมาแต่ครั้งบรรพบุรุษรวมถึงประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือด้วย

ภาพประกอบ 79 ตำนานเจ้าจอมมารดากลิ่น

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2561

ทั้งนี้การนำเรือมาด 6 แฉงของเจ้าจอมมารดากลิ่นซึ่งเป็นเรือที่เจ้าจอมมารดากลิ่นใช้เดินทางสัญจรเมื่อครั้งเดินทางมาทำบุญรักษาศีลที่วัดสุทธาโกชน์ ภายหลังเมื่อเจ้าจอมมารดากลิ่นถึงแก่อสัญกรรมแล้ว เรือมาดก็ผูกงไป จากนั้นต่อมาจึงได้นำมาซ่อมแซมและเก็บรักษาไว้อย่างดีในพิพิธภัณฑสถานเรือวัดสุทธาโกชน์ (ระเบียบ สร้อยทอง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 ตุลาคม 2561) ซึ่งเรือของเจ้าจอมมารดากลิ่นนี้ เมื่อหลายปีที่แล้วในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือชาวมอญได้นำเรือเจ้าจอมมารดากลิ่นที่เก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานมาซ่อมแซมเพื่อใช้ในการงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือซึ่งเรือของเจ้าจอมมารดากลิ่นนี้เปรียบเสมือนเรือของผู้ที่ชาวมอญเคารพจึงนำไปประดับประดาตกแต่งเป็นเรือพระพุทธรูปอันเป็นที่สักการะและเพิ่มความพิเศษด้วยการแต่งกายของฝีพายและนำหน้าขบวนเรือทั้งหมดในงานประเพณี (ประณีต อนุวงศ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 ตุลาคม 2561) นอกจากนี้ยังพบว่าเรือมาดเจ้าจอมมารดากลิ่นเป็นเรือที่มีความสำคัญและมีหลักฐานปรากฏในพิพิธภัณฑสถานเพราะจะเป็นเรือที่สามารถบอกเล่าความเป็นมาของเรือเชื่อมโยงกับบุคคลสำคัญที่ชาวมอญเคารพนับถือเชื่อมโยงวัดสุทธาโกชน์และประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญของชาวมอญลาดกระบังแห่งนี้ (พระครูวิมล สุทธาภิวัฒน์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 27 พฤศจิกายน 2562)

ดังนั้น การนำเรือของเจ้าจอมมารดากลิ่นบรรพบุรุษที่ชาวมอญลาดกระบังเคารพนับถือมาเชื่อมโยงกับประเพณีสำคัญในพระพุทธศาสนาเป็นการแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์อย่างหนึ่งผ่านประเพณีของชาวมอญ เนื่องด้วยชาวมอญต้องการให้เกิดความเชื่อมโยงประเพณีในศาสนาเดียวกันทั้งชาวมอญและชาวไทยที่มีแนวคิดตรงกัน คือการทำบุญตักบาตรในวันออกพรรษา

ภาพประกอบ 80 เรือพระพุทธรเจ้าจอมมารดากลิ่น

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2561

ทั้งนี้ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นประเพณีที่จัดขึ้นในหลายพื้นที่ อาทิ ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญปทุมธานี ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญนนทบุรี เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานการอพยพของชาวมอญในสมัยพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ที่ชาวมอญอพยพเข้ามาและโปรดเกล้าให้ชาวมอญระลอกนั้นตั้งบ้านเรือนอยู่ที่จังหวัดปทุมธานี นนทบุรีและสมุทรปราการ ซึ่งสันนิษฐานได้ว่าชาวมอญที่อพยพมาระลอกนี้มาจากพื้นที่เดียวกันและเมื่ออพยพมาอยู่ในแผ่นดินไทยจึงยังคงปฏิบัติสืบทอดวัฒนธรรมเดิมเมื่อครั้งอยู่เมืองมอญ และสอดคล้องกับหลักฐานว่าชาวมอญที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลาดกระบังแห่งนี้ อพยพย้ายถิ่นฐานมาจากสมุทรปราการและสมุทรสาคร จึงทำให้ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือยังคงสืบทอดปฏิบัติสืบมาในพื้นที่ลาดกระบังและพบว่าประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือแต่ละพื้นที่ล้วนแล้วแต่มีชาวมอญเป็นเจ้าของวัฒนธรรมทั้งสิ้น

อาจกล่าวได้ว่า ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นประเพณีของชาวมอญ และสิ่งที่ทำให้ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบังเป็นที่รู้จักในวงกว้างนั้นเพราะเป็นชาวมอญกลุ่มเดียวในพื้นที่กรุงเทพมหานครที่ยังคงรักษาและสืบทอดประเพณีตักบาตรพระร้อย

ทางเรือจนปัจจุบัน โดยจากการค้นคว้าข้อมูลพบประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญ
ลาดกระบังเพียงแห่งเดียวเท่านั้นในกรุงเทพมหานคร

ภาพประกอบ 81 พิธีเปิดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2561

การนำเสนออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวมอญลาดกระบัง เป็นการสร้างความเป็น
“เรา” ให้เป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน สารภี ขาวดี กล่าวถึง การนำเสนออัตลักษณ์ว่า เมื่อปี พ.ศ. 2528
คณะรัฐมนตรีประกาศนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยให้แต่ละจังหวัดกำหนดอัตลักษณ์และ
ทรัพยากรมาผูกร้อย และนิยามสิ่งเหล่านั้นเป็นภาพแทนของวิถีชีวิตในสังคมของแต่ละพื้นที่ (สารภี
ขาวดี, 2559, น. 281)

ดังนั้น อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จึงเป็นลักษณะทางวัฒนธรรมบางอย่างที่บ่งบอกถึง
ความแตกต่างจากกลุ่มอื่น เป็นลักษณะร่วมของกลุ่มคนในสังคมเดียวกัน จากการศึกษาข้อมูล
ภาคสนามของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ พบการนำเสนออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาว
มอญลาดกระบัง ได้แก่

4.4.1 อัตลักษณ์ด้านการแต่งกาย ชาวมอญลาดกระบังในปัจจุบันเป็นกลุ่มชาวไทย
เชื้อสายมอญที่เรียกว่าเป็นกลุ่มมอญสมัยใหม่ ที่มีวิถีการดำเนินชีวิตในด้านต่างๆ ใกล้เคียงกับชาว
ไทยในพื้นที่ใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะด้านการแต่งกายในชีวิตประจำวัน ชาวมอญแต่งกายด้วย
เสื้อผ้าตามสมัยนิยม ซึ่งอาจจะมีแค่กลุ่มผู้สูงอายุที่ยังสืบทอดการแต่งกายของชาวมอญไว้ รวมถึง

ต้องการให้ลูกหลานแต่งในโอกาสสำคัญต่างๆ ในชุมชน งานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือก็เช่นกัน เนื่องจากผู้อาวุโสในครอบครัวมีบทบาทในการเป็นที่ปรึกษา จัดเตรียมเครื่องแต่งกายให้สมาชิกในครอบครัว ซึ่งลูกหลานก็ปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ โดยสังเกตได้จากในวันงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ชาวมอญจะแต่งกายด้วยชุดมอญอย่างสวยงาม โดยการแต่งกายของหญิงชาวมอญจะสวมเสื้อแขนกระบอก นุ่งผ้าถุง เกล้าผมมวยผมและคล้องผ้าสไบมอญที่มีลวดลายหลากหลาย ปักด้วยฝีมือของผู้อาวุโสและกลุ่มสตรีชาวมอญในท้องถิ่น ส่วนการแต่งกายของผู้ชายจะสวมเสื้อคอกลมแขนยาวหรือสั้นก็ได้ นุ่งผ้าดอຍชาย มีผ้าคล้องคอหรือพาดไหล่ทั้งสองและทิ้งชายไปด้านหลัง ทั้งนี้การแต่งกายของชาวมอญทั้งชายและหญิงในวันงานประเพณีจะแต่งด้วยภาคภูมิใจในเครื่องแต่งกายของชาวมอญ นำเสนอเรือหนุ่มสาวชาวมอญแต่งกายด้วยชุดมอญล่องไปมาในคลองเพื่อแสดงอัตลักษณ์ด้านการแต่งกาย ซึ่งนอกจากจะบ่งบอกถึงความเป็นมอญงานประเพณีของชาวมอญแล้ว ยังเป็นการแสดงออกถึงความสำนึกรักชาติพันธุ์ของตนอีกด้วย

ภาพประกอบ 82 การแต่งกายชุดมอญ

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

4.4.2 อัตลักษณ์ด้านภาษา โดยปกติชาวมอญลาดกระบังจะใช้ภาษาไทยในการสื่อสารในชีวิตประจำวันทำให้มีผู้รู้ภาษามอญในชุมชนค่อนข้างน้อย แต่ในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือจะเป็นพื้นที่ในการนำเสนอ สนทนาปราศรัยกันด้วยภาษามอญอย่างครึกครื้น ทำให้ผู้มาร่วม

งานได้เรียนรู้ภาษามอญผ่านประเพณีนี้ อัตลักษณ์ด้านภาษาของชาวมอญที่นำเสนอผ่านงานประเพณีดังกล่าวพระร้อยทางเรือพบใน 2 รูปแบบ คือ การสนทนาและให้ความรู้ของพิธีกรและผู้รู้ภาษามอญจะใช้พื้นที่เวทีกลางบริเวณริมน้ำในการกระจายเสียง ให้ความรู้ คำศัพท์ การสนทนาบอกเล่าเรื่องราวในชีวิตประจำวันต่างๆ เป็นภาษามอญตลอดการถ่ายทอดการถ่ายทอดในช่วงเช้า ซึ่งทำให้ผู้มาร่วมถ่ายทอดและนักท่องเที่ยวได้ความรู้ ผูกพัน ผูกสนทนา ระหว่างรอดักบาตรด้วย และการสนทนาภาษามอญของแม่ค้าผลไม้จากครอบครัวระย้าที่พายเรือขายผลไม้เพื่อทำบุญในงานประเพณี ซึ่งผู้ขายได้ประกาศเร่ขายผลไม้ สนทนาปราศรัยต่างๆ กับผู้ซื้อ พร้อมทั้งสอนคำศัพท์เกี่ยวกับผลไม้ต่างๆ ในเรือ ซึ่งเป็นการทำบุญร่วมกับครอบครัวระย้า ได้ผลไม้จากสวนไปรับประทาน และยังได้ความรู้เกี่ยวกับภาษามอญอีกด้วย

จะเห็นได้ว่าประเพณีดังกล่าวพระร้อยทางเรือเปรียบเสมือนเวทีและพื้นที่ในการนำเสนออัตลักษณ์ด้านภาษามอญ ที่บ่งบอกถึงความเป็นชาติพันธุ์ที่มีภาษาและวัฒนธรรมประเพณีเป็นของตน ถึงแม้ภาษามอญเหล่านี้จะไม่ได้ถ่ายทอดมาสู่ลูกหลานในพื้นที่เท่าที่ควร แต่พื้นที่นี้ก็นับว่าเป็นพื้นที่แห่งการเริ่มต้นเรียนรู้ อนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมทางภาษาที่ได้นำเสนอออกมาอย่างภาคภูมิใจ

ภาพประกอบ 83 อัตลักษณ์ด้านภาษามอญ

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2561

4.4.3 อัตลักษณ์ด้านอาหารและสำรับคาวหวาน สำหรับอาหารของชาวมอญใน ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของชาวมอญ จะนำเสนอในช่วงพิธีถวาย ภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ในช่วงกลางวัน ซึ่งในช่วงพิธีนี้จะเป็นช่วงพิธีที่ชาวมอญจะจัดเตรียม อาหารต่างๆ มาจากบ้านตนเอง มีทั้งอาหารไทยและอาหารมอญในสำรับอาหารเดียวกัน โดยนางประมวล สมัครามัญ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับอาหารของชาวมอญที่พบในประเพณีตักบาตร พระร้อยทางเรือ ได้แก่

แกงกระเจียบ เป็นแกงส้มประเภทหนึ่งของชาวมอญที่ประกอบด้วยกุ้งสดหรือ เนื้อสัตว์ ใบกระเจียบหรือผักกระเจียบ ปูรสด้วยน้ำปลา พริก หอม กระเทียม กะปิ เพื่อให้กลม กล่อมรสชาติดี ซึ่งกระเจียบเป็นผักที่ชาวมอญนิยมปลูกไว้ในบ้านเพื่อประกอบอาหาร

แกงมะตาด เป็นแกงส้มอีกประเภทของชาวมอญ ที่นิยมรับประทาน มะตาดเป็นพืชที่ ชาวมอญนิยมปลูกไว้ในบ้านและเป็นพืชที่ 1 ปีจะให้ผลผลิตแค่ 1 ครั้ง ระหว่างเดือนสิงหาคม - ตุลาคม ซึ่งอยู่ในช่วงราวๆ เทศกาลออกพรรษาและประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรื่อนั่นเอง ซึ่งแกง มะตาดของชาวมอญ ประกอบด้วยกุ้งสดและเนื้อมะตาดสับ ปูรสด้วยเครื่องแกงส้มเช่นเดียวกับ แกงส้มไทย แกงมะตาดจะมีรสชาติเปรี้ยวเค็มพอประมาณ

แกงกล้วย แกงกล้วยเป็นอาหารมอญที่หารับประทานได้ง่ายทุกฤดูกาลตลอดทั้งปี ทำให้ชาวมอญนิยมนำกล้วยซึ่งเป็นกล้วยน้ำว่าดิบมาแกง เป็นลักษณะของแกงเผ็ดที่ประกอบด้วย เนื้อสัตว์ อาจเป็นเนื้อหมูหรือเนื้อวัวก็ได้ กล้วยน้ำว่าดิบ และเครื่องแกงเผ็ด แกงกล้วยนั้นรสชาติของ กล้วยดิบจะเข้ากันได้ดีกับแกงเผ็ด (ประมวล สมัครามัญ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 ตุลาคม 2561)

จะเห็นได้ว่าอัตลักษณ์ด้านอาหารของชาวมอญที่ได้กล่าวมานี้ เป็นอาหารที่ชาวมอญ นิยมรับประทานในปัจจุบัน เมื่อถึงงานประเพณีครอบครัวชาวมอญจึงประกอบอาหารเหล่านี้เพื่อ ทำบุญถวายพระ รวมถึงให้สมาชิกในครอบครัวชาวมอญที่อาจเดินทางมาจากต่างพื้นที่ ต่างจังหวัดได้รับประทานอาหารมอญซึ่งอาจเป็นรสชาติที่คุ้นเคยและอาหารบางอย่าง เช่น แกง มะตาด ในรอบปีจะได้รับประทานกันแค่ 1 ครั้ง ทำให้ชาวมอญได้ร่วมรับประทานอาหารจากฝีมือ ของพ่อแม่พร้อมหน้าพร้อมตาครอบครัว

ส่วนสำรับคาวหวานในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรื่อนั้นจะนำเสนอในช่วงพิธี ถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ ซึ่งจะมีสำรับคาวหวานเป็นร้อยชุด เป็นสำรับเฉพาะของครอบครัว ชาวมอญที่ทุกบ้านต้องมีไว้ประจำบ้านและนำมาใช้ในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเพียง ปีละครั้งเท่านั้น ซึ่งนับว่าสำรับคาวหวานในประเพณีจึงเป็นอัตลักษณ์ของชาวมอญในงาน

ประเพณีอย่างหนึ่ง ดังนั้นทั้งอาหารและสำหรับคาวหวานจึงเป็นอัตลักษณ์ของชาวมอญที่นำเสนอผ่านประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเพื่อให้ผู้เข้าร่วมพิธีและนักท่องเที่ยวได้รับรู้ความเป็นมอญผ่านอัตลักษณ์ในช่วงพิธีนี้ด้วย

ภาพประกอบ 84 อัตลักษณ์ด้านอาหารและสำหรับคาวหวาน

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2562

4.4.4 อัตลักษณ์ด้านการตกแต่งสถานที่และเรือ การตกแต่งสถานที่ในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ชาวมอญลาดกระบังนำเสนอการตกแต่งที่ใช้สัญลักษณ์บ่งบอกถึงความเป็นมอญไว้ที่บริเวณเวทีกลางแนวศาลาริมน้ำตลอดทั้งแนวและพื้นที่บริเวณวัด โดยประดับตกแต่งด้วยธงตะขาบและหงส์ นำเสนอการประดับตกแต่งหงส์ในเรือพระพุทธรเจ้าจอมมารดาภินันท์ ซึ่งการตกแต่งสถานที่และเรือในแต่ละปีจะออกแบบแตกต่างกันไป สำหรับหงส์และธงตะขาบที่ใช้ในการตกแต่งสถานที่และเรือนี้ล้วนแล้วแต่เป็นสัญลักษณ์ของชาวมอญ โดยที่มาของ “หงส์” อันเป็นสัญลักษณ์ของชาวมอญนั้น มีตำนานเก่าแก่เล่าต่อกันมาว่า เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าได้เสด็จไปเมืองสะเทิม ก็มองเห็น เนินดินที่มีหงส์ทองตัวผู้และตัวเมียอยู่คู่หนึ่งยืนซ้อนกันอยู่ ตัวเมียอยู่บนหลังตัวผู้ พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่าต่อไปเนินดินตรงนี้จะกลายเป็นแผ่นดินอันกว้างใหญ่เป็นที่ตั้งของมหานคร คือ “เมืองหงสาวดี” ในปัจจุบัน (กรมศิลปากร, 2509, น. 3) ส่วนธงตะขาบนั้นมีตำนานว่า เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ชาวมอญที่ไปต้อนรับนั้นได้เห็นพระพุทธเจ้า

ต่างดีใจ นำผ้าเก่า ขาดๆ โบกเป็นสัญญาณถึงความปลื้มปิติ ซึ่งต่อมาผ้านั้นก็ได้นำมาเย็บเป็นธง
ตะขาบและเป็นสัญลักษณ์ของธงชาวมอญจนถึงปัจจุบัน (ประพันธ์พงศ์ เทวคุปต์, 2551, น. 98-
99) และอีกความเชื่อของชาวมอญนั้นเพราะตะขาบเป็นสัตว์ที่ล่าตัวยาว มีเขี้ยวเล็บที่มีพิษ
สามารถสู้กับผู้ที่มาระราน หากศัตรูระรานตนก่อน แต่จะไม่ทำร้ายใครหากเขาไม่ทำร้ายตนก็
เหมือนชาวมอญ ที่ไม่ทำร้ายใครก่อน แต่หากเป็นศัตรูชาวมอญจะไม่หวาดหวั่นที่จะต่อสู้ และ
ความเชื่อหนึ่งคือ ตะขาบเป็นสัตว์ที่มีลูกมาก เหมือนชาวมอญที่จะเจริญรุ่งเรืองไปอีกนาน
(ประมวล สมัครามัญ, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2561) ซึ่งความเชื่อนี้สามารถบ่งบอกถึงความ
ภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของชาวมอญได้เป็นอย่างดี การนำธงและธงตะขาบมาใช้ในการตกแต่ง
สถานที่จึงเป็นความตั้งใจของชาวมอญเพื่อให้ผู้เข้าร่วมพิธีและนักท่องเที่ยวรับรู้ถึงประเพณีของ
ชาวมอญผ่านอัตลักษณ์นี้ด้วย

ภาพประกอบ 85 อัตลักษณ์ด้านการตกแต่งเรือ

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

อาจกล่าวได้ว่า ประเพณีชักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบังแฝง
วัตถุประสงค์บางประการทางสังคมและมีนัยยะของการสร้างพื้นที่ทางสังคม เพื่อแสดงอัตลักษณ์
การมีตัวตนของชาติพันธุ์ขึ้นในพื้นที่ต่างวัฒนธรรม อันเป็นการแสดงความมีตัวตนของชาติพันธุ์นี้เพื่อ

แสดงอัตลักษณ์ด้านประเพณี การมีอำนาจในการต่อรองกับภาครัฐ รวมถึงลดความแปลกแยกใน ความต่างของชาติพันธุ์ของชาวมอญ

4.5 บทบาทหน้าที่ให้ความบันเทิงแก่ชาวมอญในชุมชนและนักท่องเที่ยวที่มาร่วมงาน ประเพณี

นอกจากในแต่ละช่วงพิธีของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือมีบทบาทหน้าที่สำคัญ ด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและวัฒนธรรมแล้ว ในงานประเพณียังมีกิจกรรมอื่นๆ เพื่อให้ ชาวมอญได้สันทนาการ รื่นเริงและสนุกสนานเป็นที่ชื่นชอบแก่กลุ่มนักท่องเที่ยวหลายประการ คือ

4.5.1 ความบันเทิงจากการจัดกิจกรรมการแข่งขันเรือพายพื้นบ้าน

การแข่งขันเรือพายพื้นบ้านของชาวมอญลาดกระบังนั้น พบว่ามีการแข่งขันมาตั้งแต่ อดีตพร้อมกับประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ การแข่งขันเป็นการพายเรือมาดพื้นบ้าน 9 ฝีพาย และ 12 ฝีพาย ซึ่งเรือมาดเป็นเรือที่มีอยู่ในท้องถิ่นของชาวมอญ เนื่องจากเป็นเรือที่ชาวมอญใช้ในการ ทำนา โดยสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน อธิบายไว้ว่า เรือมาดเป็นเรือชุดลักษณะท้องกลม หัวและท้ายเรือแบนกว้าง บางลำมีแฉกยื่นออกจากหัวและท้ายเรือ ขุดจากไม้ซุง ซึ่งมักเป็นไม้ ตะเคียน เรือมาดมีหลายขนาด เรือขนาดใหญ่ใช้บรรทุก ข้าวเปลือก ไม้ฟืน หิน โดยใช้แฉกให้ เคลื่อนที่ เรือขนาดเล็กใช้บรรทุกของที่มีน้ำหนักน้อยกว่า หรือเรือมาดที่มีรูปร่างเพรียวใช้สำหรับ แข่ง (โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 2557, น. 97-98)

การแข่งขันเรือพายเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านที่มีความเป็นอยู่ใกล้น้ำ แข่งขันในฤดูน้ำหลาก เป็นการเฉลิมฉลองเทศกาลออกพรรษา ทั้งเป็นการผ่อนคลายหลังฤดูเก็บเกี่ยวของชาวบ้าน ความบันเทิงในการแข่งขันเรือพายพื้นบ้านของชาวมอญลาดกระบัง เกิดจากการชมและการให้ กำลังใจ ผู้เข้าแข่งขันเรือพายพื้นบ้าน ซึ่งผู้ชมจะได้ชมและให้กำลังใจอย่างใกล้ชิด เนื่องจากการ แข่งขันเรือพายพื้นบ้านจัดในคลองลำปลาทิวที่คลองไม่กว้างมาก ทำให้สามารถส่งเสียงตะโกน ประบมือให้กำลังใจได้อย่างสนุกสนาน การให้กำลังใจที่มึนตึ๊งเป็นหนึ่งในความสนุกสนาน เพราะทำให้ผู้ชมได้ร่วมลุ้น แสดงอารมณ์ร่วมไปกับทีมเรือพายพื้นบ้านด้วย

ภาพประกอบ 86 ความบันเทิงจากการชมการแข่งขันเรือพายพื้นบ้าน

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2562

การชมและให้กำลังใจเรือที่เข้าร่วมแข่งขันส่วนใหญ่จะชื่นชมความพร้อมเพรียงของทีมที่เข้าแข่งขัน การฝึกซ้อมมาอย่างดี ความสวยงามของจังหวะการพายเรือและความสามัคคีของทีมจะดึงดูดผู้ชมและผู้ให้กำลังใจได้มาก โดยฝีพายคือชาวบ้านในชุมชนไม่ใช่ฝีพายมืออาชีพ กิจกรรมการแข่งขันเรือพายพื้นบ้านจึงเป็นกิจกรรมที่เน้นความสนุกสนานและความสามัคคีเป็นสำคัญ

นอกจากนี้ยังพบความบันเทิงและความสนุกสนานจากการบรรยายเรือของนักพากย์เรือ ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการแข่งขันเรือพาย การแข่งขันจะสนุกสนานมากน้อยเพียงใด นักพากย์เรือก็เป็นอีกส่วนหนึ่งในการดึงดูดผู้ชมและผู้ฟัง นักพากย์เรือจึงต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการบรรยายเรือโดยใช้ทักษะ การออกเสียง การใช้น้ำเสียง สูงต่ำ สั้นยาว ลากเสียง กระแทกเสียง เว้นวรรค ขยายคำ กระชับคำ ฯลฯ ซึ่งขึ้นอยู่กับเทคนิคของนักพากย์เรือแต่ละคน รวมถึงกิริยาท่าทางของนักพากย์ที่เพิ่มอรรถรสในการชมและดึงดูดให้ผู้ชมที่ได้ยินเกิดความสนใจ ยกตัวอย่างเช่น

คู่แรกพบโตมรฟาร์ม โตมรฟาร์ม แชมป์เก่าในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือปีที่แล้ว ปีนี้มาในเสื้อทีมสีชมพู พบกับอัศวมงคลนาวา ที่เรียกว่าไม่มีใครยอมใคร แชมป์เก่าจะรักษาแชมป์ได้หรือไม่ แชมป์เก่าหรือแชมป์ใหม่ แชมป์เก่าหรือแชมป์ใหม่ ใครจะอยู่ใครจะไป ใครจะอยู่

ใครจะไป มาดูกัน มาแล้วๆ ปล่อยตัวออกมาแล้ว อัครมงคลนาวา อัครมงคลนาวา อัครมงคลนาวา โดมรฟาร์ม โดมรฟาร์ม โดมรฟาร์ม เร็วๆๆ ใครจะอยู่ ใครจะไป เร็วๆๆๆๆ โดมร โดมร อัครมงคล อัครมงคล ใครๆๆ เร็วๆๆ 200 เมตรสุดท้าย 200 เมตรสุดท้าย อัครมงคล โดมร โดมร โดมร เข้าเส้นชัยไปแล้วสำหรับโดมรฟาร์ม กับสายน้ำแรกวันนี้ (ธเนศ หนู่มพิษณุโลกกลุ่มแม่น้ำยม, 4 ตุลาคม 2563)

การแข่งขันเรือพายพื้นบ้านในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ เป็นกิจกรรมที่สร้างรอยยิ้ม เสียงหัวเราะ ความสนุกสนานครื้นเครง ให้ปลดปล่อยผ่อนคลายจากความตึงเครียดเหนื่อยล้าจากการทำงาน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ชาวมอญและนักท่องเที่ยวต่างชื่นชอบและสร้างสีสันให้กับงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

4.5.2 ความบันเทิงจากเรือดนตรีและเรือที่จำลองเหตุการณ์เพื่อล้อเลียนสังคมในเชิงตลกขบขัน

เรือชุมชนมอญแต่ละลำนั้น นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความสามัคคีของชุมชนที่ต้องการมีส่วนร่วมในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือแล้ว ยังพบว่ามีบทบาทหน้าที่ในการให้ความบันเทิงและความสำราญในระหว่างการรอตักบาตร เนื่องจากเรือเหล่านี้เป็นเรือที่ทำให้ผู้คนเกิดความรู้สึกแปลกใหม่ สร้างความสนใจต่อแนวคิด สร้างรอยยิ้ม เสียงหัวเราะจากการตีความสิ่งที่เรือแต่ละชุมชนต้องการนำเสนอ

ความบันเทิงที่พบจากเรือชุมชนผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่างเรือชุมชนในปี 2562 จากชุมชนต่างๆ ได้แก่ การนำเสนอการเสียดสีล้อเลียนการเมืองว่า “ภารกิจ ข.ช้าง ต้องเชิดชู และชื่นชมอดีต เซลล์ ขวนขิม ปัจจุบัน ขิม ซื้อม ไข่ อนาคต ขดไข่... ข้าว” ซึ่งพบการล้อเลียนประชดประชันการเมือง เป็นการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ในขณะที่เดียวกันก็มีแง่มุมชวนให้ตลกขบขันให้แก่ผู้พบเห็นหรือผู้ที่ได้อ่านข้อความนี้ด้วย ทำให้ผู้อ่านฉุกคิดและอาจมองว่าเป็นภาพสะท้อนของการบริหารงานของรัฐบาลในแต่ละยุคสมัย

นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอหัวใจหลักและความเชื่อของพุทธศาสนาในเรื่อง การทำดี ได้อยู่สวรรค์ ทำชั่วอยู่นรก และมีตัวละครแสดงบทบาทสมมุติของผู้ที่กระทำความชั่ว ตกนรก และได้รับผลกรรมที่ตนเคยกระทำไว้ โดยมีพญามัจจุราชเป็นผู้ควบคุมวิญญูณนั้น การแสดงบทบาทสมมุติของตัวละครดังกล่าวทั้งวิญญูณและพญามัจจุราช ได้นำเสนอออกมาอย่างน่าสนใจ ประกอบกับอุปกรณ์ ดนตรี เสียงร้องโหยหวน นับเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ชมสนใจและขบขันในกิริยาท่าทาง การนำเสนอตัวละครในวรรณคดีพุทธศาสนาของคุลิมาล ชูชก เปรียบเทียบกับชาวสาร์ที่เป็น

ที่รู้จักและสร้างความแตกต่างให้กับสังคมในช่วงนั้น คือ คดีของนายน้ำอุ่นกับการเสียชีวิตของพริตตี้สาวลัลลาเบลล์ และคดีของเสี่ยท็อป เสียก้มะลอที่หลอกแต่งงานกับพริตตี้สาวจากนั้นได้นี้และทิ้งหนี้สินจากการแต่งงานไว้เป็นจำนวนมาก โดยเรือชุมชนเลียบคลองมอญได้นำเสนอการผนวก 2 เรื่องราวนี้ไว้ว่า“พุทธกาล... มีองค์ลีมาล จอมโจรปล้นฆ่าคน ชูชกจอมเจ้าเล่ห์ ปัจจุบัน... มีมารสังคม นายน้ำอุ่นโจรปล้นสาวท เสี่ยท็อปหมื่นล้านลงโลก” และนอกจากข้อความดังกล่าวแล้วยังมีตัวละครล้อเลียน องค์ลีมาล ชูชก นายน้ำอุ่นและเสี่ยท็อป ซึ่งเป็นการล้อเลียนที่สร้างความตลกขบขันให้แก่ผู้พบเห็น เป็นต้น ซึ่งนอกจากการนำเสนอแนวคิดต่างๆ ในเรือชุมชนที่สร้างความสนุกสนานในการล้อเลียนเสียดสี และนำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาแล้ว พบว่าในเรือชุมชนแต่ละลำจะมีดนตรีพื้นบ้าน หรือเพลงประกอบเพื่อเพิ่มความสนุกสนานให้กับผู้ที่อยู่บนเรือและผู้ี่รอดักบาตรอีกด้วย

ภาพประกอบ 87 ความบันเทิงจากเรือชุมชนมอญ

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2562

นอกจากนี้ยังพบความบันเทิงอันเกิดจากเรือดนตรีส่วนกลางทั้งเรือดนตรีไทย ดนตรีสากล ดนตรีพื้นบ้านที่สร้างความสนุกสนานทั้งการแต่งกายของเหล่านักดนตรีแต่ละลำ เพลงต่างๆ จังหวัดจะโคนที่มานำเสนอสามารถบำบัดความเจ็บ เพื่อให้บรรยากาศในการรอดักบาตรครึกครื้นมีชีวิตชีวาอีกด้วย

4.5.3 ความบันเทิงจากการพบปะสังสรรค์ของชาวมอญในพื้นที่และชาวมอญ กลุ่มอื่นที่มาร่วมงาน

การพบปะของสมาชิกในครอบครัวและสายตระกูลของชาวมอญ รวมถึงการพบปะกับ
ผู้คนในชุมชนเป็นความบันเทิงรื่นเริงอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจวัดได้จากรอยยิ้ม เสียงหัวเราะ ความอึดเ
ใจ เมื่อได้ทำบุญร่วมกัน ได้รับประทานอาหารร่วมกัน ซึ่งอาหารที่ถวายพระสงฆ์แล้วนั้น อานนท์
เพ็ชรน้อย มัคทายกวัดสุทธาโกชน์อธิบายว่า ชาวพุทธเชื่อว่าเป็นอาหารที่เป็นมงคล การได้
รับประทานอาหารมงคลร่วมกันพร้อมครอบครัวจึงทำให้เกิดสิริมงคลกับครอบครัวและสมาชิกใน
ครอบครัว (อานนท์ เพ็ชรน้อย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 ตุลาคม 2562) ดังนั้นการรับประทาน
อาหารร่วมกัน ทำบุญร่วมกันจึงเป็นความสุขและความอึดเใจให้กับสมาชิกในครอบครัวอย่าง
หนึ่งรวมถึงความสุขจากการได้แบ่งปัน แลกเปลี่ยนอาหารของตนกับครอบครัวอื่นๆ ด้วย

อนึ่ง การพบปะสมาชิกในชุมชนผ่านกระบวนการปฏิบัติหน้าที่ฝ่ายต่างๆ ร่วมกันใน
งานประเพณีนั้น รามัญ สาระพันธุ์ ประธานชุมชนเลียบคลองมอญ กล่าวว่า เป็นความประทับใจที่
เห็นความร่วมมือ ความสามัคคีของทุกฝ่ายที่ต้องการให้งานประเพณีจัดขึ้นทุกๆ ปี (รามัญ สาระ
พันธุ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 ตุลาคม 2561) ส่วนคุณครูประณีต อนงค์ ครูชำนาญการพิเศษผู้
ประสานงานในประเพณี เล่าถึงความสุขในการประสานงานว่า รู้สึกภาคภูมิใจที่ประเพณีของชาว
มอญเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวและหน่วยงานต่างๆ อย่างกว้างขวาง และกรุงเทพมหานครให้
ความสำคัญกับประเพณีมอญ โดยผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเดินทางมาร่วมพิธีเปิดเป็นประจำ
ทุกปี (ประณีต อนงค์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 ตุลาคม 2563) ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ทำให้ชาว
มอญในพื้นที่มีความสุขและเกิดความภาคภูมิใจร่วมกันที่ประเพณีของชาวมอญได้รับการยอมรับ
จากสังคมอย่างกว้างขวาง

ผู้วิจัยพบว่า ชาวมอญลาดกระบังมีความสุขที่ได้เสนอวัฒนธรรมของตนเพื่อพบปะ
และนำเสนออัตลักษณ์ด้านต่างๆ ทั้งด้านการแต่งกายของชาวมอญ สำนับคารวะ ภาษา แก่
นักท่องเที่ยวและสื่อมวลชนทุกแขนงที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของประเพณี

ภาพประกอบ 88 ความบันเทิงจากการพบปะของชาวมอญ

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2563

และนอกจากการพบปะของชาวมอญลาดกระบังแล้ว ยังพบว่า ชาวมอญลาดกระบังยังมีความสุขจากการพบปะสังสรรค์ นำเสนอพื้นที่และวัฒนธรรมของตนกับชาวมอญต่างพื้นที่และชาวมอญกลุ่มอื่นๆ ที่มาร่วมในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือด้วย

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชุมชนมอญลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชุมชนมอญลาดกระบัง ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์และสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชุมชนมอญลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ในระหว่างปี พ.ศ. 2561 – 2563 และนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้ทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของวิลเลียม บาสคอม (William R. Bascom) เป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือที่ปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนานจนปัจจุบันมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการสืบทอดและธำรงไว้ซึ่งประเพณีสำคัญในพระพุทธศาสนาของชุมชนมอญลาดกระบัง เพราะชาวมอญเป็นผู้ที่มีความศรัทธาและเคร่งครัดในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือจึงเป็นประเพณีที่ชาวมอญสืบทอดปฏิบัติมาทั้งสืบทอดวิถีปฏิบัติรุ่นสู่รุ่นและสืบทอดสาระสำคัญของประเพณีคือการทำบุญในวันออกพรรษา ตักบาตรเทโวโรหณะ ระลึกถึงวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากการโปรดพระพุทธมารดาในเทวโลก ซึ่งเป็นวันที่ชาวพุทธในทุกจังหวัดของประเทศไทยทำบุญใหญ่ร่วมกัน ด้วยวิถีชีวิตของชาวมอญที่นิยมปลูกบ้านริมน้ำจึงทำให้เกิดเป็นการตักบาตรทางเรือขึ้น โดยมีพระสงฆ์จำนวน 100 รูปพายเรือเพื่อรับบิณฑบาตไปตามริมน้ำ และชาวมอญลาดกระบังยังได้สืบทอดประเพณีมาอย่างยาวนานเพื่อปลูกฝังเน้นย้ำให้ชาวมอญรุ่นหลังได้ตระหนักและเห็นความสำคัญในวัฒนธรรมที่ตนยึดถือกันมาแต่ ปู่ ย่า ตา ยาย รวมถึงช่วยกันค้ำจุนพุทธศาสนาให้เข้มแข็งและยั่งยืน นอกจากนี้การสืบทอดและธำรงไว้ของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรื่อนั้น มีการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ เพื่อตอบสนองต่อนโยบายของภาครัฐและบริบทของสังคมในยุคปัจจุบัน

บทบาทหน้าที่ด้านความเป็นหนึ่งเดียวของชุมชนมอญลาดกระบัง ทั้งความเป็นหนึ่งเดียวระดับครอบครัวและสายตระกูล และความเป็นหนึ่งเดียวระดับชุมชน ความเป็นหนึ่งเดียวระดับครอบครัวและสายตระกูลที่เด่นชัดที่สุดในงานประเพณี คือ การร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของพิธีกรรมตั้งแต่การจัดเตรียมอาหารตักบาตรและการจัดเตรียมสำหรับคาวหวานของแต่ละครอบครัว ทั้งก่อนถึงวันงานประเพณีและวันงานประเพณี โดยทุกคนใน

ครอบครัวจะปรึกษาหารือกัน วางแผน แบ่งหน้าที่รับผิดชอบทั้งผู้อาวุโสและลูกหลาน ทั้งเพศชายและเพศหญิง หนึ่งการร่วมทำบุญในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในแต่ละปีเป็นการทำบุญใหญ่ของครอบครัวที่รวมญาติพี่น้องของชาวมอญที่อยู่ต่างถิ่นที่อยู่ให้มารวมกันพบปะกันในรอบปี แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือช่วยเหลือกันของครอบครัวและสายตระกูลเป็นการสร้างความรักความอบอุ่นในครอบครัวและสื่อให้เห็นถึงความมั่นคงของชาติพันธุ์มอญ ส่วนความเป็นหนึ่งเดียวของชุมชนมอญลาดกระบังที่เด่นชัดที่สุดที่พบในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ คือ ประเพณีดังกล่าวเป็นประเพณีที่สำคัญระดับชุมชนที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชนจำนวนมาก ทั้งผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชนและชาวบ้านในชุมชนที่ต้องประชุมวางแผน แบ่งหน้าที่ฝ่ายต่างๆ ทั้งก่อนวันงานประเพณี วันงานประเพณีในช่วงเช้าพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ช่วงกลางวันการถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์และช่วงบ่ายการแข่งขันเรือพายพื้นบ้าน รวมถึงหลังวันงานประเพณี ซึ่งแต่ละฝ่ายชาวมอญในชุมชนต้องร่วมแรงร่วมใจกันด้วยจำนวนพระสงฆ์จำนวนเรือที่มารับบิณฑบาต ทั้งการอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวและประชาชนผู้มาตักบาตร รวมถึงการดูแลต้อนรับแขกผู้มีเกียรติ จึงเป็นประเพณีใหญ่ของชุมชนที่ต้องร่วมมือกันปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นหนึ่งเดียว

บทบาทหน้าที่ด้านทุนวัฒนธรรมการท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและภาครัฐ ด้านทุนวัฒนธรรมการท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนนั้น ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือถือเป็นทุนวัฒนธรรมที่นำวัฒนธรรมมาเป็น “จุดขาย” สร้างมูลค่าเพิ่มและตอบสนองบริบทการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชนมอญลาดกระบัง ทั้งในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมต่างๆ ภายในงานประเพณี ทั้งการเข้าร่วมพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือ การเข้าร่วมการถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ การชมการแข่งขันเรือพายพื้นบ้าน การสักการะอนุสาวรีย์เจ้าจอมมารดากลิ่น การเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเขตลาดกระบัง การเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เรือวัดสุทธาโกชนและการร่วมซื้อผลิตภัณฑ์และสินค้าต่างๆ จากร้านค้าในชุมชน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นนักท่องเที่ยวรู้จักชาวมอญลาดกระบังมากขึ้น เป็นการนำเสนอประเพณีโดยการใช้องค์ความรู้ในท้องถิ่นเป็นทุนวัฒนธรรมและนอกจากนี้ยังเป็นการประชาสัมพันธ์ชุมชนให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ผ่อนคลายในชุมชนเพื่อสัมผัสวิถีชีวิตและวัฒนธรรมริมน้ำของชาวมอญ ในรูปแบบการพักค้างในชุมชนทั้งแบบโฮมสเตย์ (Home Stay) และรีสอร์ทในชุมชนนอกเหนือจากช่วงเทศกาลประเพณีอีกด้วย ส่งผลให้ธุรกิจชุมชนหมุนเวียนได้ นำไปสู่ภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน ส่วนด้านทุนวัฒนธรรมการท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้แก่ภาครัฐ ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นประเพณีที่สร้างชื่อเสียงให้กับเขตลาดกระบังและ

กรุงเทพมหานครในฐานะ “ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือหนึ่งเดียวในกรุงเทพมหานคร” เป็นจุดขายสำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศต่างเดินทางมาท่องเที่ยวในงานประเพณี ส่งผลให้หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน ต่างให้ความสนใจ เข้าร่วม และสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณและการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเป็นวงกว้างจนประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชุมชนมอญลาดกระบังได้รับการยกระดับเป็น “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกรุงเทพมหานครปี พ.ศ. 2563 สาขาแนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณีและงานเทศกาล” และยังเป็นการตอบสนองนโยบายการท่องเที่ยวของภาครัฐที่ต้องการให้มีความภาคภูมิใจในรากฐานวัฒนธรรมประเพณีมาปรับประยุกต์และสร้างความหมายใหม่เพื่อตอบสนองด้านการท่องเที่ยวของรัฐอีกด้วย

บทบาทหน้าที่ในการแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชุมชนมอญลาดกระบังเป็นการยึดโยงประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ประเพณีสำคัญของชาวมอญลาดกระบังที่สื่อถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่กับเรือเจ้าจอมมารดาคลินซึ่งเชื่อมโยงถึงอนุสาวรีย์เจ้าจอมมารดาคลินอันเปรียบเสมือนบรรพบุรุษศูนย์รวมจิตใจของชาวมอญในชุมชน ทั้งนี้ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือยังเป็นพื้นที่ในการแสดงเสนออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวมอญลาดกระบัง ทั้งอัตลักษณ์ด้านการแต่งกายชาวมอญจะแต่งกายด้วยชุดมอญอย่างสวยงามด้วยภาคภูมิใจ ทั้งผู้สูงอายุ วัยกลางคนและวัยรุ่นในชุมชน ซึ่งนอกจากจะบ่งบอกถึงความเป็นมอญ ประเพณีชาวมอญแล้วยังเป็นการแสดงออกถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมด้านการแต่งกายของชาวมอญ อัตลักษณ์ด้านภาษาซึ่งพบว่าในปัจจุบันชุมชนมอญลาดกระบังมีผู้รู้ภาษามอญน้อยมากและอาจจะเลือนหายไปในที่สุด แต่ในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นพื้นที่สำหรับการนำเสนอภาษามอญ ผ่านเวทีกลางการประชาสัมพันธ์ การสื่อสารแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้รู้ภาษามอญในชุมชน ชาวมอญและนักท่องเที่ยว รวมถึงการจำหน่ายสินค้าในงานประเพณีก็ใช้ภาษามอญในการแลกเปลี่ยนสื่อสาร คำศัพท์สินค้าต่างๆ ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือจึงเปรียบเสมือนเวทีและพื้นที่ในการนำเสนออัตลักษณ์ด้านภาษามอญ ที่บ่งบอกถึงความเป็นชาติพันธุ์ที่มีภาษาเป็นของตน อัตลักษณ์ด้านอาหารและสำหรับคาวหวาน อาหารมอญในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือจะเป็นอาหารมอญที่ชาวมอญนิยมรับประทานได้แก่ แกงกระเจียบ แกงมะตาดและแกงกล้วย เมื่อถึงงานประเพณีครอบครัวชาวมอญจึงประกอบอาหารเหล่านี้เพื่อทำบุญถวายพระ รวมถึงให้สมาชิกในครอบครัวชาวมอญที่อาจเดินทางมาจากต่างพื้นที่ ต่างจังหวัดได้รับประทานอาหารมอญที่คุ้นเคยอย่างพร้อมหน้าพร้อมตาครอบครัว ส่วนสำหรับคาวหวานของชาวมอญในประเพณีนั้นเป็นสำหรับเฉพาะของครอบครัวชาวมอญ โดยเป็นสำหรับประจำครอบครัวและนำมาใช้ในงานประเพณีเพียงปี

ละครั้งเท่านั้น สำหรับความหวานในประเพณีจึงนับว่าเป็นอัตลักษณ์ของชาวมอญอย่างหนึ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นมอญ อัตลักษณ์ด้านการตกแต่งสถานที่และเรือ โดยใช้สัญลักษณ์เฉพาะของชาวมอญคือ การใช้ธงตะขาบและหงส์ในการตกแต่งเวทีและสถานที่ต่างๆ และการประดับตกแต่งเรือพระพุทธรูปเจ้าจอมมารดากลิ่น ซึ่งการนำหงส์และธงตะขาบมาใช้ในการตกแต่งสถานที่จึงเป็นความตั้งใจของชาวมอญเพื่อให้ผู้เข้าร่วมพิธีและนักท่องเที่ยวรับรู้ถึงผู้เป็นเจ้าของประเพณีผ่านสัญลักษณ์ต่างๆ เหล่านี้ ซึ่งการนำเสนออัตลักษณ์ของชาวมอญในงานประเพณีดังกล่าวพระร่วงทรงเรือนี้เป็นการแสดงควมมีตัวตนและลดความแปลกแยกแตกต่างทางชาติพันธุ์ด้วยความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน

บทบาทหน้าที่ให้ความบันเทิงแก่ชาวมอญในชุมชนและนักท่องเที่ยวที่มาร่วมงานประเพณี ซึ่งเป็นความบันเทิงจากความสนุกสนานเพลิดเพลินและความสุขที่เกิดจากการเข้าร่วมประเพณี ได้แก่ความบันเทิงจากการจัดกิจกรรมการแข่งขันเรือพายพื้นบ้าน ทั้งความบันเทิงจากการชม การให้กำลังใจเรือและจากการบรรยายเรือ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สร้างรอยยิ้ม เสียงหัวเราะ ปลดปล่อยผ่อนคลายจากความเครียด ความเหนื่อยล้าจากการทำงาน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ชาวมอญและนักท่องเที่ยวต่างชื่นชอบ รวมถึงสร้างสีสันให้กับงานประเพณีเป็นอย่างยิ่ง ความบันเทิงจากเรือดนตรีและเรือที่จำลองเหตุการณ์เพื่อล้อเลียนสังคมในเชิงตลกขบขัน เป็นความบันเทิงในระหว่างการรอดักบาตร เนื่องจากเรือเหล่านี้เป็นเรือที่นำเสนอแนวคิดต่างๆ ทั้งการนำเสนอแนวคิดพุทธศาสนา การล้อเลียนเสียดสีการเมือง ข่าวดาราเหตุการณ์บ้านเมืองต่างๆ ตัวละครบทบาทสมมุติที่มีกิริยาท่าทางตลกขบขัน และเรือดนตรี ทั้งดนตรีไทย ดนตรีสากล และดนตรีพื้นบ้านที่สร้างความบันเทิง ความสนุกสนาน รวมถึงอารมณ์ร่วมของนักดนตรีที่บำบัดความเจ็บปวด เพื่อให้บรรยากาศในการรอดักบาตรครึกครื้น มีชีวิตชีวา และสุดท้ายความบันเทิงจากการพบปะสังสรรค์กันของชาวมอญในพื้นที่และชาวมอญกลุ่มอื่นที่มาร่วมงาน โดยการพบปะสังสรรค์ในครอบครัวญาติพี่น้องและชาวมอญในชุมชนนี้เป็นความสุขทั้งสุขกายและสุขใจ สังเกตได้จากรอยยิ้ม เสียงหัวเราะ ความอึดอเมใจที่ได้กลับมาพบปะพูดคุย ร่วมทำบุญใหญ่ประจำปีและรับประทานอาหารร่วมกันในครอบครัวอย่างพร้อมหน้าพร้อมตา และความสุขที่ได้ร่วมกันปฏิบัติหน้าที่ในฝ่ายต่างๆ ช่วยกัน ความสุขจากการพบปะสังสรรค์กับชาวมอญต่างพื้นที่ที่มาร่วมในงานประเพณีดังกล่าวพระร่วงทรงเรือเป็นความสุขที่ได้นำเสนอพื้นที่และวัฒนธรรมของตนและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สืบทอดประเพณีดังกล่าวพระร่วงทรงเรือของชาวมอญให้คงอยู่ต่อไป

อภิปรายผล

บทบาทของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบัง โดยใช้แนวคิดทฤษฎีของวิลเลียม บาสคอม เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ แสดงให้เห็นว่าประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือมีบทบาทหน้าที่และมีความสำคัญต่อสังคมชาวมอญลาดกระบังเป็นอย่างมากด้วยเป็นประเพณีที่ชาวมอญสืบทอดปฏิบัติมาด้วยมีบทบาทการทำบุญในพุทธศาสนาที่ดำรงไว้ด้วยรากฐานร่วมกันของชาวมอญและชาวไทย ทำให้ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นประเพณีของการรวมกลุ่มที่แสดงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชาวมอญอพยพและชาวไทยในพื้นที่และเกิดการปรับเปลี่ยนและสร้างสรรค์องค์ประกอบต่างๆ ของประเพณีเพื่อให้เข้ากับบริบทของสังคมในปัจจุบันมากขึ้น โดยการเน้นอัตลักษณ์ด้านต่างๆ ของชาวมอญให้มีบทบาทในงานประเพณีจนประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบังกลายมาเป็นประเพณีที่เป็นทุนวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวให้กับชุมชน โดยการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวรู้จักกับประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือและรู้จักชาวมอญลาดกระบัง เพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวและสัมผัสกับวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตของชาวมอญลาดกระบังนอกเหนือจากช่วงเทศกาลงานประเพณี ส่งผลให้เกิดรายได้หมุนเวียนในชุมชน เช่น รายได้จากการจำหน่ายสินค้าให้กับนักท่องเที่ยวในสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรมต่างๆ ในชุมชน ทั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเขตลาดกระบัง พิพิธภัณฑ์เรือและตำหนักเจ้าจอมมารดากลิ่น การท่องเที่ยวพักผ่อนในโฮมสเตย์และรีสอร์ทภายในชุมชน การท่องเที่ยวเยี่ยมชมวิถีชีวิตท้องถิ่น สวนผลไม้ สวนปาล์มธรรมชาติต่างๆ เป็นต้น รวมถึงหน่วยงานของรัฐมีส่วนทำให้ประเพณีเป็นทุนวัฒนธรรมเนื่องจากหน่วยงานของรัฐเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุน ช่วยเหลือและประชาสัมพันธ์ทำให้ประเพณีเป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นประเพณีที่แสดงความเป็นหนึ่งเดียวของชุมชนมอญทั้งระดับครอบครัว สายตระกูลและระดับชุมชนได้อย่างชัดเจน ด้วยเป็นการร่วมทำบุญใหญ่ในครอบครัว การจัดเตรียมสิ่งของตักบาตร สำนักราชทาน และการร่วมแรงร่วมใจปฏิบัติหน้าที่ฝ่ายต่างๆ จึงต้องอาศัยความสามัคคีเป็นหนึ่งเดียว แสดงให้เห็นว่าชาวมอญเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความสามัคคี ความรักพวกพ้องและภาคภูมิใจในชาติพันธุ์เป็นอย่างมาก สอดคล้องกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ชาวมอญอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยมักจะรวมตัวกันอยู่เป็นกลุ่มก้อน มีความสามัคคี รักษาและอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีไว้เพื่อไม่ให้สูญหาย ชาวมอญลาดกระบังก็เช่นกันโดยสอดคล้องกับงานวิจัยในพื้นที่ของนวมณต์ อุดมรัตน์ (2554) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ : กรณีศึกษาชุมชนเลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ซึ่งพบว่าประชาชนเลียบคลองมอญ

ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือโดยตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2537-2549 มีส่วนร่วมด้วยความรู้สึกรักและผูกพันในท้องถิ่น ต่อมาภายหลังปี พ.ศ. 2550 – ปัจจุบัน เข้าร่วมด้วยความรู้สึกภาคภูมิใจในความเป็นมอญ ซึ่งการมีส่วนร่วมของชาวมอญในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือนี้จะนำไปสู่การอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรืออย่างยั่งยืน

ทั้งนี้ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบังเป็นประเพณีที่นอกจากจะทำให้ชุมชนเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวและเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนแล้วยังแสดงให้เห็นว่าทำให้ชาวมอญในพื้นที่ได้รับการยอมรับจากชาวไทยและกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ซึ่งทำให้ชาวมอญเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมประเพณีของตนและนอกจากนี้ยังส่งผลดีต่อชาวมอญในชุมชน เนื่องจากประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นประเพณีใหญ่ในรอบปีที่แสดงถึงการรวมกลุ่มทั้งกลุ่มสมาชิกในครอบครัวและกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้ชาวมอญได้แสดงพลังแห่งความรัก ความสามัคคีในพวกพ้องของตนผ่านการร่วมมือร่วมใจปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ เพื่อให้ประเพณีดำรงอยู่ในสังคม รวมถึงการปลูกฝังการปฏิบัติหน้าที่ในงานประเพณีให้เยาวชนรุ่นหลังได้เรียนรู้วิถีปฏิบัติของบรรพบุรุษเพื่อไม่ให้ประเพณีเลือนหายไป นับว่าเป็นการส่งต่อพลังบางอย่างของบรรพบุรุษถึงลูกหลานชาวมอญในชุมชน และนอกจากนี้ยังทำให้เห็นลักษณะการผสมผสานและซึมซับวัฒนธรรมของชาวไทยผ่านการแต่งงานกับชาวมอญและเข้าไปอาศัยอยู่ในชุมชนมอญจนเป็นผู้ร่วมสานต่อประเพณีมอญผ่านการปลูกฝังของบรรพบุรุษ ทำให้มีลักษณะเป็นชาวไทยเชื้อสายมอญดังในปัจจุบัน

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในปัจจุบันส่งผลดีต่อภาวะเศรษฐกิจของชุมชน เนื่องจากการเข้ามาของนักท่องเที่ยวทำให้ชาวมอญเกิดแนวคิดใหม่ๆ เพื่อหารายได้เข้าสู่ชุมชน เช่น การรวมกลุ่มสตรีมอญเพื่อปักสไบมอญเป็นสินค้าให้แก่นักท่องเที่ยว การจัดตั้งกลุ่มศิลปะหัตถกรรมต่างๆ การเรียนรู้วัฒนธรรมมอญเพื่อการเตรียมตัวเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยวสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรมมอญของนักเรียน เป็นต้น ทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดการต่อยอดรายได้ ทำให้สินค้าในชุมชนเกิดมูลค่าเพิ่ม รวมถึงส่งผลดีต่อสิ่งแวดล้อมด้านต่างๆ ทั้งทางบกและทางน้ำ ซึ่งประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นประเพณีที่จัดขึ้นทางน้ำ ทำให้แต่ละปีต้องทำความสะอาด คลองน้ำ เก็บขยะ กำจัดวัชพืชต่างๆ อันเป็นอุปสรรคในการพายเรือของพระสงฆ์ และทางบกก็เช่นเดียวกัน ต้องทำความสะอาดพื้นที่สำหรับตักบาตรของพุทธศาสนิกชน พื้นที่ลงเรือ ตรวจตราความปลอดภัย และซ่อมแซมดูแลสถานที่ต่างๆ รวมถึงเรือในพิพิธภัณฑ์เรือก็เช่นกัน เนื่องจากเรือในพิพิธภัณฑ์จะนำมาใช้ปีละครั้งในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ทำให้ก่อนถึงวันงานประเพณีต้องนำเรือมาทำความสะอาดและซ่อมแซมเพื่อใช้ในงานประเพณี ทำให้เรือในพิพิธภัณฑ์ได้รับการดูแลรักษา

อย่างต่อเนื่องในทุกๆ ปี อาจกล่าวได้ว่าในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือทำให้ผู้คนหันมาใส่ใจดูแลสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องเนื่องในงานประเพณีมากขึ้น

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในปัจจุบันเป็นประเพณีที่แสดงออกถึงความเป็นปึกแผ่นของชาวมอญได้เป็นอย่างดี เพราะชาวมอญลาดกระบังแม้เป็นชาวมอญย้ายถิ่น แต่ก็สร้างอัตลักษณ์ด้านต่างๆ ของชาวมอญผ่านประเพณีนี้สะท้อนให้เห็นความเข้มแข็งและความสามัคคีของชาวมอญอย่างชัดเจน ส่งผลให้ชาวมอญมีความรักพวกพ้องและภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตน โดยสะท้อนผ่านประเพณีและพิธีกรรมอื่นๆ ของชาวมอญลาดกระบัง เช่น การนับถือผี พิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวมอญ ประเพณีทำบุญกลางคลองและประเพณีสงกรานต์มอญ เป็นต้น ซึ่งประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ เหล่านี้ยังคงได้รับการสืบทอดและปฏิบัติตามรุ่นสู่รุ่นด้วยความภาคภูมิใจในความเป็นมอญ

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบ หาลักษณะร่วม ลักษณะต่างของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือกับท้องถิ่นอื่นๆ ในประเทศไทย
2. ควรมีการศึกษากการสืบทอด การปรับเปลี่ยนและการผลิตซ้ำของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในพื้นที่ลาดกระบังและท้องถิ่นต่างๆ
3. ทฤษฎีบทบาทหน้าที่เป็นแนวคิดที่สามารถนำไปศึกษาวัฒนธรรม ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ที่มีลักษณะเฉพาะตัวและแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อให้เข้าใจบทบาทหน้าที่และการดำรงอยู่ของประเพณีท่ามกลางบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

บรรณานุกรม

- Bascom, W. (1965). Four Functions of Folklore. In I. A. Dundes ed, *The Study of Folklore* (pp. 279-298). New Jersey: Prentice-Hall.
- Mailnowski, B. (1954). Myth in Primitive Psychology *Magic, Science and Religion* (pp.95-148). New York: Doubleday Anchor Books.
- เจริญ ตันมหาพราณ. (2544). ประเพณีที่ถูกลืม: กรุงเทพฯ : รวมสาส์น 1977.
- เสฐียรโกเศศ. (2558). ประเพณีทำบุญสวดมนต์เลี้ยงพระ: นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- แปลก สนธิรักษ์. (2523). พิธีกรรมและประเพณี (พิมพ์ครั้งที่ 8): กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. (2551). สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 33. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.
- โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. (2557). สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 39. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.
- ไฉน สนสกุล. (2535). การอ้างชาติพันธุ์และการผสมกลมกลืนของชาวมอญ : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนมอญบางขันหมาก จังหวัดลพบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญาามานุษยวิทยามหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2515). ไทยรบพม่า. พระนคร: ชวนพิมพ์.
- กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2535). พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตเลขา. กรุงเทพฯ: ศุภสภา.
- กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2546). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- กรมศิลปากร. (2506). พงศาวดารมอญพม่า. ใน ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 1 เล่ม 2. พระนคร: ศุภสภา.
- กรมศิลปากร. (2509). พงศาวดารมอญพม่า : คัดจากประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 1: พระนคร : กรม.
- กองการท่องเที่ยว สำนักงานวัฒนธรรม กีฬาและการท่องเที่ยว. (ม.ป.ป.). คู่มือท่องเที่ยวพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร เขตลาดกระบัง. กรุงเทพมหานคร: พิกเซล แพลตฟอร์ม.
- จตุพร เพชรบุรุษ. (2554). ความเชื่อและบทบาทของประเพณีทานธัมม์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไท ที่ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

- ชมชนก ทวงมิตร. (2547). พิธีรำผีของชาวไทยเชื้อสายมอญ : ความหมายและบทบาทในการสืบ
ทอดทางวัฒนธรรม (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
กรุงเทพฯ.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2540). วัฒนธรรมคือทุน. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้
จัดจำหน่าย.
- ณัฐประวีณ ศรีทรัพย์. (2537). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมและการอ้างเอกลักษณ์
ทางวัฒนธรรมมอญ : ศึกษากรณีชุมชนมอญบ้านลัดเกร็ด ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
กรุงเทพฯ.
- ทองอุ้ย แดงอินทวัฒน์. (2549). ย่าตื้อกลาดกระบัง. กรุงเทพฯ: จินตนาการพิมพ์.
- ทิพากรรค์มหาโกษาธิปดี. (2547). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4 ฉบับเจ้าพระยา
ทิพากรรค์ (ข้า บุนนาค). นนทบุรี: ต้นฉบับ.
- ธีรชัย พูลท้วม. (2537). เจ้าจอมมารดากลิ่น ท.จ.ว.พระสนมเอก ในรัชกาลที่ ๔ ผู้สร้างวัดสุทธาโกษา
๒๓๗๘-๒๔๖๘. กรุงเทพฯ: อนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพพระครูสังฆสุทธาทรร ปี 2537.
- นวมณท์ อุดมรัตน์. (2554). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อย
ทางเรือ : กรณีศึกษาชุมชนเลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง. (วิทยานิพนธ์ศิลป
ศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ปรมินทร์ จารุวรรณ. (2559). คติชนกับการท่องเที่ยว : หมู่บ้านวัฒนธรรมหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี.
กรุงเทพฯ โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประพันธ์พงศ์ เทวคุปต์. (2551). ประวัติศาสตร์และถิ่นฐานบ้านเรือน มอญปากลัด. อนุสรณ์งาน
พระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์สุเอ็ด คชเสนี, 93.
- ปัทมา สารสุข. (2554). การพัฒนารูปแบบการประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม
และประเพณีชุมชนชาวมอญ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร. In: คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- พลาดิษฐ์ สิทธิธัญกิจ. (2537). มอญ -- ผู้พิทักษ์แห่งลุ่มน้ำเจ้าพระยา. วารสารวัฒนธรรมไทย ปีที่ 31,
ฉบับที่ 11 (ส.ค. 2537), หน้า 40-44.
- พัลลภ สุริยกุล ณ อยุธยา. (2542). เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของ
ชาวมอญ : ศึกษากรณีหมู่บ้านเจดีย์ทอง ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

- พิมพ์นัส จินดาวงศ์. (2554). การดำรงอยู่และบทบาทความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผีอารักษ์เมืองเชียงใหม่ปัจจุบัน. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- พิมล จงวรรณท์, ยุทธนา สุทธิพงษ์, และ พงษ์เทพ แซ่ลิ้ว. (2537). คลอง: กรุงเทพฯ : อาศรมความคิด เรื่องคลองในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์. (2549). กาละเกด : พระโพิสสัตว์ในอุดมคติและเจ้าพ่อในโลกทัศน์ของไทย. ใน สุกัญญา สุขฉายา พิธีกรรมตำนาน นิทาน เพลง : บทบาทของคติชนในสังคมไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2, ฉบับที่ 101, น.11-56). กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์. (2555). ลัทธิพิธีการนับถือเจ้าแม่สองนางกับชุมชนชายฝั่งลุ่มน้ำโขง. (ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- มิ่งสรรพ ขาวสะอาด. (2555). กรณีศึกษาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: เชียงใหม่ : มูลนิธิสถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ.
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. (2546). ทฤษฎีวัฒนธรรม : วัฒนธรรมในระบบทุนนิยมโลก: กรุงเทพฯ : มติชน.
- วัชรภรณ์ ดิษฐบ้าน. (2557). พระอุปคุต: การสืบทอดและการผลิตซ้ำความเชื่อ ตำนานและพิธีกรรมในสังคมไทยปัจจุบัน. (อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- วีรวัฒน์ วงศ์บุปไทย. (2546). ประเพณีตักบาตรพระร้อย. ความรู้คือประทีป ฉบับที่ 3, (ก.ค.-ก.ย. 2546), หน้า 21-25.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2548). ทฤษฎีคติชนวิทยา : วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน นิทานพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ: ศูนย์คติชนวิทยา โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2558). ประเพณีสร้างสรรค์ : ในสังคมไทยร่วมสมัย. กรุงเทพฯ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2559). คติชนสร้างสรรค์ : บทสังเคราะห์และทฤษฎี. กรุงเทพฯ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร องค์การมหาชน.
- สภาวัฒนธรรมเขตลาดกระบัง. (2552). วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เขตลาดกระบัง. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเขตลาดกระบัง.
- สรัชชา เวชพฤติ. (2539). เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม การติดต่อทางวัฒนธรรมและกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรมในชุมชนมอญ ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. (วิทยานิพนธ์ปริญญามานุษยวิทยามหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

กรุงเทพฯ.

สารภี ขาวดี. (2559). ประเพณีแซนโฎนตาบูชาบรรพบุรุษ จังหวัดสุรินทร์: การประกอบสร้างและ
บทบาทของประเพณีประติษฐ์ (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต).

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

สุกัญญา สุขฉายา. (2543). เพลงพื้นบ้านศึกษา. กรุงเทพฯ: ศูนย์คติชนวิทยา คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุจิตรา เปลียนรุ่ง. (2553). การสื่อสารเพื่อสร้าง อารมณ์รัก และต่อรองอัตลักษณ์ความเป็นมอญ
ของกลุ่มชาวมอญพลัดถิ่นในประเทศไทย ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ (วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

สุภรณ์ โอเจริญ. (2519). ชาวมอญในประเทศไทย.วิเคราะห์ฐานะและบทบาทในสังคมไทย ตั้งแต่
สมัยอยุธยาตอนกลางถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต).
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

สุภรณ์ โอเจริญ. (2541). ชาวมอญในประเทศไทย.วิเคราะห์ฐานะและบทบาทในสังคมไทย ตั้งแต่
สมัยอยุธยาตอนกลางถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำรา
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

องค์ บรรจุน. (2550). สตรีมอญในราชสำนักสยามสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2525-2475. (ปริญญา
นิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.

องค์ บรรจุน. (2551). หญิงมอญ อำนาจและราชสำนัก. กรุงเทพฯ มติชน.

อนุমানวาทชน. (2521). ประเพณีการทำบุญสวดมนต์เลี้ยงพระ (พิมพ์ครั้งที่ 3): กรุงเทพฯ : กอง
วัฒนธรรม กรมการศาสนา.

อัมพิกา ยะคำป้อ. (2554). พลวัตและบทบาทของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีอารักษ์บ้านที่
บ้านไม้ลุงชน อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหา
บัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

ภาคผนวก

ประวัติวิทยากรผู้ให้ข้อมูล

ลำดับ ที่	ชื่อ - สกุล	อายุ	อาชีพ	หน้าที่ในงาน ประเพณี	ที่อยู่
1	พระครูวิมลสุทธาภิวัฒน์	48	พระสงฆ์	ประธานสงฆ์ / เจ้าอาวาสวัด สุทธาโกชน์	วัดสุทธาโกชน์ 39 ซอยคลองกรุง 8 ถนนคลองกรุง แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร
2	ว่าที่ร้อยตรีรามัญ สาร พันธุ์	57	ประธาน ชุมชนเลียบ คลองมอญ	ประธานงาน / การแข่งขันเรือ พายพื้นบ้าน	267 ชุมชนเลียบ คลองมอญ ถนนเลียบคลอง มอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร
3	นางประณีต อนงค์	67	ข้าราชการ บำนาญ	ประธานงาน / กรรมการเวที กลาง	55 ซอยคลองกรุง 25 ถนนคลองกรุง แขวงลำปลาทิว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร
4	นางประมวล สมัศ รามัญ	44	รอง ประธาน ชุมชนเลียบ คลองมอญ	ประธานงาน / กรรมการเวที กลาง	163 ชุมชนเลียบ คลองมอญ ถนนเลียบคลอง มอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร
5	นายระเบียบ สร้อยทอง	71	เกษตรกร	กรรมการเรือ	ชุมชนทิวไผ่พัฒนา ถนนเลียบคลองลำ กอไผ่

ลำดับ ที่	ชื่อ - สกุล	อายุ	อาชีพ	หน้าที่ในงาน ประเพณี	ที่อยู่
					แขวงลำปลาทิว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร
6	นางวิรัตน์ อ่วมเสริม ศิลป์	63	แม่บ้าน	กรรมการสำหรับ ควหาวน/ เจ้าของสำหรับ เจ้าจอมมารดา กลิ่น	127 หมู่ 7 ถนน เลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร
7	นายอานนท์ เพ็ชรน้อย	57	เกษตรกร	ไวยาวัจกร	ถนนสารีบุตร แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร
8	นายกมล พรหมถนอม	68	รับจ้าง	ไวยาวัจกร	ชุมชนมิตรสัมพันธ์ ถนนคลองกรุง แขวงลำปลาทิว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร
9	นายมัน สอากค์	87	เกษตรกร	ประธานงาน	327 ถนนเลียบคลอง มอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร
10	นางละออ สุทธิ	71	แม่บ้าน	ประธานงาน	ชุมชนเลียบคลอง มอญ ถนนเลียบ คลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล นางสาวกานต์พิชชา อุดมมงคลกิจ
วัน เดือน ปี เกิด 4 มกราคม 2534
สถานที่เกิด อำเภอพรเจริญ จังหวัดบึงกาฬ
วุฒิการศึกษา พ.ศ. 2552 มัธยมศึกษาปีที่ 6
จากโรงเรียนพรเจริญวิทยา จังหวัดบึงกาฬ
พ.ศ. 2557 การศึกษาระดับบัณฑิต (ภาษาไทย)
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
พ.ศ. 2563 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย)
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ที่อยู่ปัจจุบัน 88/25 หมู่บ้านแมกซิม กรีน วิลเลจ แขวงคลองสองต้นนุ่น แขวง
ลาดกระบัง เขตลาดกระบัง กทม. 10520